

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної
конференції

Інституту професійної освіти НАПН України
(м.Київ, 20 жовтня 2022 р.)

ISBN 978-617-8117-07-8
ISSN 2786-619X

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

Рубрика
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬСТВА

— 00 —

Випуск 3(4)

**ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА
ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ, РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

матеріали
**IV Міжнародної науково-практичної конференції
Інституту професійної освіти НАПН України**

(м.Київ, 20 жовтня 2022 р.)

Київ
Інститут професійної освіти НАПН України
2022

УДК 377/378:[330.3-026.16]:355.01

П 84

Рекомендовано Вченою радою Інституту професійної освіти НАПН України (№ 10 від 27 жовтня 2022 року)

Науковий редактор видання

Радкевич Валентина Олександрівна,

директор Інституту професійної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України

Відповідальний редактор випуску 3(4)

Лузан Петро Григорович,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Рецензенти:

Базиль Людмила Олександрівна, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент;

Єршова Людмила Михайлівна, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент.

П-84 Інноваційна професійна освіта. – Випуск 3(4). – Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20 жовтня 2022 р.) / Інститут професійної освіти НАПН України; за ред. П.Г. Лузана. – Київ: IPO НАПН України, 2022. – 321 с.

ISBN 978-617-8117-13-9

ISSN 2786-619X

У випуску 3(4)'2022 електронного продовжуваного видання «Інноваційна професійна освіта» висвітлено матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції Інституту професійної освіти НАПН України «Професійна освіта в умовах сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи», що відбулася 20 жовтня 2022 р. Оприлюднено наукові праці учених, дослідників, педагогів-практиків з проблем: інформатизації суспільства та цифровізація освіти для прискорення повоєнного відновлення економіки і сталого розвитку держави; розвитку державно-приватного партнерства як нової парадигми управління розвитком професійної та фахової передвищої освіти; соціогуманітарний розвиток особистості у закладах освіти; підготовки та професійного розвитку педагогічних працівників у системі безперервної освіти; екологізації освіти для повоєнної відбудови економіки та енергетичної незалежності України; підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності та кар'єрного зростання. Представлені у збірнику матеріали висвітлюють компетентнісну парадигму підготовки майбутніх фахівців, характеризують різні аспекти формування й розвитку професійної, цифрової, кар'єрної, підприємницької, екологічної, проектної, самоосвітньої та інших компетентностей, актуальних для підготовки фахівців у воєнний та повоєнний періоди розвитку системи освіти України.

Збірник адресований науковцям, докторантам, аспірантам, педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, методистам навчально-методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти, наставникам структурних навчальних підрозділів підприємств, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з проблемами освіти, науки та інновацій.

ISSN 2786-619X

ISBN 978-617-8117-13-9

DOI <https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2022/3.4>

© Інститут професійної освіти
НАПН України, 2022

© Автори, 2022

ЗМІСТ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ. <i>Абільтарова Ельвіза</i>	8
РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ. <i>Анастасія Адамович, Людмила Шлеїна</i>	11
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРІВ КАР'ЄРИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА. <i>Людмила Базиль</i>	14
КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ. <i>Валерій Байдулін</i>	20
ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧИЙ ПРОЦЕС: ЛОГІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. <i>Оксана Бур'ян</i>	24
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЦЦОЇ ОСВІТИ У СКЛАДНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ. <i>Наталія Ваніна</i>	27
ПРОПОЗИЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ ЩОДО ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ. <i>Голда Виноградська</i>	31
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТА КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ. <i>Андрій Волошин</i>	35
ТОПОЛОГІЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД. <i>Дар'я Вороніна-Пригодій</i>	39
РОЗВИТОК ЕКООРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ. <i>Ольга Гайдук</i>	42
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ. <i>Тетяна Герлянд</i>	46
ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ. <i>Олена Глущенко</i>	49
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОГРАФІКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ КУРСІ В GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION. <i>Іван Голуб</i>	52
ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МЕТОДИСТІВ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ. <i>Євдокія Горбан</i>	55
ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ TELEGRAM ДЛЯ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОРТФОЛІО МАЙБУТНЬОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ. <i>Олександр Гуменний</i>	59

ЦЕНТРИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ТА ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ В КОРОЛІВСТВІ НІДЕРЛАНДИ. <i>Аліна Джурило</i>	63
УМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ. <i>Олександр Дьомін</i>	66
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РІВНЯ. <i>Людмила Єршова, Наталія Турчиняк, Інна Захарчук, Михайло Ткаченко, Ніна Сердюченко, Наталія Сологуб, Оксана Гончарова</i>	69
МЕТОДИКА ПРОГНОСТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІТ-ОСВІТИ. <i>Микола-Олег Єршов</i>	84
ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В СДН MOODLE. <i>Ольга Єршова, Олександр Юрченко</i>	90
ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТРАНСПОРТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ. <i>Денис Жежерун</i>	97
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ. <i>Вікторія Жур'ян</i>	100
ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ. <i>Альона Зуєва</i>	104
МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ. <i>Світлана Іценко</i>	109
РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ. <i>Марина Кабиш</i>	111
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДУ CASE STUDY. <i>Андрій Каленський</i>	114
ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ДЕРЖАВНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «МАЛИНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ». <i>Лариса Канюка, Валентина Башиїнська</i>	117
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ПАРТНЕРСТВА ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ. <i>Світлана Кравець</i>	120
ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ. <i>Вікторія Кручек</i>	124
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. <i>Андрій Кононенко, Роман Кононенко</i>	129

ЕКОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА. <i>Наталія Кулалаєва</i>	133
ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ. <i>Тетяна Кучмійова, Марина Василенко</i>	136
РОЛЬ «SOFT SKILLS» У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ. <i>Ірина Кушнір</i>	139
РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У РОЗВИТКУ ІТ-ГАЛУЗИ В УКРАЇНІ. <i>Іван Лапа</i>	142
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ. <i>Оксана Лапа, Олександр Ямковий</i>	145
ІНВЕСТИЦІЯ В ЯКІСНУ ПІДГОТОВКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА – НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ ЦЕНТР З ПРОФЕСІЇ ЕЛЕКТРОМОНТЕР З РЕМОНТУ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ ЕЛЕКТРОУСТАТКУВАННЯ. <i>Марина Лизогуб</i>	148
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС. <i>Людмила Майборода</i>	151
РОЗВИТОК ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ-ГРАФІКІВ У ПРОЦЕСІ ДИПЛОМНОГО ПРОЄКТУВАННЯ. <i>Алла Максимова</i>	155
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗИ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ. <i>Карина Маліновська</i>	161
КОНСУЛЬТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ПОБУДОВИ ТРАЄКТОРІЇ КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ. <i>Світлана Масліч</i>	165
ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ. <i>Ірина Мося</i>	169
САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ДИЗАЙНЕРІВ СЕРЕДОВИЩ. <i>Олексій Нестеров</i>	174
ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ВІДЕОФРАГМЕНТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. <i>Галина Однорог</i>	177
СТРУКТУРА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ СФЕРИ ПОСЛУГ. <i>Алла Онищенко</i>	181
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ. <i>Аліна Опаріна</i>	185

ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВІДБУДОВІ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ. <i>Валерій Орлов</i>	189
РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ. <i>Анна Остапенко</i>	193
МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ЯК ЗАСІБ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ТЕХНІКІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ У КОЛЕДЖАХ. <i>Тетяна Пащенко</i>	196
НОВІ ПРОФЕСІЙНІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ. <i>Василь Петрович, Наталія Чистякова</i>	200
АНГЛІЙСЬКА МОВА: ЛЕГКО ВИВЧАТИ І ПРОСТО НАВЧАТИ. <i>Ірина Петрусь</i>	212
ЗМІНА ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ. <i>Валентина Попова</i>	217
ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ. <i>Микола Пригодій, Андрій Гуржій</i>	222
ЕКООРІЄНТОВАНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ. <i>Тетяна Пятничук</i>	226
СТАЛІЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ. <i>Валентина Радкевич</i>	231
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ПІД ЧАС ЕЛЕКТРОННОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ. <i>Олександр Радкевич</i>	242
МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ. <i>Зоя Рябова</i>	246
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ. <i>Олена Савченко</i>	250
ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ. <i>Галина Сердюк</i>	253
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ. <i>Інна Середіна</i>	257
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ. <i>Алла Синежук</i>	261
ЕТАПИ ЗАПОЧАТКУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ. <i>Олександр Слободяник</i>	264

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ. <i>Ірина Смирнова</i>	267
ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ. <i>Олена Тарасова, Оксана Черкаська</i>	270
МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ПРІОРИТЕТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ. <i>Марія Теловата</i>	275
РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНИХ ІНІЦІАТИВ. <i>Олена Тітова, Людмила Єршова</i>	279
ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ. <i>Ганна Ткачук</i>	283
ПОСИЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТАТИВНОГО ОРГАНУ..... <i>Світлана Цимбалюк</i>	286
МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ. <i>Лілія Чогут</i>	289
АКСІОСФЕРА ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ ЯК ОРІЄНТИР ЙОГО СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ АКТИВНОСТІ. <i>Олена Шамралюк</i>	291
НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ. <i>Людмила Шевчук</i>	295
СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ. <i>Людмила Шестерікова</i>	302
МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ У КОЛЕДЖАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ. <i>Любов Ярош</i>	306
РЕКОМЕНДАЦІЇ ІV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ» (20 ЖОВТНЯ 2022 РОКУ)	311

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Ельвіза Абільтарова,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
Інституту професійної освіти НАПН України,
Київ, Україна, докторантка Інституту
професійної освіти Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ
<http://orcid.org/0000-0001-9747-3303>

Анотація. У статті порушується проблема формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці. Розкрито форми організації освітнього процесу формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці. До результативних форм організації освітнього процесу формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці віднесено проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція-діалог, лекції удвох, практичні й лабораторні роботи інтерактивної взаємодії.

Ключові слова: організація освітнього процесу, культура безпеки, професійна діяльність, інженери з охорони праці.

FORMS OF ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS FORMATION OF A SAFETY CULTURE OF PROFESSIONAL ACTIVITY FUTURE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ENGINEERS

Elvira Abiltarova,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, doctoral student of the Institute of
Vocational Education of the National Academy of
Educational Sciences of Ukraine, Kiev

Abstract. The article deals with the problem of forming a safety culture of professional activity among future Occupational Safety Engineers. The forms of Organization of the educational process of forming a safety culture of professional activity in future occupational safety engineers are revealed. The effective forms of organizing the educational process of forming a safety culture of professional activity in future occupational safety engineers include a problem lecture, a visualization lecture, a dialogue lecture, lectures together, practical and laboratory work of interactive interaction.

Keyword: organization of the educational process, safety culture, professional activity, engineer for safety and labor protection.

У процесі розробки методики формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці важливим етапом є вибір форм організації навчального процесу, під яким мається на увазі спосіб організації навчання. За допомогою форм визначається, яким чином повинен бути організований освітній процес.

У своєму дослідженні ми приділяли особливу увагу інтерактивним формам навчання, які розглядаються як форма організації педагогом пізнавальної діяльності через взаємодію всіх суб'єктів навчального процесу. Інтерактивне

навчання дає змогу вирішувати різноманітні навчальні завдання шляхом інтегрування і поєднання на занятті фронтальної, групової та індивідуальної форм організації навчального процесу. Фронтальна інтерактивна робота є однією з найпоширеніших форм навчання і передбачає постійний зворотний зв'язок на основі багатосторонньої комунікативної взаємодії.

До важливих особливостей інтерактивного заняття у вищій школі належить, в першу чергу, опора на особистісний досвід студентів, коли в освітній процес привносяться їхні знання, які порівнюються і доповнюються під час висловлювань та пошуку нових аргументів (Боровик, 2018; Буцик, 2017). Дана інтерактивна форма в основному застосовується в процесі лекційних занять у вищій школі. Групова робота – це спільна робота членів групи, яку студент може використовувати як для особистісного навчання, так і для навчання інших. Таким чином, відбувається взаємне збагачення і обмін досвідом, знаннями і різними способами дій. Вважається, що правильно організована групова робота сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, розвиває рефлексивні навички.

Основними дидактичними цілями групової роботи є: розширення уявлень, поглиблення і деталізація предметних знань; створення нової системи і структури наукового знання; розвиток здібностей аналізувати зміст та виділяти головне; формувати загальні і конкретні висновки; вдосконалення вміння вибудовувати міжособистісні відносини.

Індивідуальна робота на занятті теж вважається активною і цілеспрямованою на самостійне придбання студентами нових професійних знань і вмінь без безпосередньої участі в цьому процесі викладача. Використовуючи дану форму організації пізнавальної діяльності студентів, ми враховували, що: індивідуальне завдання повинне містити пізнавальне завдання проблемного характеру; створити умови для прояву розумової напруги у суб'єктів навчання, прийняття правильного рішення; забезпечити активне і самостійне виконання завдання. Дана форма має диференційований характер. Тобто індивідуальна форма навчання, враховуючи індивідуальні особливості студентів, дає змогу створити оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного учня, що є важливою особливістю при формуванні системи професійних знань і вмінь у процесі виконання практичних і лабораторних робіт, участі студентів у дослідницькій діяльності, виконання моделювання різних виробничих процесів, розробці оптимальних умов з організації безпечних способів трудової діяльності.

У педагогіці існують різні підходи до сутнісної диференціації форм навчання: загальні форми (індивідуальні, групові, фронтальні); контактні (лекція, семінар, екскурсія, практичні заняття, лабораторні заняття та ін.); форми організації навчальної роботи (семінари, факультативи) і фронтальні, групові та індивідуальні заняття в системі навчального заняття, форми організації навчання (лекція, семінар, практикум, домашня робота й ін.), форми організації навчально-виховної роботи на уроці (фронтальна, групова, індивідуальна) (Андрощук, 2017; Роганов, 2018).

Отже, інтерактивні форми проведення занять у вищій школі – це такі, які сприяють індивідуальному, груповому або колективному вивченню змісту навчального матеріалу в процесі активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, під час обміну думками щодо вирішення різного виду професійно-педагогічних завдань і ситуацій. До таких інтерактивних форм професійного навчання у вищій школі можна віднести, в першу чергу, нетрадиційні лекційні заняття такі, як: проблемні,

лекції-діалоги, лекції-дискусії, лекції-візуалізації, лекції-ігри, лекції з розбором конкретних ситуацій, лекції удвох, практичні та лабораторні роботи, семінари, теоретичні конференції та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

Види організаційних форм

Види організаційних форм	Види навчальної роботи
Лекція	Фронтальна робота в навчальній групі
Практичне заняття	Фронтальна робота, індивідуальна, робота в малих групах, парна робота
Лабораторне заняття	Індивідуальне і групове консультування, парна робота, індивідуальна робота, спостереження, взаємоконтроль
Семінар	Діалог, ситуаційний тренінг
Теоретична конференція	Діалог, обмін думками, обмін професійним досвідом

До результативних форм організації освітнього процесу формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці віднесено такі види:

- лекції (проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція-діалог, лекції удвох),
- практичні й лабораторні роботи інтерактивної взаємодії, що передбачають роботу в команді (в малих групах, парах, індивідуальну роботу, фронтальну роботу),
- семінари-практикуми, проблемні семінари,
- проведення тренінгових занять, диспутів, обговорення питань за круглими столами, на науково-теоретичних конференціях,
- самостійна робота,
- практична підготовка (навчальна практика, технологічна практика, педагогічна практика, практика з формування професійних умінь і досвіду професійної діяльності).

Список використаних джерел:

Андрощук, І. (2017). Методична система підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 13, 102–108.

Боровик, Л. (2018). Методична система як засіб формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх офіцерів державної прикордонної служби України. *Молодь і ринок*, 8 (163), 26–31.

Буцик, І. (2017). Методична система формування дослідницької компетентності у професійній підготовці інженерів аграрного профілю. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3 (58), 50–54.

Роганов, М. (2019). Організаційно-методична система формування технологічної культури у майбутніх учителів інформатики в процесі професійної підготовки. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 3 (90), 146–156.

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Анастасія Адамович,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного
університету ім. Дмитра Моторного,
к.філол.н., доцент, Запоріжжя, Україна,
<http://orcid.org/0000-0002-7882-3416>

Людмила Шлієна,

старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного
університету ім. Дмитра Моторного,
доктор філософії, освітні, пед. науки,
старший викладач, Запоріжжя, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6263-8398>

Анотація. У дослідженні розглянуто проблему розвитку підприємницької компетентності майбутніх економістів в аспекті навичок комунікації. Приділено увагу ролі комунікативної компетенції як необхідного елементу для професійного зростання майбутніх кваліфікованих робітників в умовах економічних викликів сьогодення.

Ключові слова: підприємницька компетентність, комунікативна компетентність, комунікація

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF FUTURE ECONOMICS IN THE ASPECT OF COMMUNICATION SKILLS

Anastasiia Adamovych,

Ph.D.(Philology), Associate Professor of the Social
and Humanities Sciences Department, Tavriya
Dmytro Motorniy State Agrotechnological
University

Liudmyla Shlieina,

Phd, educational, pedagogical sciences senior lecturer
of the department of social sciences and humanities,
Tavriya Dmytro Motorniy State Agrotechnological
University

Abstract. The paper considered the problem of developing entrepreneurial competence of future economists in the aspect of communication skills. Attention is paid to the role of communicative competence as a necessary element for the professional growth of future skilled workers in the conditions of today's economic challenges.

Keywords: entrepreneurial competence, communicative competence, communication

Сьогодення вимагає від кваліфікованого робітника, підприємця не просто використовувати набуті знання у практичній діяльності. Затребуваним є усвідомлення виконуваної діяльності, але пріоритетним стає вміння генерувати та втілювати в життя власні ідеї, творчі задуми як індивідуально, так і в команді. З огляду на це, ще важливішим стає формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів, зокрема, її

складових елементів. Так, бажано звернути увагу на «пошук інноваційних методик формування підприємницької компетенції майбутніх фахівців, розкриттю їхнього інтелектуального та творчого потенціалу, чому присвячено достатню кількість робіт науковців, зокрема: Алексєєвої С., Анісімової М., Базиль Л., Городоцької Н., Гриценок І., Данилишина Б., Дичківської І., Єршової Л., Закатнова Д., Орлова В., Савченко М., Сохацької Г., Шевіріної Н. та ін. (Гриценок та ін., 2021; Алексєєва та ін., 2020; Алексєєва та ін., 2021). Підприємницьку компетентність розглядають як складову «професійної компетентності, яка забезпечує спрямованість діяльності майбутнього фахівця на досягнення успіху в бізнесі та подальше самостійне здійснення професійної діяльності у сфері підприємництва» (Алексєєва та ін., 2021, с. 5). Отже, «сформованість підприємницької компетентності майбутніх фахівців визначається, з одного боку, їх готовністю самостійно визначатися в аспектах здійснення підприємницької діяльності, а з іншого, забезпечує спрямованість майбутніх фахівців на досягнення комерційного успіху в самостійній професійній реалізації» (Алексєєва та ін., 2021, с. 5).

Якщо ж говорити про комунікацію як важливий елемент підприємницької діяльності, то необхідним стає вивчення майбутніми спеціалістами дисциплін гуманітарного циклу для розвитку комунікативної компетентності.

На всіх рівнях більшість продажів відбуваються одним способом – комунікацією людей одного з одним (від ринкових до державних угод). Так, кожна особа, яка розуміється на бізнесі, щось продає: власні ідеї колегам або компаніям, переконує потенційних ділових партнерів у вирішенні певних проблем. І саме вміння продати певний продукт вимагає досконалих знань щодо цього продукту, впевненості у власних силах, здатності сприймати відмову, вийти із конфлікту, а також певних навичок щодо ведення переговорів для досягнення успіху. А, отже, особливе місце для розвитку підприємницької компетентності займає дисципліна «Мистецтво ведення перемовин», що є вибірковою для майбутніх спеціалістів економічного напрямку. Після вивчення дисципліни студенти повинні знати принципи і закономірності проведення переговорів, телефонного ділового спілкування; етапи, методи впливу, тактичні прийоми при веденні перемовин у різних стилях; принципи мовленнєвого етикету; особливості підприємницької іміджології; особливості ділової комунікації з усіма суб'єктами інформаційного ринку, користувачами, партнерами, органами влади та управління, засобами масової інформації, тобто організації системи комунікацій в умовах сучасної інформаційно-ділової структури.

Також велика увага приділяється вмінням майбутніх підприємців. Це застосування отриманих знань у практичних ситуаціях, тобто вміння використовувати ефективні прийоми переконливого впливу з урахуванням індивідуальних особливостей потенційного партнера; організувати та проводити перемовини; розпізнавати маніпуляцію і протистояти маніпулятивним тактикам і прийомам у процесі взаємодії; аналізувати

проведену зустріч з метою критичної оцінки власної поведінки; ефективно працювати як індивідуально, так і в співпраці з командою, адаптуватись до певних ситуацій та приймати обґрунтовані рішення тощо.

Тому досить важливими при навчанні дисципліни «Мистецтво ведення перемовин» є вибір певних методів і форм навчання (робота парами, проведення ділових ігор по групах, моделювання певних реальних ситуацій та ін.).

Також потрібно зупинитись на реалізації певних проєктів, що здійснюється у вигляді кейсів, низка яких, придатних до реалізації в умовах майже будь-якого університету, представлена в роботах Р. Грехем (2010) для покращення уміння дослідити ситуацію, винайти можливі рішення та зробити обґрунтований вибір щодо найкращого з них. При роботі з кейсом студент застосовує та відпрацьовує ті способи діяльності, які були засвоєні раніше. Реалізація ж кейсу передбачає використання педагогічних технологій (технології контекстного навчання, імітаційні технології, розвитку критичного мислення та комунікативні технології) у якості мікротехнологій, що сприяє вирішенню окремих дидактичних завдань. (Тітова, 2019).

Таким чином, проблема розвитку підприємницької компетентності майбутніх спеціалістів є однією з актуальних в умовах сьогодення і потребує подальшого дослідження щодо форм і методів навчання в аспекті набуття комунікативних навичок.

Список використаних джерел:

Baidulin, V., & Patoka, A. (2020). Pedagogical technology of formation of interest in entrepreneurial activity among students of professional (vocational) educational institutions. *Professional Pedagogics*, 2(21), 116-122.

Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M., & Radkevych, V. (2019). Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 23, 763-779.

Graham R. (2010). *UK Approaches to Engineering Project-Based Learning: Report on Bernard M. Gordon MIT Engineering Leadership Program*. <https://www.rhgraham.org/resources/MIT-White-Paper---UK-PjBL-April-2010.pdf>.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Закатнов Д.О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Київ: Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир: "Полісся".

Гриценок, І. А., Байдулін, В. Б., & Савченко, М. О. (Упоряд.). (2021). *Від бізнес-ідеї – до підприємницького успіху: методичні рекомендації*. Полісся.

Радкевич, В.О. (2011). Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 1, 57-67.

Тітова, О. А. (2019). *Педагогічна система розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів у аграрних університетах: теоретичне обґрунтування та методичне забезпечення: монографія*. Мелітополь: Однорог Т. В.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРІВ КАР'ЄРИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Людмила Базиль,

доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар, провідний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-4130-5436>

Анотація. Вивчення європейського досвіду створення та функціонування центрів підприємництва й кар'єри та адаптоване використання кращих зарубіжних практик в Україні, результати якого представлені в публікації, зумовлені об'єктивною потребою розвитку молодіжного підприємництва як каталізатора прогресу в економічно розвинених країнах світу і дієвого способу підвищення стану зайнятості населення. Аналізуючи практики функціонування центрів кар'єри і підприємництва в Албанії, Бельгії, Болгарії, Італії, Румунії, автор узагальнює, що молодіжне підприємництво має визнаватися на всіх щаблях українського суспільства. Саме залучення молоді до процесів розгляду й ухвалення відповідних рішень, особливо у повоєнний час, коли відродження економіки України і суспільство потребуватиме створення тисяч нових робочих місць є важливою рушійною силою повоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: молодіжне підприємництво, центри кар'єри і підприємництва, зарубіжний досвід, професійна освіта.

FOREIGN EXPERIENCE OF CREATION AND FUNCTIONING OF CAREER AND ENTREPRENEURSHIP CENTERS

Lyudmila Bazyl,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Scientific Secretary of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. The study of the European experience in the creation and functioning of entrepreneurship and career centers and the adapted use of the best foreign practices in Ukraine, the results of which are presented in the publication, are determined by the objective need for the development of youth entrepreneurship as a catalyst for progress in economically developed countries of the world and an effective way to increase the employment status of the population. Analyzing the best practices of career and entrepreneurship centers, the author summarizes that youth entrepreneurship should be recognized at all levels of Ukrainian society. It is the involvement of young people in the processes of consideration and adoption of relevant decisions, especially in the post-war period, when the revival of Ukraine's economy and society will require the creation of thousands of new jobs, is an important driving force for the post-war recovery of Ukraine's economy.

Keywords: youth entrepreneurship, career and entrepreneurship centers, foreign experience, professional education.

Суттєвим рушієм відновлення економіки України і вирішення проблем, пов'язаних зі зниженням рівня безробіття, на основі стимулювання самозайнятості майбутніх фахівців і випускників закладів професійної та вищої освіти справедливо вважається молодіжне підприємництво (Bazyl, Shatkovska, Klymenko, & Radkevych, 2019; Bazyl, Radkevych, O., &

Radkevych, V., 2020). В умовах повномасштабної війни, внаслідок російської агресії, саме молодіжне підприємництво вбачаємо однією з вирішальних складових у розбудові сильної Української держави, яка, протистоїть ворогу і не втрачає потужного потенціалу для розвитку. Таку тезу виголосив Міністр молоді та спорту України Вадим Гутцайт 21 вересня 2022 р. під час конференції Startup Campus-2022 (URL: <http://startupcampus.space/>). За слушним міркуванням урядовця, молодіжне підприємництво – це один із ефективних проєктів реалізації Національного плану відновлення України.

У сучасному громадсько-освітнянському просторі Startup Campus є перспективною віртуальною платформою навчання здобувачів вищої освіти основам підприємництва, розвитку їхніх підприємницьких навичок. Започаткована в 2020 р. мережевою спільнотою академічних стартап-інкубаторів «УЕР»¹ успішно реалізується завдяки спільним зусиллям Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проєкту Дія.Бізнес, Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Українського фонду стартапів, Genesis за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України». У рамках ініціативи «Підприємницький університет» цього року до проєкту приєдналися більше 90 закладів вищої освіти України. Проведення цієї та подібних ініціатив, а також створення центрів кар'єри і підприємництва – ефективна практика економічно розвинених країн світу. Саме тому цей досвід потребує ретельного вивчення та адаптованого впровадження в Україні для подолання зростаючого безробіття шляхом сприяння самозайнятості молоді в період воєнного стану і для сталого розвитку професійної освіти в часи післявоєнного відновлення економіки.

Стисло прокоментуємо зарубіжний досвід створення і функціонування центрів кар'єри і підприємництва. Візьмімо, наприклад, Центр знань «Competento» (Фландрія, Бельгія), що функціонує як потужна віртуальна платформа емпіричних даних (документи щодо політики та звіти про дослідження; моделі, методи та матеріали курсу; скринінгові інструменти для набуття підприємницьких навичок) та інструктивно-методичних матеріалів щодо організації і проведення різних заходів та конкурсів. Контент віртуального центру складається з численних навчальних, освітніх, методичних ресурсів для педагогічних працівників, що цілісно забезпечують підготовку молоді до підприємницької діяльності. Зміст віртуальної платформи наповнюється практичними рекомендаціями, зразками методик, методів, прийомів розвитку підприємницьких навичок здобувачів освіти у результаті обміну дидактичними матеріалами, методичними напрацюваннями й окремими розробками між педагогічними керівниками виробничих практик, учителями, тренерами з окремих курсів та представниками бізнесу.

---

¹ УЕР – це неприбуткова організація, що розбудовує екосистему молодіжного підприємництва в країнах Східної Європи, сприяючи персональному та професійному розвитку молоді

У межах діяльності співробітники Бельгійського Центру знань «Competento» організують предметні тижні «Підприємницький клас», забезпечуючи в такий спосіб рівні можливості здобувачам освіти для самореалізації шляхом презентування творчих ініціатив і креативних ідей. Високий ефект таких заходів досягається внаслідок того, що у ході підготовчої роботи педагоги докладають значних зусиль для залучення соціальних партнерів, стейкхолдерів до виступів і надання ними цікавої інформації, обміну знаннями й педагогічним досвідом щодо розвитку підприємливості. Варто зазначити, що викладачі, тренери й усі зацікавлені особи у питаннях підготовки здобувачів освіти до молодіжного підприємництва, зазвичай, підписуються на розсилку анонсів відповідних заходів.

Отже, позитивним аспектом досвіду Бельгії у розв'язанні проблем консультування з молодіжного підприємництва вважаємо накопичення та узагальнення кращих практик розвитку підприємницьких навичок здобувачів освіти у межах однієї платформи «Competento», що дає змогу будь-кому із зацікавлених осіб знайти цінні напрацювання й ефективно їх використати у власній професійній діяльності.

Науковий інтерес у межах дослідження викликав досвід Болгарії, де під егідою Міністерства економіки й енергетики реалізується проєкт Junior Achievement. Метою проєкту передбачено створення та розвиток центрів підприємництва в закладах професійної освіти задля стимулювання підприємницького духу, сприяння формуванню навичок учнівської молоді. Натепер змістом діяльності центрів охоплено особливості підприємництва у таких сферах: архітектура та будівництво; кулінарія та харчові технології; текстиль та одяг; лісове господарство та деревообробна промисловість.

У межах реалізації завдань цього проєкту:

1) запроваджується факультативний курс із основ підприємницької діяльності;

2) практикується створення здобувачами професійної освіти міні-підприємств та забезпечення його належного функціонування упродовж одного року (не більше трьох у кожній професійній школі);

3) функціонують ділові клуби, до складу яких залучають представників місцевих бізнес-спільнот та експертів із відповідної галузі виробництва.

Позиційована в Болгарії модель підготовки здобувачів освіти до підприємництва має істотні переваги, оскільки реалізується на засадах державно-приватного партнерства. Це вмотивовує представників бізнес-спільнот долучатися до процесів консультування молоді з питань започаткування власного бізнесу й успішного його ведення у подальшому. Заходи, що здійснюються у межах практичної реалізації моделі, сприяють:

- розвитку фінансової грамотності майбутніх фахівців та їхньої обізнаності про суть, ефективні механізми і способи підприємницької діяльності;

- залученню студентів до бізнес-проєктів та підтримці місцевими громадами їхніх підприємницьких ініціатив;

- налагодженню тісної співпраці роботодавців із закладами освіти (у ході здобуття освіти майбутні фахівці готуються до реального працевлаштування на конкретне робоче місце, запропоноване з боку роботодавця, участь стейкхолдерів у плануванні та організації освітніх процесів посилює зорієнтованість освітньої галузі на актуальний ринок праці, тобто розвиваються нові навички, необхідні для глобалізованої економіки);

- переосмисленню педагогом своєї ролі – як консультанта та, відповідно, його професійному зростанню, оскільки виконання функцій наставника потребує постійного використання нетрадиційних методів навчання.

Отже, перевагою зарубіжного досвіду підготовки майбутніх фахівців до підприємництва у Болгарії визначаємо – цілісність дій із боку місцевої громадськості, педагогічної спільноти, учнівської і студентської молоді, що якнайкраще реалізується в ході організації та проведення заходів, на кшталт, ярмарок, творчих конкурсів, стартап-проектів тощо.

У межах дослідження проблеми консультування молоді з підприємництва особливий інтерес виник до вивчення досвіду Румунії, де навчальні модулі, орієнтовані на започаткування бізнесу та самозайнятість за допомогою методів навчальної фірми є інваріантними в освітніх програмах шкіл комерції, бізнесу та туризму. Центр навчальних фірм включає окремі структурні осередки з близько 150 закладів професійної освіти. Його контингент нараховує понад 25 тисяч здобувачів освіти. Однак такий досвід наявний лише в закладах професійної освіти у сферах туризму, комерції й бізнесу. У ЗПО, що здійснюють підготовку майбутніх робітників для галузей сільського господарства, машинобудування, харчової промисловості і транспорту, організовують конкретну підприємницьку діяльність, що складає 20 % від загального обсягу навчального плану, розробленого на місцевому рівні на засадах партнерства між професійними школами й місцевими підприємствами.

Отже, прийнятним для української мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти вважаємо інтегрування у змісті інваріантної складової освітніх програм навчальних предметів із специфічною підприємницькою діяльністю.

Хоча в кожній промислово та економічно розвиненій країні функціонують дуже великі компанії, загальноновизнано, що саме малий і середній бізнес складає основу стійкої економіки. Відтак, в Албанії ще в 2009 р. було створено центр навчання підприємству «ETC-Vlore-Albania» (URL: <https://etc.edu.al/>). Основне завдання центру зосереджувалося на проведенні заходів (тренінгів, семінарів, консультацій тощо) для вдосконалення управлінських навичок власників (керівників) малих і середніх підприємств із метою підвищення ефективності, продуктивності й конкурентоспроможності їхніх компаній. Надалі і до теперішнього часу до навчання почали активно долучатися підприємці-початківці. Станом на сьогодні центром пропонуються тренінг-курси за трьома напрямками, а саме:

навчання, консультування, експертиза. Мета і зміст занять спрямовуються на поглиблення в суб'єктів малого і середнього підприємництва (засновників, керівників, менеджерів підприємств) знань щодо проведення експертизи, розвиток умінь консультування та вдосконалення управлінських навичок. Основним видом діяльності під час тренінгів є розгляд та ретельний аналіз окремих ситуацій функціонування підприємства малого і/чи середнього бізнесу, виявлення (внутрішніх і зовнішніх) проблемних питань, з'ясування передумов їх виникнення та пошук ефективних рішень для їх розв'язання у відповідному бізнес-середовищі.

Отже, найбільш цінним для адаптованого використання в українському соціально-освітньому просторі є форми, методи і прийоми роботи тренера та слухачів. Адже всі учасники тренінг-курсів набувають навичок щодо: глибокого розуміння, інтерпретації й ухвалення рішень із кожної окремої проблеми власного бізнесу, особливо з його провідних аспектів успішного функціонування; аналізу внутрішньої та зовнішньої сторін бізнес-середовища; збільшення прибутковості; утвердження позиції на ринку; налагодження ефективної командної взаємодії.

Особливу увагу для вивчення та практичного використання у ЗП(ПТ)О України доцільно звернути на досвід Італії. У цій країні формування підприємницької компетентності як однієї з ключових передбачено змістом усіх навчальних програм для здобувачів професійної освіти. В педагогічній практиці розвиток підприємливості зводиться до покращення мотивації учнівської молоді та їх залучення у бізнес-процеси, що сприятиме швидкому адаптуванню випускників в постійно змінному ринку праці, створення ж умов для вияву ініціативи учнівської молоді та стимулювання їхньої активності не передбачено.

Водночас адаптованого застосування потребує італійський досвід щодо створення та представлення стартапів. Цей вид роботи ґрунтується на ідеї «навчання на власних помилках і невдачах» і спонукає здобувачів професійної освіти бути головною дійовою особою свого життя, готовою вирішувати проблеми, не зупинятися перед труднощами, навчатися – працюючи, розвивати свої здібності і пристрасті.

Отже, зарубіжний досвід щодо створення та функціонування центрів кар'єри і підприємництва в Албанії, Бельгії, Болгарії, Італії, Румунії переконує у наявності ефективних напрацювань, що потребують адаптованого застосування у національній мережевій системі професійної освіти. З-поміж багатьох здобутків – форми, методи і прийоми роботи, що сприяють набуттю й удосконаленню м'яких навичок і вмінь управляти проектами у нестабільних обставинах, враховуючи при цьому соціальний вимір сталого розвитку, зміну клімату, міграцію та зайнятість молоді, економічні фактори.

Список використаних джерел:

Baidulin, V., & Patoka, A. (2020). Pedagogical technology of formation of interest in entrepreneurial activity among students of professional (vocational) educational institutions. *Professional Pedagogics*, 2(21), 116-122.

Bazyl, L., Radkevych, O., & Radkevych, V. (2020). Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 6 (25), 208-218.

Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M., & Radkevych, V. (2019). Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 23, 763-779.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценюк, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценюк, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О. Орлов, В.Ф. & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир:«Полісся»

Базиль, Л.О. (2014). Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*, 17, 11-17.

Радкевич, В.О. (2011). Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 1, 57-67.

КОНСУЛЬТУВАННЯ З МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Валерій Байдулін,
науковий співробітник лабораторії професійної
кар'єри Інституту професійної освіти НАПН
України, <https://orcid.org/0000-0002-8176-4445>

Анотація. В умовах воєнного стану та необхідності відбудови зруйнованої економіки підготовка молоді до підприємницької діяльності є надважливим завданням системи професійної освіти. Консультування з молодіжного підприємництва потребує створення відповідного інформаційного простору, наповнення його змісту, надання якісних різноманітних консультативних послуг та застосування новітніх форм роботи.

Ключові слова: професійна освіта, підготовка до підприємництва, молодіжне підприємництво, підприємницька компетентність, кар'єрне консультування.

CONSULTING ON YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN MODERN CONDITIONS

Valerii Baidulin,
Researcher of the Professional Career laboratory
of the Institute of Vocational Education of NAES of
Ukraine

Abstract. In the conditions of martial law and the need to rebuild the destroyed economy, preparing young people for entrepreneurial activity is an extremely important task of the professional education system. Consulting on youth entrepreneurship requires the creation of an appropriate information space, the filling of its content, the provision of various high-quality consulting services and the use of the latest forms of work.

Keywords: vocational education, preparation for entrepreneurship, youth entrepreneurship, entrepreneurial competence, career counseling.

Для багатьох громадян України в умовах воєнного стану підприємництво стає основним видом трудової діяльності. Особливо відчуває потяг до ведення власного бізнесу молоде покоління. Молодим людям може здаватися, що стати успішним підприємцем без знань і спеціальної підготовки не складно. Проте основні знання та навички потрібні як тим, хто має власний бізнес, так і тим, хто наймається на роботу, хто продає товар, і хто його купує.

У сучасних умовах переформатування системи освіти в Україні особливу увагу має бути приділено проблемі, пов'язаній з прагненням сучасної молоді знайти своє місце у суспільних та виробничих процесах, які вимагають одночасно високого рівня загальної підготовки і ґрунтовних знань в обраній сфері професійної діяльності. У сучасному суспільстві молодь не може успішно реалізувати свої соціально-професійні прагнення без сприяння інститутів системи освіти. Таким чином, одним із пріоритетних завдань сучасної системи професійного консультування є організація роботи з молоддю, зокрема консультування з молодіжного підприємництва (Алексеева та ін., 2020; 2021). Сучасність вимагає посилення уваги до поєднання

загальноосвітньої і професійної підготовки, упровадження навітніх технологій, зокрема нанотехнологій. Новітні технології визначають успіх якості професійної освіти. Підготовка конкурентоспроможних на ринку праці робітників залежить від володіння ними прогресивними виробничими технологіями, вміння виконувати роботи з використанням новітніх матеріалів, інструментів, обладнання та пристроїв. Водночас майбутнім фахівцям важливо сформуванати навички самоменеджменту, необхідні для вікриття і ведення власної справи (Yershova, 2019).

Невизначеність подальшої кар'єри випускників загальноосвітніх шкіл, професійних училищ, закладів вищої освіти визначає необхідність спеціального професійного консультування для визначення професійних інтересів, подальшого професійного становлення та реалізації потенційних можливостей.

Проведення консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної освіти відповідає потребам сучасної особистості, запитам ринку праці, є одним з важливих напрямів роботи консультантів з професійної кар'єри. Консультації з молодіжного підприємництва являють собою професіональне інформування – отримання інформації про підприємницьку діяльність; професіональну консультативну допомогу у виборі цієї діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей; професійну адаптацію – допомогу особистостям у входженні до нових умов праці та соціального оточення. Консультанти з молодіжного підприємництва здійснюють просвітницьку, інформаційну та соціальну допомогу шляхом надання інформаційних та інших послуг про спектр та види підприємництва, варіанти та способи відкриття власної справи тощо. Основними напрямками цієї роботи, перш за все, має бути знайомство отримувачів професійної освіти з ринком праці, надання послуг, малим та середнім, крафтовим виробництвом, з основними професіями цього сегменту підприємницької діяльності; з навчальними закладами регіону. Особливе значення має виховання у молоді навичок до самовизначення.

Необхідно зазначити, що якісне проведення цієї роботи, передусім, потребує створення відповідного інформаційного простору, наповнення його змісту, надання якісних різноманітних консультативних послуг та застосування новітніх форм роботи. У широкому сенсі – це створення системи суспільного та педагогічного впливу на молодь з метою підготовки до вибору свого шляху, системи заходів по виявленню мотивів вибору професії або майбутнього виду підприємницької діяльності, визначенню інтересів, обов'язків та самооцінки професійної придатності особистості.

Методами такої роботи є анкетування, соціологічні дослідження, тестування (традиційне та комп'ютерне), інтерактивне спілкування, інформаційні зустрічі з представниками навчальних закладів та підприємств, успішними підприємцями та ін.

Ця діяльність може здійснюватись у форматі консультативних бюро або центрів, консультативних пунктів з надання інформаційної підтримки молоді представниками служб-партнерів у навчальних закладах; створення

банків нормативних, законодавчих, тематичних даних; здійснення інформаційної підтримки окремих категорій молоді (вихованців шкіл-інтернатів, творчо обдарованої молоді із обмеженими фізичними можливостями); проведення спільних акцій з представниками інфраструктури населених пунктів та органів місцевого самоврядування, інформаційних марафонів; розроблення імідж-проектів щодо соціалізації молоді, що підвищує мотивацію до індивідуальної підприємницької діяльності, надання адресної психологічної допомоги у виборі шляхів до успішного підприємництва, навчання основним принципам побудови професійної кар'єри та навичкам поведінки на ринку праці.

Актуальним та інноваційним є створення терміналів із консультування з молодіжного підприємництва. Вони являють собою інтернет-портали, доступ до яких здійснюється через спеціальні електронні пристрої (тач-скріни). Їх зміст може складатися з тематичних блоків таких, наприклад, як: «Де отримати сучасну та затребувану професію», «Де і як створити свою справу», «Як вести власний успішний бізнес», «Служба зайнятості для тебе» тощо. Головною перевагою таких терміналів є те, що інформація в них не є статичною. Наприклад, систематично оновлюється інформація довідників навчальних закладів та базових центрів зайнятості, інформація щодо актуальності професій за попередній період у конкретному регіоні, рейтинг пропозицій роботи, анонси інформаційних заходів, аналіз ринку торгівлі та послуг та ін. За допомогою таких терміналів можна дізнатися про зміст та особливості багатьох професій і спеціальностей, а також про те, чи користується той чи інший фах попитом на ринку. Ознайомлення з професіограмами різних спеціальностей сформує уявлення про майбутню професійну або підприємницьку діяльність. Засвоєння користувачем структури професії, яка лежить в основі професіограми, стане у майбутньому основою для самостійного здобуття інформації.

Розвиток соціального партнерства на засадах програмно-цільового підходу, шляхом побудови блоків та модулів значно активізує цю діяльність. Кожний модуль має являти собою самостійну тематичну одиницю, що має певну мету і складається з окремих заходів, різноманітних за формою та методикою проведення (тренінгів, дискусій, зустрічей тощо), але об'єднаних загальною метою.

Застосування тренінгів, орієнтованих на застосуванні активних методів групової роботи з метою соціалізації особистості, побудованих на принципах активності, відкритості, партнерстві, дає можливість вирішувати завдання, пов'язані з професійним вибором.

Отже, наразі консультування з молодіжного підприємництва в сучасних умовах має здійснюватись із використанням усієї можливої інформації з широкого загалу галузевих та міжгалузевих баз даних психологічного, юридичного, правового, медичного характеру інноваційними формами і методами, з активним застосуванням сучасних інформаційних технологій, що сприятиме оптимальному життєвому

самовизначенню та успішному професійному вибору суб`єкта консультивання.

Список використаних джерел:

Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M., & Radkevych, V. (2019). Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 23, 763-779.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О. Орлов, В.Ф. & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир:«Полісся»

Базиль, Л.О. (2014). Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*, 17, 11-17.

Єршова, Л. (2017). Макроекономічні фактори впливу на розвиток професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 13, 22-29.

Радкевич, В.О. (2011). Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 1, 57-67.

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧИЙ ПРОЦЕС: ЛОГІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оксана Бур'ян,

заступник директора з навчально-виробничої роботи
державного навчального закладу
«Корсунь-Шевченківський професійний ліцей»

Анотація. Актуалізовано значення логістичного аспекту інноваційної діяльності закладу професійної освіти. Заявлено про впровадження сучасних виробничих технологій у навчально-виробничий процес з урахуванням тенденцій інноваційного розвитку галузей економіки. Представлено алгоритм підготовки та інтерактивні методи проведення інноваційних уроків професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, кваліфіковані робітники, інноваційний урок, інтерактивні методи навчання.

IMPLEMENTATION OF MODERN MANUFACTURING TECHNOLOGIES INTO THE TRAINING AND MANUFACTURING PROCESS – THE LOGISTICS ASPECT OF INNOVATIVE ACTIVITIES

Oksana Burian,

Deputy Director of Education and Manufacturing
State Educational Institution
«Korsun-Shevchenkiv Vocational Lyceum»

Abstract. The significance of the logistic aspect of the innovative activity of the professional education institution has been updated. It was announced about the introduction of modern production technologies into the educational and production process, considering the trends of innovative development of the economic sectors. The training algorithm and interactive methods of conducting innovative lessons of professional-theoretical and professional-practical training are presented.

Keywords: vocational training, qualified workers, innovative lesson, interactive teaching methods.

Перехід до інноваційної моделі розвитку логістики – найхарактерніший аспект сучасного етапу в освітній діяльності. Інновації у логістиці – суттєвий елемент підвищення ефективності у підготовці кваліфікованих робітників. Логістична інновація починається з ідеї і проходить фази дослідження, розробки та створення нових стадій логістичних процесів та їх реалізацію. Інноваційна модель розвитку логістики охоплює сферу всього освітнього процесу, починаючи від загальноосвітньої підготовки, загальнопрофесійної, професійно-теоретичної, професійно-практичної підготовки – до завершення повного курсу навчання та отримання на виході кваліфікованих робітників.

Упровадження сучасних виробничих технологій у навчально-виробничий процес – логістичний аспект інноваційної діяльності. Розвиток інноваційної діяльності неможливий без участі кваліфікованих фахівців, які

повинні мати ґрунтовну підготовку у своїй галузі та організації інноваційної діяльності, що передбачає знання, уміння управляти інноваційними процесами з урахуванням тенденцій інноваційного розвитку.

Планування інноваційного уроку вимагає від викладачів, майстрів виробничого навчання більше зусиль, ніж традиційного, оскільки необхідно визначити сукупність форм, методів, доступність, логічність та посиленість їх застосування на уроках.

Алгоритмом підготовки педагога до інноваційного уроку є:

- визначення теми;
- визначення типу (залежно від основної мети уроку) і виду уроку (залежно від методів його проведення);
- зміст навчального матеріалу;
- вибір методик з урахуванням інноваційності;
- інтерактивні завдання, форми, методи навчання і контролю;
- критерії оцінювання завдань (визначаються оцінюванням завдань, виконуваних учнями (якість, швидкість, продуктивність, самостійність, дотримання безпеки праці);
- врахування часу на проведення елементів уроку;
- орієнтований на реальні умови праці;
- зв'язок між теорією і практикою;
- врахування професійних ситуацій у процесі навчання;
- співпраця викладачів і майстрів виробничого навчання;
- співпраця з наставниками, відповідальними за ТБ.

Інноваційний урок має бути логічно побудований. Навчальні плани, програми викладач, майстер виробничого навчання складає так, щоб формування знань, умінь і навичок були направлені на виконання професійної діяльності визначеного рівня – розряд, кваліфікацію, категорію. Педагогічними працівниками закладу освіти розробляється власний підхід інноваційного вдосконалення в навчальний процес. Викладачами, майстрами виробничого навчання визначаються і впроваджуються сучасні технології у навчально-виробничий процес самостійно.

На уроках теоретичного та виробничого навчання застосовуються такі технології:

- фронтальна форма;
- фронтально-груповою форма;
- робота в парах;
- індивідуальна форма;
- тренінги;
- майстер-клас;
- імітаційні технології;
- зв'язок між загальноосвітніми і спеціальними дисциплінами;
- використання інтернет-ресурсів.

Хочу детально зупинитися на деяких формах упровадження викладачами, майстрами виробничого навчання на уроках теоретичного та виробничого навчання в ліцеї.

Інтерактивне навчання – це співпраця вчителя і здобувача, спільне вирішення навчальних завдань. Це може бути як фронтальне так і індивідуальне навчання. Також застосовується така форма як фронтально-групова із застосуванням декількох методик: практично всі учні працюють над одним завданням, це можуть бути тестові завдання, опитування, а інша частина учнів в цей час виконує завдання підвищеної складності. Одна з форм робота в парах – успішніший учень надає допомогу учневі, який її потребує. Індивідуальна форма – за єдиною темою, програмою учні виконують завдання одного рівня складності самостійно. Один з інноваційних методів, найпоширеніших форм, за допомогою якого відбувається поглиблення професійних знань, умінь, навичок під час професійної підготовки фахівців електротехнічного профілю – майстер-клас – інтерактивна форма проведення сучасного уроку, що базується на практичних діях, у процесі яких відбувається передача викладачем, викладач, майстер виробничого навчання звертає увагу на те, що на даному занятті головним є не стільки повідомлення нової інформації, як презентація сучасних освітніх практик, продуктивних способів, прийомів, методик, засобів професійної діяльності.

Отже, всі інноваційні методи, форми які приводять до позитивних результатів і спрямовані на формування професійних умінь і навичок, мають право на їх використання на уроках теоретичного та виробничого навчання. Педагогічні працівники постійно підвищують фаховий рівень, поглиблюють свій досвід, використовують новітні технології в навчанні.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У СКЛАДНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Наталія Ваніна,

кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник лабораторії
науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-8310-5139>

Анотація. Стаття присвячена особливостям використання цифрових освітніх технологій, що застосовуються в закладах фахової передвищої освіти в умовах онлайн-навчання, спричиненого пандемією коронавірусу і війни в Україні. Автор приходить до висновку про те, що складні умови сьогодення прискорили процес переходу до дистанційної форми навчання та оголила педагогічні та психологічні проблеми, пов'язані із впровадженням цифрових технологій навчання.

Ключові слова: фахова передвища освіта, цифровізація освіти, технології навчання, цифрова трансформація, інноваційне освітнє середовище.

FEATURES OF THE USE OF DIGITALIZATION OF PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION IN TODAY'S COMPLEX CONDITIONS

Natalia Vanina,

candidate of economic sciences, associate professor,
laboratory researcher scientific and methodological
support training of specialists in colleges and
technical schools Institute of Professional Education
of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of the use of digital educational technologies, which are used in institutions of professional pre-higher education in the conditions of online education caused by the coronavirus pandemic and the war in Ukraine. The author comes to the conclusion that the complex conditions of today have accelerated the process of transition to a distance form of education and exposed the pedagogical and psychological problems associated with the introduction of digital learning technologies.

Keywords: vocational higher education, digitalization of education, learning technologies, digital transformation, innovative educational environment.

Епідемія коронавірусу і війна в Україні підштовхнула багато галузей економіки до вивчення зарубіжного (Сейко, & Єршов, 2021) і вітчизняного (Биков, Спірін, & Пінчук, 2017; Базелюк, Каленський, & Кравець, 2017; Спірін, Базелюк, Петренко, Каленський, & Майборода, 2018; Ваніна, 2018) досвіду цифрової трансформації освіти в екстремальних умовах та переведення роботи співробітників у онлайн-простір. Це торкнулося і фахової передвищої освіти.

Крім цього, останнім часом одним із пріоритетних напрямів вдосконалення системи фахової передвищої освіти залишалося формування

інноваційного освітнього середовища на основі інформаційно-комунікаційних технологій у рамках вирішення завдань підвищення доступності та якості освіти (Каленський А. та ін., 2018). Для вирішення цього завдання були спрямовані суттєві кошти на техніко-технологічне забезпечення освітнього процесу: в розвиток цифрових зон; автоматизацію управлінської діяльності; цифрової підтримки бібліотек; впровадження цифрових освітніх ресурсів у навчальному процесі; інформатизацію навчальної та позанавчальної видів діяльності, впровадження дистанційних форм навчання щодо підвищення кваліфікації та перепідготовки викладачів та співробітників навчальних закладів. У цілому, таке освітнє середовище має забезпечувати фаховому молодшому бакалавру конкурентні переваги при вступі до вищих навчальних закладів, а в надалі – допомагати йому досягати певних успіхів у професійної діяльності протягом усього життя. Роль викладача в новому освітньому середовищі дещо знижується і він стає якимось консультантом та наставником, головним завданням якого залишається навчання здобувачів освіти до алгоритмічного мислення та роботи з великими даними інформації; вмінню самостійно ставити цілі та завдання, оцінювати якість виконуваної роботи; розвивати потреби та навички самоосвіти.

Сучасні реалії фахової передвищої освіти привели до появи запиту створення нових цифрових освітніх ресурсів, інноваційної науково-методичної бази, на підготовку нового покоління фахівців та перепідготовку вже працюючих, на оновлення наявної матеріально-технічної бази. Якщо на початкових етапах цифровізації освіти використовувалися лише текстові документи та інші навчальні матеріали, необхідні для організації навчального процесу, то сьогодні цифрові освітні ресурси об'єднують широкий спектр різних за цільовим призначенням, рівнем складності, формою технічного виконання та видами інтерфейсу педагогічних програмних засобів, електронних підручників, електронних тестів, комп'ютерних моделей, тренажерів, дидактичних ігор та стимуляторів. Цифрові освітні ресурси є представленими в електронному вигляді учбово-методичними матеріалами, що містять елементарні об'єкти, як текст, малюнок, анімацію, модель; та складні форми: документ, слайд, презентація, тест, курс та ін.

Загалом використання цифрових освітніх ресурсів в системі фахової передвищої освіти дає можливість застосувати у процесі навчальної діяльності весь спектр можливостей сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій; проводити об'єктивну діагностику та оцінку знань, умінь, навичок та рівня підготовки здобувачів освіти відповідно до вимог державних стандартів освіти; дозволяє організувати індивідуальну та самостійну навчальну діяльність, формувати навички самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти; забезпечувати постійний та оперативний зв'язок між різними учасниками освітнього процесу.

Навіть неглибокий аналіз онлайн-формату організації освітнього процесу, проведений в Україні, дає змогу побачити не лише позитивні

моменти, а й суттєві проблеми та наслідки цифровізації освіти (Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків, 2021).

Так, основною позитивною роллю цифровізації є підвищення рівня цифрової грамотності і вміння використовувати сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології. Цифрова грамотність і цифрова культура вже є обов'язковою умовою для можливості отримання додаткових знань, умінь та навичок самоосвіти та саморозвитку (Гуменний, 2012; Базелюк, 2018). Серед інших позитивних моментів слід виділити можливості, що дають інформаційні технології: впровадження нових підходів, методів, моделей навчання та виховання; більш активного залучення здобувачів освіти до навчального процесу; використання мобільних платформ, електронних підручників, сучасних автоматизованих навчаючих систем та технологій доповненої реальності. До негативних наслідків цифровізації фахової передвищої освіти, в першу чергу, можна зарахувати погіршення стану здоров'я всіх учасників навчального процесу, з'являються проблеми, пов'язані з абстрактним мисленням, сприйняттям, запам'ятовуванням та вилученням з пам'яті необхідної інформації.

Ізоляція від однолітків та довге проведення часу часто замінює звичайну комунікацію, що призводить до втрати соціальних навичок та до зниження адаптаційних можливостей. Згодом у таких людей віртуальний світ повністю поглинає реальний. За умови онлайн-навчання цінність освітнього процесу як способу передання соціального та професійного досвіду від викладача до учня знижується у міру трансформації освітнього процесу в бік його цифровізації (Толмач, 2021).

Багато негативних моментів під час впровадження цифрових технологій відзначають викладачі при організації навчального процесу. Так, особливу тривогу викликає проблема об'єктивної оцінки результатів навчальної діяльності, особливо, під час виконання контрольних робіт, складання заліків та іспитів, захисту курсових та випускних кваліфікаційних робіт. Основними способами «обману» викладача в даному випадку є копіювання та використання чужих праць, купівлі готового реферату, курсової та дипломної робіт. Крім цього, якість джерел у мережі Інтернет не завжди відповідає очікуванням користувачів, хоча багатьма освітніми організаціями для здобувачів освіти було за короткий період сформовано список електронних освітніх ресурсів, якими слід ним користуватися у навчальному процесі.

Режим дистанційного навчання оголив і проблему нерівного доступу здобувачів освіти з різних регіонів до технологічних ресурсів. Виявилось, що не всі мають планшет чи ноутбук з постійним доступом до Інтернету. Це далеко не повний перелік негативних факторів та наслідків впровадження цифрової освіти. Але слід визнати, що попри ці та інші суттєві «мінуси» цифрової освіти, сучасні інформаційні технології надають нові можливості, методи передачі та поширення знань, а також формування на основі отриманих знань, умінь та навичок. Вони значно спрощують процес управління освітнім процесом та здатні, певною мірою, забезпечувати

рівноправний доступ до отримання інформації та формування необхідних компетентностей.

Список використаних джерел:

Базелюк, О. (2018). Зміст і структура цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, (16), 81-87. DOI: <http://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.81-87>.

Базелюк, О. В., Каленський, А. А., Кравець, С. Г. та ін. (2017). *Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників*. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Биков, В. Ю., Спірін, О. М., & Пінчук, О. П. (2017). Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*: збірник наукових праць (с. 191–198). К.: Видавничий дім «Сам».

Ваніна, Н. М. (2018). Модернізація стандартів професійної освіти на сучасному етапі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 1, 2(37), 52-60.

Гуменний, О.Д. (2012). Розвиток інформаційної культури керівників ПТНЗ засобами Public Relations. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 22(3), 144-151.

Каленський, А., Лузан, П., Ваніна, Н. & Пашенко, Т. (2018). *Стандартизація професійної освіти: теорія і практика: монографія*. Полісся.

Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків. (2021). <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/>

Сейко, Н. А., & Єршов, М. О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

Спірін, О., Базелюк, О., Петренко, Л., Каленський, А., & Майборода, Л. (2018). *Технології дистанційного професійного навчання*. Житомир: Полісся.

Толмач, М. С. (2021). Цифрові технології в освіті: можливості й тенденції застосування. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, Т.4, № 2, 159–172. <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/issue/view/14881/8111>.

Шамралуєк, О.Л. (2021). *Методичні аспекти використання технологій дистанційного навчання у системі підвищення кваліфікації педагогів професійної школи*. Харків: КП «Міська друкарня».

ПРОПОЗИЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ ЩОДО ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Голда Виноградська,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України, президент «Національного галузевого
партнерства в легкій промисловості України»
<http://orcid.org/0000-0001-7839-9304>

Анотація. Зростання вимог до професійних умінь і навичок, які постійно змінюються в умовах сучасного розвитку підприємств швейної галузі, зумовлюють потребу постійного перегляду професійних і освітніх стандартів. Окрім того, зростає необхідність модернізації змісту професійної освіти з урахуванням відповідності новим технологіям виробництва та організації праці на засадах ефективного державно-приватного партнерства в підготовці кадрів для легкої промисловості України.

Ключові слова: професійний стандарт «Майстер з пошиття одягу», державно-приватне партнерство в легкій промисловості України, інтегровані професії, кваліфіковані кадри швейної галузі.

EMPLOYMENT PROPOSALS REGARDING THE TRAINING OF QUALIFIED SPECIALISTS IN LIGHT INDUSTRY

Golda Vynogradska,
PhD Student of the Institute of Vocational Education
of NAES of Ukraine, President of National sectoral
partnership in light industry of Ukraine

Abstract. The increased requirements for professional abilities and skills, which are constantly changing in the conditions of the modern development of enterprises in the sewing industry, lead to the need for constant revision of professional and educational standards. In addition, there is a growing need to modernize the content of professional education, considering the compliance with new technologies of production and labor organization on the basis of effective public-private partnership in the training of personnel for the light industry of Ukraine.

Keywords: professional standard "Clothing Master", public-private partnership in the light industry of Ukraine, integrated professions, qualified personnel of the sewing industry.

За сучасних умов категорії «ефективність» і «якість» стають найважливішими у державній політиці країн в усьому світі та головним орієнтиром міжнародної політики в сфері професійної освіти і виробництва. Це стосується і легкої промисловості, яка стрімко технологічно розвивається. Постійне оновлення виробничого обладнання, нових матеріалів та технології оброблення виробів – тенденції інноваційного розвитку підприємств в умовах глобалізаційних процесів економіки та швидкої технологізації. Ці чинники істотно змінюють конкурентне середовище на ринку праці та формують нові виклики щодо професійних навичок та компетенцій.

Водночас, окрім такого розвитку галузі, триває і деструктивний фактор військового стану та релокації багатьох підприємств, постраждалих від військового вторгнення рф. Це змушує переглянути зміст та ефективність традиційних швейних професій: швачки, кравця, закрійника, постійно

затребуваних на ринку праці. Адже виникла необхідність у фахівцях із широкими кваліфікаціями. Ці монопрофесії в умовах військового стану та в повоєнний час мають перспективу об'єднатись в укрупнену професію, в якій інтегровані кілька монопрофесій і/або видів професійної діяльності з метою навчання за єдиним стандартом ПТО. (Ничкало, 2000).

Навчання за інтегрованими професіями дає позитивні результати та сприяє:

- раціональному використанню навчального часу при освоєнні інтегрованої професії;
- посиленню зацікавленості учнів у навчанні й отриманні широкої кваліфікації;
- оптимізації змісту навчання;
- збільшенню часу на виробниче навчання і практику;
- розширенню й поглибленню рівня знань, умінь, навичок;
- значній економії коштів на підготовку майбутніх фахівців.

Практика запровадження інтегрованих професій спостерігається і в країнах Європейського Союзу, а про активність роботодавців у їх розробках свідчить статистика: у Бельгії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Італії, Естонії, Латвії понад 30% освітніх програм створено у співпраці з роботодавцями; значна частина цих освітніх програм реалізується на базі підприємств. (Вороніна-Пригодій, & Кравець, 2022).

Концептуальні ідеї, що визначають пріоритетність якісної підготовки кваліфікованих робітників з високим рівнем професійної компетентності та багатофункціональними вміннями, спільними зусиллями освітян та роботодавців на засадах державно-приватного партнерства відображені у Законах України «Про державно-приватне партнерство» (2010, остання редакція (2015)); «Про освіту» (2017); «Про фахову передвищу освіту» (2019); «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998, остання редакція 2021); Закон України № 4147 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій», підписаний Президентом України 15.06.2022, який через внесення змін до КЗпП, Закону України «Про освіту» в трудовому законодавстві створив поняття «часткових кваліфікацій», а сучасні професійні стандарти тепер матимуть перевагу над застарілими кваліфікаційними характеристиками (ст. 96 КЗпП та ст. 6 Закону України «Про оплату праці»).

Цей нормативно-правовий документ дає змогу пришвидшити шлях до робочого місця для людей, які втратили роботу, швидко опанувати елементи нової професії та працевлаштуватись. Ці зміни є дуже актуальними для українців у військовий час: концепція про освіту впродовж життя, несподівано перетворилася на тенденцію – «отримання нових кваліфікацій для виживання».

Ефективність виробництва та темпи економічного розвитку підприємств легкої промисловості визначаються наявністю кваліфікованих кадрів. Вкрай важливою є синергія зусиль виробничників та навчальних

закладів у процесі їх підготовки. Підсилюючим фактором є державна політика в цій сфері, яка законодавчо активно розвивається, створюючи всі умови для плідної кооперації освітян і роботодавців.

Останні сім років громадське об'єднання «Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України «Фешн Глобус Юкрейн» (далі НГПЛУ «ФГУ») у рамках реалізації політики державно-приватного партнерства співпрацює із системою професійної (професійно-технічної) освіти та багатьма вітчизняними виробництвами щодо підвищення рівня кваліфікації майбутніх робітничих кадрів сфери легкої промисловості, оновлення професійних та освітніх стандартів. Одним із напрямів цієї співпраці є вивчення потреб роботодавців в оновленні номенклатури профільних професій. Останні дослідження партнерства засвідчують нагальну потребу малих та середніх підприємств легкої промисловості в новій укрупненій професії «Майстер з пошиття одягу», яка включатиме трудові функції таких монопрофесій, як: «Швачка», «Кравець» та «Закрійник».

НГПЛУ «ФГУ» було внесена пропозиція щодо створення цієї професії разом із фахівцями Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. У 2021-2022р спільним зусиллям освітян та роботодавців був розроблений професійний стандарт для монопрофесії «Майстер з пошиття одягу» (код професії за Класифікатором професій ДК 003:2010 – 7439).

Робоча група розробників проекту професійного стандарту, яка складалася з наукових співробітників, викладачів, спеціалістів вищої категорії, методистів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, майстрів виробничого навчання, дизайнерів та конструкторів, впродовж кількох місяців працювали над проектом професійного стандарту. Було визначено основні трудові функції майстра з пошиття одягу, встановлено єдині вимоги до загальних та професійних компетентностей, обсяг знань, умінь і навичок для виконання майстром з пошиття одягу трудових функцій у галузі легкої промисловості. (Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України, 2021)

Потреба у розробленні цього документа зумовлена:

– новими вимогами сучасної галузі легкої промисловості, інноваційною діяльністю підприємств і, відповідно, новими функціями фахівців, що здійснюють професійну діяльність;

– зростаючим попитом роботодавців на інтегровані (укрупнені) професії у галузі легкої промисловості, зумовленим появою можливості більш ефективно та своєчасно реагувати на перерозподіл персоналу за трудовими функціями;

– необхідністю визнання результатів неформального та інформального навчання і створення умов для професійного розвитку працівників та підвищення якості їхньої праці;

Після публічного обговорення професійного стандарту інтегрованої професії «Майстер з пошиття одягу», його було передано до Національного

агентства кваліфікацій та затверджено наказом Мінекономіки від 14.02.2022 № 304-22. (Національне агентство кваліфікацій, 2022).

Означені процеси є запорукою збільшення контингенту абітурієнтів, заінтересованих в освітніх послугах закладів професійної (професійно-технічної) освіти швейного профілю та здобутті освітніх і професійних кваліфікацій, які є актуальними на ринку праці.

Список використаних джерел:

Верховна Рада України. (1998, Лютий 10). *Про професійну (професійно-технічну) освіту*: Закон України, (№ 103/98-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/go/103/98-%D0%B2%D1%80>

Верховна Рада України. (2010, Липень 01). *Про державно-приватне партнерство*, (№ 2404-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/go/2404-17>

Верховна Рада України. (2017, Березень 05). *Про освіту*: Закон України, (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>

Верховна Рада України. (2019, Червень 6). *Про фахову передвищу освіту*: Закон України, (№ 2745-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

Верховна Рада України. (2022, Квітень 01). *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій*: Закон України, (№ 2179-IX). http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70043

Вороніна-Пригодій, Д., & Кравець, С. (2022). Регіональні особливості європейської системи державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Professional Pedagogics*, 1(24), 56–63.

Національне агентство кваліфікацій: офіційний сайт.

Національне галузеве партнерство в легкій промисловості України: офіційний сайт. <https://fashionglobusukraine.com/osvita>

Ничкало, Н. (Ред.). (2000). *Професійна освіта: словник*. Вища школа.

Однорог, Г. (2021). Модель інтегральної ключової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 19-27.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТА КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Андрій Волошин,
аспірант Інституту професійної освіти
<https://orcid.org/0000-0002-8883-9681>

Анотація. Заявлено про актуальність розвитку у майбутніх механіків автомобільного транспорту підвищення цифрової грамотності. Представлено досвід використання педагогами професійного навчання засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано актуальність використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій при підготовці майбутніх фахівців і кваліфікованих робітників автомобільного транспорту в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, SMART-комплекси, професійна компетентність, презентація.

TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS AND QUALIFIED WORKERS OF ROAD TRANSPORT IN TODAY'S CONDITIONS

Andrii Voloshyn,
graduate student of the Institute of Professional
Education National Academy of Pedagogical
Sciences of Ukraine

Abstract. The urgency of developing digital literacy among future motor transport mechanics has been declared. The experience of using information and communication technologies by teachers of professional training is presented. The relevance of the use of information and communication technologies in the preparation of future specialists and qualified workers of road transport in the conditions of distance learning is analyzed.

Keywords: information and communication technologies, SMART complexes, professional competence, presentation.

Сьогодні нагальною є необхідність побудови незалежної України за європейськими вимогами. У першу чергу, це створення належних умов для виховання, навчання та всебічного розвитку молоді, у тому числі майбутніх фахівців та кваліфікованих робітників автомобільного транспорту. Досягти цього можливо шляхом цілеспрямованої діяльності освітніх закладів технічного спрямування, стратегічними завданнями яких є модернізація освіти – найважливішої ланки виховання майбутніх фахівців, формування освіченої, творчої особистості, піднесення освіти в Україні до рівня розвинутих європейських країн. Випускники закладів професійної (професійно-технічної) освіти автомобільного спрямування повинні бути готові працювати в умовах постійного оновлення конструкцій і систем з урахуванням світових тенденцій розвитку транспортних засобів. Це мають бути дієві, конкурентоспроможні робітники із сучасним рівнем професійної компетентності, мобільності, готовності до впровадження нових технологій у автомобільну промисловість. Підвищення рівня підготовки автомеханіків – одна з найважливіших умов підвищення ефективності автомобільного

сервісу України на основі застосування прогресивних технологій технічного обслуговування і ремонту та сучасного діагностичного обладнання.

Для покращання змісту теоретичної і практичної професійної підготовки автомеханіків необхідно привернути увагу до тих компонентів, які сприяють встановленню самостійності технічного мислення, формуванню розумових і практичних орієнтацій здобувачів освіти. Підготовка фахівців автомобільного транспорту складається із формування теоретичних знань і практичних навичок та вмінь. Освітній процес підготовки фахових молодших бакалаврів із спеціальності «Обслуговування та ремонт автомобілів та двигунів» складається із циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки, циклу математичної та природничо-наукової підготовки, а також циклу професійної та практичної підготовки.

Дисципліна «Автомобілі» є однією з основних для формування фахівця автомобільного транспорту, в якій детально вивчається будова і розглядаються процеси, що відбуваються в агрегатах і системах автомобіля під час його роботи, а також їх взаємодія. Зміст дисципліни «Автомобілі» постійно поновлюється разом із розвитком автомобілебудування.

У Навчально-науковому центрі професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України для вивчення теоретичної інформації про будову автомобілів широко практикується розробка плакатів і плівок для кодоскопів власного виконання з будови і обслуговування автомобілів. Цей варіант підходу викладачеві і здобувачам освіти дає змогу самостійно обрати інформацію, яка буде висвітлена, її об'єм, порядок і розміщення, що забезпечує найбільш продуктивну роботу під час висвітлення і вивчення конкретних тем.

Для якісної теоретичної підготовки майбутніх фахівців автомобільного транспорту в Центрі, викладачами спеціальних дисциплін розроблені плакати з будови автомобілів за всіма темами навчальної програми. Плакати – це мобільні нагромаджувачі інформації, якими користується не тільки викладач під час пояснення вузлових питань з теми, але й здобувачі освіти під час підготовки до лабораторно-практичних занять. Тому вони повинні бути сучасними, точними і доступними для розуміння. Будь-яка інформація, що потрібна для детального вивчення певної частини теми, в короткий час може з'явитися на плакаті, знову ж, у тій кількості і в тій послідовності, яка вважається викладачем необхідною для найкращого пояснення матеріалу з будови.

Кваліфікований технік-механік з технічного обслуговування і ремонту повинен уміти дати раду сучасному автомобілеві і його системам, адаптуватися до вимог автомобільного сервісу, що постійно вдосконалюється. Але ні плівки, ні плакати не дають змоги охопити всю різноманітність особливостей автомобілів, які використовуються на теренах України. Тому під час підготовки здобувачі освіти в Навчально-науковому центрі професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (далі – Центрі) користуються посібниками або мануалами з особливостей будови конкретних автомобілів, двигунів чи агрегатів, які

використовуються працівниками автомобільних сервісів України і несуть детальну інформацію про системи конкретної моделі. Не маючи можливості практичного розгляду всіх автомобілів останніх років випуску, здобувач може по них детально дивитися їхню будову. Це дає змогу випускникам мати достатній рівень технічних знань, не відставати від працівників автосервісів зі нашим досвідом роботи.

З метою поглиблення знань здобувачів освіти в Центрі використовується метод проєктних технологій. Групи здобувачів освіти отримують індивідуальні завдання і підбирають необхідну інформацію, формують стислі доповіді і спільно захищають їх. Прикладом цього є навчально-виховний проєкт «Бережись автомобіля», де було досліджено рівень небезпеки від автомобіля, засоби активної і пасивної безпеки на автомобілі, методи мотивації до використання засобів безпеки. Також цікавий проєкт був підготовлений на тему «За чим майбутнє», де групи здобувачів досліджували типи дв, чия силова установка є кращою і перспективною.

У зв'язку з умовами сьогодення виникає наступне питання – доступ здобувачів освіти до даної інформації у позаурочний час, коли немає змоги знаходитись у закладі професійної (професійно-технічної) освіти і використовувати описані вище підходи у вивченні дисциплін. В умовах карантину і повного локдауну для нас стали доступними тільки дистанційні форми подачі інформації.

Для цього на сайті Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України є персональні сайти викладачів. Його використання уможливило оптимізувати навчальний процес у позааудиторний час, ефективно організувати самостійну пізнавальну діяльність майбутніх фахівців. Саме з цією метою і створено інтернет-ресурс «Вебсайти викладачів». Вдночас разом із фахівцями Інституту професійно-технічної освіти НАПН України створюється електронний посібник з будови автомобіля. Зауважимо, що остання категорія електронних засобів навчання – SMART-комплекси – набуває все більшої популярності серед педагогічних працівників, а також і серед самих здобувачів освіти (Кононенко, Масліч, 2020).

Презентація (англ. *presentation*) – це процес ознайомлення слухачів з певною темою. Зазвичай це демонстрація, лекція чи промова з метою поінформувати чи переконати когось.

Презентація може містити три компоненти:

- промова доповідача: те, що доповідач розповідає;
- слайди: те, що бачить аудиторія на екрані;
- роздаткові матеріали: те, що роздається кожному в аудиторії окремо, і містить деталі інформації, що презентується. Наприклад, список літератури та інших посилань чи статистичні таблиці.

Часто, щоб допомогти створити і передати зміст презентації, використовуються програми для створення і показу презентацій, такі як: Microsoft PowerPoint, Apple Keynote, OpenOffice.org Impress чи Prezi. Сучасні

веб-застосунки, такі як Google Docs, SlideRocket та emaze також дають змогу створювати презентації спільними зусиллями кількох географічно розділених людей. Веб-розробники часто створюють презентації як звичайні HTML-сторінки, доповнені скриптом для зміни слайдів.

Програма підготовки презентацій – комп’ютерна програма, що використовується для створення, редагування та показу презентацій на проекторі на великому екрані. Програма підготовки презентацій дає змогу створювати слайди (кадри) презентацій та наповнювати їх вмістом, налаштовувати зовнішній вигляд презентації та можливі візуальні й анімаційні ефекти. Створювана презентація може включати в себе елементи інтерактивності, зокрема кнопки для переміщення між слайдами та посилання на вебсторінки. Програми для створення мультимедійних презентацій уможливають використання у презентації не тільки текстових та графічних зображень, а й аудіо- і відеоелементів (Редько, 2007).

Список використаних джерел:

Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, .A. (2021). Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. *Journal of Physics: Conference Series*, 1840, 1, 012041.

Кононенко, А. Г., & Масліч, С. В. (2020). Використання SMART-комплексів у методичній системі сучасних інформаційно-освітніх технологій. *Освіта та педагогічна наука*, 1 (173), 37–46.

Радкевич, В.О. (2012). Професійна компетентність – складова професійної культури. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*, 5, 63-73.

Радкевич, В.О., & Гуменний, О.Д. (2017). SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*, 2(75), 8-12.

Редько, М. М. (2007). *Інформатика та комп’ютерна техніка*. Нова книга.

ТОПОЛОГІЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Дар'я Вороніна-Пригодій,
науковий співробітник лабораторії зарубіжних
систем професійної освіти і навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-0545-1727>

Анотація. У європейській традиції державно-приватного партнерства для розвитку навичок у системі професійно-технічної освіти сформувалася тривимірна топологія, що охоплює: орієнтацію на надання послуг, ресурсне забезпечення та вдосконалення змістової (знаннєвої) складової ПТО. В Україні чітко зумовлений механізм взаємодії партнерів у фінансово-майновій площині, разом з тим, враховуючи європейський досвід, необхідно скоординувати зусилля партнерів на вирішення проблем професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: європейська професійно-технічна освіта (ПТО), державно-приватне партнерство (ДПП), типологія ДПП, ДПП орієнтоване на надання послуг ПТО, ресурсно-орієнтоване ДПП, знаннєво-орієнтоване ДПП.

TOPOLOGY OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE FIELD OF VOCATIONAL EDUCATION (EUROPEAN EXPERIENCE)

Daria Voronina-Pryhodii,
Researcher of the Laboratory of Foreign Systems of
Vocational Education and Training of the Institute of
Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. In the European tradition of public-private partnership for skills development in the vocational education system, a three-dimensional topology has been formed, which includes: focus on service provision, resource provision and improvement of the content (knowledge) component of VET. In Ukraine, the mechanism of interaction between partners in the financial and property plane is clearly defined, however, taking into account the European experience, it is necessary to coordinate the efforts of partners to solve the problems of professional (vocational) education.

Keywords: European vocational education and training (VET), public-private partnership (PPP), PPP typology, VET provision-oriented PPPs, resource-oriented PPPs, knowledge-oriented PPPs.

Глобалізаційні процеси з інтернаціоналізації економічного і суспільного життя європейських країн, інтеграція державного та приватного сектору економіки у сфері освіти актуалізують необхідність аналізу європейського досвіду з розвитку професійної освіти (Voronina-Pryhodii, 2019, с. 119).

Дослідження з порівняльної педагогіки у межах континентальної європейської та англомовної традицій відіграють важливу роль у визначенні основних тенденцій та перспектив розвитку вітчизняної освіти (Пригодій, 2015, с. 293-294).

Для забезпечення того, щоб підростаюче покоління та дорослі набували компетентностей, необхідних для їх працевлаштування, системи

професійної освіти у Європейському Союзі створюють різні форми співпраці між державним та приватним секторами. Державно-приватне партнерство (ДПП), спрямоване на розвиток професійних кваліфікацій, є однією з форм співробітництва у наданні професійної освіти (Вороніна-Пригодій, 2022, с. 51).

У «Європейській програмі розвитку навичок» (European Skills Agenda, 2020) два чинники – державні та приватні інвестиції є важливими факторами для підтримки доступного підвищення кваліфікації та перекваліфікації впродовж усього життя для всіх.

У європейській традиції організації державного-приватно партнерства у системі професійної та професійно-технічної освіти використовується тривимірна топологія (Public-private partnerships for skills development, 2020 с. 89):

- 1) ДПП орієнтоване на надання послуг професійно-технічної освіти;
- 2) ресурсно-орієнтоване ДПП;
- 3) знаннево-орієнтоване ДПП.

Державно-приватне партнерство у наданні послуг професійно-технічної освіти не є винятковим явищем. У багатьох європейських країнах, у тому числі й в Україні, існує традиція залучення приватних суб'єктів до державної системи професійно-технічної освіти. Таке залучення відбувається опосередковано через систему оподаткування та безпосередньо шляхом надання обладнання, матеріалів та фахівців для викладацької діяльності.

У державно-приватному партнерстві, орієнтованому на надання послуг професійно-технічної освіти, характер розподілу ризиків виходить за межі фінансового аспекту. Приватний партнер бере відповідальність за якість результатів навчання, актуальність формування навичок здобувачів освіти та їх наступне працевлаштування. Отже, суспільна складова несе більше ризиків, ніж фінансова, оскільки освіта є суспільним благом. Удосконалення змісту професійно-технічної освіти та якості її надання у такій системі партнерства вважається вирішальним.

Роль держави у системі *ресурсно-орієнтованого державно-приватного партнерства* загалом більша, ніж у традиційному ДПП, оскільки вона бере участь у визначенні балансу між доступністю, ціною та якістю для здобувачів освіти.

У сфері професійно-технічної освіти актуальні різні ресурси (фінансування, обладнання, професійний персонал, предметна експертиза тощо). Тут мотивація державних і приватних партнерів та мета спільних дій є вирішальними факторами для ініціювання державно-приватного партнерства.

Співфінансування відбувається різними способами: державний внесок може перевищувати приватний (найпоширеніша модель), або навпаки, та з часом може мати місце більш збалансований підхід до фінансування.

У країнах, які ще не мають усталеної традиції державно-приватної співпраці, громадська сторона (держава) часто є ініціатором даного типу партнерства.

Знаннево-орієнтоване державно-приватне партнерство відіграє важливу роль у забезпеченні своєчасного надходження даних у навчальний контент через оновлення стандартів і навчальних програм.

На сучасному етапі розвитку європейського ринку праці відбуваються швидкі зміни у функціональних обов'язках робітників. Виникає невідповідність кваліфікації робітника видам виконуваних робіт, це потребує аналізу мінливого попиту на кваліфіковану робочу силу, з точки зору необхідних знань, навичок і компетенцій. Загальна статистика праці не надає такого роду детальної інформації, яка вимагає глибшого дослідження робочих процесів за допомогою методів обстеження на конкретному виробництві.

Подібна класифікація ДПП використовується в українському законодавчому полі. Згідно Закону України Про державно-приватне партнерство (2010) у рамках його здійснення можуть укладатися договори про: концесію; управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов'язань приватного партнера); спільну діяльність та інші договори.

Тобто чітко зумовлений механізм взаємодії партнерів у фінансово-майновій площині, водночас враховуючи європейський досвід, необхідно скоординувати зусилля партнерів на вирішення проблем у системі професійної (професійно-технічної) освіти.

Список використаних джерел:

European Skills Agenda. (2020). Brussels, European Commission. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>.

Public-private partnerships for skills development: A governance perspective. (2020). Vol. I. Thematic overview. European Training Foundation. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-01/ppps_for_skills_development_volume_i.pdf.

Voronina-Pryhodii, D. A. (2019). Nomination as a Cognitive Process in the Sphere of Professional Activity. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language Development*, 19, 118–132. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series9.2019.19.08>.

Верховна Рада України. (2010, Липень 01). *Про державно-приватне партнерство*: Закон України (№ 2404-VI). Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

Вороніна-Пригодій, Д. (2022). Європейський досвід державно-приватного партнерства зі створення програм працевлаштування та зайнятості молоді. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 50–52. https://lib.iitta.gov.ua/730993/1/2022_1_2_Збірник%20тез%20.pdf#page=51.

Пригодій, М. А. (2015). Використання компаративного аналізу в дослідженнях з порівняльної педагогіки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 124, 292–294. http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VchdpuP_2015_124_77.pdf.

Радкевич, О. (2022). Сторони в державно-приватному партнерстві. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 214–217. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.214-217>

РОЗВИТОК ЕКООРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Ольга Гайдук,

канд. пед. наук, науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2290-6669>

Анотація. Розглянуто розвиток екоорієнтованих технологій у професійній освіті України, зокрема у сфері ресторанного господарства. Визначено основні елементи екологічної орієнтованості сфери ресторанного господарства та сучасні інноваційні технології, що передбачають застосування методів, спрямованих на активне оволодіння навчальним матеріалом.

Ключові слова: сталий розвиток, професійна освіта і навчання, екоорієнтовані технології.

DEVELOPMENT OF ECO-ORIENTED TECHNOLOGIES IN VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE

Olha Haiduk,

PhD in Pedagogy, Research Officer of the
Laboratory of Professional Education Technologies
at the Institute of VET of the NAES of Ukraine

Abstract. The development of eco-oriented technologies in professional education of Ukraine, in particular in the field of restaurant industry, is considered. The main elements of the ecological orientation of the restaurant industry and modern innovative technologies, which involve the use of methods aimed at active mastery of educational material, are determined.

Keywords: sustainable development, professional education and training, eco-oriented technologies.

Прийнятий у 2019 році Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2030 року» наголошує, що однією зі стратегічних цілей і завдань упровадження освіти в інтересах сталого розвитку є впровадження екологічної освіти та виховання з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості. (Верховна Рада України, 2019).

Модель сталого екологічно безпечного розвитку суспільства є однією із пріоритетних концепцій прогресу сучасного людства. Рациональне використання природних ресурсів, охорона навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки є основними складовими та обов'язковими умовами сталого соціального та економічного розвитку України. Для досягнення такої мети держава має здійснювати екологічну політику, щодо гармонійної взаємодії природи та суспільства, забезпечення захисту і збереження живої та неживої природи, охорони здоров'я людей від негативного впливу забрудненого навколишнього середовища. (Левандовський, 2013).

У зв'язку з інтеграцією до Європейського Союзу, Україна почала більш детально звертати увагу на екологічну складову існування своїх громадян, що знайшло своє відображення і в діяльності сфери ресторанного господарства. Провідним узагальнюючим фактором передового досвіду в галузі екологічної відповідальності та екологічної орієнтованості стало підвищення попиту на підприємства, які спонукають дотримуватись критеріїв екологічної освіти.

Екологічна орієнтованість сфери ресторанного господарства включає:

1. Інструменти та компетентності сталого розвитку, а також посилення обізнаності та дій щодо сталого розвитку. Аналіз сталості процесів, продуктів і послуг полягає у екологічній обізнаності та діях, оволодінні відповідними уміннями, якостями та навичками, що сприяють формуванню робітників, готових до екологічної орієнтованості у своїй роботі.

2. Дотримання вимог екологічного харчування та раціонального використання продуктів харчування.

Екологічне харчування ґрунтується на ресурсозберігаючих і безпечних для тварин методах виробництва, переробки та забезпечення харчовими продуктами, а також на підвищенні обізнаності споживачів щодо ефективності вибору їжі щодо захисту навколишнього середовища та клімату. Натепер рослинництво та тваринництво часто пов'язані з негативним впливом на ґрунт, біологічне різноманіття, якість води та повітря.

3. Виробництво, реалізація та використання екологічно чистих продуктів харчування є важливим інструментом для зменшення споживання природних ресурсів і негативного впливу на навколишнє середовище.

4. Енерго- та ресурсозберігаюче виробництво.

Заходи щодо скорочення споживання електроенергії та водних ресурсів у сфері ресторанного господарства, зокрема зберігання та використання відновлюваної енергії та мінімізація шкідливих викидів, використання інноваційних виробничих процесів, матеріалів та технологій, ефективне використання та сувора переробка або утилізація сировини, яку важко замінити (що не є екологічною). Проблема ефективності використання ресурсів повинна частіше включатися як зміст в освітні проєкти, щоб сприяти розвитку екоорієнтованих знань і навичок майбутніх кваліфікованих робітників.

5. Зменшення шкідливих викидів у повітря, воду та ґрунт.

Виходячи з попереднього матеріалу, вважаємо, що проводити аналіз екологічної орієнтованості у сфері ресторанного господарства необхідно у таких напрямках:

- використання екологічно чистих продуктів харчування;
- зменшення шкідливих викидів, зокрема контроль утворення відходів та поводження з ними;
- ефективність використання ресурсів для загальних потреб підприємств сфери ресторанного господарства:
- системи охолодження;

- приготування їжі;
- освітлення;
- вентиляція;
- опалення;
- водовикористання (Лебеде́нко, 2020).

Отже, основу екологічної орієнтованості сфери ресторанного господарства складає чітко визначена екологічна політика, в якій описані загальні цілі й рівень амбіцій щодо екологічних показників, показників охорони навколишнього середовища та екологічної підготовки, інформативності та підвищення обізнаності як для робітників цієї сфери, так і для її споживачів.

У системі освіти поняття «технологія» реалізовується на рівні розв'язання стратегічних завдань для системи освіти (освітня технологія); відображає тактику реалізації освітніх технологій у освітньому процесі за наявності певних умов (педагогічна технологія); моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання (технологія навчання) (Сороквашин, 2018).

Місія сучасного педагога в освітньому процесі полягає у реалізації технологій на усіх перелічених рівнях, водночас для удосконалення їхньої педагогічної діяльності та підвищення професійної компетентності постає необхідність обґрунтування відповідної технології, суть, призначення та контент якої співвідноситься з інноваційними тенденціями розвитку професійної (професійно-технічної) освіти.

Завдання педагогічної технології полягають у:

- стимулюванні мотиваційної готовності здобувачів освіти до саморозвитку;
- створенні умов для формування професійної компетентності;
- пошуку доцільних способів, форм, методів та засобів;
- забезпеченні професійного становлення та розвитку упродовж життя.

Традиційні педагогічні технології навчання відтворюють екологічні знання, уміння та навички як відлуння дисципліни «Екологія», що лише надає змогу сформуванню когнітивного середовища, в якому окреслено деякі екологічні аспекти та існує застарілий антропоцентричний тип екологічної свідомості. Змінити його на екоцентричний у відповідності з екологічним імперативом, забезпечити належну підготовку майбутніх робітників сфери ресторанного господарства у ЗП(ПТ)О задля реалізації стратегії сталого розвитку можна, на нашу думку, застосовуючи екоорієнтовані педагогічні технології.

Під екоорієнтованими педагогічними технологіями (ЕОПТ) розуміють такі, що сприяють розвитку «зеленого» мислення (green mindset) в учнів, студентів та слухачів. Загальною метою проектування ЕОПТ є актуалізація когнітивних здібностей учнів з екологічних питань, мотивування свідомого відношення до збереження довкілля, та закладання пріоритетів екологічної

безпеки під час виконання майбутніми робітниками сфери ресторанного господарства професійної діяльності (Кулалаєва, 2016).

У сучасних умовах екстравертної (відкритої) педагогічної системи, орієнтованої на комплексну інтеграцію освітнього процесу з організаційно-технологічними процесами виробництва, безумовно відкриваються ширші можливості для підготовки кваліфікованих робітників із «зеленим мисленням». Вступаючи у взаємодію зі сферою ресторанного господарства, для педагога / майстра виробничого навчання забезпечується розширення знань щодо інноваційних технологій, зокрема екоорієнтованих, що дає змогу оновлювати зміст професійної підготовки фахівців, а для учня – процес навчання в реальних умовах виробництва, досконале відпрацювання професійних функцій в умовах екоорієнтованості майбутньої професійної діяльності, перспективи працевлаштування тощо (Кручек, 2020).

У створюваній системі екологічної освіти особливі зусилля покладено на розробку і впровадження у освітній процес таких сучасних інноваційних технологій, що передбачають застосування методів, спрямованих на активне оволодіння навчальним матеріалом. Одними із найважливіших серед них є, зокрема, метод проєктного навчання, технології проблемного навчання та інформаційно-комунікаційні технології.

Список використаних джерел:

Верховна Рада України. (2020, Січень 01). *Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року*: Закон України. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

Кручек, В. А., Кошук, О. Б., Кравець, С. Г., Колісник, Н. В., Майборода, Л. А., & Пятничук, Т. В. (2020). *Методичні основи професійного навчання кваліфікованих робітників: метод. посібник*. Житомир: Полісся.

Кулалаєва, Н. В. (2016, Травень 10-11). Еко-орієнтовані педагогічні технології у підготовці майбутніх будівельників. В *Екологічні засади збалансованого регіонального розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, Івано-Франківськ, Україна, 50–54.

Лебеденко, Т. Е., Крусір, Г. В., & Шунько, Г. С. (2020). Енергозберігаючі технології в ресторанному господарстві. *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, 61. <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/download/725/689> .

Левандовський, Л. В., Бублієнко, Н. О., & Семенова, О. І. (2013). *Природоохоронні технології та обладнання*: підручник. НУХТ.

Сороквашин, С. В. (2018). *Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельної галузі у процесі професійної підготовки*. [Дисертація кандидата педагогічних наук, ВНЗ «Університет ім. Альфреда Нобеля»].

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна Герлянд,

доктор пед. наук, старший науковий
співробітник, завідувач лабораторії технологій
професійного навчання Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-7991-0431>

Анотація. Стан екологічної освіти, значною мірою, залежить від рівня сформованості відповідної компетентності викладача та його професійної готовності до означеного напрямку педагогічної діяльності. На нього безпосередньо покладається відповідальність за формування особистості майбутнього фахівця. Досягти цього можливо шляхом розроблення й застосування екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Ключові слова: екоорієнтовані педагогічна технології, професійна (професійно-технічна) освіта, професійна підготовка, сталий розвиток.

ENSURING THE EFFICIENCY OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SKILLED WORKERS BY MEANS OF ECO-ORIENTED PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Tetiana Gerliand,

Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Head of the laboratory of Vocational Training
Technologies of Institute Vocational Education of
NAES of Ukraine

Abstract. The state of environmental education largely depends on level formation of the corresponding competence teacher and his professional readiness for specified direction of pedagogical activity. He is directly responsible for shaping the personality of future specialist. This can be achieved through the development and application of eco-oriented pedagogical technologies in professional training of future skilled workers.

Keywords: eco-oriented pedagogical technologies, institution of professional (vocational) education, professional training, sustainable development.

Європейська практика продемонструвала, що екологічна складова може бути невід'ємною часткою людського розвитку. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) екологізацію освіти визначає одним з головних стратегічних напрямів розвитку держави, проте й зазначено, що до основних проблем освіти входить її повільна екологізація. Документом, що регламентує цей процес, є Концепція екологічної освіти України (2001), де чітко зазначено, що провідну й найважливішу роль у формуванні особистості з новим екоцентричним типом мислення й свідомості, високим ступенем екологічної культури відводиться освіті, зокрема професійній.

За сучасних умов складна екологічна ситуація у світі спонукає цивілізоване людство до пошуку нових форм, методів та технологій екологічної освіти молоді з метою запобігання споживацького ставлення до природних ресурсів. Однією із найважливіших причин загрозливих викликів сьогодення є екологічна безграмотність населення, відсутність розуміння наслідків свого втручання в природні процеси. Екологічне виховання в сьогоденні постає умовою виживання суспільства, а екологічна освіта набуває ознак пріоритетності в педагогічній теорії й практиці (Бондар та ін., 2015).

Вагоме значення у формуванні екологічного світогляду майбутніх кваліфікованих робітників належить екоорієнтованим педагогічним технологіям, оскільки завдяки їхньому використанню у професійній підготовці означених фахівців створені необхідні умови для формування їхньої стійкої екологічної позиції, усвідомлення власної причетності до екологічних проблем, урахування в професійній, суспільній і побутовій сферах наслідків впливу на довкілля (Матеюк, 2008). Завдяки цим технологіям в умовах модернізації професійної освіти й загрози екологічних кризових станів за умов воєнного стану є набуття молоддю екологічної компетентності, яка є складовою життєвої компетентності у процесі неперервної, активної професійно-практичної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників, спрямованої на здобування ними екологічних знань, розвиток відповідних здібностей, стійкої мотивації у ставленні до екологічних проблем на тлі позитивного емоційного стану, на формування переконань і відповідної поведінки в розв'язанні природоохоронних та здоров'язбережувальних завдань.

Проектування змісту екоорієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників має враховувати такі вимоги: їхнє наповнення на всіх етапах має бути спрямованим на реалізацію головної мети цієї підготовки; будуватися на відповідних наукових засадах; відповідати логіці та системі, властивих тій чи іншій галузі освітніх знань; ґрунтуватися на взаємозв'язку між окремими навчальними дисциплінами професійної підготовки; відображати зв'язок теорії з практикою; відповідати віковим і психофізіологічним можливостям майбутніх кваліфікованих робітників; сприяти підвищенню їх загальнокультурного та освітнього рівнів; здійснюватися на фундаментальній, культурно-гуманістичній основі; відповідати сучасним вимогам дидактичного характеру; бути орієнтованим на екологічну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників не лише у сьогоденні, а й на перспективу (Герлянд, 2022).

Використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників сприяє формуванню: системних знань про цілісність людини й середовища, технологічній діяльності та її впливу на перебіг екологічних процесів у природному середовищі; уявлень про здоров'я людини як критерію якості навколишнього середовища; сучасної стратегії подолання екологічної кризи; системи

еколого-валеологічних цінностей; екоцентричної спрямованості взаємодії з навколишнім світом; позитивної мотивації на збереження середовища існування та власного здоров'я; умінь й навичок практичної екологічної діяльності.

Список використаних джерел:

Бондар, О. І., Барановська, В. Є., Єресько О. В. та ін. (2015). *Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів*. Грінь Д. С.

Герлянд, Т. М. (2022, травень, 13) Екоорієнтовані педагогічні технології у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників: методологічний концепт. В *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*, Глухів, 69–70

Верховна Рада України. (2001, Грудень 20). *Концепція екологічної освіти України*. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>

Матеюк, О. П. (2008). *Формування екологічної культури майбутніх економістів як складової професійної підготовки на засадах сталого розвитку*. [Автореферат кандидата педагогічних наук, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського].

Верховна Рада України. (2013, Червень 25). *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

Кулалаєва, Н. (2016). Проектне навчання як умова набуття досвіду безпечної праці майбутніми будівельниками. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 12, 69-77.

Кулалаєва, Н., & Михнюк, В.О. (2011). *Культура безпеки людства: монографія*. Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим.

ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Олена Глущенко,

методист ДНЗ «Запорізьке вище професійне
училище моди і стилю», кандидат педагогічних
наук, м. Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0351-4405>

Анотація. Розглядаються основні шляхи формування енергоефективної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг у контексті пошуку нових інноваційних методик, що дають їм змогу раціонально, доцільно та корисно використовувати енергоресурси в трудовій діяльності.

Ключові слова: екологізація, енергоефективна компетентність, енергозощадження, професійна діяльність, ресурси.

DEVELOPING ENERGY EFFICIENT SKILLS IN FUTURE SERVICE PROFESSIONALS

Olena Hlushchenko,

methodologist of the Zaporizhzhia Higher
Vocational School of Fashion and Style, Candidate
of Pedagogical Sciences, Zaporizhzhia, Ukraine

Abstract. The main ways of energy-efficient skills developing in future qualified workers in the service sector are considered in the context of the search for new innovative methods that will allow them to rationally, expediently and usefully use energy resources in their work.

Keywords: greening, energy-efficient skills, energy saving, professional activity, resources.

В умовах загострення екологічних проблем, дефіциту енергетичних ресурсів зростає потреба у кваліфікованих робітниках, здатних забезпечувати енергоефективність у своїй трудовій діяльності (Лук'янова, 2012). Відповідно, актуалізується пошук інноваційних методик, що прискорюють процес формування енергоефективної компетентності майбутніх фахівців, зокрема сфери послуг, й підвищують його якісний рівень.

На наш погляд, формування енергоефективної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг доцільно здійснювати за трьома рівнями: мотиваційному, когнітивному, діяльнісно-рефлексивному. На рівні формування *позитивної мотивації* до ефективного використання енергоресурсів враховується, що мотивація, відповідно до теорії потреб К. Альдерфера, ґрунтується на усвідомленні особистості відповідальності за власні дії, а також умінні визначати наскільки доцільно, корисно й раціонально використовуються енергоресурси з точки зору економічних зисків, здоров'язбереження та екологічної безпеки суспільства за сучасних умов та перспективі.

У цьому контексті цінною для здобувачів освіти є інформація про наслідки агресивного втручання людства у природу. Означена інформація

може доноситися здобувачам освіти у вигляді уривків документальних фільмів, статистичних даних, моніторингових досліджень, відомостей про досягнення науки і техніки в галузі енергоефективності про позитивний досвід економічно розвинутих країн тощо.

Когнітивний рівень формування енергоефективної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг передбачає оволодіння здобувачами освіти теоретичними знаннями, посиленими екологічним компонентом (Бех, 2002), що дає їм змогу ефективно використовувати енергетичні ресурси у процесі трудової діяльності.

Для цього до змісту предметів загальноосвітньої і професійно-теоретичної підготовки вводиться навчальний матеріал, що містить відомості про ефективне енерговикористання, тобто навчальні теми розглядаються під призмою ефективного використання енергоресурсів. Наприклад, до змісту навчального предмета «Основи правових знань» вводяться відомості про ключові напрями державної політики країни у сфері енергозаощадження. При цьому собівартість продукції, прибутковість виробництва, ефективність нововведень розглядаються з точки зору раціонального використання підприємством енергетичних ресурсів (предмет «Основи галузевої економіки і підприємництва»).

На *діяльнісно-рефлексивному рівні* у майбутніх фахівців сфери послуг формуються практичні уміння, навички, здатність до критичного самоаналізу дій, спрямованих на ефективне енерговикористання. Практичних умінь та навичок здобувачі освіти набувають на заняттях виробничого навчання у навчальних майстернях, лабораторіях, з використанням тренажерів віртуальної реальності, симуляторів.

Також важливе значення надається методу проєктів. Його використання передбачає чітке визначення його структури і термінів його виконання. З точки зору створення сприятливого психологічного мікроклімату в колективі важливо, щоб у виконанні проєкту брала участь навчальна група у повному обсязі, тоді кожен здобувач освіти відчуває причетність до загальної справи, свою значимість, відповідальність за отримані результати, усвідомлює можливість впливу на них – це згуртовує колектив. Найкращі результати будуть отримані, якщо учасники проєкту спостерігатимуть реальну користь від своїх дій.

Також увага приділяється формуванню у майбутніх фахівців сфери послуг умінь об'єктивно оцінювати свою здатність до критичного осмислення причин неефективного використання енергоресурсів у професійній діяльності, до самостійного знаходження нових форм професійної діяльності, спрямованої на ефективне енергоспоживання. Тестування здобувачів освіти за методикою Дембо-Рубінштейна дозволяє їм самостійно оцінити рівень сформованості енергоефективної компетентності за відповідними показниками.

Отже, формування енергоефективної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг здійснюється з урахуванням особливостей і структури освітнього процесу і передбачає зорієнтованість здобувачів освіти на

вдумливе виконання своїх професійних обов'язків за принципом прородовідповідності, усвідомлену відмову від «панування над природою» (Зязюн, 2010), розуміння того, що все між собою має конкретний зв'язок, а кожна дія має неминучі наслідки.

Список використаних джерел:

Бех, І. Д. (2002). Особистісно-орієнтована модель виховання як науковий конструкт Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 3. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/3/vupysk_21.pdf (дата звернення 19.10.2022).

Зязюн, І. А. (2010). Життєвий поступ людини у вимірі наукової і культурологічної парадигм. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей*, 15–24.

Лук'янова, Л. Б. (2012). Проблема екологізації освіти в сучасному науковому дискурсі. *Імідж сучасного педагога*, 2, 8–11.

Кулалаєва, Н., & Михнюк, В.О. (2011). *Культура безпеки людства: монографія*. Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОГРАФІКИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ КУРСІ В GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION

Іван Голуб,

молодший науковий співробітник лабораторії
електронних навчальних ресурсів,
Інститут професійної освіти НАПН України,
м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-9008-6255>

Анотація. Широкі можливості Google Workspace for Education для розробки дистанційних курсів в Google Classroom допомагають багатьом освітнім установам. Інтеграція інфографіки в такі курси підвищить ефективність навчання слухачів лише при правильному її використанні.

Ключові слова: Google Workspace for Education, електронні навчальні ресурси, візуалізація, інфографіка, підвищення кваліфікації, професійна освіта.

HOW TO USE AN INFOGRAPHICS IN A DISTANCE COURSE AT GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION

Ivan Golub,

Laboratory of Electronic Educational Resources,
Institute of Vocational Education of NAES of
Ukraine

Abstract. The extensive capabilities of Google Workspace for Education for the development of distance courses in Google Classroom help many educational institutions. The integration of infographics into such courses will increase the effectiveness of training students only if it is used correctly.

Keywords: electronic educational resources, visualization, infographics, professional development, professional education.

Розробляючи дистанційний курс «Основи візуалізації даних. Інфографіка» в Google Classroom, який є частиною хмарних програм Google Workspace for Education, маєш обов'язково інтегрувати в курс самі приклади інфографіки. А наскільки зручно буде слухачам користуватись цією інтеграцією в даному курсі, стає зрозуміло тільки після підключення до курсу в якості того самого слухача. Звичайно, інструменти Google Workspace for Education спрощують співпрацю і дають розширені можливості як для самої організації так, і для розвитку освітнього середовища за допомогою невеликих, простих у використанні дистанційних курсів. Хмарні сервіси і інструменти дуже зручні і мають свої переваги. Але іноді цих можливостей стає недостатньо, і цей недолік легко компенсується глобальних інтернетом. Адже для роботи з дистанційним курсом, розробленим в Google Classroom завжди, майже завжди потрібен інтернет. Деякі елементи курсу можна завантажити собі на комп'ютер, телефон або планшет після певних маніпуляцій для роботи в офф-лайн режимі. А який курс був би для вас більш зручним, дистанційний чи очний, як би ви почали вивчати створення, використання та інтегрування інфографіки в навчальний процес?

На нашу думку, таке поєднання покращить навчання. Змішане навчання підвищить продуктивність праці, коли є потреба використання цифрових технологій. А цифрові технології неможливі без візуального ряду. Різноманітні

презентації, відеоматеріали, фотографії, інфографіка та інші. Ми зупинимось на використанні інфографіки в дистанційному курсі.

Інфографіка може бути розроблена не лише інструментами Google, наприклад, такими, як: Google Презентації, Документ, Малюнок, Jamboard. І не будемо забувати про можливості, які дає освітянам Microsoft 365 for Education, це Microsoft PowerPoint, Word, Whiteboard. Такі програми не є професійними редакторами для створення інфографіки, але їй не потребують додаткових фінансових витрат. У більшості цих програм є можливість експортувати створений лист у формат зображення в jpeg, jpg або в pdf. Pdf при необхідності також можна експортувати у формати зображення. Така велика кількість маніпуляцій іноді економить тільки гроші, а не час.

Є професійні програми для створення інфографіки і онлайн-сервіси з готовими шаблонами. І ті, і інші пропонують різні варіанти платної підписки².

Який би шлях для створення інфографіки ви не обрали, вона має бути наближена до мети вашого дистанційного курсу, донести інформацію до слухача в найбільш зручний для його розуміння спосіб. Звичайно, при умові, що ви, так само як і я, почали розробляти дистанційний курс в Google Classroom (Google Workspace for Education). Ми зараз не розглядаємо можливості інтерактивної інфографіки або інфографіки конвертованої в відеоряд і розміщеної на онлайн сервісі Youtube.

Використовуючи інфографіку в дистанційному курсі, бажано надавати можливість слухачеві її завантажити. Складне й інформативне зображення потребує більше часу на його опрацювання. Зі смартфона таку задачу складно виконати. Попередьте слухачів про мінімальні технічні засоби, які їм знадобляться для роботи з курсом.

Приклади мети та завдання в курсі при роботі з інфографікою: формування базових знань процесу підготовки інфографіки; формування умінь зі створення інфографіки у програмі Microsoft Office PowerPoint; формування навичок роботи з Google Classroom в Google Workspace for Education ІПО НАПН України.

Завдання: знати базові основи процесу підготовки інфографіки; вміти самостійно створювати інфографіку у програмі Microsoft Office PowerPoint або на онлайн ресурсах; вміти інтегрувати інфографіку в інформаційне освітнє середовище та застосовувати в освітньому процесі; мотивувати слухачів курсу, педагогічних і науково-педагогічних працівників до самоосвіти і професійного розвитку засобами дистанційного навчання; сформувати культуру педагогічної мережевої взаємодії.

Список використаних джерел:

Базелюк, О. В., Каленський, А. А., Кравець, С. Г. та ін. (2017). *Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників*. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Голуб, І. І. (2016) Використання інфографіки при розробленні курсів у системі дистанційного навчання. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*, 8, 93-100. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712054>

---

² <https://infograpia.com/> https://www.canva.com/uk_ua/ <https://www.visme.co/>
<https://infogram.com/> <https://www.adobe.com/ua/>

Голуб, І. І. (2016, Квітень 7-19). Підготовка та створення сайту як передумова розвитку інформаційно-аналітичної компетентності викладача іноземної мови професійно-технічного навчального закладу. В В. О. Радкевич (Ред.) *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, Т. II, 145–147. <http://lib.iitta.gov.ua/712055>

Голуб, І. І. (2017) Організація самостійної роботи кваліфікованих робітників засобами дистанційного навчання з використання інфографіки. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*, 5, 305-309. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712052>

Голуб, І. І. (2017). *Інфографіка при розробленні курсів для дистанційного навчання*. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709886>

Голуб, І. І. (2017, Березень 29 – Квітень 13) Організація самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників засобами дистанційного навчання. В В. О. Радкевич (Ред.) *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України, Київ, 211-214. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712058>

Голуб, І. І. (2018, Лютий 28) Методика організації самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників засобами дистанційного навчання. В *Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті*, Київ, 33-34. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712050>

Голуб, І. І. (2013) Інфографіка та візуалізація даних. В *Інформаційно-бібліотечне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних*: матеріали Першої Всеукраїнської учнівської науково-практичної конференції Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, Україна, 92-93. <http://lib.iitta.gov.ua/712059>

Голуб, І. І. (2016, Грудень 01). Запровадження мікро-курсу «Підготовка інфографіки для використання в дистанційному навчанні» у Системі дистанційного навчання e-learning.org.ua. В *Професійна освіта в умовах сталого розвитку*: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 176-178. <http://lib.iitta.gov.ua/712056>

Голуб, І. І. (2016, Травень 19) Використання інфографіки на уроках англійської мови як умова розвитку інтуїтивного мислення учнів. В М. М. Астаф'єва та ін. (Ред.) *Інформаційні технології – 2016*: тези III Української конференції молодих науковців, Київ, 37-40. <http://lib.iitta.gov.ua/712057>

Голуб, І. І. (2017, Лютий 28) Підвищення ефективності самостійної роботи в системі дистанційного навчання засобами інфографіки. В *Теорія і практика дистанційного навчання у професійній освіті*: матеріали I Всеукраїнської веб-конференції, Київ, 91-94. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712053>

Голуб, І. І. (2018, Березень 05-19) Самостійна робота кваліфікованих робітників у системі дистанційного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (<http://e-learning.org.ua>). В В. О. Радкевич (Ред.) *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали XII звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, Україна, 238-240. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712048>

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МЕТОДИСТІВ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Євдокія Горбан,

доктор філософії, методист Професійно-
технічного училища № 8, м. Чернівці,

<https://orsid.org/0000-0001-7624-5192>

Анотація. Одним з актуальних завдань сьогодення, у контексті необхідності підвищення якості освіти, яке стоїть перед закладами професійної освіти, є забезпечення зростання професійної майстерності педагогічного персоналу, здатного до здійснення якісної підготовки висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців. З огляду на це, роль методиста закладу професійної освіти та його безперервний професійний розвиток набувають ключового значення.

Ключові слова: методист, заклад професійної освіти, педагогічний персонал, компетентність, професійна компетентність, професійний розвиток.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHING METHODOLOGY EXPERT OF THE VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTION AS A COMPONENT OF THE SYSTEM OF CONTINUOUS EDUCATION

Yevdokiia Horban,

doctor of Philosophy, teaching methodology expert,
Vocational and technical school 8, Chernivtsi

Abstract. One of the urgent tasks of today, in the context of the need to improve the quality of education, which is faced by vocational education institutions, is to ensure the growth of the professional skills of the teaching staff capable of providing high-quality training of highly qualified, competitive specialists. In view of this, the role of the methodologist of the vocational education institution and his continuous professional development are of key importance.

Keywords: teaching methodology expert, professional education institution, teaching staff, competence, professional competence, professional development.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації освітнього процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Особливий вплив на соціалізацію особи має професійна освіта. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до професіоналізму педагогічних працівників закладів освіти, здатних формувати в здобувачів освіти високий рівень загальної та професійної компетентності.

В умовах розвитку українського суспільства, зміни освітньої парадигми та модернізації системи освіти зростають вимоги до підготовки педагогічних працівників освітніх закладів. Рух до цілеспрямованого набуття педагогічними працівниками умінь і навичок, орієнтація на розвиток професійної компетентності, розроблення та реалізацію ефективних механізмів її формування є важливою складовою освітньої політики держави. Сучасні суспільні, соціальні, економічні, освітні, наукові реалії зумовлюють

потребу у формуванні педагога-демократа, педагога-гуманіста, здатного забезпечити задоволення освітніх і культурно-освітніх запитів особистості, її розвиток та самореалізацію.

Важливе місце в системі освіти займає галузь професійної освіти як комплекс педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури.

Професійна освіта тісно інтегрована в економіку країни, а, отже, складає її стратегічну безпеку. Зазначені чинники зумовлюють потребу у зростанні вимог до кваліфікаційних вмінь і навиків педагогічних кадрів закладів професійної освіти, особливо це стосується наявності методичної компетентності у викладачів предметів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання, оскільки саме ці категорії педагогів закладів професійної школи безпосередньо здійснюють спеціальну підготовку висококваліфікованих, конкурентоздатних на сучасному ринку праці робітничих кадрів для всіх галузей економіки. Реалізація державних вимог у сфері професійної освіти багато в чому залежить від методичної служби, перед якою постає завдання розвитку творчого потенціалу педагога, оскільки саме йому належить ключова роль в оновленні структурно-змістових аспектів професійної освіти. Виходячи з означеного, методичні служби закладів професійної освіти виступають у ролі консультантів педагогів під час реалізації на практиці освітніх інновацій. За таких обставин зростає актуальність проблеми розвитку методистів.

Окрім того, означені категорії педагогічних працівників у переважній більшості є випускниками галузевих вузів (не педагогічних), а тому потребують значного педагогічного патронажу з боку методичних служб закладів професійної освіти. При цьому загострюється потреба в методистах, які не тільки досконало володіють певною фаховою компетентністю, але й здатні здійснювати якісний методичний супровід освітнього процесу, тобто володіють високим рівнем професійної компетентності. А це, у свою чергу, покладає на них велику відповідальність щодо безперервного професійного розвитку.

На важливості й необхідності удосконалення професіоналізму, професійної компетентності педагога наголошується в Національній Стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року (2019), законах України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2019), «Про професійний розвиток працівників» (2012) тощо.

У Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року наголошується на необхідності випереджувального професійного розвитку підготовки педагогічних працівників закладів професійної освіти.

На важливості впровадження інновацій у галузі професійної освіти наголошується також у матеріалах Туринського процесу та Брюггського Комюніке про зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2012-2020 років. У цих документах зазначено, що забезпечення якості професійної освіти передбачає підвищення кваліфікації педагогічних працівників, удосконалення системи методичної роботи. Водночас досягнення необхідного рівня професійного розвитку методистів закладів професійної освіти гальмується низьким рівнем їхньої мотивації до професійно-педагогічного вдосконалення, а також недостатньою розробленістю необхідних для цього технологій.

Сьогодні вимагає надання значної уваги проблемі професійного розвитку педагогічних працівників закладів професійної освіти, зокрема, викладачів предметів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання, які потребують значної уваги з боку методичних служб закладів освіти. Водночас, наявний рівень знань, умінь і навичок, якими володіють методисти закладів професійної освіти, залишається недостатнім для повноцінного виконання покладених на них обов'язків. З огляду на це, актуальним постає пошук ефективних шляхів професійного розвитку зазначеної категорії педагогічних працівників у міжкурсовий період підвищення кваліфікації.

Дієві механізми підвищення у методистів стійкої мотивації до безперервного професійного розвитку упродовж усього життя визначені з урахуванням концептуальних положень теорії людського капіталу.

Безперервне підвищення кваліфікації педагогічних кадрів – цілеспрямований процес, спеціально організований з метою систематичного оновлення професійної компетентності працівників освіти, зумовлений динамікою розвитку суспільства, науки, освіти, а також потребами, що впливають з особистого досвіду і специфіки діяльності кожного педагога. У цій системі існують колективні та індивідуальні форми оволодіння знаннями. Крім класичних курсів підвищення кваліфікації, велике значення має самоосвіта методиста, активні форми методичної роботи, вивчення і впровадження у практику закладів професійної освіти передового педагогічного досвіду та досягнень педагогічної науки. Для вдосконалення теоретичної, методичної і практичної підготовки методиста закладу професійної освіти вирішальне значення має самостійна робота над науковою літературою з педагогіки, психології та методики викладання. Самоосвіта робота є внутрішнім стержнем, активною творчою, пізнавальною діяльністю у рамках безперервної освіти.

Таким чином, проблема професійного розвитку методистів закладів професійної освіти у системі безперервної освіти впродовж життя продовжує залишатися особливо актуальною.

Список використаних джерел:

Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, .A. (2021). Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. *Journal of Physics: Conference Series*, 1840, 1, 012041.

Rychen, D. S. & Salganik, L. H. (Eds). (2003). *Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society*. Germany: Hogrefe & Huber.

Верховна Рада України. (2012, 12 січня). *Про професійний розвиток працівників: Закон України. Відомості Верховної Ради України.*
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> .

Верховна Рада України. (2019, 12 червня). *Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: схвалена розпорядженням Каб. Міністрів України (№ 419-р).* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text> .

Президент України В. Зеленський. (2019, 30 вересня). *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ (№ 722/2019).*
<https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

Радкевич, В.О. (2012). Професійна компетентність – складова професійної культури. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*, 5, 63-73.

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ TELEGRAM ДЛЯ СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОРТФОЛІО МАЙБУТЬОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ

Олександр Гуменний,
кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник лабораторії електронних
навчальних ресурсів Інституту професійної
освіти Національної академії педагогічних наук
України, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6596-3551>

Анотація. Висвітлено дефініцію «портфоліо студента». Відображено етапи технології створення навчального портфоліо.

Ключові слова: навчальне портфоліо, Telegram, чат-бот, Python.

USING THE TELEGRAM RESOURCE TO CREATE AN EDUCATIONAL PORTFOLIO OF A FUTURE COMPETITIVE SPECIALIST

Oleksandr Humennyi,
Candidate of Pedagogical Sciences, senior
researcher of the laboratory of electronic educational
resources of the Institute of Professional Education
of the National Academy of Pedagogical Sciences of
Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The definition of "student's portfolio" is highlighted. The stages of the technology of creating an educational portfolio are shown.

Keywords: educational portfolio, Telegram, chatbot, Python.

Широке використання інформаційних технологій в процесі навчання стимулює студентів до творчої діяльності та самоосвіти. Однією з перспективних технологій для творчого розвитку студентів є портфоліо. Як зазначає д-р Денбург (Dr. Denburg) з університету McMaster, студенти недостатньо цікавляться запитами роботодавців, тому їм важливо використовувати професійну цінність електронного портфоліо, з точки зору навичок, які простежуються при його супроводі в процесі навчання. Через чотири роки такі студенти навчаються чітко організовувати свою роботу, і тому краще пишуть резюме, в порівнянні зі своїми одногрупниками, що важливо при влаштуванні на роботу.

Рис.1. Етапи створення навчального портфоліо

1. Етап. Постановка завдання

Чому використання саме навчального портфоліо має сенс з дидактичної мета-перспективи підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців.

Портфоліо як форма метакогнітивної самооцінки учнів.

Робота з портфоліо як рефлексивне навчання: рефлексивна практика як засіб і засіб для (само)оцінювання та (іншого) оцінювання навчання: спонукання думати про результативність та ефективність дій.

Робота з портфоліо як компетентнісно орієнтоване навчання: активне, орієнтоване на дії та проблемне опрацювання знань у центрі навчання.

Портфоліо як продуктоорієнтоване навчання.

Портфоліо як процесно-орієнтоване навчання: шляхи навчання, зростання, розвиток.

Альтернативна культура оцінювання: активна роль студентів як активних виконавців компетентності замість реактивних перевіряючих оцінювачів.

Під час роботи з портфоліо студенти навчаються презентувати результати своєї роботи, оцінювати та критикувати себе, оцінювати свій прогрес у навчанні та ставити нові цілі. Робота з портфоліо створює сприятливі умови для їхньої самостійної роботи. У роботі над портфоліо є змога розвивати та робити видимими компетенції шляхом задавати запитання та відповідати на них, контролювати тривалий робочий процес або проводити спеціальні дослідження. Студенти отримують відгуки та визнання своєї роботи.

Портфоліо студента – це компіляція навчальної роботи та інших форм навчальних доказів, зібраних з метою: 1) оцінки якості курсової роботи, прогресу в навчанні та навчальних досягнень; 2) встановлення того, чи відповідає рівень підготовки студентів стандартам навчання або іншим академічним вимогам для курсів, підвищення кваліфікації та випуску; 3) допомога студентам для досягнення їхніх академічних цілей та успішності в навчанні; 4) створення архіву академічних напрацювань, досягнень тощо.

2 етап. Проектування функціоналу.

Створити бот, надати йому права адміністратора, організувати групу.

Після цього створити папку, в якій задати віртуальне оточення проекту для коректного використання бібліотеки aiogram. Здійснити її активацію. Віртуальне середовище створює умови проектування навчального портфоліо у Telegram з використанням Python. У процесі програмування використовуються модулі Python: bot, Dispatcher, types, dp, executor. Зручно вводити код у PyCharm Community Edition.

3 етап. Розробка телеграм-бота.

На цьому етапі потрібно створити сам бот (рис.2).

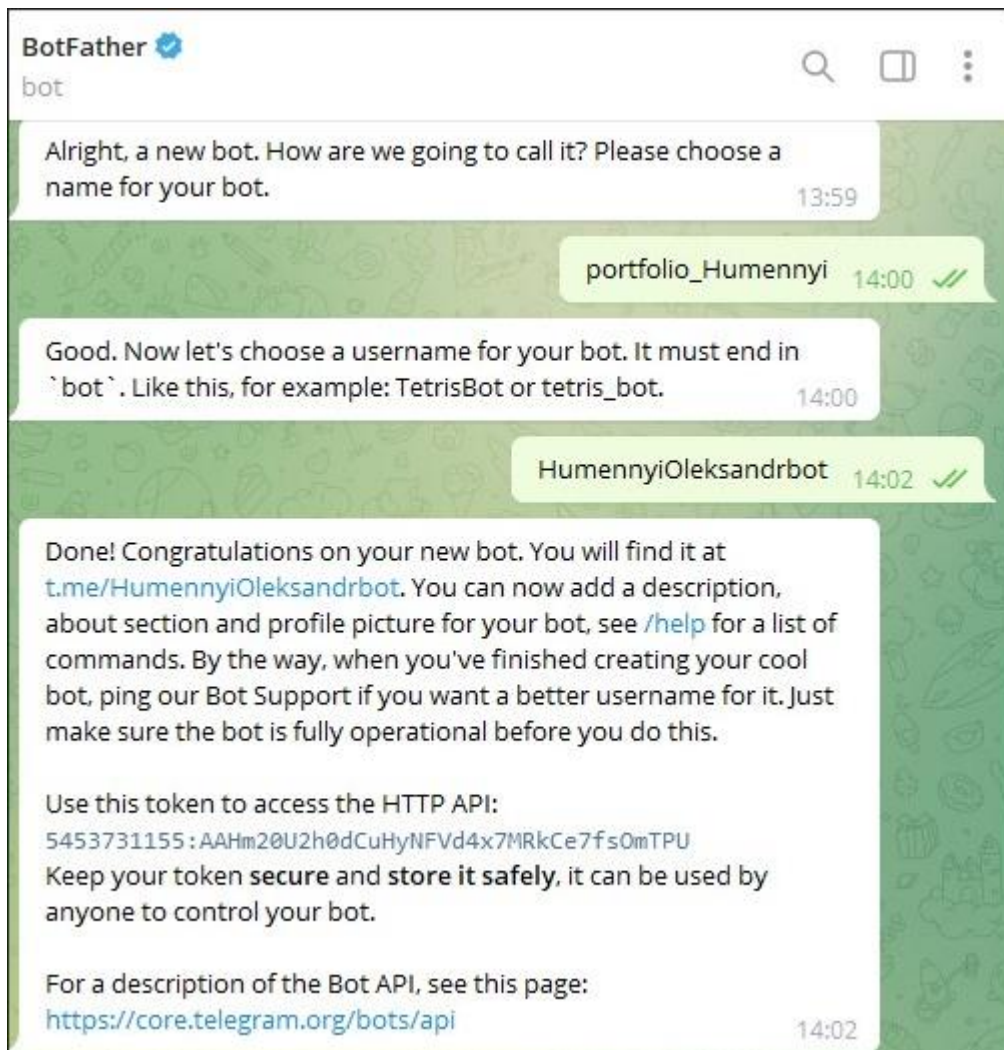

Рис.2. Завершений етап створення чат-бота у Telegram

Телеграм-бот розробляється засобами Python. Для цього завантажується командна стрічка Power Shell. У вікні Power Shell створюється віртуальне середовище командою: **python -m venv venv**. Отримуємо ізольований Python з командним менеджером у віртуальному середовищі venv. І для роботи у віртуальному середовищі, його потрібно активувати. Це робиться командою: **venv\Scripts\activate**.

Після чого завантажуємо у віртуальне середовище бібліотеку Python – **aiogram** для програмування навчального портфоліо (рис.3).

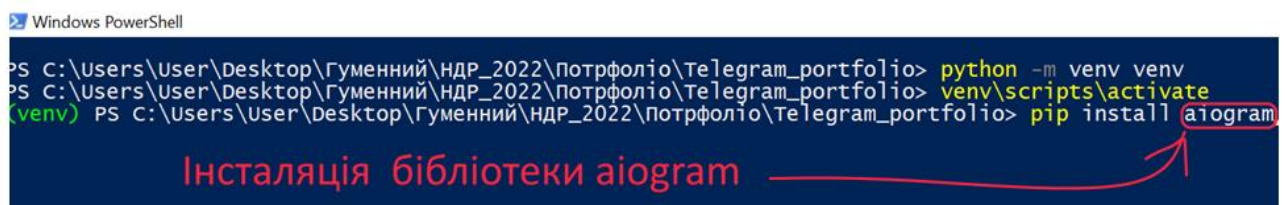

Рис.3. Створення віртуального середовища

4 етап. Тестування результатів

У процесі тестування навчального портфоліо варто акцентуватися на таких елементах:

організація: чи навчальне портфоліо є легким для навігації та розуміння іншими;

актуальний стан: чи систематично оновлюється портфоліо для зв'язку різних курсів та концепцій;

форматування: чи правильно відформатовано сторінки та документи, чи функціональні посилання, чи немає орфографічних та граматичних помилок.

5 етап. Запуск проєкту.

Практичну допомогу і консультації по створенню навчального портфоліо студентів у Telegram засобами Python можна отримати у співробітників лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту.

Список використаних джерел:

Базелюк, О. (2018). Зміст і структура цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 81–87. DOI: <http://doi.org/10.32835/2223-1625752.2018.16.81-87>.

Базелюк, О. В., Каленський, А. А., Кравець, С. Г. та ін. (2017). *Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників*. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Белан, В.Ю., Пригодій, М.А., Гуржій, А.М., Липська, Л.В., Гуменний, О.Д., Зуєва, А.Б., Кононенко, А.Г., & Прохорчук, О.М. (2019). *Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Житомир: «Полісся».

Биков, В. Ю., Спірін, О. М., & Пінчук, О. П. (2017). Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України): збірник наукових праць. Видавничий дім «Сам», 191-198.

Кононенко, А. Г., & Масліч, С. В. (2020). Використання SMART-комплексів у методичній системі сучасних інформаційно-освітніх технологій. *Освіта та педагогічна наука*, 1 (173), 37-46.

Радкевич, В.О., & Гуменний, О.Д. (2017). SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*, 2(75), 8-12.

Гуменний, О.Д. (2018). Концепція проектування SMART-комплексів навчальних дисциплін для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 15.

Гуменний, О.Д. (2012). Розвиток інформаційної культури керівників ПТНЗ засобами Public Relations. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 22(3), 144-151.

ЦЕНТРИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ТА ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ В КОРОЛІВСТВІ НІДЕРЛАНДИ

Аліна Джурило,

канд. пед. наук, доцент, ст. дослідник,
завідувач лабораторії зарубіжних систем
професійної освіти і навчання,
Інститут професійної освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-5129-6724>

Анотація. Проаналізовано становлення державно-приватного партнерства у Королівстві Нідерланди на прикладі центрів ДПП на рівні професійної та вищої професійної освіти. Визначено етапи формування центрів ДПП та підходи, на яких базується державно-приватне партнерство у Нідерландах.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, професійна освіта і підготовка, вища професійна освіта, центри ДПП, Королівство Нідерланди.

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP CENTERS IN VOCATIONAL AND HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION IN THE KINGDOM OF THE NETHERLANDS

Alina Dzhurylo,

PhD, Ass. Prof., Senior Researcher, Head of the
Laboratory of Foreign Systems of Vocational
Education and Training, Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The development of public-private partnership in the Kingdom of the Netherlands is analyzed on the example of PPP centers at the level of professional and higher professional education. The stages of the formation of PPP centers and the approaches on which the public-private partnership in the Netherlands is based are determined.

Keywords: public-private partnership, professional education and training, higher professional education, PPP centers, the Kingdom of the Netherlands.

Система професійної освіти та підготовки у Королівстві Нідерланди, за даними таких організацій як ОЕСР, є однією із найкращих у світі (Westerhuis, 2018). Такого рівня вдалося досягти завдяки зміні промислової політики, що у свою чергу призвела до появи понад 160 центрів державно-приватного партнерства у закладах, які надають середню професійну та вищу професійну освіту у співпраці з приватними компаніями різних секторів економіки.

Щоб йти в ногу з інноваціями та відповідати вимогам ринку праці, держава та приватний сектор об'єднали зусилля, щоб прискорювати зміни та своєчасно вносити зміни до професійних кваліфікацій. У результаті були створені динамічні центри регіонального та галузевого партнерства: центри експертизи у сфері вищої професійної освіти та центри інноваційної майстерності у сфері професійної освіти та підготовки.

Центри сприяють співпраці між місцевим бізнесом, професійно-технічними закладами, вищими професійними навчальними закладами та владою. Спільні інвестиції як державних, так і приватних сторін допомагають розвивати бізнес-моделі, які забезпечують їх фінансову життєздатність. Різноманітність і автономія є

ключовими характеристиками таких центрів. Кожен з них створює свою нішу та ринкову вартість. Завдяки співпраці центрів ДПП з освітніми закладами нові ідеї, методи та навчальні програми стають доступними для ширшої аудиторії здобувачів освітніх послуг.

Основне завдання центрів ДПП полягає у побудові міцних зв'язків між закладами (вищої) професійної освіти та бізнесом; у підготовці професіоналів своєї галузі, майстрів з інноваційним навичкам; у забезпеченні навчання протягом усього життя та своєчасній перепідготовці; у прискоренні та покращенні спроможності компаній до інновацій.

В Нідерландах державно-приватне партнерство у сфері середньої та вищої професійної освіти має глибоке історичне коріння. Обидві ланки професійної системи засновані на кооперативних формах співпраці, які виникли у структурі цехів середньовіччя. В 1919 р. Закон про ремісничу освіту встановив перші вимоги до такої форми партнерства. Після Другої світової війни професійно-технічна освіта, а також вища професійна освіта добре закріпилися у двох окремих системах: системі професійної освіти та підготовки (VET), створеній відповідно до Закону 1996 р. (*the WEB Act*), та системі вищої професійної освіти (HPE), заснованої згідно із Законом 1986 р. (*the WHO Act*). У законодавчому процесі, пов'язаному з останніми реформами, обидві системи отримали значну автономію. Відтоді процес розширення масштабів призвів до злиття та раціоналізації окремих закладів. Крім того, Стаття 23 Конституції Нідерландів гарантує свободу освіти незалежна від уряду, роблячи професійно-технічні коледжі VET та університети HPE автономними організаціями. Це також стосується приватних компаній та освітніх закладів приватної форми власності (European Training Foundation, 2020).

У голландській середній професійно-технічній освіті представники бізнесу та громадських організацій відіграють значну роль у визначенні професійних кваліфікацій та доступі до навчання на робочому місці. Соціальні партнери (асоціації роботодавців та профспілки) співпрацюють із ЗПТО, щоб визначити вимоги до кваліфікацій та встановити критерії для проходження іспитів. Вони також несуть спільну відповідальність за визнання та забезпечення якості 230 000 компаній, у яких здобувачі освіти виконують свої зобов'язання щодо навчання без відриву від виробництва. Як наслідок, система старшої середньої професійно-технічної освіти гарантує інституційне становище для представників приватного сектору на ринку праці. Це на відміну від вищої професійної освіти, де зв'язки менш глибокі, навчальні програми для HPE не визначаються структурою кваліфікацій, натомість їх оцінює уряд.

Діяльність центрів ДПП розпочалася у 2010 р. з кількох пілотних проектів, які ґрунтувалися на існуючих ініціативах та мережах. Проте законодавча основа для функціонування подібних центрів стала можливою завдяки створенню у 2004 р. Науково-технологічну платформу (*нідерл. Platform Beta Techniek*), яка була створена за ініціативою трьох міністерств Нідерландів (економіки, соціальних справ та освіти). З тих пір було запущено кілька кампаній із підбору персоналу та програм для інноваційної співпраці між компаніями та навчальними закладами, а нові типи освітніх програм поширювалися та розширювалися для просування технічної та технологічної освіти всіх типів і на всіх рівнях.

На сьогодні в Нідерландах повноцінно функціонує більше 160 центрів, у яких беруть участь понад 9 800 компаній, 5 000 викладачів та 84 000 студентів. В середньому в одному центрі бере участь 35 компаній та інших організацій. Участь

відкрита для всіх компаній, які готові робити інвестиції. Центрам також дозволено надавати платні послуги приватному сектору. Різноманітність та автономія є ключовими характеристиками підходу центрів. Ідея полягає в тому, щоб кожен центр створював свою власну ринкову нішу (European Training Foundation, 2020).

Центри ДПП підтримуються державними грантами та спів фінансуються за рахунок приватного капіталу. Щоб мати право на отримання гранту на створення центру, зацікавлені сторони повинні скласти бізнес-план, який відповідає низці вимог, а саме:

- Партнери повинні визначити спільні цілі та терміновість створення нового фізичного середовища навчання.

- 50% бюджету має надходити від держави, ще 50% – від підприємств-партнерів.

- Операційні та фінансові аспекти перебувають у спільній відповідальності закладів професійного освіти та підготовки, з одного боку, та їхніх приватних партнерів, з іншого, але секретаріат партнерства базується у закладі освіти.

- Центри ДПП повинні продовжувати дотримуватися формальних державних вимог до відповідних рівнів освіти.

- Бізнес-план повинен включати план довгострокової фінансової стійкості; кожен центр має стати фінансово незалежним протягом п'яти років.

Отже, центри ДПП у Королівстві Нідерланди спрямовані на сприяння та стимулювання інновацій у професійно-технічній освіті та підтримують перетворенню самих навчальних закладів у таке середовище, де студенти можуть вирішувати реальні проблеми та виклики сучасного ринку праці, працювати над інноваційними рішеннями для посилення соціальної та економічної конкурентоспроможності. Завдяки співпраці з компаніями здобувачі освіти отримують доступ до розвитку знань у навчальних закладах, а заклади професійної освіти, у свою чергу, отримують більше знань про нові технології та ефективну базу практики для своїх студентів.

Список використаних джерел:

Anneke Westerhuis (2018). *Cedefop opinion survey on vocational education and training in Europe: The Netherlands*. Cedefop ReferNet thematic perspectives series. URL: http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2018/opinion_survey_VET_Netherlands_Cedefop_ReferNet.pdf

European Training Foundation (2020). *Public-Private Partnerships for Skills Development. A Governance Perspective. Volume II. Case studies*. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-01/ppps_for_skills_development_volume_ii.pdf

УМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТРАНСПОРТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Олександр Дьомін,

доктор педагогічних наук, доцент кафедри
транспортних технологій та засобів у АПК
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-3907-0992>

Анотація. В процесі поширення російської збройної агресії в Україні, автомобільний транспорт є однією з галузей, що підлягає найшвидшим змінам під час воєнного стану. Означені зміни, включаючи післявоєнну інтеграцію України у європейську спільноту, вимагають відповідних перетворень у системі підготовки фахівців-транспортників. Зважаючи на те, що навчальний процес у закладах освіти, що готують означених фахівців, ускладнений воєнним станом країни і подекуди близькістю бойових дій, вважаємо необхідним на основі існуючих наукових надбань і власного досвіду виявити умови сталого розвитку професійної підготовки фахівців з транспортних технологій у цей складний для країни період. Сподіваємось, що дотримання виявлених нами умов дозволить вирішити, дидактичні, психологічні та організаційні труднощі в освітньому процесі при підготовці фахівців-транспортників належної якості.

Ключові слова: логістика, професійна підготовка, фахівці-транспортники, навчальний процес, психологічні труднощі.

CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF TRANSPORTATION TECHNOLOGY SPECIALISTS DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATUS

Olexandr Domin,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of Transport Technology and facilities in APK of
National University of Bioresources and Nature
Managemen

Abstract. In the process of the spread of Russian armed aggression in Ukraine, road transport is one of the industries subject to the fastest changes during martial law. The indicated changes, including the post-war integration of Ukraine into the European community, require corresponding transformations in the system of training transport specialists.

Taking into account the fact that the educational process in educational institutions that prepare the specified specialists is complicated by the state of war in the country and in some places the proximity of hostilities, we consider it necessary, on the basis of existing scientific assets and our own experience, to identify the conditions for the sustainable development of the professional training of specialists in transport technologies in this difficult for country period. We hope that compliance with the conditions identified by us will solve the didactic, psychological and organizational difficulties in the educational process when training transport specialists of the appropriate quality.

Keywords: logistics, professional training, transport specialists, educational process, psychological difficulties.

Після початку військової російської агресії проти України різко змінилися орієнтири і умови роботи всіх галузей нашої країни. Зокрема, перед транспортною галуззю постала проблема зміни системи логістики і переорієнтації міжнародних транспортних коридорів з транзитних потоків вантажів і пасажирів із заходу на схід на замикання їх із західних напрямків на Україні як останньому пункті призначення та ізоляції сполучення росії із західними країнами через територію України.

У зв'язку із зазначеною переорієнтацією перед професійною підготовкою фахівців-транспортників в нашій країні виникла необхідність до її корінного оновлення. Особливо це стосується автомобільного транспорту через тенденцію постійної зміни логістики адекватно бойовим діям на фронтах та регулярного зростання обсягів внутрішніх і зовнішніх перевезень вантажів та пасажирів, в тому числі й військового призначення.

У період воєнного стану країна як правило потребує більшу кількість фахівців-транспортників у порівнянні з мирний часом через виникнення необхідності у здійсненні наступних заходів:

- оптимізація системи доставки вантажів військового призначення;
- оперативні зміни логістики вантажів цивільного призначення адекватно динаміці зміни оперативної обстановки на фронтах;
- забезпечення населених пунктів країни хоча б необхідним мінімумом продовольства та інших життєво-необхідних речей.

Зважаючи на таку ситуацію, війна накладає на навчальний процес додаткові труднощі. Вони пов'язані з відповідними тяготами, позбавленнями, введенням додаткових заходів безпеки та іншими навантаженнями. Отже проблема полягає у виявленні умов подолання основних видів труднощів при забезпеченні сталого розвитку професійної підготовки фахівців з транспортних технологій у період воєнного стану.

Питання ефективності підготовки фахівців-транспортників різних освітніх рівнів в умовах війни вже перебувають в полі зору багатьох науковців. Зокрема, аспекти професійної підготовки бакалаврів з транспортних технологій у період воєнного стану (Загурський та ін., 2022), умови психологічної підтримки студентів (Опалко, 2022), формування агрологістичних хабів в умовах воєнного часу (Макаренко, Лищенко, 2022).

Навчальний процес, що відновлюється у дистанційному режимі, не може бути ефективним якщо брати до уваги звичне для нас розуміння. В умовах воєнного стану студенти знаходяться у різних життєвих обставинах. Деякі є учасниками територіальної оборони, інші змушені кілька разів на день переховуватися в укриттях і бомбосховищах.

Досвід дистанційного навчання в період пандемії, залишив освітянам чимало корисних напрацювань які доцільно використовувати під час воєнного стану. Враховуючи окреслені обставини для сталого розвитку професійної підготовки фахівців з транспортних технологій у період воєнного стану бажано дотримуватись таких умов:

- провести скорочення до мінімуму навчального матеріалу, призначеного для оволодіння студентами;

- забезпечити докладне пояснення теоретичної складову навчального курсу на дистанційних заняттях;
- детально ознайомлювати студентів з тим як потрібно виконувати практичні і лабораторні завдання на конкретних прикладах;
- не вимагати оформлення звітів виконаних завдань обов’язково в зошиті. Під час війни не всі студенти мають змогу це зробити;
- дозволити звітування з самостійних навчальних завдань у Wordi, Exceli, інших редакторах, або усно при умові, що студент опрацював матеріал, але не має змоги оформити його належним чином, щоб переслати звіт виконаної роботи викладачеві.
- дублювати навчальний матеріал та завдання на самостійне його опрацювання включаючи детальний приклад виконання цього завдання на електронну пошту, у вайбер або інші засоби комунікації, що наразі доступні студентам.

Як показує власний досвід, навіть в умовах близькості до активних бойових дій, перелічені умови відчутно оживляють навчальний процес і сприяють значному покращенню психологічного стану студентів.

Важливість останньої з перелічених умов доводить ще й така негативна особливість воєнного стану. Відвідуваність навчальних занять в онлайн-режимі відчутно нижча у порівнянні з традиційною очною формою навчання.

Список використаних джерел:

Domin, O. A, Zahurskyi O. M., & Zahurska S. M. (2022). *Professional training of specialists in transport technologies during martial law*. Publishing House “Baltija Publishing”. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6306/13341-1>

Makarenko, N. O., & Lyshenko, M. O. (2022) *Formation of agrologistic hubs in wartime conditions as a means of increase management efficiency enterprises of the agricultural sphere*. Publishing House “Baltija Publishing”. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-27>

Опалко, В. Г. (2022). *Зараз наш фронт – це навчання!* НУБіП. <https://nubip.edu.ua/node/106785>.

УДК 377.3:316.334.23

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РІВНЯ

Людмила Єршова,

доктор педагогічних, наук, доцент,
заступник директора з науково-експериментальної роботи
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-2346-5842>

Наталія Турчиняк,

заступник директора з навчально-виробничої діяльності
ДНЗ «Львівське вище художнє училище»,

Інна Захарчук,

методист ДНЗ «Вінницький центр
професійно-технічної освіти переробної промисловості»,

Михайло Ткаченко,

кандидат педагогічних наук,
викладач ДНЗ «Одеське вище професійне училище
торгівлі та технологій харчування»

Ніна Сердюченко,

викладач ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей»,

Наталія Сологуб,

заступник директора Науково-методичного центру
професійно-технічної освіти у Харківській області

Оксана Гончарова,

викладач ДНЗ «Регіональний ЦПО швейного виробництва та
сфери послуг Харківської області»

Анотація. Висвітлено результати експерименту всеукраїнського рівня за темою «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності», що тривав у 2019-2022 рр. на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти». Представлено результати експериментальної перевірки результативності обґрунтованих в ході експерименту організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності за спеціальностями окремих напрямів професійної підготовки («промисловість», «торгівля і громадське харчування», «житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення», «будівництво», «зв'язок», «транспорт»).

Ключові слова: заклад професійної (професійно-технічної) освіти, готовність кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності, підприємницька компетентність, кар'єрна компетентність.

DEVELOPING THE READINESS OF FUTURE QUALIFIED WORKERS FOR ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES: RESULTS OF AN ALL-UKRAINIAN LEVEL EXPERIMENT

Liudmila Yershova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
deputy director for scientific and experimental work
Institute of Professional Education
of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Natalia Turchyniak,

deputy director for educational and production activities DZN "Lviv Higher Art School",
Inna Zakharchuk, Methodist of the Vinnytsia Center for Vocational and Technical Education of the Processing Industry.

Mykhailo Tkachenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, teacher of the "Odesa Higher Vocational College of Trade and Food Technologies"

Nina Serdyuchenko,

teacher of the Cherkasy Vocational School of Education road lyceum",

Natalia Sologub,

deputy director of the Scientific and Methodological Department center of professional and technical education in the Kharkiv region,

Oksana Goncharova,

teacher of the DZ "Regional TSP of garment production and services of the Kharkiv region"

Abstract. The results of the all-Ukrainian level experiment on the topic "Formation of the readiness of future qualified workers for entrepreneurial activity", which lasted in 2019-2022 on the basis of professional (vocational and technical) education institutions, are highlighted. The results of an experimental verification of the effectiveness of the organizational and pedagogical conditions for the formation of the readiness of future qualified workers for entrepreneurial activity based on the specialties of certain areas of professional training ("industry", "trade and public catering", "housing and communal management and non-production types of household services for the population) are presented. ", "construction", "communication", "transport").

Keywords: institution of professional (vocational and technical) education, readiness of qualified workers for entrepreneurial activity, entrepreneurial competence, career competence.

Упродовж 2019-2022 року тривав експеримент всеукраїнського рівня за темою «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності» (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.05.2019 р. за № 742), що проходив на базі ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості», ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище», Державного навчального закладу «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування», ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області», ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей», Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області. Мета експерименту полягала у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці результативності організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності за спеціальностями таких напрямів професійної підготовки: «промисловість», «торгівля і громадське харчування», «житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення», «будівництво», «зв'язок», «транспорт».

Для досягнення мети визначено такі завдання експерименту: розробити нормативно-правове та організаційне забезпечення експерименту; розробити

методики оцінювання рівня сформованості готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності за спеціальностями таких напрямів професійної підготовки: «промисловість», «торгівля і громадське харчування», «житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення», «будівництво», «зв'язок», «транспорт»; здійснити моніторинг рівнів сформованості готовності учнів експериментальних закладів освіти до підприємницької діяльності; визначити організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності; підготувати методичні рекомендації для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності»; розробити та впровадити програму і навчально-методичне забезпечення спецкурсу «Основи підприємництва»; оновити зміст тем «Менеджмент малого бізнесу» і «Основи маркетингу» з урахуванням специфіки таких напрямів професійної підготовки: «промисловість», «торгівля і громадське харчування», «житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення», «будівництво», «зв'язок», «транспорт»; провести тренінги з формування готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності; експериментально перевірити результативність організаційно-педагогічних умов формування готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності.

У ході I (констатувального) етапу експерименту (вересень 2019 р. – грудень 2019 р.) відповідно до завдань експерименту у кожному закладі, що є його учасником, було розроблене нормативно-правове та організаційне забезпечення експерименту, а саме: підготовлені накази щодо створення робочих груп у закладах освіти та спільної творчої групи експерименту; обговорено та затверджено план діяльності спільної творчої групи щодо вирішення завдань експерименту з визначенням функцій кожного закладу, що бере участь в експерименті; затверджено «Положення про експериментальну діяльність, оприлюднені на сайті закладів освіти та Інституту професійної освіти НАПН України.

Для вивчення досвіду підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності учасники експерименту взяли участь у низці всеукраїнських масових заходів науково-практичного характеру:

– *конференціях* (XIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (28 березня 2019 р., м. Київ); Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Тенденції розвитку професійної та технологічної освіти в умовах ринку праці» (3 квітня 2019 р., м. Глухів); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики професійної освіти: теорія і практика» (20-21 червня 2019 р., м. Львів); Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Інформаційно-освітнє середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти» (21 жовтня 2019 р., м. Київ); X

Міжнародна науково-практична конференція «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (7–8 листопада 2019 р., м. Хмельницький);

– семінарах, вебінарах («Підготовка учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності» (20 травня 2019 р., м. Київ); «Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності: пошуки і перспективи» (6–7 червня 2019 р., м. Мелітополь); «Інноваційний досвід формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (23 грудня 2019 р. м. Київ);

– *круглих столах* («Організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх кваліфікованих робітників готовності до підприємницької діяльності в галузі машинобудування та автосервісу» (19 грудня 2019 р. м. Хмельницький); «Розвиток соціального партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти регіону» (2 липня 2019 р., м. Ромни);

– *виставках* (Міжнародна спеціалізована виставка «Освіта та кар'єра – 2019» (12–13 квітня 2019 р., м. Київ); «Освіта та кар'єра – День студента» (15-16 листопада 2019 р., м. Київ).

Розроблено методику оцінювання рівня сформованості готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності. Обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості в учнів закладів П(ПТ)О готовності до підприємницької діяльності, а саме: *мотиваційно-ціннісний* критерій (показники: мотивація до здійснення підприємницької діяльності (задоволення потреб різного рівня, любов до певного виду діяльності, визнання, престиж, незалежність, самостійність, розвиток); цінності (особистісні – чесність, порядність, ризикованість, розсудливість, працьовитість; родинні – відповідальність за добробут, честь і престиж родини, виховання і розвиток її членів; суспільні – відповідальність за якість товарів і послуг, податкова культура; державницькі – економічний патріотизм); *когнітивно-пізнавальний* критерій (показник: рівень засвоєння майбутнім кваліфікованим робітником психологічних, економічних і правових знань для успішного відкриття і ведення власного бізнесу); *діяльнісно-практичний* критерій (показник: навчальна й ділова активність, уміння застосовувати отримані знання на практиці). Кожен із показників оцінювався за шкалою рівнів (низький, середній, достатній, високий).

Обґрунтовано діагностичний інструментарій для виявлення рівня розвиненості основних показників готовності учнів до підприємницької діяльності, представлений на сайті ІПО НАПН України (<https://ivet.edu.ua/index.php/labs/prof-career/opytuvannia-testuvannia>).

Проведено вебінар з підготовки учасників експерименту до проведення діагностичного онлайн-тестування (<https://www.youtube.com/watch?v=qgMS5j60sEM>).

У тестуванні взяли участь 438 здобувачів освіти 1-2 курсів: 95 (Вінниця), 52 (Черкаси), 90 (Одеса), 49 (Львів), 152 (Харків). У процесі тестування

з'ясовувалися: мотиви вибору професії, готовність до ризику, рівень суб'єктивного контролю, професійні ціннісні орієнтації, професійна спрямованість особистості, орієнтація на певний тип професійного середовища, розвиненість волевих якостей особистості. Окрім тестування застосовувалися також інші методи: аналіз успішності з економічних дисциплін, педагогічне спостереження та фіксування інформації. Класними наставниками і психологами закладів освіти було зафіксовано стартовий (на початку експерименту) рівень знань учнів про особливості своєї особистості (аналіз успішності), правові та економічні основи підприємницької діяльності (опитування) та рівень активності учнів у позашкільній діяльності (фіксування участі у конкурсах професійної майстерності, проєктній діяльності, активності на заняттях і в соцмережах тощо).

За результатами здійсненого моніторингу підготовлено аналітичні матеріали, оприлюднені у Звіті експерименту (Розділ 1, с. 4-21) (https://ivet.edu.ua/images/activity/eksperymentalna-robota/zvity/742_Zvit_Pidpr_2020_Normal_2_etap.pdf).

Узагальнений аналіз результатів проведеного дослідження дав змогу встановити, що переважній більшості діагностованих учнів (57%) притаманний початковий рівень готовності до підприємницької діяльності. Цінності й мотиви учнів даного рівня характеризуються: розмитістю уявлень про роль підприємництва в суспільстві й державі; відсутністю чітких уявлень про своє ставлення до підприємництва та його роль у суспільстві й державі, відсутністю стійкого інтересу до позашкільної діяльності (конкурси, змагання, олімпіади), домінуванням зовнішньої мотивації (прагнення високого заробітку і престижу, наявність страху осуду та невдачі). Даному рівню властива фрагментарність і несистематичність знань про підприємницьку діяльність та особистість підприємця: економічних (про підприємництво як вид діяльності); правових (про умови відкриття і ведення власної справи, про законодавство у сфері регулювання підприємницької діяльності); психологічні (слабка поінформованість про риси та якості особистості, сприятливі для відкриття і ведення власної справи; наявність заниженої самооцінки; нерозвинені волеві якості та відсутність уявлень про шляхи їх розвитку). Діяльність учня початкового рівня готовності до підприємницької діяльності характеризується: низьким рівнем активності на заняттях (уникання додаткових самостійних завдань, відсутність бажання готувати виступи, повідомлення реферати, брати участь в обговореннях); слабким виявом ініціативи у колективних і групових видах позааудиторної роботи; низьким рівнем готовності до успіху й відсутністю історій власного успіху; невмінням презентувати власну ідею. Для цього рівня характерна також низька здатність до самоаналізу успіхів і невдач, самоконтролю й саморегуляції поведінки.

Достатній рівень готовності до підприємницької діяльності виявили 35% діагностованих учнів. Цей рівень характеризується незначною впливовістю внутрішніх індивідуальних і соціально-значимих мотивів; наявністю загальновідомих уявлень про роль підприємництва в суспільстві й

державі, розумінням бюджетоформуючої ролі підприємництва; усвідомленням власної мотивації до підприємницької діяльності (достаток родини, фінансова незалежність, престижність); розумінням необхідності брати участь у планових заходах закладу освіти. Даному рівню властива наявність основних знань про підприємницьку діяльність та особистість підприємця: економічних (про ринок праці, про підприємництво як вид діяльності); правових (про умови відкриття і ведення власної справи); психологічних (поінформованість про основні риси та якості особистості, сприятливі для відкриття і ведення власної справи; наявність адекватної самооцінки; знання важливих для підприємництва вольових якостей і методів їх розвитку). Діяльність учня достатнього рівня готовності до підприємницької діяльності характеризується: помірною активністю на заняттях (підготовка визначеної програмою кількості повідомлень і рефератів, участь у обговореннях); участю в колективних і групових видах роботи; умінням представляти власні ідеї; наявністю історій власного успіху. Для цього рівня характерна також здатність аналізувати причини своїх успіхів і невдач, контролювати власну поведінку, визначати завдання для розвитку окремих рис і якостей своєї особистості, визначати кар'єрні орієнтири.

Високий рівень готовності до підприємницької діяльності виявили лише 8% діагностованих учнів. Цей рівень характеризується наявністю: усвідомлених ціннісних уявлень про роль підприємництва в суспільстві й державі; високим рівнем внутрішньої індивідуальної та суспільно-значимої мотивації до підприємницької діяльності (прагнення до творчої діяльності, очікування задоволення від корисних для суспільства справ, усвідомлений інтерес до активної комунікації); розумінням бюджетоформуючої ролі підприємництва та його ключового значення для формування середнього класу людей та зміцнення демократичних засад розвитку суспільства; усвідомленням власної мотивації до підприємницької діяльності (достаток родини, фінансова незалежність, престижність, соціальна відповідальність, економічний патріотизм); усвідомленою потребою активної участі у пропонованих закладом освіти позашкільних заходах. Даному рівню властива наявність позапрограмних знань про підприємницьку діяльність та особистість підприємця: економічних (про ринок праці та основні методи його аналізу, про підприємництво як вид діяльності, про історії професійного успіху в обраній галузі); правових (про умови відкриття і ведення власної справи, про законодавство у сфері регулювання підприємницької діяльності; про основні юридичні проблеми сучасних підприємців; про державні та громадські інституції, створені з метою допомагати при відкритті й веденні підприємницької діяльності); психологічні (поінформованість щодо існування методик створення психологічного портрета підприємця, знання окремих методик діагностики особистості; наявність заниженої самооцінки; нерозвинені вольові якості та відсутність уявлень про шляхи їх розвитку, низький рівень готовності до успіху). Діяльність учня високого рівня готовності до підприємницької діяльності характеризується: умінням

визначати й корегувати рівень домагань і самооцінку особистості; високим рівнем активності на заняттях, у колективних і групових видах роботи, соціальних мережах; здатністю ініціювати власні заходи та заохочувати інших до участі в них; умінням презентувати бізнес-ідеї, створювати план їх реалізації; наявність історій власного успіху, уміння створювати архів успішних справ, е-портфоліо. Для цього рівня характерна також здатність до самоаналізу успіхів і невдач, самоконтролю й саморегуляції поведінки; знання психологічного автопортрету побудови планів розвитку своєї особистості та кар'єри.

На *формульованому* етапі експерименту (січень 2020 – грудень 2021 р.) було обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності; розроблено методику формування у майбутніх кваліфікованих робітників готовності до підприємницької діяльності; проведено серію заходів для підготовки творчих груп до впровадження розробленої методики в освітній процес закладів П(ПТ)О; у закладах освіти методику формування у майбутніх кваліфікованих робітників готовності до підприємницької діяльності адаптовано до галузевої специфіки закладу та впроваджено в освітній процес; отримані результати (методичні рекомендації, практикум, розробки уроків і позанавчальних заходів, бізнес-проекти тощо) оприлюднено на масових заходах різних рівнів, періодичних виданнях та опубліковано у збірнику авторських розробок.

Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності визначалися шляхом проведення опитування учасників експерименту та експертного оцінювання (https://www.youtube.com/watch?v=fIf2iSx_AtE). До них віднесено: оновлення змісту дисциплін загальнопрофесійної, професійно-теоретичної та загальноосвітньої підготовки компонентою інноваційного підприємництва; розроблення методики формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності в закладах П(ПТ)О; підготовка комплексу навчально-методичного забезпечення вивчення інноваційного підприємництва; розвиток соціального партнерства.

Розроблено методику формування у майбутніх кваліфікованих робітників готовності до підприємницької діяльності, що передбачає використання навчальної програми «Основи інноваційного підприємництва» та впровадження програми експериментальних заходів для впливу на визначені вище показники.

З метою підготовки педагогів-учасників творчих груп закладів освіти до впровадження передбаченої методикою навчальної програми та програми експериментальних заходів лабораторією професійної кар'єри ІПО НАПН України у 2020-2021 рр. було проведено низку вебінарів: «Педагогічні технології формування підприємницької компетентності учнівської молоді» (<https://www.youtube.com/watch?v=qgMS5j60sEM>); «Методика підготовки молоді до підприємницької діяльності» (https://www.youtube.com/watch?v=m_0GrTLWg40); «Сучасна модель

підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності» (<https://www.youtube.com/watch?v=0vQCSbGjusE>); «Зміст і форми підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності» (<https://www.youtube.com/watch?v=7MFIWkZ7RpE>); «Самоосвітня складова змісту підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності» (<https://www.youtube.com/watch?v=QQypLRDzrcA>); «Технологія розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих кадрів із використанням елементів самоменеджменту» (https://www.youtube.com/watch?v=P_uXK6-zBtI); «Теорія і практика підготовки учнівської молоді до підприємницької діяльності» (<https://www.youtube.com/watch?v=yUIfJFJji7U>); «Сучасні умови розвитку підприємницької компетентності» (<https://www.youtube.com/watch?v=nazXRFCXSfY>); «Педагогічні умови формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників» (https://youtu.be/fIf2iSx_AtE); «Формування готовності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти до підприємницької діяльності: практичний досвід» (16 листопада 2021 року); «Визначення рівня готовності інноваційної педагогічної розробки» (<https://www.youtube.com/watch?v=yUIfJFJji7U>); «Технологія розвитку фінансової грамотності майбутніх кваліфікованих робітників» (<https://www.youtube.com/watch?v=eDZWgj8JvOg>); «Методика розвитку підприємницької активності учнівської молоді засобами проектної діяльності» (<https://www.youtube.com/watch?v=VeEYELxmrUM>); «Підприємницька компетентність і ділова активність – запорука успіху особистості» (<https://www.youtube.com/watch?v=yoPcdWbpefY>).

Результати, отримані учасниками експерименту в ході здійснення інноваційної освітньої діяльності, представлялися та оприлюднювалися шляхом участі у різних масових заходах :

- XI міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти», 2021 (Гран-прі в номінації «Психологічний супровід освітніх реформ у діяльності психологічної служби». Тема розробки: Психологічний супровід формування підприємницької компетентності у здобувачів освіти ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості» у контексті освітніх реформ);
- XIV звітна Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 15-26 березня 2021 р.);
- V Всеукраїнський науково-практичний семінар «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (м.Глухів, 5 листопада 2021 р.);
- XI Міжнародна науково-практична конференція «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (м.Хмельницький, 25-26 листопада 2021 р.);
- Обласна науково-методична Інтернет-конференція для керівних та

педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Харківської області «Інтеграція в освіті як умова підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників» (м.Харків, січень 2021 р.);

– Обласна науково-методична Інтернет-конференції для керівних та педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Черкаської області «Інтеграція в освіті як умова підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників» (м.Черкаси, січень 2021);

– Всеукраїнський науково-практичний вебінар «Теорія і практика підготовки учнівської молоді до підприємницької діяльності» (м.Київ, березень 2021р.)

– Круглий стіл «Педагогічні умови формування підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників» (м.Київ, червень 2021 р.).

У закладах освіти, що є учасниками експерименту, здійснено адаптацію розробленої в ході експерименту методики розвитку готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності з урахуванням відповідної галузевої специфіки («промисловість», «торгівля і громадське харчування», «житлово-комунальне господарство і невиробничі види побутового обслуговування населення», «будівництво», «зв'язок», «транспорт»).

У ході впровадження розробленої методики відбувалося оновлення змісту робочих навчальних програм з урахуванням специфіки напрямів професійної підготовки закладів – учасників експерименту, а саме:

– у ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей»: до дисципліни «Технології (Організація автосервісу)» додано навчальні модулі «Основи галузевої економіки та підприємницької діяльності», «Маркетинг у діяльності підприємства», розроблено їх методичне забезпечення; до навчальних планів з підготовки кваліфікованих робітників з професій «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» та «Водій автотранспортних засобів» введено додаткові предмети «Організація автосервісу» та «Вантажні автомобільні перевезення», розроблено відповідні програми та навчально-методичне забезпечення; підприємницьку компетентність включено до освітніх програм з професій «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Рихтувальник кузовів», «Слюсар з ремонту дорожньо-будівельних машин і тракторів», «Машиніст дорожньо-будівельних машин і тракторів», «Майстер з діагностики та налагоджування електронного устаткування автомобільних засобів»;

– у ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості»: у процесі вивчення предмету «Основи галузевої економіки і підприємництва», до вивчення теми «Основи підприємництва у сфері ресторанного господарства» включено низку питань (теоретичні відомості щодо підприємницької діяльності; бізнес-план та його структура; фінансова грамотність; розвиток власного бренду та створення бізнес-плану); кінцевим результатом курсу є презентація бізнес-ідей відкриття підприємств

ресторанного господарства та переробної промисловості; у програмі загальноосвітньої підготовки з предмета «Громадянська освіта» передбачено теми з фінансової грамотності та підприємництва; до проведення уроків залучаються працівники Приват-банку, які знайомлять учнів з новинками банківської сфери та яким чином можна знайти кошти для створення власної справи; у процесі вивчення предмета «Техніка пошуку роботи», передбачено ознайомлення з технологіями самоменеджменту, виконання завдання щодо складання резюме; до роботи Центру кар'єри включено програму психологічного діагностування особистості з метою складання психологічного автопортрету, побудови стратегії саморозвитку, формування траєкторії підприємницького успіху; організовано низку позааудиторних заходів з метою підвищення інтересу до підприємницької діяльності (участь у спеціалізованих гуртках і клубах, організація і проведення диспутів, круглих столів, семінарів, «майстер-класів», вікторин, участь у науково-практичних конференціях, конкурсах; випуск журналів і газет);

– у ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище»: запроваджено вивчення предметів «Основи підприємництва і менеджменту», «Основи менеджменту і маркетингу», введеного до навчальних планів як додатковий освітній компонент (для формування підприємницької компетентності кваліфікованих робітників з професій: живописець, флорист, вітражник);

– у ДНЗ «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування»: розроблено та впроваджено програму і навчально-методичне забезпечення спецкурсу «Основи підприємництва»; оновлено зміст тем «Менеджмент малого бізнесу», «Основи маркетингу» з урахуванням специфіки професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників для сфери торгівлі і громадського харчування»;

– у ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області» запроваджено вивчення предмета «Основи підприємництва, розроблено його комплексно-методичне забезпечення; розроблено та впроваджено навчальний план, програму й методичне забезпечення навчального модуля «Основи підприємницької діяльності» предмета «Технології»; запроваджено вивчення предмета «Основи підприємництва», введеного до навчальних планів як додатковий освітній компонент (для формування підприємницької компетентності кваліфікованих робітників з професій: кравець, перукар (перукар-модельєр), кухар; кондитер).

Протягом 2021 року з метою впровадження методики розвитку готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності у закладах освіти було реалізовано програми експериментальних заходів:

– на базі ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей» було проведено: всеукраїнський бізнес-турнір «Стратегія фірми» (здобувач II курсу ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей» Масик Денис

зайняв призове місце); семінар «Підприємництво у сфері банківських послуг» (ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей» і представники міського «Приват-банку»); семінар «Кредитування та його роль в розвитку підприємництва» (ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей» і представники міського «Приват-банку»); семінар «Генеруй свій бізнес» з роботодавцями та соціальними партнерами ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей»; конкурс на кращу бізнес ідею та планування бюджету сім'ї (ДНЗ «Черкаський професійний автодорожній ліцей»); проєкт «Бізнес-освіта для ПТО» у рамках «Програми USAID з аграрного та сільського розвитку (АГРО)»; тренінг «Підприємництво в умовах карантину» (за участю Східно-Європейського університету); комплексний навчальний онлайн-курс «Розпочни свій бізнес» (з працівниками кафедри економіки Східно-Європейського університету);

– на базі ДНЗ «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості»: тренінг для викладачів курсу «Навички для успішної кар'єри», створений ГО «Центр «Розвиток КСВ» за підтримки Фонду ООН у галузі народонаселення та МОН України (формування навичок викладання за темами: планування кар'єри, пошук роботи, співбесіда та вдале працевлаштування, професійний розвиток, управління проєктами та відкриття власної справи); участь педагогічних працівників та учнів у програмі «Skills Lab: власна справа», організованій Агенцією регіонального розвитку Вінницької області; обласний конкурс для учнів «Професія- моє майбутнє» (квітень, 2021); відеолекторій «Фільм вихідного дня» для перегляду фільмів на тему підприємництва (протягом року); Центром професійного розвитку кар'єри та бізнесу проведено психологічне тестування й консультування учнів з метою виявлення рис і якостей, сприятливих для розвитку підприємницької компетентності, складання психологічного автопортрету, програми особистісного та кар'єрного розвитку;

– на базі ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище»: проєкт «Як стати успішним львівським підприємцем випускнику/ці коледжу», спільно з партнерами: Ділові індустрії Львова та Вікторія Довжик, за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні (листопад-грудень 2020 р.); проведено співбесіди учнів з роботодавцями (червень 2021 р.); відповідно до Меморандуму про співпрацю з Національним університетом «Львівська політехніка» забезпечено участь учнів училища в пілотному проєкті «Teach StartUp School», зокрема: вивчення навчального курсу «Розвиток інноваційного підприємництва та винахідництва» для учнівської молоді закладів професійної (професійно-технічної) освіти Львівщини (учні відвідували заняття з «Робототехніки», «3-D моделювання», «Керування дронами») та «Технології розробки Стартапів». Після завершення проєкту учні зайняли три призові місця (січень-травень 2021 р.); проведено семінари-практикуми з побудови та розвитку кар'єри (за участю Львівського обласного центру зайнятості): «Місія, життєві цінності та амбіції» з побудови учнями особистого кар'єрного плану (вересень 2021 р.);

«Кар'єрні цілі. Як правильно їх встановлювати?» (вересень - жовтень 2021 р.); «Колесо кар'єри. SWOT аналіз. Самооцінка» (жовтень 2021 р.); «Самопрезентація. Закон маркетингу 3М для кар'єрних цілей» (жовтень 2021 р.); «Резюме, відеорезюме. Види та структура» (жовтень - листопад 2021 р.); «Мотивація на успіх» (листопад 2021 р.);

- на базі ДНЗ «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування»: тренінги з формування готовності учнів ДНЗ «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування» до підприємницької діяльності (червень, жовтень 2021 р.); участь у конкурсах «Актуальність забезпечення підприємництва у малому та середньому бізнесі» у номінаціях: «Бізнес-план по створенню закладу ресторанного господарства» (грамота за I місце; іменна стипендія переможцю); «Теоретичні і методологічні основи підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в галузі торгівлі та ресторанного господарства до підприємницької діяльності умовах розвитку малого та середнього бізнесу» (диплом лауреата); розпочато створення освітньо-інформаційного центру професійної кар'єри, метою якого є організація проходження виробничої практики та працевлаштування випускників та їх адаптація до практичної діяльності, сприяння розвитку підприємницької ініціативи, опанування навичками самопрезентації, техніки пошуку роботи, здійснення моніторингу їх кар'єри та соціальне партнерство з роботодавцями; підписані угоди з роботодавцями наступних підприємств, що сприяють реалізації завдань експерименту: ресторан «Олександрівський», ресторан «Челентано», ресторан «Колиба», ресторан «Печерського», ресторан «Емоції», ресторан «Тай Рай», ресторан «М-1», ресторан «Гастроманія», ресторан «Бокс кайтерінг», ресторан «Токіо Хаус» ТОВ Еверест Ресторан «Кактус», ФОП Чичельницька, ресторан «Севілья», ФОП Маніхіна, ресторан «Полний Дзен», ТОВ «Джон Мак», ресторан «Сейворі», готель «Арк Палац», кафе «Шерлок», кафе «На поляні», ТОВ «Тога», піцерія «У Фонтана», ФОП Бахнан, мережа «Суші ВОК», кафе «Garlik», ФОП Калкутіна, кафе «Дует» ПП «Полібза», кафе «Рікша», ФОП Рибачок, кафе «Ситий пузик», ФОП Ковальов, Кафе «Тетяна», ФОП Долінська, ПП «Антоненко», кафе «Лапша», кафе «М'ясо» ФОП Андрієнко, ТОВ «Біля моря», ТОВ «Моцарт Готель», мережа універсамів, ПВТП «Екстра», ТОВ «Універсал», мережа універсамів, ПП «Надія»;

- на базі ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області»: зустрічі здобувачів освіти з роботодавцями міста (травень – червень 2021 р.); зустріч з успішними випускниками закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які працюють в Центрі (червень, вересень 2021 року); зустрічі з успішними випускниками закладу професійної (професійно-технічної) освіти – підприємцями (травень 2021 року); віртуальні екскурсії на підприємства міста, що є роботодавцями (протягом року); організація роботи відеотек: онлайн-курси з підприємництва для педагогів і здобувачів освіти; документальні і художні фільми на тему підприємництва (самостійний перегляд і обговорення протягом року на уроках історії України, української

літератури, позакласних заняттях); розробка дослідницьких проєктів для творчих груп здобувачів освіти II-III курсів під керівництвом викладача історії Одерій Тетяни («Видатні підприємці – меценати Харкова кінця XIX – початку XX століття», «Видатні меценати Харківщини. Василь Григорович Колокольцев») (протягом року); розробка дослідницьких проєктів для творчих груп здобувачів освіти II-III курсів під керівництвом викладачів професійної підготовки (створення практико-орієнтованих проєктів і бізнес-проєктів) (протягом року); тренінги для учнів зі створення е-портфоліо під керівництвом викладача інформатики О. Ленівенко (протягом року); конкурс на краще е-портфоліо серед здобувачів освіти II – III курсів (вересень 2021); розпочато роботу зі створення учнівського професійного об'єднання «Послуги населенню» (на базі Центру сучасних швейних технологій та дизайну – швейний напрям; на базі Центру професійного розвитку кар'єри та бізнесу – громадське харчування (кондитери) та сфера послуг (перукарі).

На *узагальнювальному* етапі експерименту (січень 2022 – грудень 2022) здійснювалася перевірка результативності впровадженої програми формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності, здійснювалося повторне тестування учнів для з'ясування динаміки змін у рівнях сформованості досліджуваного феномена. Отримані результати свідчать про позитивний вплив запроваджених організаційно-педагогічних умов на результативність підготовки учнів ЗП(ПТ)О до майбутньої підприємницької діяльності у всіх закладах освіти, що були учасниками експерименту. Зокрема, після завершення формувального етапу експерименту в усіх закладах освіти за кожним компонентом суттєво зменшилася кількість учнів із низьким рівнем прояву готовності до підприємницької діяльності. У цілому початковий рівень зменшився на 32%. Натомість на 12% зріс середній та на 11% – високий рівні готовності учнів до підприємницької діяльності. Зокрема, зафіксовано більш чіткі уявлення молоді щодо підприємницької діяльності та її ролі в суспільстві й державі. Посилилося розуміння учнями бюджетоформуючої ролі підприємництва та його значення для повоєнного відновлення економіки України. Підвищився інтерес здобувачів освіти до участі у позааудиторній діяльності, посилилися внутрішні мотиви молоді до відкриття власної справи. Зросли також рівень активності учнів на заняттях, ініціативність у колективних і групових видах роботи. Завдяки проведенню значної кількості заходів та запровадженню е-портфоліо в учасників експерименту з'явилися історії власного успіху, готовність презентувати власні ідеї, вміння здійснювати аналіз власних успіхів і невдач, планувати програму особистісного та професійного розвитку.

Узагальнюючі висновки і рекомендації, підготовлені у 2022 р., були оприлюднені в ході участі в масових заходах: Всеукраїнський науково-практичний вебінар «Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності у повоєнний період» (17 травня 2022 р., м. Київ); круглий стіл «Організація консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва» (2 червня 2022 р., м. Київ); Науково-практичний вебінар «Концептуальні засади молодіжного підприємництва» (06 жовтня 2022 р., м.

Київ); Методологічний семінар НАПН України «Науково-методичне забезпечення професійної освіти в умовах нових викликів» (17 листопада 2022 р., м. Київ); Всеукраїнський науково-практичний вебінар «Модернізація інформаційно-освітнього середовища закладів професійної освіти»). За результатами експерименту його учасниками було видано збірник авторських розробок «Підготовка до підприємницької діяльності: збірник авторських розробок», в якому висвітлено методичні рекомендації, досвід роботи з формування готовності молоді до підприємництва, практикум для аудиторних занять та методичні розробки заходів для позааудиторної роботи з формування готовності учнів до підприємницької діяльності учасників експерименту Ткаченка М. В., Філіпової А.В., Шарикіної А.С., Полякової Л.І., Іващенко О.М.

Експеримент дав змогу довести результативність розроблених і впроваджених в експериментальних закладах освіти організаційно-педагогічних умов та доцільність їх широкого упровадження в закладах П(ПТ)О для розвитку готовності молоді до відкриття і ведення власної справи, зниження в країні рівня безробіття шляхом підготовки фахівців до самозайнятості, відновлення й розвитку вітчизняної економіки.

Список використаних джерел

- Alieksieieva, S., Yershova, L., Kravets, S., Lapshyna, O., & Odnoroh, H. (2021). Self-education and self-management to develop entrepreneurship competence in future professionals. *SHS Web of Conferences*. 2021. 104. 03002. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110403002>
- Bazyl, L., Radkevych, O., & Radkevych, V. (2020). Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopia y Praxis Latinoamericana*, 25(6), 208-218.
- Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100
- Yershova, L., Alieksieieva, S., Kulalaieva, N., Odnoroh, G., & Yershov, M-O. (2022). Technologizing youth training for entrepreneurship to fulfil sustainable development goals. In Hamaniuk, V., Semerikov, S., & Shramko, Y. (Eds.) 3rd International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (ICHTML 2022). Kryvyi Rih, Ukraine, May 16-17, 2022. *SHS Web of Conferences* 142, 01004 (2022). DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214201004> (Web of Science)
- Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, A. (2021, March). Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. *Journal of Physics: Conference Series*, 1840 (1), 012041). IOP Publishing.
- Tkachenko, M. (2021). Organization of innovative educational activity for formation of readiness of future qualified workers for entrepreneurship. *Professional Pedagogics*, 1(22), 132-142. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.132-142> URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/663/843>
- Алексеева, С. В., Базиль Л. О., Байдулін, В. Б., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., & Радкевич, О. П. (2019). Основи інноваційного підприємства: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2 (83), 33-35.
- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексєєва, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценюк, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексєєва, С.В., Базиль, Л.О., Гриценюк, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О. Орлов, В.Ф. & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир:«Полісся».

Єршова, Л. (2022). Перспективи підготовки молоді до підприємницької діяльності у повоєнний час. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 91-94. DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2022/1.2>

Єршова, Л. (2022). Формування готовності майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності. In *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.)* (с. 94-101). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка.

Єршова, Л., & Тітова, О. (2022). Визначення педагогічних умов організації консультування з молодіжного підприємництва у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Інноваційна професійна освіта*, 4(5). DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2022/3.4>

Єршова, Л.М. (2021) Самоменеджмент як основа розвитку в майбутніх фахівців навичок ведення власної справи. In *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 2021 р.)*.

Єршова, Л.М. (2021). Модернізація змісту загальноосвітньої підготовки в системі професійної (професійно-технічної) освіти. In *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) (25 березня 2021 р.)*, (с. 29-34). К.: ПТТО НАПН України.

Єршова, Л.М., Сохацька, Г.В., Шевчук, Л.В., Шамралюк, О.Л., Русланова, Т.О., & Горенкова, О.І. (ред.). (2021). *Інноваційна професійна освіта. Випуск 1. Підготовка до підприємницької діяльності: збірник авторських розробок*. Житомир: «Полісся». <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/issue/view/1>.

Радкевич, В. О. (2012). Професійна компетентність—складова професійної культури. *Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. пр.*, (5), 63-73.

Тітова, О., & Єршова, Л. (2022). Розвиток молодіжного підприємництва на основі кластерних ініціатив. *Інноваційна професійна освіта*, 3(4). DOI: <https://doi.org/10.32835/2786-619-X/2022/2.3>

Ткачук, Г. Е. (2018). Методика розвитку готовності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів до використання особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. *Теорія і методика професійної освіти*, 15. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/3/issue/view/71>.

МЕТОДИКА ПРОГНОСТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІТ-ОСВІТИ

Микола-Олег Єршов

аспірант кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет імені І.Я. Франка

<https://orcid.org/0000-0002-6839-622X>

e-mail: my.yershov@gmail.com

Анотація. На прикладі дослідження вітчизняної ІТ-освіти представлено методику прогностичного обґрунтування перспектив розвитку історико-педагогічних феноменів. Виокремлено й охарактеризовано основні етапи методики. Проаналізовано відбір методів, доведено доцільність застосування методу «фокус-груп». Сформульовано його мету, критерії формування складу, етапи та особливості роботи утворених фокус-груп на різних етапах прогностичного обґрунтування.

Ключові слова: ІТ-освіта, метод фокус-груп, форсайт-метод, SWOT-аналіз.

METHOD OF PROGNOSTIC GROUNDING OF PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC IT-EDUCATION

Abstract. Using the example of a study of domestic IT-education, the method of prognostic substantiation of prospects for the development of historical-pedagogical phenomena is presented. The main stages of the methodology are highlighted and characterized. The selection of methods was analyzed, the expediency of using the "focus group" method was proven. Its purpose, criteria for formation of the composition, stages and features of the work of the formed focus groups at various stages of prognostic substantiation are formulated.

Keywords: IT-education, focus group method, foresight method, SWOT analysis.

Прогностичне обґрунтування перспектив розвитку історико-педагогічних феноменів потребує забезпечення міждисциплінарності їх вивчення (Bazyl, Radkevych, O., & Radkevych, V., 2020; Єршова, 2015, с. 60-95) та прогностичності як важливого критерію ефективності наукових педагогічних інновацій (Андрієвський, 2011; Лузан & Васюк, 2010; Топузов, 2014). Для забезпечення науковості і прогностичності висновків, на нашу думку, було важливо не лише виявити й узагальнити існуючі рекомендації, пропозиції та ініціативи з розвитку досліджуваного історико-педагогічного феномена, але й створити умови для їх фахового аналізу та визначення пріоритетності впровадження. З цією метою було проаналізовано найбільш відомі методи, що застосовуються у процесі прогнозування: екстраполяція, моделювання, експертні оцінки.

Метод екстраполяції зручний для виявлення певних тенденцій (напрямів розвитку) по одному часовому ряду. Він передбачає поширення висновків щодо однієї частини певної педагогічної системи на іншу частину тієї ж самої системи. У математиці прогнозовані показники розраховуються як продовження динамічного ряду на основі виявленої закономірності розвитку. В історико-педагогічних дослідженнях екстраполяція стає

можливою завдяки інерційності функціонування педагогічних систем. Для виявлення закономірностей використовуються статистичні дані, що характеризують кількісні зміни досліджуваного феномена (наприклад, кількість закладів освіти, їх чисельність, кількість заяв на вступ на певну спеціальність, кількість абітурієнтів на 1 місце, кількість працевлаштованих випускників за фахом, тощо). Так, екстраполяція є ідеальним методом для відбору з зарубіжного досвіду розвитку ІТ-освіти тих реалізованих ідей і практик, що найбільше відповідають викликам і потребам вітчизняної ІТ-освіти, і можуть бути екстрапольовані (перенесені) у вітчизняну освітню систему.

Моделювання, як метод побудови умовного аналогу, зразку досліджуваного педагогічного феномена з метою його вдосконалення, також сприяє підвищенню достовірності прогнозованих результатів. Однак цей метод зазвичай використовується в дослідженнях експериментального характеру (Однорог, 2021) і лише частково може бути застосований у роботах історико-педагогічних. Зокрема, знакові моделі (графіки, схеми, діаграми, таблиці) можна використовувати для унаочнення змісту, структури, динаміки, тенденцій розвитку досліджуваних процесів і явищ (Радкевич, 2021; Кононенко, & Масліч, 2020).

У науковому прогнозуванні дуже ефективним є *метод експертних оцінок*. Метод ґрунтується на припущенні, що на основі думок експертів можна збудувати адекватну модель майбутнього розвитку досліджуваного феномена. Однак ми свідомо відмовилися від використання традиційного методу експертного опитування, оскільки, з огляду на широту предмету нашого дослідження, що в однаковій мірі стосується діяльності освітніх менеджерів, педагогічних працівників закладів формальної освіти, тренерів неформальної, роботодавців, наша генеральна сукупність кваліфікується як нескінчена. У таких випадках навіть вибіркова сукупність, що формується з практично нескінченної генеральної сукупності методом механічного випадкового відбору, потребує визначення певного кроку для вибору кожного наступного об'єкта вибірки, що в нашому випадку є практично нездійсненним.

З огляду на вище викладене, для ілюстрування результатів дослідження і забезпечення науковості прогностичного обґрунтування узагальнених нами ініціатив щодо розвитку вітчизняної ІТ-освіти, було застосовано метод «фокус-груп». Цей метод ідеально підходить для досягнення мети й завдань нашого дослідження – виявлення тенденцій розвитку і здійснення прогностичного обґрунтування перспектив вітчизняної ІТ-освіти.

Метою роботи фокус-груп стало визначення пріоритетних ініціатив з реформування вітчизняної ІТ-освіти (з переліку запропонованих) і створення на основі отриманих результатів SWOT-аналізу реформування вітчизняної системи освіти і перспектив створення національної системи ІТ-освіти. Для забезпечення успішної роботи фокус-груп було враховано низку організаційних та методичних факторів (визначення їх кількості і складу та обґрунтування процедури роботи).

Склад фокус-груп. Для досягнення поставленої мети було сформовано чотири групи експертів: освітні менеджери (керівники закладів освіти, гаранті та розробники освітніх програм), викладачі закладів формальної освіти, тренери закладів неформальної освіти та представники ІТ-бізнесу. Такий добір груп дав змогу забезпечити:

- їх відповідність основним напрямам дослідження (вивченню проблем і перспектив формальної і неформальної ІТ-освіти, особливостей освітнього менеджменту, кадрового забезпечення та зв'язку з ІТ-ринком);
- врахування проблематики масової, професійної та фахової ІТ-освіти;
- представництво в обговоренні проблем і перспектив вітчизняної ІТ-освіти основних її стейкхолдерів.

Для учасників кожної групи було визначено відповідні критерії, покликані забезпечувати гомогенність її складу (*Табл. 1*).

Таблиця 1

Формування складу фокус-груп

	Фокус-група	Критерії добору експертів
1	Освітні менеджери (керівники закладів освіти, гаранті та розробники освітніх програм)	Наявність педагогічної освіти, досвіду педагогічної і наукової діяльності, знання вітчизняного освітнього законодавства, сучасних вимог до організації освітнього процесу і забезпечення якості освіти
2	Викладачі закладів формальної освіти	Наявність педагогічної освіти, досвіду педагогічної і наукової діяльності, дотичної до проблем ІТ-освіти
3	Тренери закладів неформальної освіти	Наявність педагогічної/соціогуманітарної освіти і досвіду тренерської діяльності як самостійного суб'єкта (ФОП) або члена громадської організації (об'єднання), що здійснює освітню діяльність, зокрема у сфері ІТ
4	Представники ІТ-бізнесу	Професійна діяльність у сфері ІТ-індустрії, наявність досвіду перенавчання кадрів для ІТ-сектору вітчизняної економіки, участь у масових заходах професійних і громадських організацій (об'єднань), орієнтованих на розвиток ІТ-ринку

До кожної фокус-групи було запрошено по 10 учасників. Ця кількість вважається науковцями найбільш оптимальною, оскільки, забезпечує розмаїття поглядів на проблему і при цьому не заважає повноцінній участі в обговоренні кожного члена групи (Лапшин, ред., 2016, с. 9). Ми подбали про те, щоб усі учасники фокус-груп були обізнані з проблемами ІТ-освіти в Україні, мали власний успішний досвід вирішення низки освітніх проблем, пов'язаних із розвитком ІТ-освіти, проте не були ані професійними «респондентами», ані модераторами систематичних обговорень проблем ІТ-освіти, ані представниками рекламних маркетингових досліджень, здатними маніпулювати ходом обговорень, професійно нав'язуючи іншим учасникам власні сформовані стереотипи.

Робота фокус-груп. Для максимального зниження можливого негативного впливу стереотипних висновків і рішень, нами було розроблено особливу двоетапну процедуру підготовки фокус-груп. На першому етапі

сформовані групи мали працювати як номінальні умовні групи (метод онлайн-опитування, складання резюме), на другому – як креативні (форсайт-метод, SWOT-аналіз).

Номінальні групи передбачають таку організацію роботи, при якій потрібно нівелювати вплив більшості та авторитетних експертів на точку зору інших учасників. Для цього роботу номінальних фокус-груп було організовано дистанційно (Спірін та ін., 2018) через онлайн-опитування, що забезпечувало самостійність прийнятих кожним учасником рішень. Для проведення опитування було запропоновано переліки ініціатив з реформування різних напрямів вітчизняної ІТ-освіти, розроблених на основі аналізу офіційних, наукових, виробничо-практичних, публіцистичних джерел з проблем становлення і розвитку ІТ-освіти в Україні, узагальнення діяльності вітчизняних закладів формальної та неформальної освіти, зарубіжного досвіду розвитку національних систем ІТ-освіти. Експерти повинні були в кожному переліку обрати п'ять найбільш пріоритетних для першочергового впровадження в процесі реформування вітчизняної ІТ-освіти. Це давало змогу ознайомити всіх експертів з існуючими ідеями щодо вдосконалення ІТ-освіти України та сформуванню власних ставлень до них. Узагальнення результатів опитування дало змогу: виявити певні тенденції у ставленні різних груп експертів до реформування окремих освітніх напрямів і більш якісно й ефективно змодельовати роботу фокус-груп на наступному етапі. Очікування членів груп щодо отримання результатів опитування виступило певним мотиватором продовження роботи над вивченням проблеми. По суті, перший етап забезпечив генерацію нових ідей, що були розвинені в обговоренні на наступному етапі роботи.

На другому етапі фокус-групи працювали як креативні, оскільки завдяки згенерованим на першому етапі ідеям, представленим модератором як заздалегідь підготовлені резюме, мали змогу одразу переходити до їх обговорення, доповнення та розвитку. Для обговорення резюме було використано форсайт-метод³ (сценарне прогнозування розвитку певного феномена у 10-20 річній перспективі). Цей метод передбачає формування експертних панелей, що зручно для наших чотирьох фокус-груп, сформованих на основі експертного підходу до формування їх складу. Результатом форсайтного обговорення стало визначення сильних і слабких сторін, прогнозування загроз і можливостей впровадження виокремлених пріоритетних ініціатив у вітчизняну систему освіти та складання SWOT-аналізу реформування вітчизняної системи освіти й перспектив створення національної системи ІТ-освіти.

Таким чином, методика прогностичного обґрунтування перспектив розвитку вітчизняної ІТ-освіти реалізується у три етапи (рис. 1).

---

³ Форсайт (від англ. Foresight – «погляд у майбутнє»).

На першому етапі має бути здійснено аналіз джерельної бази, визначено зарубіжний (Сейко & Єршов, 2021) та вітчизняний досвід реформування вітчизняної ІТ-освіти. На основі отриманих висновків сформовано перелік

Рис. 1. Методика прогностичного обґрунтування перспектив розвитку вітчизняної ІТ-освіти

існуючих у зарубіжній та вітчизняній літературі ініціатив щодо реформування різних напрямів вітчизняної ІТ-освіти. На цьому етапі формуються також фокус-групи експертів для подальшого оцінювання визначених ініціатив. На другому – організовується робота фокус-груп як номінальних, що забезпечується за допомогою метода онлайн-опитування. В ході опитування визначаються пріоритетні ініціативи за кожним напрямом розвитку ІТ-освіти. За результатами опитування членів кожної фокус-групи складається резюме. На третьому етапі забезпечується робота фокус-груп як креативних, для чого застосовується форсайт-метод. Експерти кожної групи обговорюють підготовлені за результатами опитування резюме, визначають сильні і слабкі сторони, прогнозують загрози і можливості впровадження ініціатив у вітчизняну систему освіти. Результатом роботи креативних фокус-груп є SWOT-аналіз реформування вітчизняної системи освіти і визначення перспектив створення національної системи ІТ-освіти.

Застосування запропонованої методики дає змогу зробити професійний висновок про стратегічні завдання розвитку системи ІТ-освіти в Україні, підготовку концепцій і дорожніх карт розвитку кожного її рівня.

Список використаних джерел:

Bazyl, L., Radkevych, O., & Radkevych, V. (2020). Interdisciplinary approach to the economic-legal socialization of specialists in modern labor market. *Utopia y Praxis Latinoamericana*, 25(6), 208-218.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100.

Андрієвський, Б. М. (2011). Прогностичність як критерій ефективності педагогічних технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота*, 23, 9-11.

Гуменний, О.Д. (2018). Концепція проектування SMART-комплексів навчальних дисциплін для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 15.

Єршова, Л. (2015). *Трансформація виховного ідеалу у вітчизняній педагогічній теорії і практиці (XIX–початок XX століття)* (Дис. докт. пед. наук). Житомирський державний університет імені І. Я. Франка.

Кононенко, А. Г., & Масліч, С. В. (2020). Використання SMART-комплексів у методичній системі сучасних інформаційно-освітніх технологій. *Освіта та педагогічна наука*, 1 (173), 37-46.

Лапшин, С. А., ред. (2016). *Методика проведення фокус-групи: методичні рекомендації для студентів спеціальності «журналістика»*. Вінниця: ВДПУ, с.9.

Лузан, П. Г., & Васюк, О. В. (2010). *Історія педагогіки та освіти в Україні* : навч. посібн. К.: ДАКККіМ.

Однорог, Г. (2021). Модель інтегральної ключової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 19-27.

Радкевич, О. (2021). Діаграми, графіки та схеми як інструментарій представлення проєктної інформації. *Professional Pedagogics*, 1(22), 197-212. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.197-212>.

Сейко, Н. А., & Єршов, М. О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

Спірін, О., Базелюк, О., Петренко, Л., Каленський, А., & Майборода, Л., 2018. *Технології дистанційного професійного навчання*. Житомир: Полісся.

Топузов, О. М. (2014). Педагогічна прогностика: теоретико-методична основа прогнозування розвитку педагогічних наук і педагогічної практики. *Рідна школа*, 7, 32-37.

Шестерікова, Л. (2022). Наукові підходи до розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах. *Professional Pedagogics*, 1(24), 27–32. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.27-32>

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В СДН MOODLE

Ольга Єршова,

кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник лабораторії дистанційного професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3801-9730>

Олександр Юрченко,

кандидат економічних наук, доцент,
викладач вищої категорії,
директор фахового коледжу бізнесу та аналітики
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8447-6510>

Анотація. Для підлітка, який здобуває освіту у стані страху, під тягарем особистої небезпеки та втрат, які на жаль, у багатьох трапилися, особливого значення набувають стосунки з педагогами. Розглядаються засоби СДН MOODLE, які надають можливості реалізувати технології педагогіки співробітництва для створення відчуття спільної справи та взаємодопомоги. Описуються види діяльності в СДН MOODLE для оцінювання знань, які передбачають групове виконання та можуть бути використані під час здійснення синхронного та асинхронного онлайн навчання.

Ключові слова: навчання онлайн, цифрові компетентності, фасилітація, педагогіка співробітництва, система дистанційного навчання Moodle.

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF COOPERATION IN THE CONDITIONS OF WAR AND THE POSSIBILITY OF ITS IMPLEMENTATION IN MOODLE

Olha Yershova,

candidate of economic sciences, associate professor
Researcher of the Distance Vocational Training
Laboratory of the Institute of Vocational Education
of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleksandr Yurchenko,

PhD (Economics), associate professor,
Director of the Professional College of Business and
Analytics of National Academy of Statistics,
Accounting and Auditing, Kyiv, Ukraine

Abstract. For a teenager who is getting an education in a state of fear, under the burden of personal danger and losses, which, unfortunately, have happened to many, relationships with teachers acquire special importance. MOODLE tools of SDN are considered, which provide opportunities to implement cooperation pedagogy technologies to create a sense of common cause and mutual assistance. Describes the types of activities in the MOODLE educational system for assessing knowledge, which involve group performance and can be used during synchronous and asynchronous online learning.

Keywords: online learning, digital competences, facilitation, pedagogy of cooperation, distance learning system Moodle.

Пандемія COVID-19 внесла корективи у життя багатьох країн. Перехід на дистанційну форму роботи та навчання кинув виклики суспільству. Протягом майже двох років, з березня 2020, заклади освіти в Україні були змушені здійснювати навчання онлайн. Тому на момент повномасштабного вторгнення росії освітня галузь в Україні набула певного досвіду в організації та здійсненні навчального процесу, були усвідомлені та прийняті виклики щодо педагогічних прийомів та підходів й розвитку цифрових компетентностей його учасників. Це питання детально розглянуте для професійної (професійно-технічної) освіти (О. Базелюк, С. Кравець, Л. Майборода, Л. Петренко, О. Спірін, В. Ягупов та ін.). Але реалії воєнного часу внесли корективи у педагогічні технології та організацію процесів онлайн навчання.

Війна є стихійним лихом, яке стосується кожного члена суспільства. Повсякчасно повсюди відбуваються руйнування, смерті та горе. Постійним станом кожної людини є сильний стрес. Усі його стадії (тривога, резистентність та виснаження) мають місце у кожного з учасників освітнього процесу, вплив на людський організм, психіку та поведінку є завжди негативним, незалежно від особистих якостей та особливостей індивідуума. Це стосується особистих відчуттів та емоцій кожного, поведінки в родині, соціумі, зокрема у місцях особистої зайнятості (місце роботи або навчання).

Здобувачами професійної освіти здебільшого є підлітки, чия поведінка є завжди складною та не завжди передбачуваною. Саме у підлітковому віці особі потрібно самовираження, схвалення оточуючих, спілкування з ровесниками та підтримка дорослих. Пандемія, а потім жорстока війна внесли жорсткі корективи у життя кожного. І педагоги і підлітки опинилися у стані страху, під тягарем особистої небезпеки та втрат, які на жаль, у багатьох трапилися. Тому для підлітка, який здобуває освіту, особливого значення набувають стосунки з педагогами. Якщо до початку війни причинами неуспішності були небажання, байдужість, конфлікт з педагогом, то наразі їх спектр значно розширився – постійний страх та стрес описані вище, крім того, зміна місця та умов проживання, невизначеність щодо майбутнього. Підліткам властива відсутність бачення позитивного майбутнього у житті і тому – відсутність мотивацій до навчання. Учням важливо відчувати, що педагоги надають не лише знання, але й можуть допомогти, направити, вміють вислухати та підтримати.

Незамінним інструментом здійснення навчання є педагогічна фасилітація – спосіб навчання, у якому наставник займає позицію помічника (фасилітатора) і допомагає учневі самостійно знаходити відповіді питання чи освоювати якісь навички. Педагогічна фасилітація є також функцією стимулювання, ініціювання та заохочення саморозвитку та самовиховання учнів у процесі навчальної діяльності за рахунок взаємодії педагога та учнів. Учні отримують більшу самостійність у пошуку рішень та виконанні завдань,

вони з педагогами стають однодумцями а не опонентами.

Ідеї фасилітації у навчанні є дотичними до освітньої технології «Навчання у співробітництві», так званої педагогіки співробітництва. Дана технологія розглядається як гідна альтернатива авторитарній педагогіці завдяки запровадженню особистісно-орієнтованих підходів.

Основними завданнями даної технології є:

– навчити: спілкуванню під час пізнавальної та творчої діяльності; самостійно мислити, генерувати ідеї; командній роботі, виконуючи різні соціальні ролі; навичкам ділової комунікації; відповідальному прийняттю колективних рішень;

– сформулювати: необхідність у взаємодопомозі; особисту відповідальність за спільний результат.

Навчання у співробітництві є цікавим та ефективним для усіх учасників навчального процесу. Форми та прийоми його здійснення є очевидними та природними під час проведення занять з учнями офлайн у класах, аудиторіях та майстернях.

Реалії останнього часу показують, що навчальний процес офлайн в Україні можливий не скрізь, не завжди та не для усіх його учасників. Тому питання реалізації технології «Навчання у співробітництві» у онлайн середовищах за допомогою сучасних систем управління навчанням стало актуальним. Дане питання детально розглянуте у (Кривонос, 2013).

Такі системи дають реальну можливість викладачам організувати для навчальних дисциплін синхронний та асинхронний режими дистанційного навчання. Обидва ці режими є актуальними та потрібними для здобувачів освіти, оскільки передбачають можливість вчитися та виконувати завдання відповідно до конкретних можливостей та обставин, в яких перебуває кожен.

У системі дистанційного навчання (СДН) Moodle основними елементами дистанційного курсу є Ресурси та Види діяльності. Ресурси – це інформаційні матеріали з тем дисципліни, які надаються викладачем для ознайомлення та засвоєння учнями з прикріплених груп. Ресурсами можуть бути гіперпосилання, книги, файли з лекціями у тому числі у вигляді презентацій, глосарій тощо. Види діяльності – це завдання для оцінювання учнів. Різноманіття їх форм у СДН Moodle відкриває можливості побудувати гнучку взаємодію між викладачем і учнем залежно від специфіки навчальної дисципліни та потреб спілкування й дискусій з навчальною метою. Види діяльності надають можливості для спілкування з учнями (наприклад, об'єкти «Форум», «Чат», «Зворотній зв'язок» тощо), їх тестування (модуль «Тести»), виконання завдань, що передбачають завантаження файлів з результатами роботи (наприклад, модулі «Завдання» чи «Семінар»), розміщення елементів для спільної роботи (модуль «Вікі») та ін.

Розглянемо види діяльності у СДН Moodle, які передбачають їх колективне здійснення та колегіальне оцінювання результатів. У даному контексті чималий інтерес мають види діяльності «Анкета», «Чат», «Зворотній зв'язок», «Семінар» та «Форум».

Вид діяльності «Анкета» першочергово розроблено для проведення

психологічних анкетувань, які дають змогу отримати результат відповідно до певних комбінацій відповідей учасника. Проте, даний функціонал добре підходить і для відстеження прогресу досягнення навчальних цілей.

Учень отримує можливість не просто позначити опанування певного поняття чи вміння, але й зазначити свій поточний рівень.

Після заповнення анкети учень може переглядати загальну статистику своєї групи без індивідуальних відповідей учасників.

При створенні анкети можна обрати один із запропонованих типів питань: прапорці, Так/Ні, текстова чи числова відповідь, оцінка (шкала).

Анкети мають корисну можливість доступності на кількох дистанційних курсах. Для цього при створенні нової анкети можна вказати, що створюється новий вміст, або використовується існуюча анкета чи загальнодоступна. Таким чином можна скласти анкети, що стосуються набуття компетентностей у різних курсах, і збирати результати в єдину статистичну базу.

Анкета може бути діяльністю, що оцінюється (за фактом її заповнення), можна налаштовувати кількість відповідей від кожного учасника (якщо це відстеження прогресу, то для того, щоб можна було фіксувати його зміну – потрібно дозволити багатократні відповіді), сповіщення про заповнення анкети, розгалуження структури анкети (наступні питання залежать від відповідей на попередні) і т.д.

Недоліком такого способу відстеження прогресу досягнення очікуваних результатів навчання є відсутність зв'язку з діяльностями курсу.

Вид діяльності «Семінар» дозволяє збір й аналіз робіт учнів з виставленням колегіальної оцінки.

Учні можуть представити будь-який цифровий контент (файли), такі, як документ текстового процесора або електронна таблиця, а також можуть вводити текст прямо в поле на сайті за допомогою вбудованого текстового редактора.

Матеріали оцінюються з використанням декількох критеріїв оцінки, визначених викладачем. Процес колегіального оцінювання і розуміння форми цього оцінювання може бути здійснений наперед із прикладом матеріалів, представлених викладачем, разом із посиланням на приклад оцінювання. Учня надається можливість оцінити одного або кількох з представлених своїх колег. Матеріали та рецензенти можуть бути анонімними, якщо потрібно.

Учні отримують дві оцінки на семінарі – оцінку за свій матеріал та оцінку за оцінювання матеріалів своїх колег. Обидві оцінки заносяться в журнал оцінок.

Виконуючи поставлені викладачем завдання, учні можуть представляти свої роботи у вигляді будь-яких файлів (текстові документи, електронні таблиці, малюнки, звукові та відео файли тощо), а також можуть вводити текст за допомогою вбудованого текстового редактора.

Учня надається можливість оцінити одну або декілька робіт своїх однокурсників.

За потреби представлені на рецензію роботи, а також самі рецензії, можуть бути анонімними.

Всі представлені матеріали оцінюються з використанням критеріїв, заданих викладачем.

За свою роботу учні отримують дві оцінки – оцінку за власну роботу та оцінку за якість рецензування робіт своїх однокурсників.

Вид діяльності «Форум» використовується для організації дискусії й групується по темах.

Після створення теми кожний учасник дискусії може додати до неї свою відповідь або прокоментувати вже наявні відповіді. Для того, щоб вступити в дискусію, користувач може просто переглянути теми дискусій і відповіді, які пропонуються іншими. Це особливо зручно для нових членів групи, для швидкого освоєння основних завдань, над якими працює група. Історія обговорення цих проблем зберігається в базі даних. Слухач також може зіграти й більш активну роль в обговоренні, пропонуючи свої варіанти відповідей, коментарі й нові теми для обговорення. У кожному електронному курсі система Moodle дає можливість створення декількох форумів.

Форум дозволяє учасникам здійснювати асинхронні дискусії, тобто дискусії, які відбуваються протягом тривалого періоду часу.

Є кілька типів форумів для вибору:

- стандартний форум, на якому кожен може почати нову дискусію в будь-який час;
- форум, де кожен учень може залишати тільки одне обговорення;
- форум питання-відповідь, де учні повинні спочатку надіслати своє перше повідомлення, перш ніж вони зможуть переглянути повідомлення інших учнів.

Викладач може дозволити прикріплення файлів до повідомлень на форумі. Прикріплені зображення відображаються безпосередньо в повідомленнях форуму.

Учасники можуть підписатися на форум, щоб отримувати сповіщення про нові повідомлення форуму. Викладач може встановити режим підписки як «за бажанням», «примусовий» чи «авто», чи заборонити підписку повністю. При необхідності учні можуть бути заблоковані від розміщення більш ніж задане число повідомлень у певний період часу, це допоможе менше відволікати людей від домінуючого обговорення.

Повідомлення форуму можуть бути оцінені викладачами або учнями (незалежні оцінки). Ці оцінювання можуть бути об'єднані, щоб сформувати остаточну оцінку, яку буде записано в журнал оцінок.

Форуми мають безліч застосувань, таких як:

- соціальний простір для учнів, щоб краще пізнати один одного;
- для оголошень курсу (використовуючи форум новин з примусовою підпискою);
- для обговорення змісту курсу або читання матеріалів;
- для довготривалого онлайн обговорення спірних питань, попередньо піднятих на особистих спілкуваннях віч-на-віч;

- для дискусій тільки між викладачами (за допомогою прихованого форуму);
- як центр допомоги, де викладачі та учні можуть дати пораду;
- як підтримка «один-на-один» для приватного спілкування викладача з учнем (з використанням форуму з окремими групами і з одним учнем у групі);
- для розширеної діяльності, наприклад, «головоломки» для учнів, щоб обміркувати і запропонувати рішення.

Вид діяльності «Чат» призначений для організації дискусій та ділових ігор в режимі реального часу. Його учасники мають можливість обмінюватися текстовими повідомленнями, доступними як усім учасникам дискусії, так і окремим учасникам за вибором.

Чат може бути одноразовою діяльністю або може повторюватися в той же час кожен день або кожний тиждень. Сесії чатів зберігаються і можуть бути зроблені доступними усім для перегляду або обмежені для користувачів з можливістю переглядати логи цих сесій (записів у системному журналі).

Чати особливо корисні, коли група не в змозі зустрітися разом наживо, наприклад:

- регулярні зустрічі учнів, що беруть участь в онлайн-курсах, щоб вони могли поділитися досвідом з іншими в тому ж курсі, але в іншому місці;
- учень тимчасово не може бути присутнім особисто зі своїм викладачем, щоб наздогнати пропущену роботу;
- учні збираються разом, щоб обговорити свій досвід один із одним та своїм викладачем;
- залучення учнів до початку роботи в соціальних мережах вдома вечорами під наглядом;
- сесія запитань і відповідей із запрошеним доповідачем, який знаходиться у іншому місці;
- щоб допомогти учням підготуватися до випробувань, де викладачі або інші учні зможуть продемонструвати зразкові питання.

Вид діяльності «Зворотний зв'язок» дозволяє викладачеві створити власне опитування для збору думок учасників з використанням різних типів питань, включаючи множинний вибір, так/ні або введення тексту.

Зворотна реакція може бути при бажанні анонімною, результати можуть бути показані для всіх учасників або обмежено тільки для викладачів. Будь-який зворотний зв'язок може бути організований на головній сторінці сайту також і для незареєстрованих користувачів.

Діяльність «Зворотний зв'язок» може бути використана:

- для оцінки курсів, допомагаючи поліпшити зміст для майбутніх учасників;
- щоб дати учасникам можливість підписатися на навчальні модулі, події і тощо;
- для гостьових обстежень причин обрання курсів, політики навчального закладу тощо;
- для боротьби з хуліганством, де учні можуть повідомляти про

відповідні випадки анонімно.

Наведене вище дає підставу стверджувати, що сучасні системи управління дистанційними курсами мають засоби та можливості для організації онлайн навчання у рамках педагогічних технологій співробітництва.

Список використаних джерел:

Базелюк, О. (2018). Зміст і структура цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 81–87. DOI: <http://doi.org/10.32835/2223-1625752.2018.16.81-87>.

Кривонос, О. М. (2013). *Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні: навч. посібник*. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010, Вересень, 16-17). Формування моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї. В *Наука в інформаційному просторі: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, «Доповіді гуманітарного напрямку», Т. 3, 69-71.* http://www.confcontact.com/20100916/pe_prigod.htm

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТРАНСПОРТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ

Денис Жежерун,
аспірант Інституту професійної освіти НАІПН
України, <https://orcid.org/0000-0003-1072-9463>

Анотація. Підприємницька діяльність визнається провідною рушійною силою економічного розвитку країни, а підприємництво – вагомим детермінантом зміцнення конкурентоспроможності національної економіки. У сучасному соціумі поступово виокремлюється особливий соціальний прошарок активних, дієвих осіб, які воліють не пасивно пристосовуватися до новітніх обставин цивілізаційного буття, а, виявляючи ініціативу, всебічно самореалізовуватися й бути економічно незалежним. Значний досвід у розвитку теоретичних та методичних засад підприємницької діяльності накопичений у Республіці Польща, країні, яка є близькою до України не лише територіально, але об'єднана з нею спільною історією та культурою.

Ключові слова: професійна освіта, розвиток підприємницької компетентності, якості успішного підприємця в сфері транспорту і логістики.

PREPARATION FOR ENTREPRENEURSHIP IN THE TRANSPORT SECTOR IN UKRAINE AND POLAND

Denys Zhezherun,
PHD Student of the Institute of Vocational
Education of NAES of Ukraine

Abstract. Entrepreneurship is recognized as the leading driving force of the country's economic development, and entrepreneurship is an important determinant of strengthening the competitiveness of the national economy. In modern society, a special social stratum of active, efficient persons is gradually being singled out, who prefer not to passively adapt to the latest circumstances of civilization, but, showing initiative, to comprehensively realize themselves and be economically independent. Considerable experience in the development of theoretical and methodological foundations of entrepreneurial activity has been accumulated in the Republic of Poland, a country that is close to Ukraine not only territorially, but united with it by a common history and culture.

Keywords: professional education, development of entrepreneurial competence, qualities of a successful entrepreneur in the field of transport and logistics.

Важливим завданням української освіти є уточнення й обґрунтування регіональних і загальнонаціональних підходів до системного впровадження підприємницьких компетентностей Європейського Союзу (European Entrepreneurship Competence Framework) в освітню політику в цілому та процес навчання майбутніх кваліфікованих кадрів. При цьому особливу увагу слід зосереджувати на удосконаленні та створенні сприятливого середовища для формування таких компетентностей. В умовах динамічного розвитку інформаційно-технологічного суспільства пріоритетною характеристикою професійно-технічної та вищої освіти визнається її гнучкість, що полягає у здатності цієї галузі реагувати на реальні запити національної економіки, розкриває рівень життя громадян України, а також їхню

конкурентоспроможність, зумовлюючи необхідність трансформаційних змін, відмову від застарілих стереотипів і неефективних підходів.

Безпосередньо питання про розвиток підприємницької компетентності в процесі навчання у системі професійної освіти не відображене у законах України «Про освіту» і «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Тому необхідність підготовки здобувачів професійної освіти до підприємницької діяльності має бути окреслено в Законі України «Про освіту» як один із пріоритетних напрямів діяльності коледжів і закладів вищої освіти України. Стратегічною метою такої підготовки має бути розвиток підприємницької компетентності, виховання самостійних, амбіційних, наполегливих, працьовитих у глобальному сенсі людей, які прагнуть самостійно визначати своє життя, обирати мету в роботі і засоби її досягнення, стійких до життєвих негараздів, здатних реалізувати усі свої знання і мобілізувати сили на досягнення успіху і довести свою компетентність у професійній діяльності.

Значний досвід у розвитку теоретичних та методичних засад підприємницької діяльності накопичений у Республіці Польща, країні, яка є близькою до України не лише територіально, але об'єднана з нею спільною історією та культурою. Сьогодні Республіка Польща, як член Європейського Союзу (ЄС), виступає стратегічним партнером України, підтримуючи її на шляху до європейської інтеграції. Саме тому вивчення досвіду у підготовці до підприємницької діяльності у Республіці Польща має вагоме значення для нашої країни.

Республіка Польща, ступивши на шлях інтеграції до ЄС, мала виконати подвійне завдання. З одного боку, наявною системою освіти і професійної підготовки відповідати на виклики внутрішньої системи зайнятості й ринку праці, що зазнавали суттєвих змін під тиском соціально-економічної кризи. А з іншого – здійснити глибинний аналіз системи освіти в галузі підготовки до підприємницької діяльності задля пошуку шляхів гармонізації з основними тенденціями розвитку освіти, науки і підприємництва в європейському просторі. Теоретичні й методичні засади означених завдань комплексно досліджують на багатьох напрямках в закладах освіти, зокрема на факультетах транспортного менеджменту і логістики, що розвивається в Польщі.

У Польщі в науковому просторі підприємництво досліджують такі наукові діячі як: А. Брозовська, Б. Глінка, А. Постула, М. Лашук. Вони досліджують роль закладу освіти у формуванні підприємницької компетенції у студентів, а також проблеми і інновації в підприємстві в Республіці Польща.

В Україні питання щодо підготовки здобувачів різних рівнів освіти до підприємництва вивчаються багатьма науковцями (Алексеева та ін., 2019; Алексеева та ін., 2020; Орлов, 2021). Вченими створено концепції (В.Ф. Орлов, Л.О. Базиль, З. Варналій, В. Мадзігон, Г. Матукова, О. Падалка та ін.); моделі (Д. Закатнов, М. Ткаченко, В. Стрельников та ін.), програми навчальних дисциплін і спецкурсів (С. Алексеева, Н. Валінкевич, О. Ємець, Г. Карпюк, Г. Христенко та ін.),

У системі професійної освіти має приділятися більше уваги розробці і впровадженню оновленої методики підготовки до підприємницької діяльності майбутніх кваліфікованих працівників галузі транспортного менеджменту і логістики. Потрібні результати, узагальнений фактичний матеріал, авторський навчально-методичний посібник який може бути використаний в оновленні змісту лекційних та практичних занять з курсів підготовки кваліфікованих підготовка до підприємницької діяльності фахівців з транспортного менеджменту і логістики.

Список використаних джерел:

Brzozowska, A., Glinka, B., & Postuła, A. (2014). Rola uniwersytetu w kształtowaniu intencji przedsiębiorczych. *Horyzonty Wychowania*, 13(26), 51–72.

Laszuk, M. (2016). Entrepreneurship Education – A Handful of Experiences. *Edukacja Ekonomistów i Menedżerów. Problemy. Innowacje. Projekty*, 42, 99–109.

Trzmielak, D., & Grzegorzczak, M. (2014). Transfer wiedzy i technologii z uczelni do biznesu – determinanty współpracy przedsiębiorstw i naukowców. *Handel Wewnętrzny*, 5(352), 293–306.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100.

Zhezherun, D. (2021) Traffic forecasting on the city road network taking into account the capacity limit. *Three Seas Economic Journal*, 2 (2), 27–33.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С. В., Базиль Л. О., Байдулін, В. Б., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., & Радкевич, О. П. (2019). Основи інноваційного підприємства: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2 (83), 33–35.

Базиль, Л. О., & Орлов, В. Ф. (2019, 17 грудня) *Підприємницька компетентність і ділова активність – необхідні якості професійного успіху фахівця*. Авторське свідоцтво № 8229 серія КВ).

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Вікторія Жур'ян,

викладач екології відокремленого структурного підрозділу
Дунайський фаховий коледж
Національного університету «Одеська морська академія»,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0003-2085-5391>

Анотація. У даному науковому доробку розглядається проблема екологізація підготовки фахівців морської галузі в закладах фахової передвищої освіти. Визначено, що визначальним пріоритетом національних та міжнародних проєктів, за якими планується екологічна робота, це налагодження співпраці між викладачами-екологами коледжу, місцевою владою та курсантами коледжу. Нами узагальнено вирішення питань екологічного спрямування у м.Ізмаїл, які пропонуємо викладачам, щодо розгляду перспектив екологізації підготовки фахівців морської галузі. Систематизовано напрямками роботи колективу коледжу, в частині екологізації підготовки фахівців морської галузі в закладах фахової передвищої освіти. Опрацьовано роботу міжнародних організацій, які надають послуги з нових освітніх курсів екологізації в умовах воєнного стану, реалізують у визначальних пріоритетних національних та міжнародних проєктах.

Ключові слова: фахова передвища освіта, фахівці морської галузі, екологізація професійної підготовки.

ENVIRONMENTAL TRAINING OF MARITIME INDUSTRY SPECIALISTS IN VOCATIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Victoria Zhuryan,

teacher of ecology of the separate structural division
of the Danube Vocational College Odesa Maritime
Academy National University, graduate student of
the Institute of Professional Education of the
National Academy of Sciences of Ukraine

Summary: in this scientific field, the problem of ecologization of the training of maritime specialists in the foundations of the facsimile moving education is considered. It was designated as the primary priority of national and international projects, for which environmental work is planned, the purpose of which is to improve the work of specialists among teachers-ecologists of the college, and the cadets of the college. We have pointed out the implementation of environmentally friendly nutrition in m. Izmail, as a way of promoting teachers, in order to look at the prospects for ecological preparation of specialists in the marine sea. It is systematized by the directions of work of the college team, in terms of environmentalization of the training of maritime specialists in institutions of professional preliminary education.. It has been approved for the work of international organizations, in order to give the services of new educational courses in ecology in the minds of the military camp, to implement them in the initial priority national and international projects.

Keywords: vocational higher education, specialists in the marine industry, environmentalization of professional training.

Екологізація підготовки фахівців морської галузі в умовах освітньої діяльності у Відокремленому структурному підрозділ Дунайський фаховий

коледж Національного університету «Одеська морська академія» відбувається шляхом реалізації неподільної системи, що охоплює освітні, навчальні, організаційно-правові заходи, та має необхідність впроваджуватися на національному та міжнародному щаблях.

Визначальним пріоритетом національних та міжнародних проєктів, за якими планується екологічна робота, це налагодження співпраці між викладачами-екологами коледжу, місцевою владою та курсантами коледжу, щодо вирішення питань екологічного спрямування у м.Ізмаїл (Офіційний сайт міста Ізмаїл, 2022):

- громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля м.Ізмаїл;
- громадське обговорення проєкту детального плану та звіту про стратегічну екологічну оцінку м.Ізмаїл;
- проведення громадських слухань зі запитань збалансованого розвитку Бессарабського регіону;
- громадського обговорення роботи кампанії «Нібулон», яка має намір побудувати власний перевалочний комплекс для забезпечення своєї логістики;
- розгляд можливість переведення діяльності українських підприємства на територію півдня Одеської області (бо з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну робота усіх портів, крім дунайських, виявилася заблокованою) (Мельник, 2022);
- особливості роботи підприємств, які розглядають можливість задіяти у своїх логістичних схемах флот Українського Дунайського пароплавства.
- громадське розв'язання питань роздільного збору сміття;
- очищення місцевих водоймів в розрізі стратегії сталого розвитку.

Напрямами роботи колективу коледжу, в частині екологізації підготовки фахівців морської галузі в закладах фахової передвищої освіти, вважатимемо (Офіційний сайт міста Ізмаїл, 2022):

- інформування місцевого населення про екологічний стан довкілля та регіональні екологічні проблеми;
- організація тематичних бесід з курсантами й їх батьками;
- організація зустрічей з фахівцями в межах теоретичних проблем екології, охорони природи, безпеки на морі;
- організація та проведення екологічних екскурсій;
- створення власної еко-сторінки на інформаційному сайті коледжу;
- співпраця з публічними організаціями Ізмаїльської міської ради з питань екології;
- організація та проведення екологічних кроків «Охайний берег Дунаю» з очищення від сміття берегів річки Дунай;
- проведення заходів екологічної безпеки в закладах освіти Ізмаїлу;

- системна робота щодо формування у курсантів екологічної компетентності та екологічної грамотності, й умов здорового способу життя на засадах сталого розвитку.

Саме системна робота щодо формування у курсантів екологічної компетентності демонструють необхідність навчання та підготовки фахівців з управління морськими суднами, фахівців із охорони навколишнього середовища щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування.

Наразі, науковці формують системну національну, комплексну, стандартизовану програму освіти та навчання в морській галузі в умовах воєнного стану. (Мельник, та ін., 2017). Щоб задовольнити цю потребу, Відділення служби охорони здоров'я та охорони навколишнього середовища, адміністрація морських портів співпрацює з державними та місцевими партнерами з охорони здоров'я та охорони навколишнього середовища, щоб розробити комплексну програму екологізації навчання в професійній освіті, у фаховій передвищій освіті, й у вищій освіті в умовах воєнного стану.

Фахівці з охорони навколишнього середовища, в умовах воєнного стану виконують багато важливих функцій під час реагування на надзвичайні ситуації. Ці функції включають проведення оцінки притулків, тестування запасів питної води, виконання інспекцій безпечності харчових продуктів і контроль за переносниками хвороби. Освітні заклади мають готувати фахівців із охорони навколишнього середовища, таких як санітари та спеціалісти з охорони навколишнього середовища, надаючи їм знання, навички та ресурси для вирішення проблем охорони навколишнього середовища, які є результатом надзвичайних ситуацій та катастроф.

Існують міжнародні організації, які надають послуги з нових освітніх курсів в умовах воєнного стану, так от (CDC 24/7): Тренінг з охорони навколишнього середовища в надзвичайних ситуаціях (ENTER), за результатами якого фахівці мають отримати знання з управління надзвичайними ситуаціями (FEMA) версію курсу для рівня обізнаності від CDC було скорочено до 30-годинного курсу (один кредит).

У курсі розглядається роль захисників навколишнього середовища в підготовці, реагуванні та відновленні після надзвичайних ситуацій і катастроф. Він охоплює проблеми та виклики в таких сферах:

- Управління катастрофами
- Безпека та здоров'я
- Безпечна вода
- Безпека харчових продуктів
- Стічні води
- Побудова оцінок
- Переносники та шкідники
- Тверді побутові відходи та сміття
- Укриття
- Радіаційні випромінювання

Визначені міжнародні організації, які надають послуги з нових освітніх курсів в умовах воєнного стану, реалізують у визначальних пріоритетних національних та міжнародних проектах, екологізацію підготовки фахівців морської галузі в закладах фахової передвищої освіти, і ці аспекти налагоджують співпрацю між місцевою владою та закладами освіти.

Список використаних джерел:

CDC 24/7. (б.д.). *Тренінг з охорони навколишнього середовища в надзвичайних ситуаціях (EHTER)*. <https://www.cdc.gov/nceh/ehs/elearn/ehter.htm>

Kulalaieva, N, & Leu, S. (2019). Work-based learning involving the dual education elements. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 18, 162-168.

Мельник, О. С., Коренева, І. М., Загородня, Л. П., & Данильченко, І. Г. (2017). Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник. Суми: ВВП «Мрія».

Мельник, С. (2022, 17 квітня). "Нібулон" збудує в Ізмаїлі термінал для зернових на Дунаї. *Економічна Правда*. <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/17/685873/>

Офіційний сайт міста Ізмаїл. (2022). Оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля. <https://www.izmail-rada.gov.ua/2010-03-23-13-19-48/11645-2022-10-21-12-13-03>

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Альона Зуєва,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-3446-2583>

Анотація. Підібрано цифрові інструменти для запровадження змішаного навчання в закладах професійної освіти. Цифрові освітні інструменти згруповано за видами: платформи для дистанційного навчання; інструменти для вебінарів і відеоконференцій; інструменти для створення і роботи з відео, презентаціями, персональними сайтами; інструменти для онлайн співпраці, для створення навчальних онлайн ігор, вправ, тестування.

Ключові слова: професійна освіта, електронні навчальні курси, цифрові освітні інструменти, змішане навчання, цифрові технології.

DIGITAL TOOLS OF BLENDED LEARNING IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Alona Zuieva,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher of the Distance Vocational Training Laboratory of the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. Digital tools have been selected for the introduction of blended learning in vocational education institutions. Digital educational tools are grouped by types: platforms for distance learning; tools for webinars and video conferences; tools for creating and working with videos, presentations, personal websites; tools for online collaboration, for creating educational online games, exercises, testing.

Keywords: vocational education, electronic training courses, digital educational tool, blended learning, digital technologies.

Змішане навчання та цифрові інструменти для дистанційного провадження навчального процесу стали актуальними у всьому світі ще під час карантинних обмежень. В Україні в умовах воєнного стану актуальність змішаного навчання наразі зросла.

Як правило, дистанційну складову змішаного навчання забезпечують за допомогою платформи або сайту для дистанційного навчання із додатковим залученням цифрових навчальних інструментів, які забезпечують функціональні можливості, відсутні на основній платформі.

Платформи для дистанційного навчання. До платформ для дистанційного навчання відносяться системи управління навчанням (LMS) та системи управління контентом (CMS).

Такими системами є дистанційні платформи, віртуальні класи, середовища і додатки для навчання: ClassDoJo – платформа для гейміфікації навчання в групах; EDX – платформа відкритих інтерактивних курсів; Єдина

школа – навчальна система, розроблена з метою налагодження взаємодії між батьками та навчальним закладом; Google Classroom – платформа, яка має широкий інструментарій для створення і перевірки завдань за графіком; Google for Education – система зручно пов'язаних між собою продуктів від Google для комунікації та співпраці учнів та викладачів під час навчального процесу; Human – українська Ed-tech платформа для цифровізації українського освітнього процесу; Мій клас – теж українська електронна освітня система; Moodle – навчальна платформа для створення персоналізованого навчального середовища, безкоштовна система управління навчанням; MoodleCloud – портал з функціоналом Moodle в хмарному сховищі; Microsoft 365 (колишній Office 365) – хмарне програмне забезпечення і послуги, які можуть бути використанні для організації та адміністрування навчального процесу.

Окремо потрібно відзначити платформи для масових відкритих онлайн-курсів, які використовуються для розроблення онлайн-курсів, онлайн-кампусів, програм отримання ступеня та курсів для самостійного навчання. Найбільш поширеними платформами є Coursera (<https://www.coursera.org/>), Edx (<https://www.edx.org/>), Kadenze (<https://www.kadenze.com/>), Udemy (<https://www.udemy.com/>). Найбільш популярні українські платформи: Prometheus (<http://prometheus.org.ua/>), EdEra (<https://www.ed-era.com/>), iLearn (<https://ilearn.org.ua/>).

Ще одним видом платформ, які можна використати для змішаного навчання, є віртуальні простори для організації віддаленої роботи команд, такі як Wander.me (<https://www.wonder.me/>), Gather.town (<https://www.gather.town/>).

Деякі платформи створювались спеціалізовано для навчальних цілей і є інтуїтивно зрозумілими у використанні для викладачів та учнів, деякі було розроблено для більш широкої взаємодії між користувачами, і потребують додаткового навчання перед початком роботи з ними. Список платформ для навчання не є остаточним і вичерпним, а кожна платформа повинна індивідуально оцінюватись викладачем щодо доцільності і доступності її використання в навчальному процесі.

Інструменти для вебінарів і відеоконференцій. BigBlueButton (<https://bigbluebutton.org/>) – програмне забезпечення для віртуальних класів за допомогою відеоконференції. **Google Hangouts** (<https://hangouts.google.com/>) – безкоштовні відео та аудіодзвінки, чат, інтеграція з іншими продуктами **Google**. **Google Meet** (<https://meet.google.com/>) – безкоштовна платформа для відеозв'язку, інтеграція з Google Classroom та іншими інструментами **Google** для навчання. **Microsoft Teams** (<https://www.microsoft.com/uk-ua/education/products/teams>) – застосунок для командної роботи в Office 365, містить відеоконференції, виклики, чат для нарад, файлообмінник. **Skype** (<https://www.skype.com/uk/>) – застосунок для відеоконференцій, файлообмінник, чат, можливість зберегти відеодзвінок у вигляді відеофайлу (Skype для бізнесу). **Webex** (<https://www.webex.com/>) – дзвінки, відеозустрічі,

обмін повідомленнями та події в хмарі для команд будь-якого розміру. Платформа YouTube (<https://www.youtube.com/>), та її творча студія (<https://studio.youtube.com/>), дає змогу робити прямі трансляції чи публікувати записи відеозанять. Zoom (<https://zoom.us/>) – кімнати для вебінарів, відеозв'язок, виклики, чат, дошка для записів, можливість трансляції презентаційного матеріалу та завдань.

Інструменти для створення та роботи з відео. Можна зберегти презентацію, зроблену в Microsoft PowerPoint, у форматі відео (інструкція <https://cutt.ly/yfQjMP7>), Запис відео з екрану: FastStone Capture (<https://www.faststone.org/index.html>), або додаток для Google Chrome – Screenity. Редагування відео: Camtasia Studio (<https://www.techsmith.com/video-editor.html>), запис і вивантаження онлайн – Loom (<https://www.loom.com>). Playposite (<https://go.playposit.com/>) – сервіс для створення відео з інтерактивними елементами (тест з однією або декількома відповідями, пауза, обговорення тощо), та різними режимами перегляду (перегляд лише після відповіді чи ін.). Flipgrid (<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.vidku.app.flipgrid&hl=uk>) – це безкоштовний додаток для того, щоб створювати, обговорювати та ділитися відео.

Користувацькі інструкції знаходяться на головних сторінках програмних засобів. Список інструментів для роботи з відео досить великий, є платні і безкоштовні версії, з дуже різноманітним функціоналом. Ми навели, на наш погляд, найпростіші у використанні програмні засоби.

Інструменти для створення презентацій: Canva, Pear Deck, Prezzi та ін., призначені для розробки презентацій, мають багато шаблонів, дають змогу створити інтерактивну презентацію з додаванням відеоконтенту.

Інструменти для створення персональних сайтів та блогів: Сайти Google (<https://sites.google.com>), блоги Blogger (<https://www.blogger.com>). Вони прості та інтуїтивно зрозумілі у використанні. WordPress (<https://uk.wordpress.org>) та Wix (<https://uk.wix.com>) потребують додаткового навчання користувача перед початком роботи з ними.

Інструменти для онлайн співпраці, дидактичних ігор, вправ. Classroomscreen (<https://classroomscreen.com>) – інтерактивний екран-дошка з набором інтуїтивно зрозумілих інструментів. Dotstorming (<https://dotstorming.com/>) – простір для групового мозкового штурму та прийняття рішень у реальному часі. Jamboard (<https://jamboard.google.com/>) – онлайн дошка для створення наліпок, додавання зображень, малювання спільно із запрошеними користувачами. Mentimeter (<https://www.mentimeter.com>) – англомова інтерактивна презентація з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, умовно безкоштовна; безкоштовно можна використати три інтерактивні слайди.

LearningApps (<http://LearningApps.org>) – безкоштовні інтерактивні мультимедійні дидактичні вправи. Є редактор вправ з 19 блоками для конструювання і бібліотека, відсортована за темами чи предметами, доступна за посиланням або QR-кодом, з можливістю завантаження та роботи з

завданням офлайн. Padlet (<https://padlet.com>) – віртуальна онлайн-дошка для текстового, графічного і мультимедійного контенту, доступ за посиланням або QR-кодом, можливість оцінювання в балах. Pinterest (<https://www.pinterest.com>) – сервіс для доступу до бібліотек контенту (навчального теж), та створення власних сховищ ресурсів за закладками. ThingLink (<https://www.thinglink.com/>) – сервіс для створення мультимедійних інтерактивних плакатів з будь-яким мультимедійним контентом. VoiceThread (<https://voicethread.com/>) – сервіс для обговорення документів, презентацій, зображень, аудіофайлів та відео, використовуючи різноманітний інструментарій сервісу. Wizer (<https://app.wizer.me/>) – сервіс для створення інтерактивних зошитів із завданнями різних типів, додаванням коментарів до зображення, таблиці, аудіозапису фрагменту, додавання відео, частин з інших сервісів.

Цифрові інструменти для тестування.

Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>) – україномовний умовно безкоштовний сервіс для тестування з питаннями 9 різних видів, для командних ігор та можливість отримати статистику роботи. EdPuzzle (<https://edpuzzle.com/>) – безкоштовний сервіс для створення відеофрагментів з різних джерел з текстовими примітками, питаннями чи завданнями. GoFormative (<https://www.formative.com/>) – інструмент для опитування, перевірки в режимі реального часу. Google Class (<https://classroom.google.com/>) – містить в собі інструмент для швидкого створення завдань, перегляду виконаних завдань та надання результатів перевірок учням у реальному часі. Google Forms (https://www.google.com/intl/ru_ua/forms/about/) – сервіс для створення анкет та тестів з різними типами завдань, перевірки результатів з можливістю експортувати в таблиці. Kahoot (<https://kahoot.com>) – умовно безкоштовний англomовний сервіс для проведення онлайн вікторин, опитування, дидактичних ігор. Ziptet (<https://ziptet.com/>) – додаток для перевірки та супроводу навчального процесу, інтегрований з Google Classroom. Наприкінці уроку вчитель може запропонувати зробити завдання в цій програмі і швидко відреагувати на відповіді окремих учнів. Miyklas (<https://miyklas.com.ua>) – генератор навчальних завдань для шкільних предметів. На урок (<https://naurok.com.ua/>) – платформа для створення інтерактивних онлайн-тестів. Online Test Pad (<http://onlinetestpad.com/ua>) – безкоштовний сервіс для створення онлайн-тестів, можна прикріплювати зображення, формули. Quizizz (<https://quizizz.com>) – англomовний сервіс для створення тестів у вигляді гри, є турнірна таблиця. Quizlet (<https://quizlet.com>) – гра для перевірки розуміння термінів та означень до них. QuizWhizzer (<https://quizwhizzer.com>) – англomовний сервіс для створення дидактичних ігор в режимі реального часу з різними видами запитань. Plicker (<https://get.plickers.com/>) – застосунок для оцінки знань учнів за допомогою телефону викладача та роздруківок, які видаються учням. Rebus1 (<http://rebus1.com>) – генератор та бібліотека ребусів. Socrative (<https://www.socrative.com/>) – онлайн сервіс для створення і

проведення опитування в режимі реального часу з візуалізацією інформації. Testorium (<https://www.testorium.net/ua/>) – безкоштовний сервіс для створення та проведення тестування, є бібліотека тестів та можливість порівняти результати учасників. Thatquiz (<https://www.thatquiz.org/uk>) – бібліотека готових тестів з природничих дисциплін. Всеосвіта (<https://vseosvita.ua/test>) – конструктор тестів з трьома режимами тестування: активний, запланований та керований, з бібліотекою тестів і можливістю спостерігати за проходженням учнями тесту онлайн. ЗНО онлайн (<https://zno.osvita.ua>) – український сайт для проходження тестів зовнішнього незалежного оцінювання.

Отже, цифрові інструменти для освіти мають різний функціонал і їх розроблено вже дуже багато. Для провадження змішаного навчання в закладах професійної освіти необхідно визначитись з платформою для дистанційної складової навчального процесу, а викладач, згідно особливостей і вимог навчального предмету, може добирати інструменти для розроблення відеозанять, блогів, інтерактивних вправ, тестування, гейміфікації навчання та онлайн співпраці з учнями.

Список використаних джерел:

Prykhodkina N., Tymoshko H., Zuieva A., Sholokh O., Noskova M. & Lebid Yu. (2021). Priorities and Problems in the Development of Modern Information Technologies in Education. *International Journal of Computer Science & Network Security*, 21(6), 231-236. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.6.30>

Биков, В.Ю., Буров О. Ю., Гуржій А. М., Жалдак М. І., Лещенко М. П., та ін. (2019). *Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України: монографія*. Київ: Компринт.

Міністерство освіти і науки України. (2020). Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletspreads-2.pdf>

Пасічник О., Єлфімова Ю., Чушак Х., Шинаровська О., Донець А. (2021). *Змішане навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник*. Київ.

Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010, Вересень, 16-17). Формування моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї. В *Наука в інформаційному просторі: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, «Доповіді гуманітарного напрямку», Т. 3, 69-71.* http://www.confcontact.com/20100916/pe_prigod.htm

Як створити масовий відкритий онлайн-курс. (2016). URL: https://edx.prometheus.org.ua/courses/Prometheus/MOOC101/2016_T1/course/

МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ

Світлана Іщенко,
доктор філософії PhD, доцент кафедри
промислової інженерії та сервісу
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
<https://orcid.org/0000-0001-5791-803X>

Анотація. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з технології харчування, а також формування їх компетентностей, розглядаються у площині конкурентоспроможності на сучасному ринку праці і є досить актуальними для наукових досліджень. Сучасну професійну освіту неможливо уявити без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Тому пріоритетним напрямком розвитку є інтенсивне впровадження інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій у навчальний процес.

Ключові слова: фахівці з технології харчування, професійна підготовка, медіакомпетентність, інформаційно-комунікаційні технології.

MEDIA COMPETENCE AS A COMPONENT FORMATION OF COMPETITIVE FOOD TECHNOLOGY SPECIALISTS

Svitlana Ishchenko,
doctor of philosophy PhD, associate professor of the
department industrial engineering and service
National Pedagogical University named after M.P.
Drahomanova

Abstract. Improving the professional training of future specialists in food technology, as well as the formation of their competencies, are considered in terms of competitiveness in the modern labor market and are quite relevant for scientific research. Modern professional education cannot be imagined without the use of information and communication technologies, therefore the priority direction of development is the intensive introduction of information and communication and multimedia technologies into the educational process.

Keywords: food technology specialists, professional training, media competence, information and communication technologies.

Популярність медіа зростає щодня і створює медіасередовище, яке впливає на освіту, світогляд та формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців з технології харчування. Вплив може бути як позитивним, так і негативним. Протидіяти негативному впливу можна за допомогою формування у студентів медіакомпетентності. Майбутні фахівці з технології харчування повинні вміти критично сприймати медіаінформацію, аналізувати, оцінювати та розрізняти факти й судження, створювати власні медіапродукти, використовувати в навчанні та майбутній практичній діяльності сучасні медіатехнології тощо. Все це забезпечує формування медіакомпетентності. (Ткаченко, та ін., 2022, Січень 21).

Слід зауважити, що медіаосвіта рекомендована до впровадження в національні навчальні плани всіх держав, у системи формальної, неформальної

освіти від дошкільної до вищої професійної та післядипломної. Отже, медіакомпетентність, яка сформована на додипломному етапі під час навчання у закладах вищої освіти, буде удосконалюватися фахівцями харчових технологій під час професійної діяльності відповідно до концепції безперервного професійного розвитку. (Іщенко, 2018).

Нажаль, до сьогодні, медіакомпетентність здебільшого формувалася у результаті виключно самоосвіти, і наразі потребує формалізації і стандартизації навчального процесу. Медіакомпетентність фахівців технології харчування у сучасних реаліях дозволяє здійснювати свою професійну діяльність на основі використання традиційних (офлайн спілкування зі споживачами, колегами, стейкхолдерами) і нових (онлайн спілкування – різноманітні майстер-класи, конференції, електронні навчальні курси, чат-боти). Це передбачає високий рівень критичного мислення й мотивації щодо усвідомлення власної професійної медіаповедінки (професійний імідж), моделі споживання і спілкування зі ЗМІ й соціумом, а також готовність до змін й адаптації до зовнішнього медіасередовища. (Ткаченко, 2022, Січень 21).

Основним напрямком удосконалення рівня медіакомпетентності фахівців з технології харчування, є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності, яка значною мірою реалізується за допомогою Інтернет ресурсів: освітніх платформ, соціальних мереж, педагогічних форумів, вебінарів тощо. (Ткаченко, 2022, Січень 21).

Медіаграмотність виступає додатковим інструментом для фахівців з технології харчування як науковців: інформаційний пошук для подальшого використання у розробці нових рецептів, стандартизації, виробництві кулінарної продукції, оптимізації технологічних процесів на всіх рівнях. (Іщенко, 2021, Травень 29).

Таким чином, обґрунтовано важливість й необхідність формування у фахівців з технології харчування професійної медіакомпетентності, визначено напрями її реалізації у практичній діяльності та під час навчання. Однак, перед фахівцями з технології харчування постають такі проблеми: уміти критично сприймати та аналізувати отриману інформацію, об'єктивно передати її іншим та не піддатися різноманітним маніпуляціям.

Список використаних джерел:

Іщенко, С. М. (2018). Підготовка педагогів з професійного навчання з харчових технологій в умовах інтенсифікації сучасного виробництва. *Фізико-математична освіта*, 1 (15), 48–52.

Іщенко, С. М. (2021, Травень 29). Дидактичні категорії професійної підготовки педагогів професійного навчання з харчових технологій. В *Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті член-кореспондента НАПН України Віктора Костянтиновича Сидоренка, Київ, 30-33.

Ткаченко, Н. О., Демченко, В. О., Мурзіна, О. А., & Маганова, Т. В. (2022, Січень 21). Медіакомпетентність як складова формування конкурентоспроможних фахівців фармації. В *Інновації медичної освіти: перспективи, виклики та можливості*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 263-265.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Марина Кабиш,

кандидат філологічних наук, докторантка
Інституту професійної освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-0454-6065>

Анотація. Реалії життя вимагають упровадження в освітній процес закладів професійної освіти теоретично аргументованих, експериментально перевірених інновацій, спрямованих на формування майбутніх кваліфікованих робітників як творчих особистостей. Вказані положення актуалізують обґрунтування обставин, за яких розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін має бути не інтуїтивним, а науковим, системним, продуктивним і цілеспрямованим.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічні умови, професійна освіта, педагогічний розвиток.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF TEACHING EXCELLENCE OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS TEACHERS

Maryna Kabysh,

Ph.D. of philological sciences Institute of Vocational
Education and Training of the National Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. The realities of life require the introduction into the educational process of vocational education institutions of theoretically argued, experimentally tested innovations aimed at the formation of future qualified workers as creative individuals. These provisions actualize the substantiation of the circumstances under which the development of pedagogical excellence of teachers of general education disciplines should not be intuitive, but scientific, systematic, productive and goal-oriented.

Keywords: pedagogical excellence, pedagogical conditions, professional education, pedagogical development.

Проблема обґрунтування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогічних чи науково-педагогічних працівників, викладачів-практиків завжди була в центрі уваги учених. Зокрема, науковий інтерес становлять результати дослідження педагогічних умов формування та розвитку педагогічної діяльності вчителів, викладачів, визначені у роботах М. Гайдур, І. Гриненко, Т. Зубенко, П. Лузана, Н. Теличко, Л. Шовкун. Серед обґрунтованих у дослідженнях детермінант розвитку педагогічної діяльності студентів, педагогів-практиків нами виділено такі: високий рівень обізнаності майбутніх педагогів з сучасними методиками, технологіями роботи; поінформованість майбутнього педагога про особистісно-професійний саморозвиток, опанування особою засобів самоосвіти, самовдосконалення; поетапне набуття студентами професійних умінь організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; допомога майбутнім педагогам у залученні до активної творчої діяльності; комунікативне спрямування змісту освітньо-професійної програми; аксіологізація гуманітарних знань; створення креативного

клімату; створення мотиваційно-аксіологічного середовища для професійного зростання педагога; розширення обсягу когнітивних знань студентів з основ педагогічної майстерності; забезпечення професійно-адаптаційних процесів у формуванні основ педагогічної майстерності майбутніх учителів; професійний інтерес викладача до обраного фаху та дисципліни, яку він викладає; створення інноваційного освітнього середовища в закладі освіти; впровадження інноваційного навчання на основі інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти; розробка навчально-методичного забезпечення, конструювання зразків нової освітньої практики з метою самостійного розвитку фахової компетентності вчителів; активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів; педагогічно доцільне застосування у навчальному процесі педагогічних технологій; сприятливе педагогічне середовище (соціально-психологічний клімат) роботи викладача; активізація педагогічної діяльності викладача з метою самовдосконалення і підвищення свого фахового рівня тощо.

Безперечно, загалом наведені педагогічні умови формування чи розвитку педагогічної діяльності майбутніх педагогів, вчителів, викладачів мають певну наукову цінність, поглиблюють теоретичний базис педагогічної науки. Натомість варто погодитися з С. Гончаренком (2008), Є. Хриковим (2017, с. 63-64) у тому, що часто обґрунтовані в наукових дослідження педагогічні умови мають «сумнівну цінність», так як «не містять нового наукового знання», формулюються як «пропозиція використовувати ті чи інші засоби вирішення педагогічних завдань». Вказані позиції вчених-методологів будемо враховувати у нашому дослідженні.

Відтак, за результатами роботи над визначенням педагогічних умов було складено такий їх перелік: 1) систематичне поповнення обсягу знань з основ педагогічної майстерності у викладачів загальноосвітніх дисциплін; 2) створення у закладі професійної освіти креативного освітнього середовища як чинника розвитку творчих здібностей усіх учасників освітнього процесу; 3) поєднання академічної свободи викладача у розвитку власної педагогічної діяльності з належним управлінням системою підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладі професійної освіти; 4) цілеспрямоване формування у педагогічних працівників позитивної мотивації до саморозвитку, самовдосконалення; 5) належне, об'єктивне оцінювання результатів педагогічної діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін; 6) залучення викладачів загальноосвітніх дисциплін до активної науково-педагогічної діяльності; 7) поєднання формальних і неформальних форм підвищення кваліфікації викладачів загальноосвітніх дисциплін; 8) продуктивна взаємодія викладачів загальноосвітніх дисциплін у регіональному інформаційно-методичному середовищі; 9) експертно-консультативний супровід самоосвітнього розвитку педагогічної діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін; 10) розвиток стійкого інтересу викладачів загальноосвітніх дисциплін до проектування та застосування інновацій в освітньому процесі; 11) забезпечення інтеграції змісту загальноосвітніх предметів з дисциплінами загально професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки; 12) цілеспрямований розвиток здатностей викладачів загальноосвітніх дисциплін визначати резерви свого кар'єрного зростання; 13) системне узгодження завдань міжкурсowego і курсowego підвищення кваліфікації викладачів загальноосвітніх дисциплін; 14) спрямованість змісту усіх напрямів підвищення кваліфікації викладачів загальноосвітніх дисциплін на цілеспрямований розвиток структурних компонентів їх педагогічної

майстерності; 15) активна взаємодія закладу професійної освіти з науковими установами, навчально-методичними центрами, університетами щодо виконання спільних проектів, грантів, організації конкурсів, олімпіад, вебінарів, тренінгів, конференцій тощо; 16) залучення викладачів загальноосвітніх дисциплін до колективних та групових форм інноваційної методичної роботи; 17) сформованість у закладі професійної освіти гнучкої системи безперервної освіти педагогічних працівників; 18) виявлення, узагальнення, впровадження та розповсюдження перспективного педагогічного досвіду; 19) пріоритет у закладі професійної освіти сучасних педагогічних технологій при рівноправному доступі усіх учасників освітнього процесу до інформаційних освітніх ресурсів.

Отже, перелік визначених педагогічних умов містить обставини, які підвищують ймовірність ефективного розвитку усіх компонентів педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін. На експериментальному визначенні основних педагогічних умов цілеспрямованого розвитку педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін і зупинимо свій подальший науковий пошук.

Список використаних джерел:

Гайдур, М. І. (2010). Підготовка майбутніх вчителів до організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах інформаційного середовища: [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук].

Гриненко, І. В. (2008). *Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки*. [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук].

Зубенко, Т. В. (2009). Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до реалізації комунікативного підходу в навчанні іноземної мови учнів початкової школи. [Дисертація кандидата педагогічних наук]

Теслюк, В. М., Лузан, П. Г., & Шовкун, Л. М. (2010). *Основи педагогічної майстерності: навчальний посібник*. Київ: ДАККіМ.

Теличко, Н. В. (2013). Аксіо-акмеологічна мотивація формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя початкових класів. *Вісник Національного університету оборони України*, 5 (36), 118–122.

Гончаренко, С. У. (2008). *Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям*. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця».

Хриков, Є. М. (2017). *Методологія педагогічного дослідження*. Харків: Панов А.

Ткачук, Г. Е. (2018). Методика розвитку готовності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів до використання особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. *Теорія і методика професійної освіти*, 15. URL: <https://jrnl.ivet.edu.ua/index.php/3/issue/view/71>.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДУ CASE STUDY

Андрій Каленський,

доктор пед. наук, професор, провідний науковий
співробітник лабораторії технологій
професійного навчання Інституту професійної
освіти НАПН України, м. Київ, Україна
<http://orcid.org/0000-0001-9034-5042>

Анотація. Огляд різноманітних джерел як зарубіжного так і національного досвіду стосовно застосування найпоширеніших екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті дозволяє окреслити такі з них: дебати, дискусії та вирішення проблемних ситуацій, гра-форум, рольова гра, кейс-метод, проблемно-орієнтоване навчання, метод проєктів тощо. Метод case study в екологічній освіті має як значні та різноманітні переваги, так і суттєві недоліки, що й вимагає при розробці та застосуванні екологічних кейсів враховувати та мінімізувати їхні недоліки і максимально використовувати переваги з метою ефективного формування екологічних умінь і навичок, тих хто навчається.

Ключові слова: екологія, екологічна освіта, екоорієнтовані технології навчання, метод case study.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF THE CASE STUDY METHOD

Andrii Kalenskyi,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Leading Researcher of the Laboratory of Vocational
Training Technologies of the Institute of Vocational
Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. A review of various sources of both foreign and national experience regarding the application of the most common eco-oriented pedagogical technologies in professional education allows us to outline the following of them: debates, discussions and solving problem situations, game-forum, role-playing, case method, problem-oriented learning, project method etc. The case study method in environmental education has both significant and diverse advantages and significant disadvantages, which requires that in the development and application of environmental cases, one should take into account and minimize their disadvantages and make the most of the advantages in order to effectively form the environmental skills and abilities of those who study.

Keywords: ecology, environmental education, eco-oriented learning technologies, case study method.

Огляд різноманітних джерел стосовно зарубіжного та національного досвіду застосування екоорієнтованих педагогічних технологій дозволяє зробити висновок, що існують технології, які краще за інші підходять для освіти у галузі раціонального використання природного навколишнього середовища. Серед найпоширеніших екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті можна окреслити наступні: дебати, дискусії та вирішення проблемних ситуацій, гра-форум, рольова гра, кейс-метод, проблемно-орієнтоване навчання, метод проєктів тощо.

Переваги застосування ситуаційних вправ (case study) в екологічній освіті для тих, хто навчається очевидні: студенти (учні) серйозно ставляться до кейсів, оскільки знають, що це реальні екологічні ситуації, з якими вони можуть зіткнутися, як в житті, так і працюючи на підприємстві; використання кейсів у навчальному процесі дає можливість зробити більш привабливою і різноманітною самостійну роботу здобувачів освіти; студенти (учні) можуть скористатися наявним досвідом раціонального використання природного навколишнього середовища і екологічними знаннями та обмінюватися ними один з одним; студенти (учні) вчать аналізувати екологічну ситуацію, виявляти її проблеми та приймати рішення в умовах обмеженої інформації та неповних даних; цей метод дає можливість навчитися стисло, аргументовано, переконливо висловлювати свою точку зору про екологічні проблеми на виробництві, збереження та захист навколишнього середовища, а також прислухатися до іншої думки; ситуаційні вправи, зазвичай, потребують застосування раніше набутих екологічних професійних знань, умінь і навичок; екологічного фахового мислення, що, звичайно, сприяє їхньому закріпленню; кейс-метод дає можливість навчитися вибирати кращу з альтернативних можливостей справедливого вирішення екологічних конфліктів та суперечок.

Переваги застосування методу case study в екологічній освіті для тих, хто навчає такі: розробляючи ситуаційні вправи, в кожному конкретному випадку викладач розробляє індивідуальні технології до певної екологічної навчальної теми; зводяться до мінімуму методи авторитарної педагогіки; робота в групах, яку передбачають ситуаційні вправи, забезпечує оптимальні умови для формування екологічних цінностей і підвищення екологічної свідомості особистості: з одного боку, через спілкування студент (учень) випробовує вплив екологічних цінностей своїх партнерів, а з другого – доповнює колективну екологічну свідомість індивідуальним внеском; застосування ситуаційних вправ, як ніякий інший навчальний метод, формує екологічний стиль викладача; метод case study по своїй суті теж екоорієнтований – під час вирішення ситуаційної вправи центр уваги викладача переміщається з предмета, який вивчається, на студента. Це забезпечує повноцінний розвиток творчих можливостей студентів, їхній професійний розвиток; застосуванням ситуаційних вправ досягається максимальне наближення студента до реальних екологічних проблем на виробництві і до реального збереження та захисту навколишнього середовища; студенти (учні) вчать жити в колективі (соціумі) та набувати такі навички, як комунікабельність, морально-екологічна відповідальність, чуйність і співпричетність та вміння вирішувати екологічні конфлікти в умовах командної роботи.

Крім переваг, кейс-метод має й значні проблеми: досить серйозною є проблема репрезентативності кейса, тобто неможливо повністю відобразити ті знання про суть явищ природи, взаємодію і взаємозалежність людини, суспільства і природи, формуванню навичок управління, врахування та усунення екологічних проблем; викладач повинен узгодити кейс-метод сам з

собою, зі своїм загальним світоглядом, професійними та екологічними цінностями із поглядами на навчальний процес і, звичайно ж, на особистість студента; кейс метод повинен органічно узгоджуватися із загальною методикою викладання, завдання викладача полягає в тому, щоб застосовувати його обґрунтовано з метою формування екологічних умінь і навичок, тих хто навчається; кейс є дуже складним інтелектуальним продуктом, який неможливо натхненно створити за один вечір, його підготовка – це складний і тривалий процес; підготовка кейсів це трудомісткий процес, що відбувається за допомогою творчості, тому підготовка кейсів вимагає фінансових і часових ресурсів та значних інтелектуальних затрат, цей метод вимагає значного вкладення інтелектуальної творчої праці не тільки в створення кейса, але й роботу з ним; застосування кейса вимагає хорошої екологічної підготовки студентів, розвиненості у них особистісних якостей та цінностей.

Таким чином, метод case study в екологічній освіті має як значні та різноманітні переваги, так і суттєві недоліки, що й вимагає при розробці та застосуванні екологічних кейсів враховувати та мінімізувати їхні недоліки і максимально використовувати переваги.

Список використаних джерел:

Каленський, А. А. (2022). Концептуальні засади екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: педагогічні науки*, 48, 87–94.

Каленський, А. А. (2005). *Методика застосування інформаційних технологій навчання (управління і тактичні дисципліни): навч.-метод, посібник*. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».

Сидоренко, О., & Чуба, В. (2001) *Ситуаційна методика навчання: теорія і практика*. Центр інновацій та розвитку.

Сурмін, Ю. П. (2012) *Кейс стаді: архітектура і можливості*. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент освіти в Україні».

Лузан, П. Г., & Каленський, А. А. (2014). *Методи і форми організації навчання фахівців аграрної галузі: навчальний посібник*. Логос.

**ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У
ДЕРЖАВНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «МАЛИНСЬКИЙ
ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ»**

Лариса Канюка,

ДНЗ «Малинський професійний ліцей»,
методист, м. Малин, Житомирська область, Україна

Валентина Башиńska,

ДНЗ «Малинський професійний ліцей», викладач
предметів професійно-теоретичної підготовки
з професії «Швачка; кравець»
м. Малин, Житомирська область, Україна

**DUAL FORM OF EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS AT THE STATE
EDUCATIONAL INSTITUTION «MALYNSKY PROFESSIONAL LYCEUM»**

Larisa Kanyuka,

Malyn Vocational Lyceum, Methodist, Malyn,
Zhytomyr Oblast, Ukraine

Valentina Bashynska,

Malynsky Vocational Lyceum, teacher subjects of
professional and theoretical training from the
profession «Seamstress; tailor» Malyn, Zhytomyr
Region, Ukraine

Головним завданням сучасного професійно-технічного навчання в умовах стрімких змін, що відбуваються у світі, є підготовка кваліфікованих робітників і майбутніх фахівців, здатних до самореалізації та швидкого реагування до потреб ринку праці. Тому в останній час помітним стає цікавість до тих освітніх технологій, моделей та інновацій, здатних забезпечити високу якість підготовки кваліфікованих робітників та реалізацію освітніх державних стандартів і програм.

Для якісної підготовки майбутніх фахівців необхідно успішно реалізувати навчально-науково-виробничу концепцію, яка охоплює всі аспекти підготовки молоді до самостійної роботи в умовах виробництва. Однією з перспективних та новітніх технологій освітнього процесу є дуальна форма навчання, суть якої полягає в паралельному навчанні здобувачів освіти у закладі освіти та на підприємстві, тобто 50% теорії та 50% практики. В основу цієї форми покладено принцип взаємного зв'язку теорії з практикою, що дозволяє здобувачам освіти не лише знайомитися з виробництвом, але й засвоювати прийоми та навички роботи на робочих місцях підприємств, установ, організацій. (Ткаченко, б. д.).

Дуальна освіта – це форма денного навчання, яке поєднується із закріпленням теоретичних знань на робочому місці здобувача освіти на підприємстві чи в установі, під час якої створюється нова психологія

майбутнього робітника, формується висока мотивація отримання знань та набуття професійних навичок. (Кащенко, 2021).

З 2017 року у ДНЗ «Малинський професійний ліцей» здійснюється підготовка кваліфікованих робітників з професії «Швачка; кравець» за дуальною формою навчання. Термін навчання 3 роки. Базове підприємство, яке залучене до впровадження дуальної форми навчання – ТОВ МШФ «ЕЛЬФА» (з 2022 року перейменоване на ТОВ «ЕЛЬФА ЛОГІСТИК»). Дане підприємство у 2006 році пройшло повну комплексну реконструкцію, було закуплено нове швейне обладнання фірми Juki та лінія ВТО фірми Rotondi.

Підготовка кваліфікованих робітників здійснюється за затвердженим робочим навчальним планом, розробленим на основі Типового навчального плану та стандартів: ДСПТО 7436.С.14.10 – 2016; ДСПТО 7435 .С.14.10 – 2016.

Між ДНЗ «Малинський професійний ліцей» та ТОВ «ЕЛЬФА ЛОГІСТИК» укладено договір про надання робочих місць (навчально-виробничих ділянок) для проходження здобувачами освіти ліцею виробничого навчання та виробничої практики на підприємстві. Під час цього навчання викладачі та майстри виробничого навчання забезпечують здобувачів освіти теоретичними знаннями та професійною орієнтацією на подальше працевлаштування.

За кожним здобувачем освіти закріплений працівник від закладу освіти (майстер виробничого навчання) та високо кваліфікований працівник від підприємства. Наставник від підприємства ділиться своїми навиками і вміннями, здобутими протягом багатьох років, ділиться своїм професіоналізмом. Після такого навчання здобувач освіти більше орієнтований на професійне зростання, оскільки він гарно володіє сучасними інноваційними технологіями виробництва та вміє працювати на новітньому обладнанні.

Майже 70 випускників, які навчались за дуальною формою (2017-2021р.р.) з професії «Швачка; кравець», отримали дипломи кваліфікованого робітника. Учасники освітнього процесу за дуальною формою навчання набули гарні знання та стійкі професійні прийоми і навички роботи, самостійність і безболісну адаптацію до дорослого життя, упевненість у завтрашньому дні.

Освітній заклад успішно впроваджує в освітній процес дуальну форму навчання. Адже підвищується професійний ріст майбутніх фахівців та пришвидшується їхнє кар'єрне зростання, усувається розрив між теорією та практикою, створюється нова психологія майбутнього робітника, формується

висока мотивація отримання знань та набуття професійних навичок. З'являється зацікавленість керівників підприємства у практичному навчанні свого майбутнього робітника, оскільки в умовах виробництва швидше засвоюються інноваційні виробничі технології та здобуваються навички щодо роботи на сучасному новітньому обладнанні.

Упровадження дуальної форми навчання у підготовці майбутніх фахівців до підприємницької діяльності дає змогу враховувати вимоги роботодавців щодо формування професійних компетенцій, стимулює роботодавців інвестувати в освіту, сприяє більш різнобічному професійному розвитку здобувачів освіти, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє соціалізації молоді та швидкому кар'єрному зростанню.

Список використаних джерел:

Ткаченко, В. (б. д.) Що таке дуальна освіта: її переваги та поширення в Україні. *Факти*. <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220616-shho-take-dualna-osvita-yiyi-perevagy-ta-poshyrennya-v-ukrayini/>

Кащенко, В. (2021). Навчатися і працювати: 10 питань про дуальну освіту. *Укрінформ*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisne-zhyttia/3310741-navcatisa-i-pracuvati-10-pitan-pro-dualnu-osvitu.html>

Герлянд, Т.М., Дрозіч, І.А., Кулалаєва, Н.В., & Романова, Г.М. (2019). *Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*: практич. посіб. Житомир: Полісся.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ПАРТНЕРСТВА ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Світлана Кравець,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник лабораторії
зарубіжних систем професійної освіти і
навчання, докторантка Інституту професійної
освіти НАПН України, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-8878-6241>,

Анотація. Заявлено про актуальність розвитку у педагогів професійного навчання здатності до здійснення проєктної діяльності. Представлено досвід здійснення педагогами професійного навчання проєктної діяльності на основі партнерства та стандартизації. Проаналізовано трудову функцію «Здійснення проєктної діяльності» у змісті оновленого проєкту професійного стандарту «Педагог професійного навчання».

Ключові слова: педагоги професійного навчання, проєктна діяльність, професійні стандарти, партнерство.

PROJECT ACTIVITY OF VOCATIONAL TEACHERS BASED ON PARTNERSHIP AND STANDARDIZATION

Svitlana Kravets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior
Researcher, Senior Researcher Officer of the
Laboratory of Foreign Systems of Vocational
Education and Training, Doctorate Student of the
Institute of Vocational Education of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv,
Ukraine

Abstract. The relevance of developing the ability of vocational teachers to carry out project activity is stated. The experience of implementing project activity by vocational teachers on the basis of partnership and standardization is presented. The labour function “Implementation of project activity” in the content of the updated draft professional standard “Vocational Teacher” is analyzed.

Keywords: vocational teachers, project activity, professional standards, partnership.

Проєктування нового змісту професійних вимог до рівня кваліфікації випускників закладів професійної освіти передбачає зміни світогляду всіх зацікавлених у підвищенні якості освіти осіб для реалізації простих за суттю й складних для практичного втілення дій. Реалізація державної політики щодо розроблення/перегляду та затвердження професійних стандартів, забезпечення навчання розробників професійних стандартів; розроблення/оновлення методичних рекомендацій щодо створення освітніх стандартів/програм за компетентнісним підходом та ін., – вимагає визначення ролі та обов’язків (функцій) усіх сторін, органів та організацій,

заінтересованих в участі у формуванні та розвитку Національної системи кваліфікацій.

З огляду на розширення функцій педагога у професійному полі видозмінюються й ознаки його професійної діяльності, скерованої на розвиток тих компетентностей, котрі проявляються в усвідомленій проектній діяльності. Аналіз професійного стандарту «Педагог професійного навчання» дає змогу з'ясувати, що реалізація педагогом професійного навчання трудових функцій передбачає їх проектування у педагогічній діяльності відповідно до змісту та на основі застосування загальних та професійних компетентностей. Для досягнення основної мети професійної діяльності – організації і здійснення педагогічної діяльності в закладі професійної (професійно-технічної) освіти, педагог професійного навчання, як мінімум, повинен забезпечувати три напрями проектування на основі трудових функцій: перший – забезпечення професійної підготовки здобувачів освіти (трудова функція: А – «Планування освітнього процесу», Б – «Здійснення освітнього процесу», Ж – «Здійснення моніторингу освітньої діяльності»); другий – особистісне професійне зростання (трудова функція: В – «Здійснення самоосвітньої діяльності» (у тому числі й здатність проектувати та оптимізувати власне кар'єрне зростання), Г – «Здійснення методичної роботи», Д – «Здійснення дослідно-експериментальної діяльності»); третій – проведення профорієнтаційної роботи та підтримка кар'єрного розвитку учнів (трудова функція Е) (Професійний стандарт «Педагог професійного навчання», 2020). Реалізація означених функцій передбачає їх проектування, зокрема й на основі стандартизації (розроблення професійних стандартів, державних освітніх стандартів з конкретних професій, освітніх програм) та партнерства (установлення стійких зв'язків з підприємствами щодо формування змісту професійної підготовки, організації дуального навчання та зв'язків з державною службою зайнятості, підприємствами, організаціями щодо працевлаштування випускників закладів професійної освіти) (Радкевич, Лузан & Кравець, 2017).

Практичний досвід засвідчує ефективність проектної діяльності педагогічних працівників закладів професійної освіти на основі стандартизації та партнерства, що підтверджується активністю членів робочих груп у розробленні професійних стандартів (Центр сучасних професій і технологій навчання ІПО НАПН України, 2022). Наприклад, упродовж 2022 р. на базі Центру сучасних професій і технологій навчання Інституту професійної освіти НАПН України здійснюється розроблення проектів професійних стандартів з професій «Косметик», «Манікюрник. Педикюрник», «Перукар (перукар-модельєр)», «Візажист (візажист-стиліст)». Над розробленням цих проектів працюють представники Приватного підприємства «Академія професійної освіти фахівців індустрії краси «Партнер+» та салонів краси, науковці Інституту професійної освіти НАПН України, директор та методисти Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у м. Києві; педагогічні працівники та партнери-роботодавці Запорізького вищого професійного училища моди та стилю,

навчального центру Запорізької торгово-промислової палати, Київського вищого професійного училища швейного та перукарського мистецтва та ін. Варто зазначити, що паралельно ведеться робота щодо розроблення освітніх стандартів та освітніх програм з означених професій.

За ініціювання Професійної спілки працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України завершено роботу над розробленням проекту професійного стандарту «Монтажник систем утеплення будівель». У цій роботі, на засадах партнерства, об'єдналися представники Київської обласної Професійної спілки працівників будівництва і промисловості, ТОВ «Бауміт Україна», Інституту професійної освіти НАПН України, Броварського професійного ліцею, Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Тернопільській області та ін.

На основі представленого досвіду та з урахуванням потреби держави у розвитку національної системи кваліфікацій окреслюється необхідність більш активної участі педагогічних працівників у проектній діяльності, що зумовлює включення до професійного стандарту «Педагог професійного навчання» трудової функції щодо здійснення ними проектної діяльності. У змісті оновленого проекту професійного стандарту «Педагог професійного навчання» (<https://cutt.ly/UViGcdqa>) ця функція декомпозиціюється професійними компетентностями, відповідними їм знаннями, уміннями та навичками (табл. 1).

Таблиця 1

**Трудова функція «Здійснення проектної діяльності»:
професійні компетентності, знання, уміння і навички**

Трудова функція «Здійснення проектної діяльності»:		
Професійні компетентності	Знання	Уміння і навички
Здатність до проектної діяльності у сфері освіти	3.1. Суть, методи та етапи проектної діяльності 3.2. Нормативно-правові та методичні документи з розроблення професійних, освітніх стандартів/програм з професій/спеціальностей 3.3. Алгоритми проектування методик навчання та виховання 3.4. Вимоги до проектування інноваційних педагогічних технологій	У.1. Управляти освітніми (навчальними) проектами У.2. Розробляти проекти професійних, освітніх стандартів/програм з професій/спеціальностей У.3. Брати участь в удосконаленні законодавчих актів та нормативно-правових документів у сфері освіти У.4. Проектувати методики навчання і виховання У.5. Проектувати інноваційні педагогічні технології
Здатність реалізовувати національні та міжнародні проекти у сфері	3.1. Грантові програми, національні та міжнародні проекти у сфері освіти та партнерства 3.2. Порядок оформлення	У.1. Здійснювати пошук грантових програм національних і міжнародних проектів у сфері освіти та партнерства У.2. Налагоджувати зв'язки та

освіти та партнерства	документації на участь у проєктах у сфері освіти та партнерства	розвивати співпрацю з вітчизняними й зарубіжними партнерами у сфері освіти У.3. Оформлювати документацію на участь у проєктах у сфері освіти та партнерства У.4. Реалізовувати національні та міжнародні проєкти у сфері освіти та партнерства
-----------------------	---	--

На основі аналізу наукових праць щодо партнерства та стандартизації (Кравець, 2022; Каленський, Лузан, Ваніна та ін., 2018), а також враховуючи досвід здійснення проєктної діяльності педагогами професійного навчання, розуміємо, що визначальним критерієм якості такої діяльності є соціально значущий результат, який вбачається в:

1) оновленні змісту професійної освіти – проєктування професійних стандартів, освітніх стандартів, оновлення освітніх програм професійної підготовки здобувачів освіти, участь в удосконаленні законодавчого та нормативно-правового поля у сфері освіти;

2) удосконаленні освітнього процесу – управління та реалізація навчальних проєктів, доцільне застосування проєктних технологій в освітньому процесі;

3) розвитку соціального (державно-приватного) партнерства – реалізація проєктів щодо інноваційного розвитку закладу професійної освіти: запровадження дуальної форми навчання, проведення спільних заходів із представниками органів державної (місцевої) влади, бізнесу, громадських організацій; створення навчально-практичних центрів, Центрів кар'єри, Кваліфікаційних центрів тощо.

Список використаних джерел:

Герлянд, Т.М., Дрозіч, І.А., Кулалаєва, Н.В., & Романова, Г.М. (2019). *Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*: практ. посіб. Житомир: Полісся.

Каленський, А. А., Лузан, П. Г., Ваніна, Н. В., Пащенко, Т. М., Кравець, С. Г., & Пятничук, Т. В. (2018). *Стандартизація професійної освіти: теорія і практика: монографія*. Житомир: «Полісся».

Кравець, С. (2022). Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Professional Pedagogics*, 1(24), 127–137. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.127-137>.

Міністерство розвитку економіки України. (2020, Червень 20) *Педагог професійного навчання*: наказ. (№ 1182). <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=b68ab636-2845-41d2-b667-b67a0614b836>.

Радкевич, В. О., Лузан, П. Г., & Кравець, С. Г. (2017). Стандартизація професійної освіти в контексті євроінтеграційних процесів. В *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*: зб. наук. праць, с. 259–267. Видавничий дім «Сам».

Центр сучасних професій і технологій навчання ПО НАПН України. (2022, Липень 24). *Триває розроблення проєктів професійних стандартів*. НАПН України. <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/2783/>

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Вікторія Кручек,

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач
лабораторії дистанційного професійного
навчання, Інститут професійної освіти НАПН
України, Київ

<https://orcid.org/0000-0002-8252-6844>

Анотація. Змішане навчання дозволяє здобувачеві поглиблено опрацювати навчальний зміст через використання відкритих ресурсів, різнофункціонального контенту, за потреби повернутися до нього в зручний час, вправлятися у виконанні завдань з метою уникнення помилок чи формування умінь і навичок, працювати в команді, отримувати консультації викладача тощо. За таких умов здобувач має усі можливості стати суб'єктом самоосвіти, саморозвитку, саморефлексії. Разом з тим, організація змішаного навчання потребує виконання певних умов. Проаналізовано основні принципи організації змішаного навчання в системі професійної освіти.

Ключові слова: змішане навчання, онлайн-навчання, дистанційне навчання, принципи навчання, цифрова компетентність.

PRINCIPLES OF THE ORGANIZATION OF BLENDED EDUCATION IN THE VOCATIONAL EDUCATION SYSTEM

Viktoriia Kruchek,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Head of the Distance Vocational Training
Laboratory, Institute of Vocational Education of
NAES of Ukraine, Kyiv

Abstract. Blended learning allows the student to study the educational content in depth through the use of open resources, multi-functional content, return to it at a convenient time if necessary, practice tasks in order to avoid mistakes or develop skills, work in a team, receive advice from a teacher, etc. Under such conditions, the applicant has every opportunity to become a subject of self-education, self-development, and self-reflection. At the same time, the organization of blended learning requires the fulfillment of certain conditions. The main principles of the organization of blended learning in the professional education system are analyzed.

Keywords: blended learning, online learning, distance learning, learning principles, digital competence.

Карантинні обмеження та воєнні дії на території України спричинили необхідність швидкої адаптації освітнього процесу до нових обставин, зміни формату його організації, впровадження змішаного навчання. Крім того, здобувачі освіти, які належать до так званого “цифрового покоління”, з успіхом використовують цифрові технології і очікують на їх повноцінну інтеграцію в усі сфери життя, в тому числі і в освіту. Одним із способів забезпечення такої інтеграції є запровадження системи змішаного навчання, що має суттєві переваги, зокрема:

- збільшує доступність освіти для більшої кількості здобувачів освіти, зокрема для людей, що бажають поєднувати навчання з роботою, людей з особливими потребами, з географічно віддалених регіонів;

- вільний доступ до навчальних матеріалів у будь-який момент і з будь-якого місця або пристрою. Додаткові матеріали можуть охоплювати роздруковані матеріали, схеми, корисні ресурси тощо. Ця перевага спрацьовує за умови надання педагогом повних та зрозумілих інструкцій щодо виконання роботи.

- автономія, можливість обрати індивідуальний темп навчання або реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію;

- створює можливості для оперативного зв'язку, об'єктивного оцінювання навчальних досягнень, зокрема, за допомогою різних симуляторів, автоматизованих систем оцінювання, тестування. Здобувачі можуть стежити за своїм прогресом, а вчителі натомість — оцінювати їхні знання та корегувати процес навчання через індивідуальне інструктування.

- зростання інтересу до навчання, рівня активності здобувачів через використання цифрових технологій, інноваційних методик і підходів, попередню підготовку до занять (як в моделі перевернутий клас), гейміфікацію, опрацювання цікавих кейсів, використання медіаконтенту замість пояснення базових понять;

- стимулює розвиток затребуваних роботодавцями «м'яких умінь» у здобувачів освіти (зокрема, комунікативних, уміння самостійно вчитися), розвиває цілеспрямованість, впевненість у власних силах;

- продуктивність навчання, краще запам'ятовування матеріалу за умови правильної організації змішаного навчання;

- дозволяє зменшити витрати, сприяє розв'язанню проблеми з обмеженим аудиторним фондом, браком приміщень для навчання. Хоча підготовчий етап його впровадження, навпаки, вимагатиме значних ресурсів. У тривалій перспективі витрати на підготовку одного здобувача освіти суттєво зменшуються.

Разом з тим, недоліками змішаного навчання визнаються: залежність від технічних засобів; досить високий поріг цифрової грамотності учасників освітнього процесу; обмеженість безпосереднього спілкування, групової роботи за умови онлайн-лекцій; низький рівень вмотивованості та готовності до самостійного навчання.

Вочевидь, успішна організація змішаного навчання пов'язана з дотриманням певних засадових положень. Актуальним питанням є визначення принципів організації змішаного навчання як рекомендацій, що спрямовують педагогічну діяльність і дозволяють реалізувати її цілі (Жерновникова та ін., 2021).

Такими принципами є:

- Принцип інтегративності.

Змішане навчання є втіленням принципу інтегративності, оскільки поєднує можливості живого спілкування в аудиторії з дистанційною взаємодією (асинхронною чи синхронною) при електронній підтримці на

різних рівнях та переважанням самостійної роботи в дистанційному форматі (індивідуальної або у малих групах). Така організація освітнього процесу вимагає від його учасників відповідних компетентностей, зокрема цифрових та, що не менш важливо, комунікативних.

Навчальний матеріал у змішаному навчанні представлений у різних видах контенту (текст, відео, звук, зображення, симулятивні вправи тощо), який взаємопов'язаний з іншими навчальними компонентами і містить не лише методичні рекомендації та інструкції, розроблені викладачем, а й відкриті освітні ресурси. При цьому ці компоненти доповнюють один одного, що також є проявом вказаного принципу.

Умовою педагогічної взаємодії у змішаному навчанні є не лише створення індивідуального освітнього середовища, а й реалізація навчальної співпраці, поєднання колективних та індивідуальних форм роботи. Змішане навчання дозволяє об'єднувати здобувачів в мікрогрупи, при цьому кожен суб'єкт є достатньо вільним у виборі навчального матеріалу, завдань курсу та темпу їх виконання.

- Принцип системності, який передбачає взаємодоповнюючу роль елементів очного, електронного та дистанційного навчання і їх поєднання в єдину систему. Всі складники – від постановки цілей заняття, розроблення завдань, змісту, відбору освітніх інструментів до контролю результатів навчання – мають підпорядковуватися єдиній меті. Також для забезпечення ефективної взаємодії важливим є структурованість та відповідність етапам освітнього процесу навчально-методичних матеріалів.

- Принцип фундаментальності змісту навчання у змішаному освітньому середовищі передбачає використання в якості системоутворюючих компонентів курсу чи освітньої програми матеріалів, які мають не лише загальнонаукове, а й професійно-прикладне спрямування і забезпечують формування професійних компетентностей. Зміст навчального матеріалу (зокрема цифрового) повинен відповідати Державним освітнім стандартам з напрямку підготовки фахівців, програмам навчальних компонентів професійного спрямування, академічним та професійним потребам здобувачів освіти.

- Принцип гнучкості освітнього простору, який означає можливість самостійного вибору і реалізації здобувачем індивідуальної освітньої траєкторії стосовно темпу та стилю опрацювання конкретного завдання, вивчення окремої теми чи модулю, при максимально зручному поєднанні різнофункціональних компонентів навчальної системи та освітніх джерел (посібник з друкованою основою, мобільний застосунок, тренажер-симулятор тощо). Це дає змогу сформувати не лише базові теоретичні знання і практичні навички, а й сприяє їх узгодженню з професійними інтересами, вихованню відповідальності за процес та результат навчання. Цей принцип передбачає постійне оновлення і налаштування викладачем змісту навчального компоненту згідно з потребами чи пізнавальними можливостями кожного здобувача, добір засобів навчання, що відповідають умовам освітнього процесу, додаткових інструментів та електронних сервісів,

створення багаторівневих завдань і видів контролю знань, методів актуалізації зворотного зв'язку.

- Принцип систематичності та послідовності передбачає безперервну освітню діяльність викладача (продумування системи упорядкування, викладу навчального матеріалу, його оновлення; встановлення строків виконання завдань, розроблення чітких критеріїв оцінювання навчальної діяльності та способів підтримки здобувачів), а також регулярну навчальну активність здобувачів (регулярне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання завдань; здійснення рефлексії та саморефлексії результатів).

- Принцип доступності та мобільності. Його основу складає не лише добір змістового матеріалу, що відповідає рівню пізнавального розвитку здобувачів, а й відкритість освітніх ресурсів, можливість опрацьовувати їх у будь-якому місці, в будь-який зручний час із будь-якого пристрою. Реалізація даного принципу також передбачає постійний супровід здобувача, що вимагає регламентації часу, розроблення викладачем чіткої навігації в курсі, зрозумілих інструкцій, інструментів спілкування і консультування. Він зумовлює персоніфіковане комбінування викладачем традиційного, дистанційного та електронного компонентів освітнього процесу, що передбачає зміну ролі здобувача з пасивного слухача на активного співучасника, а викладача – з транслятора певного обсягу інформації та контролера її засвоєння – на організатора освітнього середовища.

- Принцип інтерактивності означає діалогічну взаємодію між суб'єктами освітнього процесу в освітньому середовищі, що значно виходить за межі навчальної аудиторії. У змішаному навчанні здобувач включений у кілька типів комунікації, зокрема він взаємодіє з викладачем, з іншими здобувачами, зі змістом навчального матеріалу, а також з програмним забезпеченням, з комбінованим навчальним контентом, з автоматизованими системами навчання тощо. Дотримання цього принципу дозволяє вдосконалювати в процесі активного навчання не лише навички роботи з інформацією, а й формувати власний стиль професійної діяльності та спілкування, розвивати вміння критично мислити та генерувати нові ідеї. Обов'язковою умовою освітньої взаємодії є набуття нового індивідуального пізнавального досвіду.

Змішане навчання дає змогу здобувачеві поглиблено опрацювати певний важливий або цікавий для нього матеріал курсу завдяки додатковим відкритим ресурсам, за потреби повернутися до перегляду навчального відео або відкласти його на певний час, багаторазово вправлятися у виконанні тестових завдань та вправ-симуляторів з метою усунення помилок чи вдосконалення професійно значущих умінь і навичок, переглядати та коментувати роботи інших здобувачів, приватно консультуватися з викладачем щодо проблемних питань тощо. За таких умов здобувач отримує можливість свідомо й активно сприймати і опрацьовувати навчальний матеріал, а відтак стає суб'єктом самоосвіти, саморозвитку, саморефлексії. Важливим елементом є створення позитивного емоційного клімату,

мотиваційного забезпечення діяльності й системи відносин, соціалізація здобувачів та живе спілкування.

Урахування означених принципів справді забезпечує персоналізацію та диференціацію освітнього процесу, уможлиблює адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних потреб здобувачів, надати їм можливість навчатися в зручному темпі, у зручний час та за потреби використовувати освітні ресурси віддалено, а використання цифрових технологій дає змогу поглибити розуміння навчального матеріалу, спілкуватися та налагоджувати співпрацю у груповій взаємодії, розв'язувати навчальні проблеми, моделювати різні професійні ситуації та виробляти стратегії професійної поведінки.

Список використаних джерел:

Жерновникова, О. А., Коваленко, О. А., & Коваленко, Л. М. (2021, Березень 31, Квітень 2). Принципи і методи організації змішаного навчання в закладах вищої освіти. В *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали V Міжнар. наук-практ. конф. Харків. Харківський нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, с.104-107.

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрій Кононенко,

кандидат педагогічних наук,
завідувач науково-організаційного відділу
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-5153-422X>

Роман Кононенко,

студент Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Анотація. Розглядається проблема використання електронних освітніх ресурсів в умовах воєнного стану. Визначено, що електронні інструменти можуть зробити заняття ефективнішими, лекції більш переконливими та інформативними, навчальні завдання більш цікавими й доступними, дискусії більш вільними та результативними. Нами узагальнено п'ять методів навчання, які пропонуємо викладачам для розгляду можливості використання електронних освітніх ресурсів в умовах воєнного стану: адміністрування, література/джерела, документи/презентації, лекції, обговорення. Систематизовано сучасні інформаційні технології, що зможуть допомогти упроваджувати їх, використовуючи низку корисних інструментів.

Ключові слова: електронні освітні ресурси, методи навчання, інформаційні технології

USE OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES DURING MARTIAL LAW

Andriy Kononenko,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Head of the Scientific and Organizational Department of the
Institute of Professional Education
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Roman Kononenko,

a student of Izmil State Humanitarian University

Summary: This scientific work examines the problem of using electronic resources in the conditions of martial law. It was determined that electronic tools can make classes more effective, lectures more convincing, informative and various tasks more extended, interesting and accessible; discussions are freer and more complex. We have summarized five teaching methods that we offer to teachers to consider the possibility of using electronic resources under martial law: administration, literature/sources, documents/presentations, lectures, discussions. Modern information technologies are systematized, which can help to implement them using a number of useful tools.

Keywords: electronic educational resources, teaching methods, information technologies

В умовах воєнного стану комп'ютери та використання електронних ресурсів стали відігравати центральну роль в освіті. Більшість здобувачів освіти мають значний досвід роботи в мережі Інтернет і використовують його для своєї академічної та наукової роботи. Українські викладачі також використовують у своїй професійній діяльності досить багатий вітчизняний (Базелюк та ін., 2018; Іванюк, 2015) і зарубіжний (Кулалаєва та Леу, 2018;

Белан, 2021; Сейко та Єршов, 2021) досвід застосування електронних навчальних ресурсів в освітньому процесі, застосовуючи низку корисних інструментів.

Ми наголошуємо саме на слові «корисний», оскільки електронні ресурси доповнюють, але іноді й замінюють традиційні методи навчання. Електронні інструменти можуть зробити заняття ефективнішими; лекції – більш переконливішими, інформативнішими та розширеними, цікаво й доступно урізноманітнити завдання, а роботи здобувачів освіти від цього стануть оригінальними та добре дослідженими.

Із багатьох електронних методів навчання, які викладачі визнали корисними, особливо в умовах воєнного стану, ми пропонуємо п'ять, які, на нашу думку, ймовірно допоможуть значній кількості викладачів. Усі ці методи вимагають затрати часу, якщо розраховані на успіх, і ваше бажання використовувати їх слід ретельно збалансоване з іншими, можливо, більш важливими пріоритетами навчання. Але для кожної техніки існують як прості, так і складні шляхи дій, і ми спробуємо з'ясувати відповідні переваги та недоліки їх.

П'ять методів навчання, які ми пропонуємо викладачам щодо розгляду можливості використання електронних ресурсів, в умовах воєнного стану. Вони передбачають завдання, які зазвичай потрібно виконувати. Сучасні інформаційні технології можуть допомогти виконувати їх краще:

Адміністрування. Звичайне адміністрування курсів (реклама закладу, освітніх курсів, надання копій навчального плану, призначення розділів для обговорення та отримання новин курсу) можна ефективніше виконувати за допомогою сторінки курсу, електронних груп обговорення та списків електронної пошти. Ці інструменти також можуть значно покращити безперервність і єдність аспектів курсів, допомагаючи здобувачам освіти взаємодіяти та вчитися один у одного та навіть у людей поза освітнім курсом.

Література/джерела. Інтернет, мережі та змінні диски надають більше різноманітних вторинних і первинних джерел (включаючи візуальні та аудіоджерела), ніж було доступно раніше. Під вашим керівництвом здобувачі освіти тепер можуть отримати доступ до матеріалів, які раніше були доступні лише експертам, оскільки були надто громіздкими для відтворення та використання в аудиторії, або занадто дорогими для здобувачів освіти, щоб придбати їх. Вибираючи власний шлях через ці джерела, здобувачі освіти можуть привносити свої докази та аргументи в лекції та розділи для обговорення, а також охопити ширше коло дослідницьких тем.

Документи/презентації. Замість того, щоб виконувати завдання та складати іспити, здобувачі освіти можуть виконувати більш самостійні справи з публікації, створення виставок або збирання та представлення навчальних розділів та інших матеріалів для своїх однолітків. Вебархів робіт із кількома термінами може зробити сам курс постійною та спільною інтелектуальною конструкцією.

Лекції. Комп'ютер із програмним забезпеченням для презентацій може надати єдиний інструмент для доповнення лекцій планами, слайдами, статистичними діаграмами та таблицями, зображеннями, музикою та навіть відеокліпами. Крім друку їх як роздаткових матеріалів ви можете зберігати презентації в гугл-класі, у веб-сумісному форматі для подальшого перегляду та обговорення.

Обговорення. Електронні інструменти для обговорення, так, як електронна пошта, програмне забезпечення для конференцій та служби онлайн-чату можуть задавати запитання для обговорення перед зустріччю здобувачів освіти, залучати ваших здобувачів освіти і продовжувати дискусії чи запитання щодо читання між парами. Для курсів без секцій для особистого обговорення ці інструменти можуть оживити курс на великих відстанях і допомогти подолати труднощі з плануванням.

Необхідні інструменти щодо використання електронних освітніх ресурсів в умовах воєнного стану. Те, що потрібно викладачеві, буде залежати, звичайно, від мети завдання. Більшість викладачів мають комп'ютери, і більшість мають принаймні певний доступ до електронної пошти та Інтернету. У багатьох закладах освіти більшість здобувачів освіти теж досить освічені в галузі ІТ. Ймовірно, буде доступно багато можливостей для навчання, отже, використовуючи обладнання, електронні методи потребують прогресивних технологій, які викладач та здобувачі можуть придбати самостійно. Має бути очевидним, що викладач та здобувачі не повинні будувати планів використання електронних інструментів, а спочатку переконатися, що матимуть доступ до необхідних технологій. Але володіння технологією або доступ до неї зазвичай є лише першим кроком. Ще важливіше навчитися ним користуватися. Це одна з найбільших проблем, з якою стикається кожен, хто хоче використовувати електронні інструменти, оскільки знання не завжди легко отримати.

Безумовно, багато людей володіють комп'ютерними технологіями та знають, як навчитися робити майже все. Але багато інших людей мають обмежені навички роботи з комп'ютером, їх турбують нові та незнайомі завдання, і вони схильні уникати будь-яких дій, які вимагають від них навчитися чогось зовсім відмінного від того, до чого вони звикли. Якщо ви належите до останньої групи, але хочете розширити свої навички використання електронних інструментів, вам потрібно знайти допомогу.

Деякі установи пропонують велику допомогу через свої комп'ютерні центри або служби інформаційних технологій. Їх відділи мають співробітників або аспірантів, яких наймають для вирішення проблем, пов'язаних з комп'ютером. Є також багато корисних довідників, які допоможуть вам дізнатися про різні електронні інструменти. Так само, як ви повинні бути впевнені, що у вашому розпорядженні є необхідні технології, перш ніж вирішите використовувати електронні інструменти у своєму навчанні, так само ви повинні переконатися, що у вас є доступ до необхідної допомоги, щоб навчитися їх використовувати.

Зрештою, майте на увазі, що технології, пов'язані з комп'ютерами та Інтернетом, змінюються з неймовірною швидкістю, хоча певні навички залишатимуться корисними для вас упродовж тривалого періоду часу, і буде багато речей, які доведеться вчити знову і знову. Швидкість змін у цій сфері може викликати подивування. Але це також джерело деяких цінних інновацій, які можуть бути вам дуже корисними. Отже, перш ніж запроваджувати нові методи навчання, доцільно зробити короткий перелік ваших власних електронних навчальних ресурсів.

Список використаних джерел:

Базелюк, О.В. (2018). Формування цифрової культури педагогічних працівників у закладах професійної освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, 6, 23-36.

Белан, В.Ю., Пригодій, М.А., Гуржій, А.М., Липська, Л.В., Гуменний, О.Д., Зуєва, А.Б., Кононенко, А.Г., & Прохорчук, О.М. (2019). *Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Житомир: «Полісся».

Гуменний, О.Д. (2018). Концепція проектування SMART-комплексів навчальних дисциплін для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 15.

Кононенко, А. Г., & Масліч, С. В. (2020). Використання SMART-комплексів у методичній системі сучасних інформаційно-освітніх технологій. *Освіта та педагогічна наука*, 1 (173), 37-46.

Радкевич, В.О., & Гуменний, О.Д. (2017). SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*, 2(75), 8-12.

Сейко, Н. А., & Єршов, М.О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64/

Спірін, О., Базелюк, О., Петренко, Л., Каленський, А., & Майборода, Л., 2018. *Технології дистанційного професійного навчання*. Житомир: Полісся.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Наталія Кулалаєва,

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри педагогіки та психології Київського
національного економічного університету імені
Вадима Гетьмана, м. Київ,
<http://orcid.org/0000-0002-8613-1495>

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність запровадження екологічного інструментарію професійної освіти для сталого розвитку суспільства, зокрема у повоєнний час. Розкрито його суть, наведено основні складники. Доведено, що для запровадження на підприємствах енергоефективних та екологічних технологій необхідно забезпечити якісну підготовку висококваліфікованих робітників, які розуміють всі аспекти реалізації стратегії сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічний інструментарій, професійна освіта.

ECOLOGICAL TOOLKIT OF VOCATIONAL EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Natalia Kulalaieva,

Doctor of Science in Pedagogy, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and
Psychology of Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Kyiv

Abstract. The article substantiates the necessity of introducing ecological tools of professional education for the sustainable development of society, in particular in the post-war period. Its essence is disclosed, the main components are given. It has been proven that for the introduction of energy-efficient and ecological technologies at enterprises, it is necessary to provide high-quality training of highly qualified workers who understand all aspects of the implementation of the sustainable development strategy.

Keywords: sustainable development, environmental tools, vocational education.

Відновлення нашої країни внаслідок повномасштабного вторгнення агресора потребуватиме швидких і продуманих дій та цілеспрямованої політики відбудовування. Так, за даними Київської школи економіки станом на 1 вересня 2022 року внаслідок військових дій в Україні було зруйновано 5270 великих і середніх приватних підприємств, 78060 малих приватних підприємств і ФОПів, 1665 державних підприємства (Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року, 2022). Втрати активів бізнесу становлять мінімум \$9.9 млрд і швидко зростають; ще \$6.9 млрд складають прямі втрати аграрного сектору внаслідок війни; сукупні прямі втрати від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти та установи, заклади освіти, науки та охорони здоров'я, культурні споруди, спортивні об'єкти, адміністративні будівлі тощо) складають близько \$11.6

млрд. До того ж, варто зазначити, що деякі українські підприємства отримали в спадок від радянських часів застаріле технологічне обладнання, прилади та устаткування, що необхідно модернізувати та оновити.

З огляду на це, постає питання запровадження системи заходів щодо побудови суб'єктів господарювання та відбудови частково зруйнованих, їхнього переоснащення та запуску нових технологічних ліній. При цьому необхідно врахувати тенденції розвитку сучасної економіки, зокрема реалізацію Цілей сталого розвитку (Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні).

Це означає запровадження високоякісних енергоефективних та екологічних технологій, функціонування яких забезпечуватимуть висококваліфіковані робітники. Глибоке розуміння ними всіх аспектів реалізації стратегії сталого розвитку, зумовлює потребу в їхній професійній підготовці, спрямованій на актуалізацію екологічних знань, навичок і вмінь.

Отже, набуває актуальності використання екологічного інструментарію професійної освіти для сталого розвитку суспільства, а саме (Кулалаєва, 2018):

- вивчення державних та міжнародних стандартів, що регламентують функціонування вітчизняних підприємств (ДСТУ ISO 14040:2004 Національний стандарт України. Екологічне керування. Оцінювання життєвого циклу; ISO 14000 Екологічний менеджмент; ISO 50001 Енергетичний менеджмент; ISO 20121:2012 Системи менеджменту сталості подій; ISO 9000 Системи керування якістю тощо);

- опанування методами ефективного та економного використання природних і енергетичних ресурсів, робота з відновлювальною енергетикою;

- знайомство з концепцією «від колиски до колиски» (Cradle to Cradle або C2C), що забезпечує своєчасне перероблення відходів у новий продукт;

- застосування екологічного дизайну, що передбачає врахування параметрів навколишнього середовища при розробці політики, планів, програм, проєктів створення певної продукції;

- перехід до циркулярної економіки, чия провідна ідея полягає в тому, що після споживання товари (ресурси) повертаються до циклу виробництва і переробляються; застосування дійових засобів екологічної оцінки впливу промислових технологій і матеріалів на навколишнє середовище, здоров'я та умови життя робітників (аналіз життєвого циклу виробничих продуктів і матеріалів);

- дотримання екологічних заходів утилізації промислових та побутових відходів забезпечення відповідного виробництва (видобуток сировини, виробництво матеріалів, логістика, зведення будівель і споруд, їхня експлуатація та рекультивація місцевості після закінчення терміну використання);

- поширення знань і практик щодо підтримки здорового способу життя та відповідальної самозбережувальної поведінки, насамперед серед

підлітків і молоді;

– упровадження ризик-орієнтованого підходу, соціальне страхування та профілактика запобігання чинників ризику для здоров'я працівників на підприємствах, а також виховання в них культури безпеки професійної діяльності;

– дотримання на підприємствах та впровадження в навчально-виробничий процес ЗП(ПТ)О основ ощадливого виробництва (Lean production), сутність якого полягає в аналізі дій щодо створення цінності для споживача, орієнтації на скорочення часу виконання замовлення, виявлення прихованих втрат виробництва та значний набір інструментів підвищення його ефективності тощо;

– використання дизайн-мислення для забезпечення системного підходу до вирішення відповідних завдань як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях.

Таким чином, упровадження екологічного інструментарію професійної освіти для сталого розвитку суспільства сприятиме підготовці висококваліфікованих робітників, здатних до праці в повоєнний період в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

KSE institute. (2022). *Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року.* https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf

Організація об'єднаних націй. Україна. (н.д.). *Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні.* <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

Кулалаєва, Н. В. (2018). Імплементация стратегії сталого розвитку до професійної освіти будівельників. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми:* зб. наук. пр., 51, 105–110.

Кулалаєва, Н. (2016). Проектне навчання як умова набуття досвіду безпечної праці майбутніми будівельниками. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 12, 69-77.

Кулалаєва, Н., & Михнюк, В.О. (2011). *Культура безпеки людства: монографія.* Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим.

ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Тетяна Кучмійова,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри інформаційних систем та технологій,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Марина Василенко,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація. Розглянуто поняття штучного інтелекту та головні завдання, щодо його впровадження. Наведено основні переваги та недоліки при використанні роботів. Впровадження інтелектуальних систем управління на підприємстві та в організацію виробничого процесу є необхідною умовою виживання в умовах сучасної економіки. Для належного ефективного управління виробничими процесами керівники підприємств повинні усунути перешкоди на шляху цифровізації та впровадження інноваційних технологій. Потенціал застосування штучного інтелекту дуже широкий, вже зараз він використовується у багатьох сферах: медицина, фінанси, промисловість, торгівля і, звичайно, побут людини.

Ключові слова: штучний інтелект, робот, робототехніка.

ADVANTAGES AND THREATS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Tetiana Kuchmiiova,

candidate of economic sciences, associate professor
department of information systems and technologies
Mykolaiv National Agrarian University,
Mykolaiv, Ukraine

Maryna Vasylenko,

a second (master's) level graduate accounting and
finance faculty Mykolaiv National Agrarian
University, Mykolaiv, Ukraine

Abstract. The concept of artificial intelligence and the main tasks related to its implementation are considered. The main advantages and disadvantages of using robots are given. The implementation of intelligent management systems at the enterprise and in the organization of the production process is a necessary condition for survival in the conditions of the modern economy. For the proper and effective management of production processes, enterprise managers must remove obstacles on the way to digitization and the introduction of innovative technologies. The application potential of artificial intelligence is very wide, it is already used in many areas: medicine, finance, industry, trade and, of course, human life.

Keywords: artificial intelligence, robot, robotics.

Штучний інтелект останнім часом привертає дедалі більше уваги, і, якщо вірити Біллу Гейтсу, з-поміж усіх сучасних інновацій саме ця має найбільший потенціал змінити наше життя: зробити його «продуктивнішим, ефективнішим та загалом легшим». Науковці попереджають, що вже незабаром люди кардинально змінять свою уяву про можливості технологій.

Більшість людей розглядають штучний інтелект як далеке майбутнє, але насправді ми широко застосовуємо його в повсякденному житті. Щоденно ми стикаємось з ним, навіть не задумуючись про це. Яскравим прикладом є використання голосового пошуку Google, відеоігор, тощо. (Reload Protect, n.d.).

Штучний інтелект (ШІ) сьогодні – це здатність машин і програм аналізувати отриману інформацію, робити висновки, приймати на цій основі рішення. Ключова характеристика ШІ-пристроїв – уміння постійно навчатися, накопичувати знання й успішно застосовувати їх, тобто це здатність до тих дій, які виконує людський мозок. Простіше кажучи, думати і реалізовувати задумане: наприклад, готувати певні коктейлі, керувати транспортними засобами або ставити діагнози людям (*Як діє штучний інтелект*, 2021).

Головним завданням для науковців у наш час є створення моделі мозку, розкриття таємниць мислення та процесів розуміння. І це вже не далеке майбутнє, а сьогоднішнє. Майбутнє вже настало, воно просто розподілене нерівномірно. Тому мова йде про створення комп'ютерних технологій, роботів. Вже існують роботи, які можуть розуміти, розмовляти, жартувати. Це добре відомий усім людиноподібний робот «Софія» – перша добре сконструйована інженерами модель робота-людини. Вона була створена у 2015 р. гонконгською інженерно-робототехнічною компанією «Hanson Robotics», яка спеціалізується на розробці роботів зі штучним інтелектом. «Софія» брала участь у роботі ООН, давала поради в банківській сфері та має громадянство Саудівської Аравії. За словами «батька» Софії, науковця, який її створив, Девіда Генсона, «вже через 20 років роботи будуть жити серед людей та допомагати їм у повсякденних справах, і при цьому їх навіть складно буде відрізнити від справжніх людей». Науковець вважає, що роботи можуть бути особливо корисними в ці часи, коли люди страшенно самотні і соціально ізольовані (Махненко, 2021, Червень 10).

Розглянемо аспекти, в яких штучний інтелект зможе допомогти людству, а в яких вбачається їхня загроза. Почнемо з переваг. Штучний інтелект у великій мірі дійсно забирає багато функцій, дій людини, цим самим економить її час та кошти.

До основних переваг штучного інтелекту можна віднести (Махненко, 2021, червень 10):

- діагностування захворювань (технології штучного інтелекту вже зараз застосовуються при діагностиці захворювань, дослідженні генома, розробці лікарських засобів);

- правова сфера (застосування технологій у судових та правоохоронних реєстрах, базах даних, системах, які можуть ідентифікувати особу, надати про неї необхідну запитувану інформацію тощо);
- аналіз та обробка великого обсягу даних у всіх сферах промисловості, економіки, інших сферах;
- допомога технологій штучного інтелекту в космічній сфері та науці;
- економія часу (штучному інтелекту не потрібно взагалі навчати – він вже запрограмований на виконання певних видів робіт, на відміну від людини);
- економія коштів та ефективність застосування в банківській сфері.
- Але є й недоліки, загрози впровадження штучного інтелекту, до яких можна віднести (Махненко, 2021, червень 10):
- масове безробіття (може спричинити економічну кризу, конфлікти, шлях до беззаконня та злочинів);
- утрата контролю над штучним інтелектом (створення штучного інтелекту з людською моделлю мозку може викликати неконтрольованість роботів з боку людини);
- розвиток конфліктів на релігійному, соціальному, економічному підґрунті.

Отож, немає єдиної думки та достовірно правильного твердження щодо позитивного чи негативного впливу штучного інтелекту на людство. Технології штучного інтелекту можуть як допомагати людині досягти ще однієї науково-технічної революції, так і стати загрозою для неї. Вони забезпечують суспільство необхідними елементами для життєдіяльності, тим самим роблячи його вразливим та залежним.

Відповідно, можна стверджувати, що штучний інтелект значно спрощує працю людини, тому введення його на підприємствах сприяє розвитку діяльності. Головне, щоб штучний інтелект повністю не замінив людину, а тільки допомагав виконувати складні функції.

Список використаних джерел:

- Reload Protect. https://reloadprotect.blogspot.com/p/blog-page_19.html
- Як діє штучний інтелект і перспективи його використання.* (2021) AI conference. <https://aiconference.com.ua/uk/news/printsipi-raboti-iskusstvennogo-intellekta-i-perspektiva-ego-ispolzovaniya-92238> .
- Махненко, Д. (2021, Червень 10). І знову про штучний інтелект. Допомога, загроза чи пусті балачки? *Юридична газета online*, 11. <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/i-znovu-pro-shtuchniy-intelekt-dopomoga-zagroza-chi-pusti-balachki.html> .

РОЛЬ «SOFT SKILLS» У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Ірина Кушнір,

методист ДЗП(ПТ)О «Вище професійне
училище № 55 м. Дніпро», м. Дніпро, Україна

Анотація. На сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються серйозні трансформації у підходах до визначення компетентностей сучасного працівника. Численні проведені дослідження показали, що власне професійних навичок вже не достатньо для успіху у роботі, в той час як все більшої ваги набувають додаткові універсальні навички, для визначення яких застосовують термін «soft skills».

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, «hard skills», «soft skills».

THE ROLE OF «SOFT SKILLS» IN FORMING THE COMPETITIVENESS OF THE FUTURE QUALIFIED WORKERS

Iryna Kushnir,

methodologist DZP(PT)O «Higher professional
School No. 55, Dnipro»

Abstract. The serious transformations are taking place in the approaches of determining the competencies of a modern worker at the current stage of the society development. The numerous studies have shown that professional skills are no longer enough for a success at work while additional universal skills, which are defined by the term «soft skills», are gaining more and more importance.

Keywords: professional (vocational and technical) education, «hard skills», «soft skills».

Поняття «soft skills» почали використовувати у 90-х роках ХХ ст. американські та німецькі спеціалісти стосовно управлінської діяльності, пізніше сферу його застосування поширили на сфери бізнесу та освіти. Воно виникло як певна протилежність так званим жорстким навичкам («hard skills»), які за своєю суттю відповідають традиційному розумінню професійних компетенцій, що здобуваються шляхом освіти та навчання. В умовах, які висуваються сьогодні, вимоги до професійної кваліфікації стрімко трансформуються, і на перший план виходять не суто професійні, а більшою мірою особистісні якості працівників. Саме «soft skills» розуміються як компетенції, які можна визначити як надпрофесійні та особистісні, через що вони важко піддаються вимірюванню та універсалізації (Коваль, 2015, с. 162–167).

Спеціалістами сформульовано кілька визначень поняття «soft skills», одним з найпоширеніших з яких є розуміння їх як комплексу неспеціалізованих професійних навичок, які відповідають за успішну участь в робочому процесі та високі виробничі результати, при цьому вони є наскрізними, тобто не прив'язаними до конкретної професійної галузі.

У 2015 році Організація економічного розвитку та співробітництва опублікувала результати проведеного експериментального дослідження, яке отримало назву «Навички для соціального прогресу. Сила емоційних і соціальних навичок». У результаті було зроблено висновок про те, що для успішності у професійній діяльності необхідні три групи навичок: *технічні навички*, що включають навички ручної праці та вміння працювати з матеріалами, механізмами та інструментами (сюди ж входить комплекс технічних компетенцій, які набуваються в процесі професійного навчання, необхідні для роботи з конкретної професії); *когнітивні або мисленнєві навички*, серед яких є відносно прості для опанування та, відповідно, досить поширені вміння читати, писати та рахувати, більш складні навички швидко приймати рішення і реально вирішувати проблеми, вищим рівнем когнітивних навичок є розвинуте логічне та креативне мислення; *соціальні та поведінкові навички*, до яких включають широкий спектр соціально-емоційних навичок та особистісних якостей, зокрема, навички міжособистісного спілкування.

Звернемо увагу, що «soft skills» часто співставляють з такими поняттями, як навички для працевлаштування («employability skills»), непрофесійні навички («non-professional skills»), основні навички («key skills»), навички для соціального розвитку («skills for social progress»), життєві навички («life skills»), навички спілкування з людьми («people skills») (Дроздова, & Дубініна, 2020, с. 31–34).

Про важливу роль, яку відводять «soft skills» для формування висококваліфікованого фахівця та подальшої продуктивної самореалізації, свідчить той факт, що в Євросоюзі прийнято низку документів з метою створення єдиної їх класифікації. Вона була прийнята у 2017 році та отримала назву «Європейські навички, компетенції, класифікації і види занять» (ESCO) і містить тисяча триста вісімдесят чотири навички.

Дещо раніше, у 2016 році, під час роботи Всесвітнього Економічного Форуму в Давосі у звіті «Робота майбутнього» («The Future of Jobs») було визначено соціальні навички, які будуть найбільше затребуваними у найближчі десятиліття. Серед них такі: *аналітичне і системне мислення*, тобто вміння не просто знаходити і запам'ятовувати інформацію, але й опрацьовувати її та логічно структурувати; *навички комунікації*, завдяки яким досягається вміння працювати в команді, продуктивно взаємодіяти з іншими задля досягнення поставленої спільної мети, вміння вести перемовини, домовлятися, йти на компроміси та досягати консенсусу; *управління конфліктами* (похідна комунікативної навички), яка забезпечує здатність ефективно розв'язувати суперечки і вирішувати конфлікти шляхом досягнення взаємовигідних домовленостей; *управління проєктами*, сюди входять важливі уміння правильної розстановки пріоритетів та основ планування і тайм-менеджменту, на основі чого можливе якісне управління робочими процесами; *клієнтоорієнтованість*, яка полягає в умінні розуміти та сприймати потреби клієнта, вмінні їх задовольняти найоптимальнішим шляхом; *мовна компетентність* – як знання кількох іноземних мов, в першу

чергу, англійської мови, а також тих, які дозволяють ефективніше працювати з клієнтами; *навички лідерства*, які поєднують у собі вміння очолити і повести за собою людей, координувати процес їхньої діяльності та дуже важливе вміння брати на себе відповідальність як за позитивні досягнення, так і невдачі та негативні наслідки; *адаптивність та багатозадачність*, які дають змогу оперативно й ефективно давати відповіді у стрімкозмінюваних умовах на різноманітні виклики, змінювати характер завдань у відповідності зі зміною обставин тощо; *креативність* як здатність до творчої новаторської діяльності, до продукування нових ідей, підходів до вирішення завдань (Кулик, 2016).

Дослідниками також визначено окремий термін, який позначає рівень володіння «soft skills» – функціональна грамотність («functional literacy»), відсутність граничного рівня якої в разі збільшує для працівника ризик бути звільненим з роботи через профнепридатність.

Список використаних джерел

Коваль, К. О. (2015). Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливіших чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*, 2, 162–167.

Дроздова, Ю. В., & Дубініна, О. В. (2020). Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях. В *Міжвузівський науково-методичний семінар «Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті»*, Київ, Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 31–34.

Кулик, В. А. (2016). Трансформація професійних компетенцій відповідно до вимог інформаційного суспільства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, Вип. 16, ч. 2.

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У РОЗВИТКУ ІТ-ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Іван Лапа,

аспірант Інституту професійної НАПН України,
м. Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-3256-7250>

Анотація. Потреба у збільшенні кількості ІТ-фахівців в Україні може бути задоволена за рахунок неформального навчання, яке дозволить здобувачам освіти за короткий термін отримати теоретичні знання і практичні навички у професії. Дорожня карта реформи ІТ-освіти в Україні до 2030 року дозволить забезпечити ефективну підготовку кваліфікованих ІТ-фахівців.

Ключові слова: неформальне навчання ІТ-фахівців, розвиток ІТ-галузі, фахівці-світчери, дорожня карта реформи ІТ-освіти в Україні.

THE ROLE OF INFORMAL EDUCATION IN THE PROSPECTIVE DEVELOPMENT OF THE IT INDUSTRY IN UKRAINE

Ivan Lapa,

Phd student of the Institute of Professional
Education of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The need to increase the number of IT specialists in Ukraine can be met through informal education, which will allow students to acquire theoretical knowledge and practical skills in the profession in a short period of time. The road map of IT education reform in Ukraine until 2030 will ensure effective training of qualified IT specialists.

Keywords: informal training of IT specialists, development of the IT industry, switcher specialists, road map of IT education reform in Ukraine.

Під час повномасштабного російського вторгнення в українській ІТ-галузі вдалося зберегти майже всіх фахівців, адже понад 80% компаній на території нашої країни зберегли усі робочі контракти (Іонан, 2022). Це забезпечує регулярні валютні надходження та сплату податків в Україні. ІТ-підприємців називають успішними «воїнами економічного фронту». У подальшому післявоєнному економічному відновленні та євроінтеграції наша країна буде потребувати збільшення кількості фахівців з інформаційних технологій і, відповідно, швидкій та якісній їх підготовці. Це завдання можна вирішити за допомогою неформального навчання, яке дозволить здобувачам освіти за досить короткий термін отримати актуальні теоретичні та практичні знання, навички, оволодіти сучасними методами розв'язання професійних завдань, а також підвищення рівень своєї професійної компетентності і загального інтелектуального розвитку. Окрім цього, результати навчання, здобуті шляхом неформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти і можуть бути переглянуті в результатах підсумкового контролю з певних дисциплін.

Роль неформальної освіти зростає, адже саме на неї припадає лівова частка підвищення кваліфікації ІТ-фахівців (Єршов, 2018, 2020а, 2020b). Тільки в 2020 році програми неформальної освіти в ІТ-галузі засвоїли близько 61 тисяч осіб, з яких вже 85% зайняті на ринку праці, тоді як з-понад 25 тисяч ІТ-фахівців (випускників того ж року) лише половина працює за спеціальністю (Експрес-аналіз поточного стану ІТ-освіти в Україні, 2021). Окрім цього, неформальна освіта готує щороку майже 7 тисяч нових фахівців-світчерів – осіб, які змінюють попередню професійну діяльність на роботу в ІТ-галузі. Як зазначає операційний директор WEZOM Academy Діана Смелікова (2022), світчерами стають дві категорії людей: 1) «сині комірці» – представники робочих спеціальностей, для яких мотиватором є більший заробіток та інтелектуальна праця; 2) «білі комірці» – представники інтелектуальних та «офісних» професій (менеджери, економісти, юристи та ін.), мотиватором для яких є більший заробіток, перехід у перспективну галузь, відносно вільний графік роботи; 3) вимушені чи добровільні емігранти – особи, які емігрували за кордон та не можуть чи не бажають працювати на місцеву економіку з ряду причин.

Виходячи зі зростаючих потреб у ІТ-фахівцях, у грудні 2020 року Міністерство цифрової трансформації України презентувало дорожню карту реформи ІТ-освіти в Україні до 2030 року. За повідомленням заступника міністра цифрової трансформації України О. Борнякова (2020), вищезгадана дорожня карта нараховує 15 напрямів, а саме: співпраця ІТ-сектору та освітніх закладів; навчання світчерів; відеокурси з математики та інформатики; проведення інформаційних кампаній щодо партнерства бізнесу та закладів освіти; сприяння розвитку дуальної форми здобуття освіти; поширення практики використання мережевої форми здобуття освіти для навчання учнів цифрових технологій; формування системи професійних стандартів та кваліфікацій в ІТ профорієнтація учнів тощо. Першим кроком дорожньої карти розробники оголосили звільнення від ПДВ закладів неформальної освіти у сфері ІТ і зарахування навчання на приватних курсах до кредитів У закладах формальної освіти. Також зазначено, що задля ефективної реалізації дорожньої карти потрібна широка співпраця з закладами формальної, неформальної освіти, бізнесом та громадськістю.

Звичайно, дорожня карта розрахована на довготривалу перспективу, адже протягом наступних 10 років кількість ІТ-фахівців повинна збільшитися на 182 тисячі осіб. Зростання кількості кваліфікованих ІТ-фахівців за розрахунковим сценарієм буде дорівнювати кумулятивному зростанню ВВП протягом 10 років на 3,3 мільярда доларів (Борняков, 2022).

У висновку можемо передбачити, що неформальне навчання ІТ-фахівців матиме велику вагу в підготовці висококваліфікованих спеціалістів для забезпечення економічного зростання нашої країни.

Список використаних джерел:

Базелюк, О., Каленський, А., Кравець, С., Майборода, Л., Мищишен, А., & Голуб, І. (2017). *Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до*

дистанційного навчання кваліфікованих робітників. Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України.

Борняков, О. Завдяки ініціативам кількість ІТ-фахівців протягом наступних 10 років збільшиться на додаткові 182 тисячі осіб. <https://dou.ua/lenta/articles/reform-in-it-education/>

Герлянд, Т.М, Дрозіч, І.А., Кулалаєва, Н.В., & Романова, Г.М. (2019). *Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*: практ. посіб. Житомир: Полісся.

Експрес-аналізу поточного стану ІТ освіти в Україні. (2021). Центр економічного відновлення.

https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Звіт_щодо_результатів_експрес_аналізу_поточного_стану_ІТ_освіти.pdf?fbclid=IwAR1Un_BzpEe4c_SwC0wJecGiOk-EgyVnNyAj48Jn3HVJY0ffJBTZfvM_6M8

Єршов, М.-О. (2017). Проект розвитку аксіологічної сфери майбутніх ІТ-фахівців у системі неформальної освіти. In *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: тези доповідей X міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 листопада 2019 р.*, м.Хмельницький (с. 138-139). Хмельницький.

Єршов, М.-О. (2020b). Тенденції розвитку в Україні неформальної ІТ-освіти. In Радкевич, В. (ред.). *Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства: збірник Матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 жовтня 2020 р.)*. (с. 197-204.). Київ: ІПО НАПН України.

Єршов, М.-О. (2020a). Інформальна ІТ-освіта в Україні. In *Актуальні питання сучасної інформатики: Матеріали доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю "Сучасні інформаційні технології в освіті та науці" (12 листопада 2020 р.)*, 1 (8), 35-38.

Іонан, В. (б.д.). *Воїни «економічного фронту»: в Мінцифри розповіли про роботу українських ІТ-компаній під час війни*. News.finance.ua. <https://news.finance.ua/ua/voiny-ekonomichnoho-frontu-v-mincyfry-rozpozvily-pro-robotu-ukrains-kyh-it-kompaniy-pid-chas-viyny>

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

Смелікова, Д. (б.д.). *Хочуть більше заробляти та не їздити в офіс. Хто такі світчери та чому ІТ-компанії охоче беруть їх на роботу*. Mc.today <https://mc.today/uk/blogs/hochut-bilshe-zaroblyati-ta-ne-yizditi-v-ofis-hto-taki-svitcheri-ta-chomu-it-kompaniyi-ohoche-berut-yih-na-robotu/>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Оксана Лапа,
кандидат педагогічних наук,
завідувач лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-0964-7674>

Олександр Ямковий,
кандидат педагогічних наук,
молодший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-6919-3515>

Анотація. Розкрито ключові обмеження у розвитку фахової передвищої освіти у період воєнного та повоєнного часу, охарактеризовано шляхи вирішення сучасних проблем фахової передвищої освіти.

Ключові слова: підготовка фахівців, заклади фахової передвищої освіти, план відновлення України, сучасні виклики до підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти.

MODERN CHALLENGES TO THE QUALITY OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN PROFESSIONAL ADVANCED EDUCATION

Oksana Lapa,
Candidate of Pedagogical Sciences, Head of the laboratory of
scientific and methodological support for the training of
specialists in colleges and technical schools of the Institute of
Vocational Education of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv, Ukraine,

Oleksandr Yamkovy,
Candidate of Pedagogical Sciences, Junior researcher of the
laboratory of scientific and methodical support of training
specialists in colleges and technical schools of the Institute of
Vocational Education of the National Academy of Sciences of
Ukraine, Kyiv, Ukraine of the laboratories of scientific and
methodological support for the training of specialists in colleges
and technical schools of the Institute of Vocational Education of
the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Abstract. The key limitations in the development of vocational pre-university education during the war and post-war period are revealed, the ways of solving modern problems of professional advanced education are characterized.

Keywords: training of specialists, institutions of vocational pre-higher education, Ukraine's recovery plan, modern challenges to the training of specialists in institutions of professional advanced education.

Воєнні дії на території України змінили умови надання освітніх послуг у закладах фахової передвищої освіти.

Національним планом відновлення України до 2030 року передбачено знаходження ефективних рішень для максимально швидкого відновлення найважливіших економічних та соціальних процесів у нашій державі. Для успішного відновлення економіки необхідна якісна підготовка фахівців у закладах фахової передвищої освіти як у воєнний, так і повоєнний час.

Як наголошується національним Планом Відновлення України (2022), сучасні виклики перед якістю підготовки спеціалістів у закладах фахової передвищої освіти детермінуються *ключовими обмеженнями*, які стоять перед усією освітянською галуззю. Серед них визначаються:

1) системні обмеження, а саме: війна на території України, велика тривалість воєнного стану, нестійка комунікація із закладами освіти на окупованих територіях і в зонах активних бойових дій, відсутність достовірних якісних та кількісних даних у сфері освіти, ускладнення взаємодії освіти зі своїми стейкхолдерами, загальне скорочення частки молоді у зв'язку з виїздом за кордон;

2) кадрові обмеження: недостатнє кадрове забезпечення закладів освіти унаслідок воєнних дій та внутрішнього переміщення; недостатня державна підтримка професійного розвитку і професійного навчання дорослих через перепідготовку і підвищення кваліфікації; дефіцит практичного досвіду для навчання осіб з особливими потребами, кількість яких зростатиме з причини воєнних дій;

3) обмеженість державного фінансування у зв'язку з війною; відсутність прямої залежності базового фінансування закладів освіти, рівня оплати праці їх працівників від освітніх результатів.

Звідси можемо визначити сучасні проблеми дотримання високої якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти.

Найпершим стратегічним викликом є досить довготривалий процес дистанційного та змішаного навчання, обумовлений ковідною пандемією 2020-2021 років і війною з Росією 2022 року. Саме ці форми є найбільш затребуваними і потребують якісного розвитку (Результати опитування ДСЯО України, 2022). Найболючішою є проблема зруйнованих та переміщених закладів освіти; реновація навчальних і житлових приміщень для студентів з урахуванням потреб інклюзивного навчання, застарілість або руйнація лабораторного обладнання.

Національним проектом за сферами освіти і науки до 2032 року передбачено план вирішення сучасних проблем фахової передвищої освіти, безпосередньо:

1. Забезпечення реальної фінансової автономії закладів фахової передвищої освіти. Зміна статусу закладів фахової передвищої освіти з

бюджетної установи на суб'єкт господарювання та виведення їх зі сфери управління міністерств.

2. Створення єдиної системи професійної освіти шляхом об'єднання професійно-технічної та фахової передвищої освіти.

3. Запровадження на модульній основі якісно нових освітніх програм з підготовки фахівців для динамічного вітчизняного та європейського ринку праці.

4. Оновлення біля 1000 навчальних аудиторій і лабораторій, що сприятиме якісній підготовці актуальних фахівців для зміненого ринку праці.

5. Підвищення економічної та енергетичної ефективності, надійності функціонування систем теплопостачання закладів фахової передвищої освіти.

6. Заохочення повернення молоді в нашу країну: розвиток міжнародної академічної мобільності, стипендіальних програм, сприяння у працевлаштуванні молоді.

7. Запровадження цифрового управління професійної освіти та електронного освітнього паспорту

8. Створення і розвиток ефективної мережі закладів професійної освіти для задоволення повоєнних потреб особистості, суспільства, економіки.

Отже, подолання сучасних викликів до якості професійної підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти забезпечить повоєнне економічне відновлення і динамічний розвиток України.

Список використаних джерел:

Radkevych, V., & Yershova, L. (2022). Status of preparedness of vocational education system to counter real and potential threats to national security and national interests of Ukraine in the conditions of external and internal challenges. *Professional Pedagogics*, 1(24), 4-17.

Мося, І., Лапа, О., & Лузан, П. (2022). Якість професійної підготовки фахівців як предмет педагогічного оцінювання. *Professional Pedagogics*, 1(24), 259-276.

План відновлення України. (2022). https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf

Снігова О. (2022). *Як організувати відновлення України з прицілом на ЄС.* <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/3/686566/>

Яку форму навчання обирають заклади фахової передвищої та вищої освіти. (2022). В *Результати опитування ДСЯО України.* <https://sqe.gov.ua/yaku-formu-navchannya-obirayut-zakladi-f/>

**ІНВЕСТИЦІЯ В ЯКІСНУ ПІДГОТОВКУ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО КВАЛІФІКОВАНОГО
РОБІТНИКА – НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНИЙ ЦЕНТР З ПРОФЕСІЇ
ЕЛЕКТРОМОНТЕР З РЕМОНТУ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ
ЕЛЕКТРОУСТАТКУВАННЯ**

Марина Лизогуб,

директор державного навчального закладу
«Корсунь-Шевченківський професійний ліцей»

Анотація. Представлено досвід роботи навчально-практичного центру для підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з професії електрик з ремонту та обслуговування електроустаткування на базі Державного навчального закладу «Корсунь-Шевченківський професійний ліцей». Актуалізовано значення взаємодії закладу професійної освіти з громадськими організаціями, роботодавцями та вивчення кращого педагогічного досвіду для підвищення кваліфікації та професійної майстерності педагогічних працівників.

Ключові слова: навчально-практичний центр, кваліфіковані робітники, педагогічні працівники.

**INVESTMENT IN THE QUALITY TRAINING OF A COMPETITIVE QUALIFIED
WORKER – TRAINING AND PRACTICAL CENTER FOR THE PROFESSION OF
ELECTRIC FITTER FOR THE REPAIR AND MAINTENANCE OF ELECTRICAL
EQUIPMENT**

Maryna Lyzohub,

Director State Educational Institution
«Korsun-Shevchenkiv Vocational Lyceum»

Abstract. The theses summarize the work experience of the educational and practical center for the training of future skilled workers in the profession of electrician for the repair and maintenance of electrical equipment on the basis of the State educational institution «Korsun-Shevchenkiv Vocational Lyceum». It has been updated the importance of the interaction of the vocational education institution with public organizations, employers and the study of the best pedagogical experience for improving the qualifications and professional skills of pedagogical workers.

Keywords: educational and practical center, qualified workers, teaching staff

Державний навчальний заклад «Корсунь-Шевченківський професійний ліцей» є закладом, що діє на підставі Статуту та забезпечує реалізацію права громадян на здобуття професійно-технічної та повної загальної середньої освіти. Сьогодні – це навчальний заклад, який готує кваліфікованих робітників для галузей сільського господарства, торгівлі і громадського харчування, інфраструктури.

Робота закладу пов'язана з ефективною взаємодією з громадськими організаціями, роботодавцями, заснована на досягненнях кращого педагогічного досвіду, спрямована на всебічне підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагогічного працівника. Ми працюємо

на результативність інноваційної діяльності закладу, зміцнення матеріальної бази, оновлення оснащення навчальних кабінетів, лабораторій та майстерень. Стратегія розвитку закладу зумовлена якісним оновленням змісту освіти, що полягає в необхідності привести її у відповідність потребам сучасного життя та запитам регіонального ринку праці.

На сьогодні педагогічний колектив – це команда згуртованих однодумців, які об'єднані спільною метою. Педагогічний колектив закладу працює над науково-методичною проблемою: «Створення умов для розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти через впровадження інноваційних технологій». У ліцеї створені всі умови для повноцінної творчої праці педагогічних працівників, які спрямовані на підвищення професійної компетентності, збереження та розвиток творчого потенціалу колективу, вироблення інноваційного стилю роботи, підготовки педагогічних працівників до творчої діяльності. Належна увага приділяється організації самоосвітньої діяльності педагогічних працівників, як важливого елементу розвитку професійної компетентності. Викладачі приймають активну участь у різноманітних конкурсах та заходах. Педагогічні працівники щороку представляють свої роботи на обласній виставці інноваційних технологій. Кращі роботи відзначені Дипломами та сертифікатами. Навчальний заклад є постійним учасником міжнародних виставок «Сучасні заклади освіти» та «Інноватика в сучасній освіті».

Щороку здобувачі освіти є учасниками обласних олімпіад із загальноосвітніх предметів. Приймають участь у обласних та Всеукраїнських конкурсах. У навчальному закладі створені всі умови для роботи зі здібними учнями, працюють предметні та професійно спрямовані гуртки, спортивні секції, гурток народної пісні «Джерело», «Творча майстерня», «Територія успіху», «Перлина слова». Здобувачі освіти приймають участь у різноманітних інтернет-олімпіадах, Всеукраїнських конкурсах, спортивних змаганнях Всеукраїнського та обласного рівнів, конкурсах фахової майстерності.

Навчально-матеріальна база – якісна підготовка кваліфікованих робітників. Проектна потужність ліцею – 800 учнів. Маємо 41 навчальний кабінет, 6 – майстерень, 9-лабораторій, навчально – практичний центр (електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування), 2-бібліотеки, 2-їдальні, 2-гуртожитки, 2-спортивні зали. Навчальні кабінети, бібліотека забезпечені комп'ютерами та мультимедійним обладнанням, працює мережа INTERNET. Результатом роботи є створення на базі навчального закладу навчально-практичного центру з професії «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування».

Для ефективною роботи навчально-практичного центру було закуплено: столи монтажні промислові у комплекті, розподільчі щити, компресор, витяжний пристрій, переносні заземлення, заземлення глибинні, амперметри, вольтметри, лічильники активної енергії, паяльники, слюсарні інструменти, прилад для визначення місця пошкодження кабелів, та ін. Учні закладу здобувають професію, навчаючись на сучасному обладнанні. Навчально-

практичний центр здійснює не лише первинну професійну підготовку, а й перепідготовку робітничих кадрів, підвищення кваліфікації, професійно-технічне навчання, стажування незайнятого населення

Новий освітньо-технологічний простір запрацював на базі Державного навчального закладу «Корсунь-Шевченківський професійний ліцей» в березні 2020 року.

Ліцей сьогодні – це устатковані сучасними засобами навчання аудиторії, кабінети, лабораторії та майстерні, це креативні педагоги та успішні здобувачі освіти.

Для проведення уроків виробничого навчання маємо трактородром, два майданчики для практичного водіння, сільськогосподарську техніку, лабораторії, майстерні, навчальне кафе та навчальне господарство. Всім необхідним забезпечений і теоретичний навчальний процес: класи для здійснення професійної та загальноосвітньої підготовки, три комп'ютерні класи, доступ до інтернету, мультимедійні й інтерактивні дошки, принтери, 3D-принтери та сканери.

Але на цьому ми не зупиняємося. На сьогоднішній день є актуальним питання ліцензування нових професій та збільшення за професіями видів підготовки: підвищення кваліфікації, професійно-технічне навчання, перепідготовка, стажування. Майбутні фахівці за професією електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування мають знати, уміти і застосовувати свої знання вміло на практиці. Для цього заклад освіти має новостворений навчально-практичний центр з новітніми освітніми технологіями та власний електрополігон що забезпечує якісну підготовку фахівців електротехнічного профілю яких потребує сучасний ринок праці нашого регіону.

Інвестиція в якісну підготовку конкурентоспроможного кваліфікованого робітника – навчально-практичний центр з професії електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Людмила Майборода,
науковий співробітник
лабораторії дистанційного професійного навчання
Інституту професійної освіти НАПН України,
orcid.org/0000-0003-4869-7786

Анотація. У статті автор висвітлює умови ефективного застосування змішаного навчання в закладах освіти, розглядає чинники якісної організації самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання, особливості організації педагогами самостійної роботи здобувачів освіти у воєнний час.

Ключові слова: самостійна робота, змішане навчання, організація змішаного навчання, навчання у воєнний час, майбутні кваліфіковані робітники.

ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF FUTURE QUALIFIED WORKERS IN CONDITIONS OF MIXED TRAINING IN WARTIME

Lyudmyla Mayboroda,
Researcher of the Laboratory of Distance Vocational
Training, Institute of Vocational Education of NAES
of Ukraine

Abstract. The article highlights the conditions of effective application of mixed learning in educational institutions, considers the factors of qualitative organization of independent work of future qualified workers in conditions of mixed learning, features of the teacher's organization of independent work of education seekers in wartime.

Keywords: independent work, blended learning, blended learning organization, wartime learning, future skilled workers

Із початком збройного російського вторгнення на територію України всі сфери життя країни зазнали сильних змін. Перед суспільством постає завдання навчитися жити в нових умовах, у воєнний та повоєнний часи.

Задля організації навчального процесу в закладах освіти, в умовах воєнного стану, освітяни змушені адаптуватись до нових реалій життя, з урахуванням усіх зовнішніх загроз, ризиків, обставин тощо. Нові умови актуалізують та активізують впровадження змішаного навчання в закладах освіти, зокрема, в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О). Досвід навчання в умовах змішаного навчання заклади П(ПТ)О почали отримувати на початку 2020 року, в зв'язку із епідеміологічною ситуацією в Україні. Введення карантинних заходів, зумовило педагогів і здобувачів освіти перелаштовуватись до дистанційного режиму, збільшити кількість й об'єм самостійного опрацювання навчального матеріалу.

У науково-педагогічній літературі «змішане навчання» має різні тлумачення, проте, переважна більшість науковців розглядає змішане навчання як поєднання традиційної очної форми навчання з сучасною дистанційною й самостійною роботою, на основі цифрових технологій, та до умов ефективного застосування відносять: 1) технологічну готовність закладу освіти, педагогічних працівників, здобувачів освіти; 2) ґрунтовний методичний супровід навчальних дисциплін; 3) обрання оптимальної моделі змішаного навчання; 4) створення плану навчального процесу, за змішаною формою навчання; 5) інтеграцію, до змішаного навчання, навчальних планів і програм; 6) ретельну підготовку й організацію педагогами оф-лайн й он-лайн занять, самостійних робіт здобувачів освіти. (*Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти, 2020*).

Самостійна робота майбутніх кваліфікованих робітників є невід'ємною складовою їх змішаного навчання у закладах П(ПТ)О. У педагогіці самостійна робота є формою навчальної діяльності, що виконується в аудиторних, поза аудиторних заняттях або дома під безпосереднім, або опосередкованим, керівництвом педагога, який передбачає конкретну мету, завдання, способи і методи її організації. (Лозова, 2008). Педагогічна ефективність самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників, зокрема, в умовах змішаного навчання, залежить від якісної підготовки, організації й керівництва педагогом навчальної діяльності, а саме: 1) визначення раціональної необхідної кількості самостійних робіт та ефективно розподілених на аудиторні (оф-лайн), позааудиторні (он-лайн), домашні; 2) визначення способів, методів, форм організації самостійних робіт, відповідно до дидактичної, навчальної мети і завдання; 3) ретельний підбір виду, змісту, завдань самостійних робіт, їх кінцевий результат, обсяги, час, терміни виконання тощо; 4) підготовка детального методичного супроводу (методичних рекомендацій) для здобувачів освіти, щодо виконання самостійних робіт; 5) визначення способів контролю й звіту виконаних робіт; 6) розроблення критеріїв оцінювання самостійних робіт; 7) налагодження он-лайн комунікації (консультування), із врахуванням технічних можливостей здобувачів освіти.

Між тим, організація змішаного навчання, зокрема й навчальної самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників, у воєнний час, має свої особливості й накладає на педагога адаптації до нових обставин і виконання завдань у складних умовах: дотримуватись чинного законодавства України в умовах військового стану; виконувати розпорядження і рекомендації надані органами виконавчої влади, щодо діяльності в умовах війни (Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Міністерством освіти і науки України, Державною службою якості освіти тощо); слідкувати за психологічним станом здобувачів освіти й за потреби, здійснювати психологічну підтримку; швидко реагувати на події, що відбуваються, змінювати форми організації самостійної роботи; корегувати навантаження і стратегію роботи; оптимізувати навчальний матеріал для

самостійного опрацювання тощо. Під час організації і проведення самостійних робіт в аудиторіях закладів П(ПТ)О педагогічним працівникам необхідно: дотримуватись безпечних умов навчання, потурбуватись про вивільнення кабінетів, майстерень, лабораторій від навісних полиць, стендів, наочностей, незакріпленого обладнання і устаткування тощо; дотримуватись алгоритму дій під час евакуації, шляхів евакуації учасників освітнього процесу; проводити інструктаж із здобувачами освіти, щодо охорони праці й безпеки життєдіяльності, безпечного виконання робіт, пожежної й техногенної безпеки; правил безпечної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, під час повітряних тривог, евакуації, перебування у сховищі/укритті тощо, питань надання домедичної допомоги, реагування на випадки травмування або погіршення самопочуття тощо. (*Організація безпечного освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану, 2022*). Зокрема Державна служба якості освіти щодо організації самостійної роботи здобувачів освіти в умовах воєнного стану рекомендує педагогам: зменшити обсяг тексту для самостійного опрацювання, так як, перебуваючи у стані стресу, важко довгий час утримувати увагу. Читання підручника, тексту, конспекту тощо, за можливості замінити усною розповіддю, переглядом відеоматеріалів, інтерактивними заняттями, роботою над творчими або дослідницькими проєктами; уникати одноманітності й репродуктивності в завданнях для самостійної роботи; надавати час на самостійні роботи з повторення і систематизацію раніше вивченого навчального матеріалу; самостійні роботи практичного спрямування (експериментальні, практичні, лабораторні роботи тощо) за можливості переводити на самостійне віртуальне, он-лайн або домашнє виконання; максимально чітко надавати інструкції, щодо виконання самостійної роботи та надавати критерії для самооцінювання. (*Заклади освіти в умовах воєнного стану, 2022*).

Отже, організація самостійної роботи майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання потребує від педагога ретельної підготовки й організації. Від вдало підібраних форм, методів, видів, завдань аудиторних і позааудиторних самостійних робіт залежить якість виконання майбутніми кваліфікованими робітниками, вмотивованість їх до навчання, підвищення рівня самостійності та професійного зростання. Проте у воєнний час організація самостійної роботи в умовах змішаного навчання набуває специфічних особливостей, що зумовлюють педагогічних працівників докладати максимум зусиль, щоб майбутні кваліфіковані робітники продовжили навчання в закладах П(ПТ)О.

Список використаних джерел:

Базелюк, О., Каленський, А., Кравець, С., Майборода, Л., Мицишен, А., & Голуб, І. (2017). *Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до дистанційного навчання кваліфікованих робітників*. Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України.

Заклади освіти в умовах воєнного стану. (2022). Державна служба якості освіти. <https://sqe.gov.ua/diyalnist/rekomendacii-zakladam-osviti/zakladi-osviti-v-umovakh-voennogo-stan/>

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

Лозова, В. І. (2008). Самостійна робота. В В. Кремень (Ред.) *Енциклопедія освіти*. Юрінком Інтер.

Організація безпечного освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. (2022). Державна служба якості освіти. <https://sqe.gov.ua/organizaciya-bezpechnogo-osvithogo-s/>

Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010, Вересень, 16-17). Формування моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї. В *Наука в інформаційному просторі: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, «Доповіді гуманітарного напрямку», Т. 3, 69-71.* http://www.confcontact.com/20100916/pe_prigod.htm

Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. (2020). Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>

РОЗВИТОК ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ-ГРАФІКІВ У ПРОЦЕСІ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Алла Максимова,
кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри
фундаментальної підготовки Арт академії сучасного
мистецтва імені Сальвадора Далі, м. Київ,
<https://orcid.org/0000-0002-4467-1952>

Анотація. У статті розкрито зміст поняття «проектна культура», представлена модель розвитку проектної культури майбутнього дизайнера у вищій професійній школі.

Ключові слова: проектна культура, професійна підготовка дизайнера, дипломне проектування, графічний дизайн.

DEVELOPMENT OF FUTURE GRAPHIC-DESIGNER'S PROJECT CULTURE DURING DIPLOMA DESIGNING PROCESS

Alla Maksymova,
Candidate of Pedagogical Sciences, Head of
Fundamental Training Department Salvador Dali
Academy of Contemporary Arts, Kyiv

Annotation. The article discloses the meaning of the term "project culture" and represents a model of the project culture of the future designer in higher professional school.

Keywords: project culture, professional training of designer, diplomas projecting, graphic design.

Оскільки гуманістична складова еволюційних процесів проектної культури в дизайні орієнтована на вирішення естетичних, утилітарних, психологічних, соціокультурних, духовних, економічних та екологічних питань, то в галузі педагогіки перспективним напрямом є підвищення рівня розвитку проектної культури майбутнього дизайнера відповідно до його здатності на високому професійному рівні вирішувати творчі завдання, створювати нові об'єкти щодо забезпечення естетично-культурних і матеріальних потреб сучасного суспільства. Нині від дизайнерського вирішення і художньо-естетичного образу об'єкту графічного дизайну залежить комфорт оточуючого середовища, позитивний імідж індивідууму в соціумі, успіх фірми, товару чи послуги на ринку попиту. Тому потреба у професії дизайнера-графіка досі зумовлена стрімким зростанням попиту в Україні на цю спеціальність.

Дипломний проект «бакалавра» за напрямом «Дизайн» завершує освітньо-професійну програму підготовки фахівців відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. Завдання на нього є комплексною задачею, яка повинна вмещувати у себе розв'язання типових задач у галузі графічного дизайну та реклами, рішення яких потребує певних теоретичних знань та професійних умінь, високого рівня розвитку проектної культури згідно з

освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця спеціалізацій «графічний дизайн», «дизайн реклами», «дизайн комп'ютерної графіки і реклами».

Вирішення певної тематики у дипломному проєкті передбачає синтез об'єкту проєктування у найбільш оптимальному варіанті із докладною розробкою певної графічної та макетної частини з урахуванням сучасного рівня розвитку графічного дизайну, новітніх комп'ютерних технологій, досягнень науки, економічних, екологічних, естетичних і функціональних вимог. Але часто дипломником можуть опускатися вимоги утилітарного (функціонально-споживчого), естетичного призначення та психологічного сприйняття, що у своєму синтезі охоплює поняття «проєктна культура».

Мета статті – розкрити зміст поняття проєктної культури, обґрунтувати розроблену модель розвитку проєктної культури майбутніх дизайнерів-графіків у професійній підготовці, визначити необхідність адаптації дипломних проєктів відповідно до вимог сучасності і необхідного рівня розвитку проєктної культури за психологічним сприйняттям, функціонально-споживчим та художньо-естетичним призначенням.

Зі стрімким розвитком графічного дизайну та комп'ютерних технологій, набуттям популярності професії дизайнера, постає проблема створення дипломних проєктів на якісному рівні розвитку проєктної культури у процесі підготовки кваліфікованого фахівця, спроможного відповідати не тільки сучасним вимогам роботодавця, а й суспільству.

Підґрунтям до виконання комплексних розробок у дипломному проєкті служать знання, набуті студентами при вивченні загальних та фахово спрямованих навчальних дисциплін, що разом з дисциплінами природничого циклу є визначальними у підготовці майбутніх бакалаврів за напрямом «Дизайн», а саме: графіків-дизайнерів, дизайнерів реклами, дизайнерів комп'ютерної графіки.

Специфікою дизайнерської освіти є вивчення дисциплін гуманітарного циклу, дисциплін видів «чистого» академічного мистецтва (рисунок, живопис, анатомія, графічні техніки тощо) та фахових дисциплін, головну роль серед яких відведено проєктуванню, де саме відбувається розвиток проєктної культури майбутніх дизайнерів.

У такому міжпредметному зв'язку акценти при вивченні цих дисциплін переносяться не тільки на сам процес пізнання, ефективність котрого залежить від розумової та творчої активності, інтелекту, а ще й на розвиток зорового, асоціативного і проєктного мислення, пам'яті, психології сприйняття й уяви, творчої здатності на аркуші паперу «висловити» власні ідеї й, нарешті, у процесі дипломного проєктування самостійні вміння і навички спроектувати на новий об'єкт.

Проєктування у дизайні завжди вважалось творчою діяльністю, під час якої відбувається процес пошуку та створення проєктного образу, наділеного естетичною якістю. Як відомо, основні категорії проєктування – це образ, функція, структура та технологія форми, естетична цінність. (Даниленко, 2003). Формування майбутнього дизайнера у мистецькому закладі вищої

освіти відбувається під час творчого процесу навчального проектування, де набуваються знання та вміння вирішувати поставлені професійні завдання.

Високий рівень розвитку здатності до проектування власної діяльності в різних соціально-культурних ситуаціях отримав назву «проектної культури». (Максимова, 2012). Потрібно зауважити, що в галузі дизайну проектну культуру визначають як найвищий рівень проектних здібностей та творчих можливостей дизайнера, що реалізується у результаті спроектованого об'єкта, як особливий тип культури мислення. Звідси окреслимо: максимально набутий рівень проектної культури майбутнього дизайнера в освітньому процесі у МЗВО можна виявити на етапі дипломного проектування. Отже, на завершальному етапі освітнього процесу для вирішення дипломного проектного завдання за певною тематикою потрібно підготувати графіка-дизайнера з високим рівнем проектної культури.

Дослідження теоретичних основ поняття проектної культури та процес виховання фахівця у МЗВО дало нам змогу уточнити і виявити *модель проектної культури майбутнього дизайнера* за компонентами в єдності цільового, теоретико-методологічного, технологічного та оцінно-результативного блоків (Рис. 1).

У *цільовому блоці* з урахуванням соціального замовлення, завдань державних програм, освітніх стандартів щодо забезпечення розвитку проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків уточнюється мета професійної підготовки таких фахівців у МЗВО, досягнення якої можливе на основі актуалізації потенційних можливостей суб'єктів освітніх процесів та дотримання відповідних педагогічних умов. *Метою* визначено розвиток проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків у професійній підготовці, формування готовності до самостійного здійснення проектної діяльності на професійному рівні. Досягнення поставленої мети передбачало виконання таких *завдань*: реалізувати освітньо-виховний потенціал спецдисциплін, спрямованих на засвоєння сукупності знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення якості результатів самостійної проектної діяльності у професійній підготовці фахівців із графічного дизайну; забезпечити єдність виховання, навчання і професійного розвитку особистості.

У *теоретико-методологічному блоці* моделі зазначаються наукові підходи (культурологічний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, системний, акмеологічний, діяльнісний) і принципи (гуманізації, цілісності, наступності й системності, культуровідповідності, єдності теорії і практики, інтеграції, індивідуалізації і диференціації, самостійності, професійної спрямованості, комунікативності і продуктивності) розвитку проектної культури фахівців із графічного дизайну у процесі професійної підготовки в мистецьких закладах вищої освіти. У контексті дослідження розвиток проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків розглядається цілісно в єдності таких її компонентів: змістово-сміслового, професійно-технологічного, особистісно-розвивального.

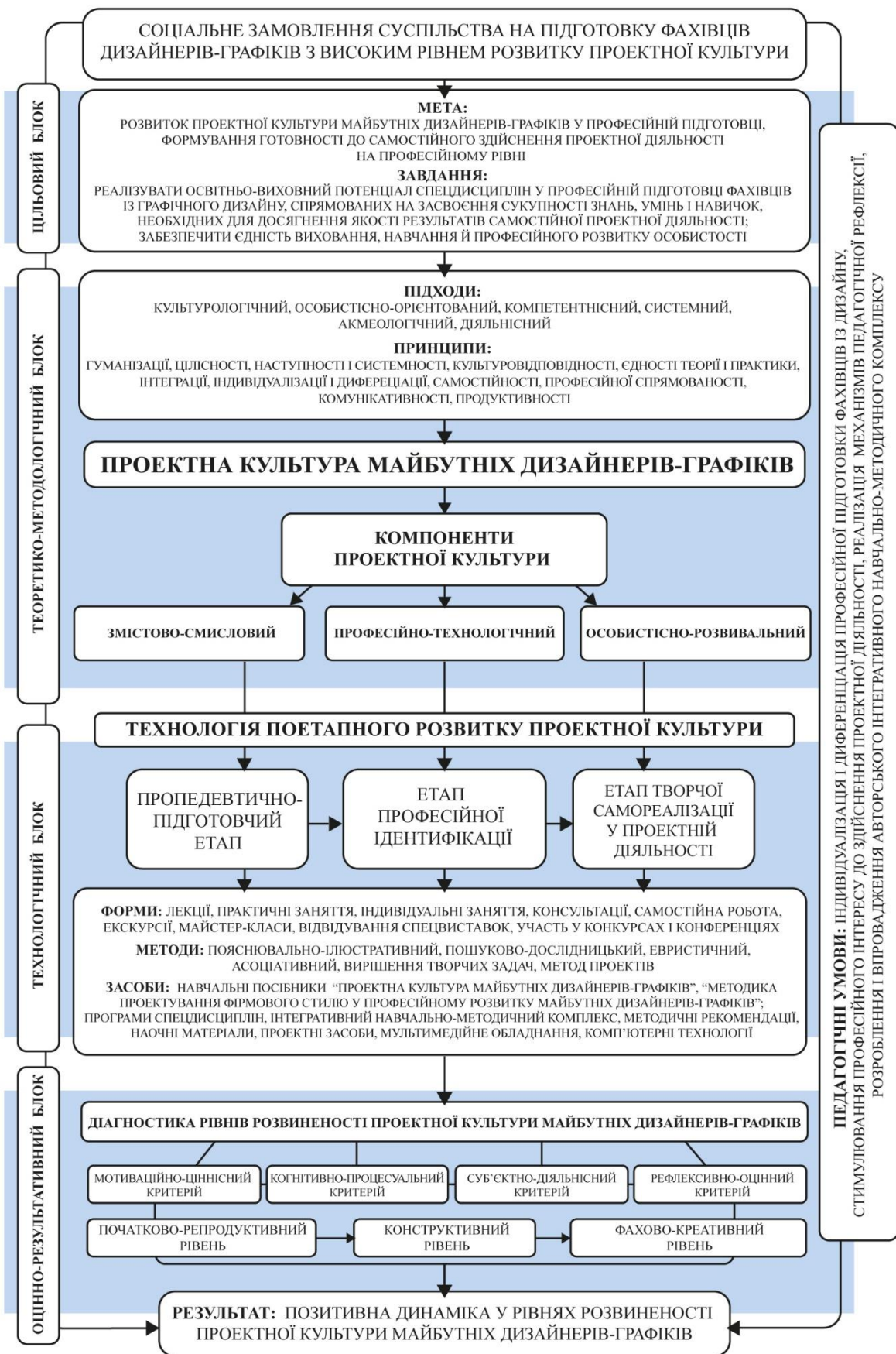

Рис 1. Модель розвитку проектної культури майбутніх фахівців із графічного дизайну в мистецьких закладах вищої освіти

У технологічному блоці відображено *етапи* розвитку проєктної культури майбутніх фахівців із графічного дизайну: пропедевтично-підготовчий, професійної ідентифікації, творчої самореалізації у проєктній діяльності. У моделі враховано особливості організації освітнього процесу, його традиційні та інноваційні форми, методи і засоби розвитку проєктної культури. Обґрунтовано, що розвитку проєктної культури сприяють такі *форми*: лекції, практичні та індивідуальні заняття, консультації, самостійна робота, екскурсії, майстер-класи, відвідування спецвиставок, участь у конкурсах і конференціях; *методи*: пояснювально-ілюстративний, пошуково-дослідницький, евристичний, асоціативний, вирішення творчих задач, метод проєктів; *засоби*: навчальні посібники «Проєктна культура майбутніх дизайнерів-графіків» та «Методика проєктування фірмового стилю у професійному розвитку майбутніх дизайнерів-графіків», програми спецдисциплін, навчально-методичні комплекси, методичні рекомендації, наочні матеріали, проєктні засоби, мультимедійне обладнання, комп'ютерні технології.

Оцінно-результативний блок репрезентує критерії та рівні розвитку проєктної культури майбутніх дизайнерів-графіків, деталізовані відповідними показниками: *мотиваційно-ціннісний* (ставлення до обраної професії дизайнера-графіка; мотивація професійних досягнень; прояв інтересу до проєктної культури); *когнітивно-процесуальний* (оволодіння професійними знаннями і методикою проєктування; оволодіння практичними вміннями і навичками для здійснення проєктної діяльності; планування професійної діяльності); *суб'єктно-діяльнісний* (здатність до самоосвіти і саморозвитку, самопізнання й усвідомлення процесу навчання як розвитку проєктної культури; професійна ідентифікація (самовизначення); *рефлексивно-оцінний* (проєктне мислення; здатність до оцінки професійних якостей, що характеризують рівень розвитку проєктної культури; рефлексія особистісних досягнень у проєктній діяльності).

Професійне становлення майбутніх дизайнерів з високим рівнем розвитку проєктної культури у навчально-освітньому процесі слід розглядати у двох напрямках: створення сприятливих психологічно-педагогічних умов, формуванні і вихованні талановитої обдарованої та високоінтелектуальної особистості, що постає у ролі творця соціокультурних і естетичних цінностей, надалі майбутнього «вихователя» масової культури, оскільки створені дизайнером нові об'єкти при умові впровадження у виробництво, крім функціонального призначення, будуть мати великий естетичний, культурний та психологічний вплив на споживача.

Високий рівень розвитку проєктної культури майбутнього дизайнера буде залежати від дотримання ним у процесі дипломного проєктування правильного порядку за такими етапами: послідовність дій, початком котрих є збір аналогів та систематизація інформації про об'єкт проєктування, поставлення вихідної мети, на її основі визначення напрямку наступного пошуку вирішення, оцінки альтернативних варіантів, розробку визначеної ідеї з наступним з'ясуванням робочих питань і суперечностей, апробацію створеного об'єкту відповідно до споживчо-функціонального та художньо-естетичного призначення, а також за психологічним сприйняттям.

Висновки. Розвиток проектної культури майбутнього дизайнера має охоплювати наступні категорії: функціональність, художню естетичність та психологічне сприйняття, оскільки динаміка соціокультурних процесів у суспільстві нині вимагає повну їхню взаємодію в об'єктах дизайнерського проектування. Сьогодні ці категорії проектної культури потребують оновлення відповідно до сучасних вимог і впровадження в навчально-методичні комплекси з фахових дисциплін проектування.

Перспективним способом підвищення розвитку професійної підготовки майбутніх дизайнерів є моніторинг рівнів проектної культури суб'єктів навчально-виховного процесу і оцінювання якості дипломних проєктів за напрямом «Дизайн».

Модель проектної культури майбутнього дизайнера у мистецьких закладах вищої освіти поєднує такі компоненти в єдності цільового, теоретико-методологічного, технологічного та оцінно-результативного блоків, що є необхідним для створення дизайн-об'єкту навчального проектування чи дипломного проєкту. Дипломний проєкт, відповідно до ОКР «бакалавр» за спеціалізацією «графічний дизайн», «дизайн реклами», «дизайн комп'ютерної графіки», можна перевірити на рівень розвиненості проектної культури майбутнього дизайнера за допомогою експертної оцінки на наявність та привалювання естетично-художнього, функціонально-споживчого, ідейно-креативного компонентів та компоненту психологічного впливу.

Список використаних джерел:

- Даниленко, В. Я. (2003). *Дизайн*. ХДАДМ.
- Кулалаєва, Н. (2016). Проектне навчання як умова набуття досвіду безпечної праці майбутніми будівельниками. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 12, 69-77.
- Максимова, А. Б. (2012). Дипломне проектування за темою фірмового або корпоративного стилю у процесі підготовки графіка-дизайнера. В В. О. Огнев'юк (Ред.) *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір*. Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 674–682.
- Прусак, В. Ф. (2006). Методологічні підходи до підготовки дизайнерів у вищих навчальних закладах. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, Вип. 61, 131–138.
- Яковлев, М. І. (2004). Основи формування професійного мислення художників графічного дизайну. В *Технічна естетика і дизайн: міжвідомчий науково-технічний збірник*, Вип. 3–4, 181–185.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Карина Маліновська,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9215-547X>

Анотація. Проаналізовано питання формування економічної культури майбутніх фахівців транспортної галузі у закладах професійної освіти. Зроблено уточнення розвитку освіти з метою розвитку економіки. Автором встановлено, що питання формування економічної культури майбутніх фахівців транспортної галузі у закладах професійної освіти стали актуальними питаннями сьогодення в нашій державі. Помічено, що в сучасних умовах без висококваліфікованих кадрів буде неможливим розвиток транспортної галузі та формуванні економіки в цілому.

Ключові слова: професійна освіта, економіка, розвиток, формування.

FORMATION OF THE ECONOMIC CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE TRANSPORT INDUSTRY IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Karina Malinovska,
graduate student of the Institute of Professional
Education National Academy of Educational
Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. Analyzed the issue of forming the economic culture of future specialists in the transport industry in vocational education institutions. The development of education for the purpose of economic development has been clarified. The author established that the issue of the formation of the economic culture of future specialists in the transport industry in vocational education institutions has become an urgent issue in our country today. It was noticed that in modern conditions, without highly qualified personnel, the development of the transport industry and the formation of the economy as a whole will be impossible.

Keywords: professional education, economy, development, formation.

Розвиток економіки нашої держави залежить від кваліфікованого, компетентного і конкурентоспроможного персоналу, підготовка якого здійснюється в системі професійної освіти. Упровадження у виробництво нового обладнання, цифрових технологій вимагає переосмислення професійної діяльності, подолання цифрового розриву, володіння широким спектром навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій. Саме тому надзвичайно важливим є питання формування економічної культури майбутніх фахівців транспортної галузі у закладах професійної освіти.

Розвиток професійної освіти для формування економічної культури ставить перед собою соціально-економічні та педагогічні цілі. До соціально-економічних цілей можна віднести подолання відставання та розвиток нових технологій у ключових галузях економіки, подальший розвиток культури та

духовності суспільства, а до педагогічних – оновлення змісту освіти, створення нових технологій навчання.

До основних напрямків розвитку професійної освіти, які сприятимуть формуванню економічної культури, відносять:

1. Гуманізацію освіти як процес і результат переорієнтації її на особистість та як засіб соціального захисту.

2. Побудову системи безперервної професійної освіти як одну з головних умов формування економічної культури майбутніх фахівців транспортної галузі в закладах професійної освіти.

3. Широку диверсифікацію професійної освіти, яка передбачає: різноманіття освітніх установ та програм, кваліфікацій та документів про освіту, їх нострифікацію; різноманітність рівнів та підрівнів освіти, бази та термінів підготовки та перепідготовки.

4. Випереджальний характер професійної освіти як подолання розриву між навчанням і вимогами сучасного ринку праці.

5. Управління процесами реструктуризації освітньої системи професійної освіти на етапі розвитку.

6. Інформаційне забезпечення системи освіти. Розвиток сучасних інформаційних технологій та поява високошвидкісного зв'язку зробили актуальним завдання використання можливостей цих технологій у навчанні та наукових дослідженнях. Для цього необхідні розвиток мереж передачі даних, призначених для реалізації системи безперервної освіти та науково-методичної організації всіх форм навчання з урахуванням нових інформаційно-комунікаційних технологій.

7. Інтеграція освітнього процесу, науки і виробництва. Так, вже відбувається співпраця із НМЦ професійно-технічної освіти 17 областей України та НМК у м. Київ із залученням висококваліфікованих працівників виробництва і сфери послуг, роботодавців і ключових стейкхолдерів.

У таких умовах відбувається суттєва переоцінка ролі та значення людського чинника в системі управління транспортною галуззю й усвідомлюється, що майбутній фахівець транспортної галузі є його основним і найважливішим ресурсом. У процесі розвитку транспортної галузі культура формує умови, що спонукають людину до діяльності в усіх сферах життя (громадського, професійного, особистого тощо).

Економіка є основою сучасного технічного прогресу, оскільки нові ідеї та винаходи часто народжуються в результаті творчих рішень економічних проблем. Отже, економіка сучасного суспільства – це складний і цілісний організм, який забезпечує життєдіяльність і розвиток кожної особистості та суспільства в цілому.

Особливо важливе значення для вирішення цих проблем має економічний і культурний рівень фахівців, усвідомлення ними корисності своєї праці, почуття участі в трудовому колективі і в суспільній діяльності в цілому. Економічна культура як системне виховання включає професійні знання, уміння, навички, спеціальні інтелектуальні здібності та якості,

моральні принципи та цінності особистості, необхідні для професійної адаптації в сучасному економічному середовищі.

На різних етапах представники соціології, філософії, культурології, етики, психології, релігієзнавства досліджували різні аспекти економічної культури. Також у працях зарубіжних учених (Г. Гегель, М. Вебер, А. Тофлер, В. Ойкен, Р. Уотерман, Т. Веблен, У. Мітчелл, Д. Норт) розглянуті основні аспекти теорії економічної культури. Вони перші здійснили спроби у вивченні питання впливу звичаїв, ментальності, традицій на економічну поведінку індивідів у суспільстві. Також в працях Р. Коуза, С. Кірдіної, А. Шастітко відображено інституційні фактори формування й розвитку економічної культури.

Оскільки кожна людина має володіти економічними знаннями, то при виборі професії потрібно керуватись не лише власними вподобаннями, а й розумінням попиту на ринку професій. Розуміння економічних законів та рівень економічної культури допоможе в цьому питанні.

Через поняття «економічна культура» оцінка того чи іншого класу спеціалістів залежить від того, наскільки якість професійної підготовки відповідає ступеню сформованості його економічної культури відповідно до сучасних вимог: освітні послуги (ЗВО) або споживачів (підприємства). Це можна пояснити різними способами трактування ключового поняття «економічна культура» та визначенням цього формування в системах професійної підготовки.

Професійний рівень майбутніх фахівців транспортної галузі має відповідати вимогам інновацій, науки, культури, інформації, технологій та етики сучасного суспільства, що виражається у високому рівні професійної культури та інноваційних методах і можливостях управління. Вирішувати складні економічні та соціально-політичні проблеми. Професійна культура відображає ступінь удосконалення діяльності фахівців як менеджерів з високою економічною та інноваційною культурою, які можуть стати креативними суб'єктами управлінської діяльності в транспортній галузі. У зв'язку з цим необхідно створити необхідні умови для професійної підготовки конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, здатних свідомо й ефективно функціонувати в умовах постійно оновлюваного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Отже, питання формування економічної культури майбутніх фахівців транспортної галузі у закладах професійної освіти є однією із актуальніших проблем в Україні у сучасних умовах, адже без висококваліфікованих кадрів неможливим буде розвиток транспортної галузі та формування економіки в цілому.

Список використаних джерел:

Ващенко, А. П. (2018). Перспективи розвитку професійної освіти в Україні. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки*, Вип. 5, 273–282.

Коваленко, О. В. (2011). Критерії та показники рівнів сформованості економічної культури студентів інженерно-педагогічних спеціальностей ВНЗ. *Наука і освіта. Серія педагогіка*, 6(Спецвип.), 117–119.

Ничкало, Н. Г. (2014). Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова.

Радкевич, В. (2016). Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 11, 5–22.

Спіцина, А. Є., & Дмитренко, Г. А. (2016). Якість вищої освіти: підготовка конкурентоспроможних і конкурентоздатних випускників. *Післядипломна освіта в Україні: науково-методичний збірник*, Вип. 1, 16–22.

Сур'як, А. В. (2000). Вплив економічної культури на мотивацію праці в умовах ринкової трансформації. В *Оплата праці: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць*. (с. 54–57). Вежа, ВДУ ім. Лесі Українки.

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ПОБУДОВИ ТРАЄКТОРІЇ КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ

Світлана Масліч,

кандидат педагогічних наук, заступник
директора з навчально-методичної роботи
ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище
сфери послуг»

<https://orcid.org/0000-0002-8606-0949>

Анотація. Створення і функціонування центрів кар'єрного консультування у закладах професійної освіти – один з пріоритетних напрямів розвитку освіти. Головне завдання центрів полягає в адаптації сформованих знань, умінь та навичок випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до вимог ринку праці. Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» через створення центру кар'єрного консультування активно долучається до заходів з підтримки кар'єрного розвитку здобувачів освіти, що дає змогу випускникам більш впевнено виходити на ринок праці й працювати над побудовою власної траєкторії кар'єрного зростання.

Ключові слова: професійна освіта, ринок праці, кар'єрне зростання.

CONSULTING OF PROFESSIONAL EDUCATION APPLICANTS ON THE CONSTRUCTION OF CAREER GROWTH TRAJECTORY

Svitlana Maslich,

Candidate of Pedagogical Sciences, Deputy director
of educational and methodical work State
Vocational Educational Institution
“Vinnytsia High Vocational School of Public
Service”,

Abstract. Creation and functioning of career counselling centers in institutions of vocational education is one of the priority directions of education development. The main task of the centers is to adapt the formed knowledge, skills and abilities of graduates of professional (professional-technical) education institutions to the demands of the labor market. State Vocational Educational Institution “Vinnytsia High Vocational School of Public Service” is actively involved in the creation of a career consulting center to support career development of educational applicants, which allows graduates to enter the labor market more confidently and work on building their own career growth trajectory.

Keywords: vocational education, labor market, career growth.

Як відомо, професійна освіта відіграє особливу роль в системі усієї освіти. Її здобуття відбувається у закладах професійної (професійно-технічної) освіти серед яких: професійні училища, ліцеї, центри, навчально-курсіві комбінати тощо. Водночас вітчизняна економіка потребує високоосвічених фахівців, здатних гнучко реагувати на усі зміни, що відбуваються на виробництві та у сфері послуг. На жаль, якість підготовки

випускників закладів професійної освіти часто не відповідає вимогам роботодавців, що вказує на необхідність реформування системи професійної освіти.

У контексті означеного, зауважимо, що у грудні 2021 року розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Концепцію Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки, у якій акцентовано увагу на позитивному досвіді вирішення актуальних питань щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, а також окреслено проблеми, що потребують негайного розв'язання. Зокрема наведено дані дослідження Світового банку «Навички для сучасної України» про невідповідність сформованих навичок випускників освітніх закладів потребам роботодавців. Також у документі висвітлено результати аналізу причин виникнення цієї та інших існуючих проблем й обґрунтовано необхідність їх розв'язання. Вагомою причиною, що знижує престижність здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, названо недосконалість системи професійної орієнтації та професійного консультування учнівської молоді та дорослих. Це означає, що потреба створення і функціонування центрів кар'єрного консультування у закладах професійної (професійно-технічної) освіти є очевидною. Саме тому одним з пріоритетних завдань програми визначено удосконалення роботи з професійної орієнтації учнівської молоді та професійного консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, а очікуваними результатами її виконання: осучаснення механізмів професійної орієнтації та професійного консультування й створення банку кар'єрних досягнень випускників закладів освіти для пропагування переваг професійної (професійно-технічної) освіти (Розпорядження КМУ № 1619-р, 2021).

У нашому дослідженні під поняттям кар'єри розумітимемо «швидке, успішне, прогресивне просування обраним трудовим (професійним) шляхом, що передбачає досягнення поваги, популярності, слави у своєму колі і/або матеріальної вигоди власними силами, за рахунок максимального використання своїх здібностей, професійної майстерності та особистих якостей» й вбачатимемо поділ кар'єри на професійну і внутрішньоорганізаційну (Колот, & Грішнова, 2009). Професійна кар'єра працівника, як зазначають науковці, – це проходження ним різних стадій професійного розвитку, причому перебіг стадій зазвичай відбувається в різних організаціях. Внутрішньоорганізаційна кар'єра пов'язана з професійним розвитком у межах однієї організації (її напрямками є вертикальний, горизонтальний, доцентровий).

На жаль, у вітчизняній науці питанням формування та розвитку кар'єрної компетентності донедавна приділялася незначна увага. На сьогоднішній день дана проблема є як предметом наукових досліджень низки науковців, серед яких: Л. Базиль, В. Біскуп, І. Гриценко, Л. Єршова, В. Орлов, Х. Столярук та ін., так і метою практичної діяльності педагогічних працівників більшості закладів професійної освіти. У листопаді 2021 року Міністерством освіти і науки ініційовано створення у закладах професійної

освіти центрів кар'єри, які сприятимуть успішному працевлаштуванню їх випускників та розвитку підприємницьких навичок. Основними функціями таких центрів визначено організацію та проведення консультування здобувачів освіти та випускників ЗП(ПТ)О, розвиток підприємницької ініціативи, інформування молоді про основні тенденції ринку праці та вимоги роботодавців (Міністерство освіти і науки України, 2021). Зважаючи на зазначене, педагогічні працівники ЗП(ПТ)О повинні володіти навичками кар'єрного консультування, здійснювати кар'єрний супровід здобувачів освіти, підтримувати їх кар'єрний розвиток, що відображено у професійних стандартах «Педагог професійного навчання» та «Майстер виробничого навчання» (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік трудових функцій педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, пов'язаних з питаннями кар'єрного консультування (відповідно до професійних стандартів)

Педагог професійного навчання		Майстер виробничого навчання	
Трудова функція	Професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій)	Трудова функція	Професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій)
Проведення профорієнтаційної роботи та підтримка кар'єрного розвитку здобувачів освіти	Здатність брати участь у роботі груп з розроблення кваліфікаційних та освітніх стандартів, інших нормативних документів у сфері освіти	Супровід планування кар'єри здобувачів освіти та зв'язок з ринком праці	Здатність до відстеження динаміки професійного становлення здобувачів освіти
	Здатність установлювати стійкі зв'язки з підприємствами щодо виробничої практики, дуального навчання здобувачів освіти		Здатність консультувати з питань планування та побудови кар'єри
	Здатність організувати профорієнтаційну роботу з учнівською молоддю		Здатність до забезпечення підтримки технічної, творчої та підприємницької активності здобувачів освіти
	Здатність підтримувати зв'язки з державною службою зайнятості, підприємствами, організаціями щодо працевлаштування випускників ЗП(ПТ)О		Здатність взаємодіяти з соціальними партнерами з питань виробничої практики, працевлаштування
			Здатність проводити профорієнтаційну роботу

Джерело: [Наказ МОН України № 1182, 2020; Наказ МОН України №430-21, 2021].

Як приклад системної роботи з консультування здобувачів професійної освіти з питань побудови траєкторії кар'єрного зростання розглянемо досвід ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». Заходами з розвитку навичок кар'єрного консультування й формування кар'єрної компетентності, до яких залучався педагогічний та учнівський колектив закладу, стали:

- пілотний курс Skills Lab «Навички для успішної кар'єри» (за сприяння Міністерства освіти і науки України);
- тренінгові програми «Skills Lab: успішна кар'єра», «Skills Lab: власна справа» (організатор: Агенція регіонального розвитку Вінницької області);
- міжнародний проєкт IGMA-3, спрямований на скорочення відстані на ринку праці для молодих людей з ризиком безробіття та соціальної ізоляції (за сприяння Департаменту міжнародної співпраці Folkuniversitet, м. Уппсала, Швеція, у рамках програми Erasmus+);
- тренінги «Організація, просування та методичний розвиток Центрів кар'єри» для педагогів та «Формування персонального профайлу фахівця» для учнівської молоді (програма «EU4Skills: кращі навички для сучасної України»);
- проєкт «Створення інтерактивного центру з кар'єрного консультування», представлений на конкурс зі здобуття грантів у рамках Обласної програми розвитку інформаційних та інноваційних технологій в закладах освіти Вінницької області на 2021-2025 рр. та ін.

Таким чином, створення центрів кар'єрного консультування є одним з етапів реформування системи професійної освіти, водночас їх функціонування сприятиме вирішенню таких завдань як:

- адаптація молоді на ринку праці;
- збалансування кількості випускників закладів освіти з потребами регіонального ринку праці;
- популяризація професійної (професійно-технічної) освіти;
- підготовка майбутніх фахівців на засадах компетентнісного підходу.

Список використаних джерел:

Кабінет Міністрів України. (2021, Грудень 09). *Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки*: розпорядження (№ 1619-р). <https://cutt.ly/eNemc9O>.

Колот, А. М., Грішнова, О. А. та ін. (2009). *Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник*. Київ: КНЕУ.

Міністерство освіти і науки України (2020, Червень 20). *Про затвердження професійного стандарту «Педагог професійного навчання»*: наказ, (№ 1182). <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=dc254b6c-3085-493d-a803-989f233a3faa> .

Міністерство освіти і науки України (2021). *Кар'єрне консультування та розвиток підприємницьких навичок – у закладах професійної освіти створюють центри кар'єри*. <https://mon.gov.ua/ua/news/karyerne-konsultuvannya-ta-rozvitok-pidpriyemnickih-navichok-u-zakladah-profesijnoyi-osviti-stvoryat-centri-karyeri> .

Міністерство освіти і науки України (2021, Серпень 17). *Про затвердження професійного стандарту «Майстер виробничого навчання»*: наказ (№ 430-21). https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/346-430_majster_virobnicogo_navcanna.pdf .

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Ірина Мося',

кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник лабораторії науково-методичного
супроводу підготовки фахівців у коледжах і
технікумах Інституту професійної освіти НАПН
України, м. Київ

<http://orcid.org/0000-0001-7641-3352>

Анотація. У статті зосереджено увагу на об'єктивному оцінюванні якості компетентнісних досягнень студентів; застосуванні методик, що відповідають вимогам валідності, надійності та мають високу диференціюючу здатність; на проєктуванні змісту контрольних завдань щодо оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах на засадах теорії поетапного формування розумових дій.

Ключові слова: оцінювання, якість підготовки фахівців, коледжі і технікуми.

ASSESSMENT OF THE QUALITY OF TRAINING OF SPECIALISTS IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION (METHODICAL ASPECT)

Irina Mosya,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research
Fellow Laboratories of of laboratory of scientific
and methodological support of specialist training in
colleges and technical schools of Institute of
Vocational Education of the National Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. The article focuses on the objective assessment of the quality of students' competence achievements; application of methods that meet the requirements of validity, reliability and have a high differentiating ability; on the design of the content of control tasks regarding the assessment of the quality of training of specialists in colleges on the basis of the theory of the step-by-step formation of mental actions.

Keyword: assessment, quality of training of specialists, colleges and technical schools.

Варто зазначити, що існує єдність думок учених про те, що основним критерієм ефективності професійної підготовки фахівців у коледжах і технікумах є якість фахової передвищої освіти – відповідність умов освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам фахової передвищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам. Дослідники цієї освітньої ланки під якістю підготовки фахівців у коледжах розуміють відповідність результатів навчання до вимог кваліфікаційних стандартів (за наявності), освітньо-професійних програм, запитів суспільства, ринку праці, роботодавців та самого здобувача. Беручи до уваги термінологію нової компетентнісної методології – освітні результати – це

задекларована в освітніх стандартах сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що мають бути опановані особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною програмою, і які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти. Тому цілком справедливо виникає запитання: як, якими методиками оцінити зазначену відповідність підготовленості випускників до задекларованих у державних освітніх документах нормативних, еталонних результатів?

Перш за все зазначимо, що оцінювання – процес встановлення рівня навчальних досягнень студента/студентів в оволодінні змістом навчальної дисципліни (теми, модуля та ін.) відповідно до вимог чинних освітньо-професійних програм чи освітніх стандартів. Основними компонентами оцінювання є встановлення фактичного рівня знань, зіставлення виявлених знань з еталонними, оформлення результату навчання студентів у вигляді оцінки-балів. Відповідно, для об'єктивного оцінювання компетентнісних досягнень студентів маємо застосувати методики, що відповідають вимогам валідності, надійності та мають високу диференціюючу здатність. Йдеться про різнорівневі контрольні завдання, проектування яких завжди було в центрі уваги як учених, так і педагогічних працівників технікумів і коледжів.

На нашу думку, для оцінювання якості підготовки здобувачів кваліфікацій варто передбачати, що умова контрольного завдання має бути функціонально пов'язана з трудністю його виконання студентом. У цьому аспекті імпонує підхід до розв'язання проблеми А. Дьоміним, який запропонував при конструюванні завдань щодо оволодіння студентами об'єктами техніки враховувати об'єктивні дидактичні умови, які і визначають трудність об'єктів (техніки – І.М.) для вивчення (наявність в об'єкті складних деталей; доступність об'єкта для огляду; щільність розташування деталей тощо).

Однак, услід за В. Ільїним, П. Лузаном, Я. Рудиком, пропонуємо проектувати зміст контрольних завдань оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах на засадах теорії поетапного формування розумових дій. Нагадаємо, що згідно цієї теорії, функціональний конструкт дії складається із трьох складових – орієнтовної основи дії (ООД), виконавчої та контрольної частин. ООД – це уявлення того, хто навчається про склад та послідовність операцій, які він має виконати. ООД складається зі змістової та логічної частин. Змістова частина ООД – це інформація про об'єкт дії, а логічна частина – це відомості про структуру та характер перетворень, які має виконати студент. Для характеристики ООД використовують показники її повноти (реальний об'єкт; малюнок; креслення або схема; опис ознак об'єкта; назва об'єкта) та форми її подання (реальне перетворення; реальне перетворення з поясненням тощо). Згідно теорії поетапного формування розумових дій виконавча частина – це реальне здійснення дії. Залежно від форми подання та перетворення об'єкта розрізняють такі форми дії: матеріальна, матеріалізована (перцептивна), вербальна (зовнішньомовна, внутрішньомовна), розумова. Для характеристики виконавчої частини дії використовується два основні показники: форма подання об'єкта дії

(натуральний об'єкт; макети або моделі; малюнок; схеми та креслення; опис; назва) та форма його перетворення (матеріальна; перцептивна, вербальна; розумова).

Отже, на основі положень теорії поетапного формування розумових дій, пропонуємо характеризувати навчальну дію (і, відповідно, тестове чи інше контрольне завдання) за п'ятьма показниками:

1. Форма подання у завданні змістової частини ОДД ($K_{зч}$);
2. Наявність в ООД операцій щодо перетворення об'єкта ($K_{іп}$);
3. Форма подання у завданні об'єкта дії ($K_{од}$).
4. Форма перетворення об'єкта дії ($K_{по}$).
5. Ступінь новизни для студента дії, що виконується.

Прикметно, що саме комбінація вказаних показників впливає на складність навчального завдання. Зважаючи на зазначене, з'являється можливість оцінити коефіцієнтом складність навчального чи тестового завдання, та, відповідно, розробити різнорівневі тести. Коефіцієнт складності за кожним із цих показників у найпростішому варіанті (об'єкт представлено в матеріальній формі; перетворення виконується в матеріальній формі; змістова і виконавча частини ООД задані в матеріальній формі; дія виконується студентом повторно) приймаємо за 1. Природно, якщо в подальшому дія ускладнюється за певним показником, коефіцієнт має збільшуватися на певну величину. Наш варіант методики передбачав, що при певних ускладненнях показника значення коефіцієнта збільшується на 0,25.

Прийнято, що за показником «Форма подання у завданні змістової частини ОДД» коефіцієнт складності набуває таких значень: якщо при постановці завдання використано реальний об'єкт або його макет – $K_{зч} = 1$; якщо для пояснення умов виконання завдання запропоновано креслення або схему, то $K_{зч} = 1,25$; якщо в умові завдання опис ознак об'єкта – $K_{зч} = 1,5$; якщо передбачено лише назву об'єкта – $K_{зч} = 1,75$; за відсутності змістової частини ООД у завданні $K_{зч} = 2$.

За показником «Наявність в ООД операцій щодо перетворення об'єкта» ($K_{іп}$) також прийнято правило: коефіцієнт складності при найпростішому варіанті дії має значення $K_{іп} = 1$, а кожний варіант ускладнення дії збільшує його значення на 0,25. Зокрема, якщо студентові запропоновано виконати навчальне завдання після демонстрування викладачем дій на реальному об'єкті з їх поясненням, $K_{іп} = 1$; якщо це ж завдання студент має виконати після того, як йому продемонстровано послідовність дій викладачем без пояснення, $K_{іп} = 1,25$; коли логічна частина ООД подана лише мовною інструкцією (що, в якій послідовності і як треба діяти), $K_{іп} = 1,5$; за умови, що у завданні студентові тільки перераховано операції, які він має виконати, $K_{іп} = 1,75$; якщо у завданні логічна частина ООД відсутня (не сказано, що і як треба робити), $K_{іп} = 2$.

За показником «Форма подання у завданні об'єкта дії» коефіцієнт складності набуває таких значень: $K_{од} = 1$, якщо об'єкт дії студента при розв'язанні завдання має бути в матеріальній або матеріалізованій формі; $K_{од} = 1,25$, якщо студент має працювати з символічним об'єктом (схема або

креслення); $K_{од} = 1,5$, якщо дано опис об'єкта дії; $K_{од} = 1,75$, якщо об'єкт дії лише названо. Якщо у навчальному завданні не названо об'єкт дії (студент має його вибрати), то $K_{од} = 2$.

Відповідно, якщо у завданні передбачено, що перетворення об'єкта має виконуватися в матеріальній формі, то коефіцієнт складності дії за цим показником буде $K_{по} = 1$; при перцептивній (матеріалізованій) формі перетворення $K_{по} = 1,25$; при вербальній $K_{по} = 1,5$; якщо з заданим об'єктом заплановано виконувати розумові операції, то $K_{по} = 1,75$; при поєднанні розумових операцій з іншими, $K_{по} = 2$.

П'ятий показник складності характеризує навчальну дію залежно від того, новими чи повторними для студента є ознаки дії та виконання завдання в цілому. Якщо таке завдання студент колись вже виконував, то коефіцієнт складності дії за цим показником $K_{н} = 1$. Якщо для студента одна ознака дії (наприклад, об'єкт) є новою, коефіцієнт складності становить $K_{н} = 1,25$; при наявності у завданні двох чи трьох нових ознак дії коефіцієнт складності становить відповідно $K_{н} = 1,5$ і $K_{н} = 1,75$. За умови, що з усіма ознаками дії, яку має виконати студент, він зустрічається вперше, вони є абсолютно новими для нього, коефіцієнт складності становить $K_{н} = 2$.

Загальний коефіцієнт складності дії, а, відповідно, і контрольного завдання, можна вирахувати за формулою:

$$K_з = K_{фо} \cdot K_{зч} \cdot K_{од} \cdot K_{іп} \cdot K_{н}$$

де $K_{фо}$, $K_{зч}$, $K_{од}$, $K_{іп}$, $K_{н}$ – коефіцієнти складності дії за відповідними показниками.

Отже, коефіцієнт складності найпростішого завдання набуде значення: $K_з = 1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1 \cdot 1 = 1$. У свою чергу, найскладніше контрольне завдання буде мати таке значення: $K_з = 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 = 32$. Таким чином, континуум значень коефіцієнта складності завдання, обрахованого за пропонованою методикою, визначається в межах від 1 до 32. Нашими експериментальними дослідженнями встановлено, що до простих завдань варто відносити ті, коефіцієнт складності яких менше 15; до середніх – 16-26, складних – 27-32 відповідно. Задля зразка, розглянемо приклади визначення загального коефіцієнта складності дії.

Наприклад, маємо два контрольні завдання:

1. *Знайдіть і покажіть на глобусі такі країни Європи: Францію, Велику Британію, ФРН, Італію.*

2. *Серед зазначених країн світу (Австралія, Велика Британія, ФРГ, США, Італія, Бельгія, Японія, Туреччина, Франція, Швеція, Швейцарія) виберіть три країни Європи з найбільш високим рівнем індустріального розвитку та відзначте їх на контурній карті.*

У першому завданні умовою завбачено використання глобуса ($K_{фо} = 1,25$), названо операції, які має зробити студент ($K_{зч} = 1,5$), об'єкт дії названо ($K_{од} = 1,75$), передбачено, що студент має здійснити операції з перетворення об'єкта в матеріалізованій формі, $K_{іп} = 1,25$. Студенту об'єкт дії (глобус) відомий, але таких операцій (знайти вказані країни) він не робив, тому $K_{н} = 1,25$. Загальний коефіцієнт складності цього завдання визначаємо як добуток

вказаних показників: $K_z = 5,12$. Відтак, маємо зробити висновок про те, що це контрольне завдання є простим.

Друге контрольне завдання за своєю умовою передбачає опис ознак об'єкта (назви країн), тому $K_{\text{фо}} = 1,5$; названо операції, які має зробити студент, але не вказано, як конкретно відібрати країни з наведеного переліку, звідси $K_{\text{зч}} = 2$; студенту пропонується використати контурну карту, це складніше, ніж відзначити країни на географічній карті, відтак $K_{\text{од}} = 1,75$; для розв'язання завдання студент має виконати розумові та матеріальні операції, тому $K_{\text{ип}} = 2$. Студент працював з контурними картами, але не виконував такі операції, зокрема щодо країн Європи: $K_{\text{н}} = 1,5$. Отже, загальний коефіцієнт складності цього завдання $K_z = 15,75$. Отже, це контрольне завдання складніше за перше, а його рівень складності – середній.

Таким чином, підсумовуючи все вищезазначене, робимо висновок: запропонована методика визначення складності контрольних завдань може бути тим дидактичним інструментом, який забезпечить проєктування різнорівневих засобів оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах та інших закладах професійної освіти.

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ДИЗАЙНЕРІВ СЕРЕДОВИЩ

Олексій Нестеров,
аспірант Інституту професійної освіти НАПН
України,
<https://orcid.org/0000-0002-1726-987X>

Анотація. Розглянуто процес і основні вимоги для формування самоосвітньої діяльності дизайнерів середовища, у контексті сучасних викликів і процесі дистанційного навчання. А також проаналізовано взаємозв'язок дистанційної форми навчання і самоосвіти як головного чинника на підготовку кваліфікованих дизайнерів середовища.

Ключові слова: самоосвіта, дизайн-освіта, дистанційне навчання, віртуальне освітнє середовище.

SELF-EDUCATION ACTIVITY IN THE TRAINING OF ENVIRONMENT DESIGNERS

Oleksii Nesterov,
PhD Student of the Institute of Vocational Education of
the NAES of Ukraine

Abstract. The process and basic requirements for the formation of self-educational activity of environment designers are considered, in the context of modern challenges and the distance learning process. The relationship between distance learning and self-education as the main factor in training qualified environment designers was also analyzed.

Keywords: self-education, design education, distance learning, virtual educational environment

Сучасні виклики у підготовці дизайнерів середовища потребують від системи освіти суттєвих і швидких змін, які зможуть допомогти перейти від реального до віртуального освітнього середовища і забезпечити плавний перехід до дистанційної форми навчання. Основним засобом для налагодження взаємодії між студентами і викладачами є комп'ютерні і мобільні технології, які суттєво змінюють форму подачі і сприйняття навчального матеріалу. У контексті даної проблеми особливої значимості набуває підготовка студентів – дизайнерів середовища – до самоосвітньої діяльності, оскільки особливо у дизайн-освіті пошук нової інформації, освоєння нових технологій і готовність до динамічних змін є ключовими для формування майбутнього висококваліфікованого фахівця, а швидкість змін у даній сфері є однією з найвищих.

Дистанційне навчання – це інноваційна форма навчання, яка запроваджує нетрадиційний спосіб контакту зі студентом та педагогом, що полягає в заміні прямого контакту спілкування на непрямий, наприклад: між студентом та професором він відбувається опосередковано, тобто в умовах, коли студенти та викладачі віддалені один від одного й не перебувають

одночасно в одному лекційному залі. Із прогресом та систематичним збільшенням доступності ІКТ, комп'ютерних та мультимедійних технологій дистанційне навчання стало відігравати дедалі важливішу роль в освітньому середовищі та постало в центрі уваги. (Борисенко, та ін., 2021).

Основним викликом під час дистанційного навчання є мотиваційний компонент навчання, оскільки зовнішні фактори, які раніше впливали на мотивацію студента, тепер відсутні й існують під час дистанційної освіти лише у віртуальному середовищі. Студентам потрібно самостійно слідкувати за своїм графіком й організувати вдома місце, де можна спокійно думати і не відволікатися на буденні питання. Мотивація студента напряму залежить від правильного розуміння ним самої суті процесу освіти та самоосвіти, особистої відповідальності за свій добробут та за своє майбутнє, пошук нової інформації для потреб самоосвіти, повсякденного життя і самовираження.

Зарубіжні дослідження демонструють, що існують необхідні навички, які характеризують незалежну і професійну особу (Amirkhanova, та ін., 2014), а саме:

- уміння знаходити та використовувати інформацію;
- аналізувати, оцінювати альтернативи;
- логічно вибудувати шлях вирішення проблеми;
- орієнтуватися в несподіваних ситуаціях, знаходити нові підходи до вирішення нестандартних проблем.

Розвиток усіх цих навичок і є основним завданням при процесі самоосвіти, особливо при поєднанні з дистанційною формою навчання.

Використання дистанційних технологій в освітньому середовищі при підготовці дизайнерів середовища розкриває можливості позитивного впливу на підвищення рівня якості освіти, забезпечує реалізацію потреб майбутніх фахівців дизайнерів, підвищує професійну мобільність та активність. Сприяють об'єднанню і формуванню єдиного освітнього простору, в якому індивідуальність і самостійність кожного студенту зможуть отримати подальший розвиток, незважаючи на масовість освітньої системи цілому. Завдяки створенню єдиного віртуального середовища для всіх студентів-дизайнерів, є можливість запровадження спільних дизайн-проектів для студентів різних галузей, що дасть змогу об'єднати і підвищити залученість до процесу навчання усіх його учасників.

У процесі самостійної підготовки студентів-дизайнерів їх завдання стає більш динамічним, самостійний пошук забезпечує більш високий рівень його усвідомлення і дає можливість удосконалити кінцевий результат. Однак не потрібно нехтувати можливістю об'єднувати студентів у самоорганізаційні групи, в яких незалежна робота студента має поєднуватися з роботою і взаємодією у групі. Створення умов для самоосвіти, максимально наближених до реального робочого процесу дизайнера, є ідеальним засобом для підготовки їх до майбутніх викликів у професійній кар'єрі.

Список використаних джерел:

Amirkhanova, A., Davletkalieva, E., Muldasheva, B., Kibataeva, N., Satygliyeva, G., & Arynhanova, E. (2014). A model of self-education skills in high education system.

Yershova, L. (2020). The technology for developing entrepreneurial competency in future qualified specialists using self-management elements. *Professional Pedagogics*, 1(20), 151-159.

Борисенко, Н., Гриценко, І., Денисенко, В. & Сидоренко, Н. (2021) Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. *Social Work and Education*, Vol. 7, No. 3, 325-337. DOI: 10.25128/2520-6230.20.3.7.

Шаран, Р. В. (2010) Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США. [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук, ТНПУ ім. В. Гнатюка].

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ВІДЕОФРАГМЕНТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Галина Однорог,
доктор філософії в галузі освіти,
науковий співробітник лабораторії електронних
навчальних ресурсів Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0003-4498-0816>

Анотація. Сучасні життєві виклики змушують освітян шукати ефективні педагогічні та інформаційні технології для створення сприятливого освітнього середовища. Використання відео матеріалів у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників нині є обов'язковим елементом як традиційної, так змішаної і дистанційної форм навчання. Тому актуальним є питання створення якісного та цікавого відео матеріалу для занять професійної підготовки. Висвітлено основні аспекти створення ефективного навчального відео матеріалу.

Ключові слова: відеотехнології, електронні навчальні ресурси, мультимедіа, освітні відеофрагменти.

THE USE OF EDUCATIONAL VIDEO FRAGMENTS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF QUALIFIED WORKERS UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

Halyna Odnoroh,
PhD in Education, Researcher of the Laboratory of
Electronic Educational Resources of Institute
of Vocational Education of NAES of Ukraine

Abstract. Modern life challenges force educators to look for effective pedagogical and information technologies to create a favorable educational environment. The use of video materials in the professional training of future skilled workers is now a mandatory element of both traditional and mixed and distance forms of education. Therefore, the issue of creating a high-quality and an interesting video material for professional training classes is relevant. The main aspects of creating an effective educational video material are highlighted.

Keywords: video technologies, electronic educational resources, multimedia, educational video fragments.

В умовах війни важливого значення набуває пошук нових підходів до організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій, спрямованих на створення комфортного та безпечного освітнього середовища. Під час війни та в післявоєнний період головним завданням професійної освіти є і буде забезпечення країни висококваліфікованими робітниками для відбудови та розвитку нашої держави. Наразі в системі професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О) функціонує 564 заклади, серед яких 157 закладів П(ПТ)О здійснюють освітню діяльність у традиційному форматі, 287 – у змішаному та 120 дистанційно (Урядовий

портал, 2022). Тому освітяни активно шукають шляхи вирішення проблем в ефективній організації навчання здобувачів освіти (Базелюк, 2018; Сейко, & Єршов, 2021; Протопопов, 2020;). Одним із способів вирішення даної проблеми є використання електронних освітніх ресурсів та створення на їх базі інформаційно-освітнього середовища (Рогова, 2022; Пригодій і Гуржій, 2022).

Використання навчальних відео може не лише допомогти у створенні ефективного освітнього середовища для змішаного та онлайн навчання, а й урізноманітнити традиційні форми навчання, підвищуючи залученість та зацікавленість учнів. Навчальні відео можуть бути спрямовані на пояснення теоретичної частини, містити різноманітні мультимедійні елементи та слайди презентації, а також пояснювати і відтворювати практичні (трудові) прийоми роботи, що важливо для занять професійної підготовки. Використання у відео аудіо- та візуальних елементів допомагають акцентувати увагу на важливих аспектах та краще зрозуміти складні процеси. Ще однією перевагою використання відео матеріалів в освітньому процесі є те, що учні можуть повертатися до перегляду відео і вивчати матеріал у власному темпі.

Використання відеофрагментів у навчальному процесі покращує його ефективність та дозволяє засвоїти до 65% матеріалу. Але молодь, яка народжується та зростає у цифровому суспільстві, сприймає інформацію зовсім по іншому, ніж її звикли сприймати і передавати викладачі та майстри виробничого навчання. Для ефективного використання відеофрагменту не достатньо лише відображати навчальний матеріал. Викладач має зацікавити учня впродовж перших 10 секунд відео, а далі підтримувати інтерес до кінця, інакше здобувач просто вимкне його (Бучинська, 2015).

Існує багато досліджень щодо способів впливу на ефективність навчальних відео. Отже, нижче подано декілька рекомендацій щодо створення цікавого та результативного відео матеріалу:

- відео має бути до 6 хвилин – короткі відео краще залучають здобувачів до взаємодії;
- записуйте неформальні відео – такі відео краще сприймаються, ніж високоякісні студійні продукти;
- записуйте відео так, щоб викладач декілька разів був у кадрі, особливо, якщо відео відображає теоретичний матеріал, містить слайди;
- додавайте у відео візуальні ефекти, одночасно коментуючи матеріал – такі відео фокусують увагу здобувачів;
- транслуйте на відео ентузіазм, а не втому – викладач, який любить свою роботу та своє ремесло (професію, що викладає) заряджає ентузіазмом і своїх учнів;
- застосовуйте різні підходи до створення відео залежно від його призначення: теоретичний матеріал повинен зацікавити, а демонстрація трудових прийомів чи послідовності виконання операцій має бути чіткою та розрахована на перемотку, зупинку і перегляд відео повторно (Центр навчальних та інноваційних технологій, 2018).

Залежно від навчальних цілей відео можна записувати на відеокамеру, телефон або комп'ютер (скрінкаст – відео з екрану). До того ж, на сьогоднішній день для створення якісного відеозапису достатньо буде смартфона або фотоапарата з функцією відеознімання. Для обробки, монтажу, додавання ефектів відео існує безліч платних та безкоштовних редакторів, як для комп'ютера так і для телефона. У більшості випадків безкоштовні відео редактори мають інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, є простими та доступними (наприклад: Windows Live Movie Maker, Videopad та ін.).

Готове навчальне відео можна розміщувати на різних платформах, але однією з найбільш популярною та зручною є YouTube. Дана платформа має низку переваг:

- дає можливість створити свій освітній канал;
- можна налаштувати доступ, щоб відео могла переглядати конкретна аудиторія;
- відео з YouTube можна вмонтувати в електронний курс, що розміщений на іншій платформі;
- дані відео можна переглядати на різних пристроях.

Отже, використання відеофрагментів є необхідністю сучасної освіти, викликаною цифровізацією суспільства та вимушеним впровадженням онлайн-навчання. Освітникам необхідно навчитися створювати якісний та цікавий відео матеріал для забезпечення ефективної навчальної діяльності в реаліях сучасності. Тому виникає необхідність в обґрунтуванні методики створення та використання освітніх відеофрагментів на заняттях професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки.

Список використаних джерел:

Базелюк, О.В. (2018). Формування цифрової культури педагогічних працівників у закладах професійної освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки*, 6, 23-36.

Белан, В.Ю., Пригодій, М.А., Гуржій, А.М., Липська, Л.В., Гуменний, О.Д., Зуєва, А.Б., Кононенко, А.Г., & Прохорчук, О.М. (2019). *Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*. Житомир: «Полісся».

Бучинська, Д. Л. (2015). Використання відео в навчальному процесі – потреба сьогоднішнього. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету: електронне наукове фахове видання*, 1, 101–107. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2015.1.101ue7>

Гуменний, О.Д. (2018). Концепція проектування SMART-комплексів навчальних дисциплін для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 15.

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

Міністерство освіти і науки України. (2022, Жовтень 05). У 80% профтехів освітній процес відбувається в очному або змішаному режимі, – Міністр освіти і науки. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/news/u-80-proftekshiv-osvitnii-protses-vidbuvaetsia-v-ochnomu-abo-zmishanomu-rezhimi>

<https://www.kmu.gov.ua/news/u-80-proftekshiv-osvitnii-protses-vidbuvaetsia-v-ochnomu-abo-zmishanomu-rezhimi-ministr-osvity-i-nauky>

Навчальне відео: створюємо, редагуємо, розміщуємо. (2018). Центр навчальних та інноваційних технологій. <https://ceit.ucu.edu.ua/navchalne-video-stvoruyemo-redaguyemo-rozmishhuyemo/>

Пригодій, М. А., & Гуржій, А. М. (2022). Освітні напрямки застосування цифрових технологій у підготові майбутніх кваліфікованих робітників. В *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.)*. (с. 220 – 222). Глухівський НПУ ім. О. Довженка.

Протопопов, В. В. (2020, Жовтень 28). Енергоефективність та smart-технології. *Третій Молодіжний Український Форум з управління Інтернетом (Youth IGF-UA): III Youth Internet Governance Forum Ukraine*, 63-65.

Радкевич, В.О., & Гуменний, О.Д. (2017). SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*, 2(75), 8-12.

Рогова, В. (2022). Інноваційна експериментальна діяльність у системі освіти України в умовах воєнного стану. В Шкарлета С. М. (Ред.) *Освіта в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: науково-методичний збірник*, (с. 7–8). Букрек.

СТРУКТУРА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ СФЕРИ ПОСЛУГ

Алла Онищенко,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України, генеральний директор Приватного
підприємства «Академія професійної освіти
фахівців індустрії краси «Партнер+», м. Київ,
Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6098-8792>

Анотація. Висвітлено проблеми розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг, зумовлених техніко-технологічними змінами в індустрії краси. Розкрито структуру моделі розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг у навчальних центрах з урахуванням таких блоків: методологічно-цільового; суб'єктного; змістово-технологічного, діагностувально-результативного.

Ключові слова: професійна компетентність, сфера послуг, кваліфіковані робітники, навчальні центри, індустрія краси, модель.

STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT MODEL OF SKILLED WORKERS IN THE SERVICE SECTOR

Alla Onyshchenko,
Postgraduate student of the Institute of Vocational
Education of the National Academy of Educational
Sciences of Ukraine, Director of the Private
Enterprise "Academy of Professional Education of
Beauty Industry Specialists "Partner+", Kyiv,
Ukraine

Abstract. The problems of professional competence development of skilled workers in the service sector caused by technical and technological changes in the beauty industry are highlighted. The structure of the model for the development of professional competence of skilled workers in the service sector in training centres is revealed, taking into account the following blocks: methodological and target; subject; content and technological, diagnostic and result.

Keywords: professional competence, service sector, skilled workers, training centres, beauty industry, model.

Технологічні зміни на ринку індустрії краси зумовлюють активний пошук ефективних моделей безперервного розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг. Поняття «модель» трактується як зразковий екземпляр будь-якого виробу, а також зразок для виготовлення чого-небудь. А. Киверялг (1980) визначає модель як об'єкт, що відповідає об'єкту (оригіналу), замінює його під час пізнання і дає про нього або його частини інформацію. Модель розглядається також і як система елементів, що відтворює певні частини, зв'язки, функції досліджуваного предмета. У професійній педагогіці під моделлю розуміють систему

організаційних, змістових і структурних складників професійного навчання фахівців на основі наявного досвіду та перспектив розвитку професійної освіти з урахуванням змін у галузях економіки та сфери послуг (Радкевич, 2010). У цьому контексті моделювання є важливим засобом педагогічних досліджень, за допомогою якого поєднуються емпіричні та теоретичні знання для побудови спрощеної системи складних процесів разом із спостереженням та експериментом.

Щодо різновидів моделей у педагогічних дослідженнях, то О. Радкевич (2020) пропонує застосовувати структурну модель, яка відображає елементи, компоненти, блоки системи цілеспрямованого розвитку професійної компетентності фахівців та взаємозв'язки між підсистемами і складниками. У свою чергу, Л. Короткова (2020), пропонуючи модель професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, обґрунтовує її як багаторівневу, розгалужену за напрямками організацію освітнього процесу з урахуванням потреб регіонального ринку праці й містить систему взаємопов'язаних та взаємодіючих блоків (структурно-організаційного, цільового, теоретико-методологічного, змістового, процесуального, діагностично-результативного). На переконання С. Кравець, модель відображає сукупність взаємопов'язаних між собою елементів і відзначається структурною організацією та функціональним призначенням (2018).

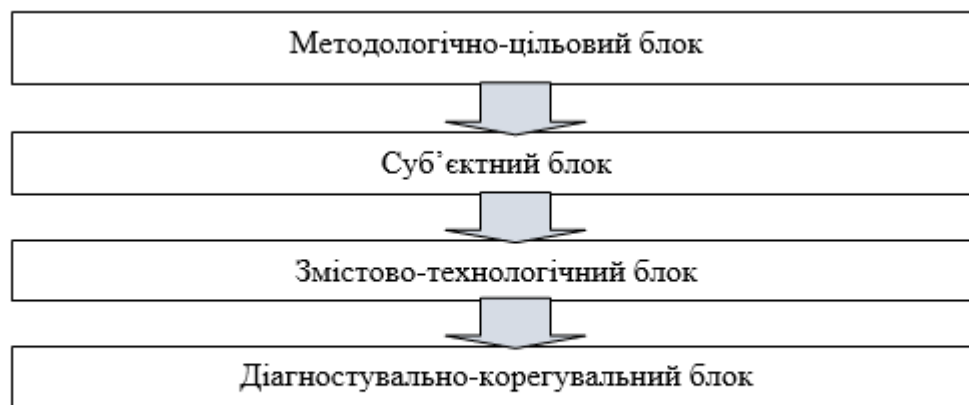
Для нашого дослідження науковий інтерес становить обґрунтована А. Козаком (2021) модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі професійно-практичної підготовки, що ґрунтується на основних ідеях компетентнісного підходу, як визначального орієнтиру у досягненні якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Таким чином, проаналізувавши педагогічні моделі, спрямовані на формування знань, умінь і навичок фахівців сфери послуг, розроблені науковцями, ми узагальнюємо та пропонуємо власну модель розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг в ході курсової підготовки в навчальних центрах.

Так, до структурно-функціональних складників пропонованої моделі розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери обслуговування, відносимо: методологічно-цільовий блок; суб'єктний блок; змістово-технологічний блок, діагностувально-результативний блок (рис. 1).

Методологічно-цільовий блок моделі репрезентує такі складники: мета; завдання; методологічні підходи; педагогічні принципи.

Метою запропонованої моделі є розвиток професійної компетентності кваліфікованих робітників в умовах навчальних центрів.

Завданнями ж слугують розвиток мотивації слухачів до професійного розвитку та самореалізації; накопичення фонду фахових знань та вмінь, що дають змогу працівникам, що надають перукарські послуги, якісно та майстерно виконувати професійні функції: створення у навчальному центрі освітньо-творчого середовища.

Рис. 1. Структура основних складників моделі розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників у навчальних центрах

До методологічно-цільового блоку увійшли також методологічні підходи, на яких ґрунтується модель, а саме: компетентнісний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, акмеологічний, андрологічний, середовищний, інформаційний, технологічний, аксіологічний. Та педагогічні принципи: загальні (науковості навчання; зв'язку навчання з життям; систематичності і послідовності в навчанні; доступності навчання; наочності навчання; міцності, усвідомленості і дійовості результатів навчання, виховання й розвитку; професійної спрямованості та ін.); специфічні (домінування практико-орієнтованих технологій у підвищенні кваліфікації слухачів; модульності; творчості; індивідуального підходу).

Суб'єктний блок: слухачі навчального центру, педагогічні працівники, клієнти, роботодавці, інші стейкхолдери.

Як результат педагогічного дослідження нами сформований *змістово-технологічний блок*, до якого увійшли: педагогічні умови; програми підвищення кваліфікації (майстерності), етапи, педагогічні технології, методи, форми, засоби.

За результатами експертного оцінювання, враховуючи узгодженість думок експертів, обрано чотири педагогічні умови, які позитивно впливають на розвиток професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг, зокрема: підвищення рівня мотивації до безперервного професійного вдосконалення; розвиток фахових знань і вмінь у Школі Beauty-майстерності; застосування інноваційних технологій навчання; участь у заходах фахового спрямування.

Також нами рекомендовано інноваційні *педагогічні технології*: технологія навчального проектування; тренінгові технології; проблемне навчання; імітаційно-ігрове навчання; портфолію; кейс-технології; ІТ-технології; технологія диференційованого навчання; інтерактивнеї технології навчання та ін.

Пропонується застосовувати такі *методи розвитку професійної компетентності*: а) інформаційно-рецептивні: розповідь, лекція, пояснення, демонстрування відеопрезентацій, кіно-, відео фільмів та ін.; б) частково-пошуковий, або евристичний метод; д) дослідницький метод; е) імітаційно-

ігровий та ін., з використанням наступних форм (проблемні лекції, семінари-дискусії, вебінари, лекції-презентації, практичні заняття, рольова гра, аналіз конкретних ситуацій, самостійне виконання творчих завдань (зокрема, проектів), тренінги, форми Інтернет-самоосвіти та ін.) та *засобів*: проблемно-розвивальні вправи; Школа Beauty – майстерності; індивідуальні навчально-творчі завдання; конкурси краси; експериментування; зустрічі з відомими професіоналами тощо.

Реалізація моделі розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг проходитиме за такими *етапами*: спонукально-інформаційний, формувальний та результативно-корегувальний.

Для визначення рівня розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг нами запропоновано *діагностувально-корегувальний блок*, який передбачає оцінювання, аналіз та корекцію результатів розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників, що надають перукарські послуги в умовах навчальних центрів, включає такі критерії: *ціннісно-мотиваційний; інноваційно-когнітивний; поведінково-діяльнісний; комунікативний; оцінно-рефлексивний* з відповідними показниками, що характеризують чотири рівні розвиненості даної інтегративної властивості особистості: низький, середній, достатній, високий.

Отже, запропонована модель розвитку професійної компетентності кваліфікованих робітників сфери послуг розроблена з орієнтацією на інноваційний розвиток виробництва, на зрослі потреби ринку індустрії краси у кваліфікованих, професійно мобільних фахівцях, які мають високий рівень готовності до безперервного професійного вдосконалення та задоволення особистісних потреб у розвитку професійно кар'єри.

Список використаних джерел:

Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, A. (2021). Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. *Journal of Physics: Conference Series*, 1840, 1, 012041.

Герлянд, Т.М, Дрозіч, І.А., Кулалаєва, Н.В., & Романова, Г.М. (2019). *Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*: практ. посіб. Житомир: Полісся.

Киверялг, А. (1980). *Методи дослідження у професійній педагогіці*. ВАЛБУС.

Козак, А. (2021). *Формування професійної компетенції майбутніх майстрів ресторанного обслуговування в процесі фахової підготовки*. [Дисертація доктора філософії, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України].

Короткова, Л. (2020). *Професійна підготовка майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера: теоретичні і методичні основи*. Просвіта.

Кравець, С. (2018). Прогностична модель дистанційного професійного навчання. *Професійна педагогіка*, 15, 21–28. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.15.21-28>.

Радкевич, В. (2010). *Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю*. УкрІНТЕІ.

Радкевич, В.О. (2012). Професійна компетентність – складова професійної культури. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*, 5, 63-73.

Радкевич, О. (2020). *Розвиток правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти: теорія і практика*. Майстер Книг.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Аліна Опаріна,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України,
<https://orcid.org/0000-0002-2183-9716>

Анотація. Освіта завжди була й залишається найважливішою частиною суспільства. Сучасний світ активно та динамічно змінюється, відповідно з ним відбуваються і зміни в сучасній освіті. Варто зазначити, що найбільшій увазі в період змін потребують здобувачі освіти з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивне навчання, проблеми, професійна освіта, дистанційне навчання, поради.

ACTUAL PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATION IN (VOCATIONAL) EDUCATION INSTITUTIONS DURING THE PANDEMIC AND MARTIAL LAW

Alina Oparina,
PhD Student of the Institute of Vocational Education
of NAES of Ukraine

Abstract. Educational has always been and remains the most important part of society. The modern world is actively and dynamically changing and changes in modern education are also taking place with it. It is worth noting that students with special educational needs need the most attention during the period of change.

Keywords: inclusive education, problems, professional education, distances learning, advices.

Сучасний світ активно та динамічно змінюється, відповідно з ним відбуваються і зміни в сучасній освіті. Пандемія корона-вірусу COVID-19 призвела до суттєвих змін у сфері освіти, чим і викликала певні освітні проблеми в Україні. Але не встигли освітяни та здобувачі освіти при звичаїтися до нових змін, як життя внесло нові корективи – воєнний стан. Варто зазначити, що найбільшій увазі в період змін потребують здобувачі освіти з особливими освітніми потребами (ООП). Для цих здобувачів зміна щоденних рутинних дій, правил, традицій не проходить безслідно. Відзначимо, що найкардинальнішою зміною став перехід закладів освіти на дистанційну форму навчання – згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» № 211 від 11 березня 2020 р., відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» з метою запобігання поширенню на території України вірусу COVID-19 та з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020 р. (Кабінет Міністрів України, 2020, Березень 11).

Безумовно, у закладах професійної (професійно-технічної) освіти вищезгаданий процес мав свої особливості. Педагогам довелося у швидкому режимі перелаштовувати освітній процес з очної/заочної форми у дистанційну. Перш за все, це означало відміну аудиторних занять та наскрізне використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Таким чином, забезпечувалася інтерактивна взаємодія викладачів та здобувачів професійної освіти на різних етапах навчання, самостійна робота з матеріалами інформаційної мережі.

Уже перші тижні карантину дали можливість виявити недоліки дистанційного освітнього процесу: 1) частина викладачів замінювали дистанційні заняття на відпрацювання у вигляді письмових робіт, що призводило до надмірного завантаження студентів; 2) дистанційні методи на початку навчання вимагали додаткової адаптації здобувачів освіти, що не сприяло якісному засвоєнню матеріалу, а, навпаки, створювало додатковий стрес; 3) координація навчальних навантажень на здобувачів освіти під час дистанційного навчання мала ряд недоліків; 4) ситуація проведення дистанційних занять в межах одного закладу професійної (професійно-технічної) освіти могла бути різною з об'єктивних чи суб'єктивних причин, хоча більшість викладачів намагалися проводити дистанційні заняття, незважаючи на проблеми з технічним чи Інтернет забезпеченням здобувачів освіти (Колупаєва & Савчук, 2011).

Перехід студентів з особливими потребами на дистанційну форму навчання мав свої особливості, адже ця категорія осіб мала певні труднощі з використанням Інтернет-технологій. Якщо брати до уваги осіб з порушенням опорно-рухового апарату, то навчальні платформи для цієї категорії були доступні у використанні, і труднощі цієї категорії, як правило, могли бути пов'язані тільки з поганим Інтернет-з'єднанням або з відсутністю відповідної техніки. У випадку, коли студенти мали порушення слуху, вони могли скористатися текстовою інформацією з відповідної дисципліни, яка зазвичай є в мережі. До того ж, викладачі були змушені додатково дублювати завдання в чатах чи приватних повідомленнях і приймати роботу у письмовій формі виконання завдань. Також зазначимо, що заклади професійної освіти не завжди мають адаптивну навчальну платформу, забезпечену технологією аудіодискрипції для здобувачів освіти з порушенням зору, та й освітній процес не може обслуговуватися виключно відео конференціями чи слуховими повідомленнями.

Важливою вимогою до дистанційної форми навчання виявилось зменшення обсягу навчального матеріалу. В реаліях інклюзивної освіти це автоматично означає дублювання такого «вкороченого» змісту навчальної дисципліни різними способами – текстовий запис, аудіо запис (Волошко, 2004).

Як виявилось, дистанційне навчання має низку переваг для учнів з ООП, а саме те, що ефективність досягається за рахунок індивідуалізації навчання: індивідуальний темп роботи здобувача освіти, повторення нового матеріалу необхідну кількість разів для успішного засвоєння.

Інклюзія під час війни стикається з новими викликами, адже категорія здобувачів ООП в Україні збільшилася за рахунок отримання дітьми і дорослими фізичних і ментальних травм. У деяких здобувачів освіти, які і до війни мали особливі потреби, погіршився і фізичний, ментальний, матеріальний стан. До кожного здобувача педагоги вимушені були шукати нові підходи, які б забезпечили певний рівень успішності навчання. Оскільки не всі заклади можуть забезпечити очне навчання, велика кількість здобувачів освіти навчаються дистанційно чи у змішаному форматі. Особи з ООП, які змінили місце проживання, у більшості не сприйняли цей факт позитивно та отримали додатковий стрес. Також варто зазначити технічні і матеріальні проблеми, адже, залишаючи місця постійного проживання, багато здобувачів освіти втратили засоби індивідуального пересування, адаптовані пристрої, книжки із шрифтом Брайля, інші специфічні засоби навчання.

Аналізуючи іноземні джерела, варто запозичити досвід педагогів країн, де відбувались бойові дії, та зазначити ряд дієвих порад для роботи з дітьми з ООП внаслідок бойових дій, а саме:

- здобувачі з ООП, набутими внаслідок війни, потребують більшої уваги та делікатності у порівнянні з тими, хто вже має певні фізичні особливості з дитинства;

- здобувачі з ООП внаслідок війни викликають у педагогів бажання ставитися до них поблажливіше, ніж до інших дітей з ООП. Не варто це робити, адже сприйняття себе як жертви – це не те, чого хочуть такі учні чи студенти. Варто акцентувати увагу на мужності здобувачів освіти цієї категорії;

- якщо здобувачі з ООП через психотравму не можуть працювати на заняттях разом з усіма, потрібно запропонувати їм допомогу психолога з метою опрацювання причин дискомфорту роботи в групі;

- почуття безпеки є одним з найважливіших чинників успішного освітнього процесу. Для його створення варто спільно з викладачем, асистентом викладача скоригувати щоденні рутини здобувачів з ООП.

Як бачимо, актуальні проблеми інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти під час пандемії та воєнного стану потребують подальшого вирішення з урахуванням як індивідуальних особливостей здобувачів з ООП, так і технічних та освітніх можливостей окремих закладів П(ПТ)О.

Список використаних джерел:

Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, .A. (2021). Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. *Journal of Physics: Conference Series*, 1840, 1, 012041.

Волошко, Л. Б. (2004). Дистанційна освіта як форма навчання студентів з особливими потребами. В *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць*. Університет «Україна».

Дубровинський, Г. Р. (2016). Діти війни: дослідження явища психотравми під час військової агресії в Україні. *Український психологічний журнал*, 1, 16–26.

Кабінет Міністрів України. (2020, Березень 11). *Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2*: постанова (№ 211). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.

Колупаєва, А. А., & Савчук, Л. О. (2011). Діти з особливими потребами та організація їхнього навчання. АТОПОЛ.

Міністерство освіти і науки України (2020). *Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти*. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletspreads-2.pdf>

ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ВІДБУДОВІ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Валерій Орлов,

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1843-390X>

Анотація. У статті йдеться про стан і перспективи розвитку системи підготовки здобувачів професійної освіти до молодіжного підприємництва. Зосереджується увага на викликах, пов'язаних із воєнним станом, та потенціалі молодіжного підприємництва, який може бути реалізований у повоєнний час. Автор вказує на прогалини і здобутки, які мають місце як у зарубіжних, так і у вітчизняних закладах професійної освіти. Особливе значення надається зростанню компетентності викладачів, їхній готовності до формування підприємницьких якостей майбутніх фахівців. Наголошується, що зміцнення компетентнісного підходу до навчання полегшує включення підприємництва в освітні програми, пропонуючи конкретні кроки для досягнення мети.

Ключові слова: молодіжне підприємництво, професійна освіта, відбудова повоєнної економіки.

THE POTENTIAL OF YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN THE RECONSTRUCTION OF THE POST-WAR ECONOMY

Valerii Orlov,

Doctor of Science in Pedagogy, Professor, Senior
Research Fellow of Professional Career
Laboratory, Institute of Vocational Education and
Training of the National Academy of Pedagogical
Sciences of Ukraine

Abstract. The report deals with the state and prospects for the development of the system of training people who have obtained professional education for a career in youth entrepreneurship. About the challenges associated with martial law and the potential of youth entrepreneurship that can be realized in the post-war period. The author draws attention to the gaps and gains that occur in both foreign and domestic institutions of professional education. Particular importance is attached to the growth of the competence of teachers, their readiness to form the entrepreneurial qualities of future specialists. It is emphasized that strengthening the competency-based approach to education facilitates the inclusion of entrepreneurship in educational programs and specific steps aimed at achieving the goal are proposed.

Keywords: youth entrepreneurship, professional education, reconstruction of the post-war economy.

У сучасному науково-освітньому просторі справедливо вважається, що молодіжне підприємництво охоплює, переважно, об'єкти малого підприємництва. У країнах Східної та Центральної Європи більше половини валового внутрішнього продукту створюють саме малі підприємства. Україна значно відстає від країн Східної та Центральної Європи. Для порівняння: у Польщі на тисячу жителів припадає 51-не мале підприємство, у Чехії – 12, в Україні – лише 2.

На жаль, мале підприємництво поки що не відіграє суттєвої ролі у забезпеченні економічного зростання, його внесок у ВВП у довоєнний час становив лише 9,5 %, наразі менше.

В Україні, з початком повномасштабного вторгнення Росії, активність на ринку праці значною мірою загальмувалася. Значно збільшилось зростання безробіття серед молоді. Сприяння відновленню і зростанню потенціалу молодіжного підприємництва є чи не найважливішим завданням вітчизняної системи професійної освіти у повоєнний час.

Підприємливість означає здатність людини перетворювати ідеї в дії. Підприємницькі програми та модулі, що пропонують здобувачам професійної освіти в європейських країнах, містять у собі інструменти для творчого мислення та ефективності розв'язування проблем бізнес-середовища. Вважається, що навчання підприємству може бути особливо ефективним на заключному етапі професійного навчання, оскільки здобувачі професійної освіти близькі до вступу в трудове життя та кар'єрного зростання – це цінний шанс для них.

Система професійної освіти реалізується у різних формах. Підприємництво в цій системі здебільшого включено до національних навчальних програм в європейських країнах, принаймні, певною мірою. Крім того, є дані, що в окремих державах 90 % і 100 % учнів професійної освіти беруть участь у підприємницьких програмах під час їхнього професійного навчання. Проте програми та заходи включені в ці цифри, можуть істотно відрізнятися за інтенсивністю та ефективністю. А також є прогалини, які мають місце як у зарубіжних так і у вітчизняних школах.

До таких прогалин відносимо наступні:

- підприємництво як навчальний предмет входить не в усі сфери підготовки учнів у системі П(ПТ)О;
- участь здобувачів професійної освіти у підприємницьких проєктах доволі обмежена;
- методи навчання не завжди є ефективними;
- відсутній практичний елемент підприємництва;
- викладачі недостатньо компетентні;
- підприємництво не пов'язане з окремими навчальними предметами чи професіями;
- бізнесмени (стейкхолдери) недостатньо залучаються до освітнього процесу.

Тому, незважаючи на деякі обнадійливі дані, здається, що поглинання та ефективність навчання підприємству в Україні та й у європейських професійно-технічних школах ще далекі від досконалості.

Часткова некомпетентність викладачів у багатьох випадках сприймається як проблема, яка стосується їх практичного досвіду у сфері підприємницької діяльності. З метою вдосконалення компетентності викладачів, більшість країн пропонують деякі навчальні курси з підприємництва для педагогів, але мало хто пропонує системний підхід до вирішення даної проблеми.

З іншого боку, здається, що серйозних адміністративних перешкод для співпраці між школами та підприємствами немає, і цей тип співпраці, як правило, добре налагоджений, особливо в країнах, де діє «дуальна система». Однак це недостатньо розкриває можливості для участі малих та мікропідприємств.

Незалежно від сфери професійної підготовки, найефективнішим способом навчання підприємництву є участь здобувачів професійної освіти у практичних проєктах і заходах, в яких навчаються на практиці і отримують реальний досвід підприємницької діяльності. Проблемне навчання підприємництву, орієнтоване на здобуття досвіду, має важливе значення для розвитку підприємницького мислення та здібностей.

Найбільш часто використовуваними методами навчання є лекції, комп'ютерне моделювання та бізнес-ігри, студентські компанії, проєктна робота та робота в групах, відвідування компаній та консультування. Хоча існує широкий спектр педагогічних інструментів, здається, що є однак загальний розрив між методами навчання, які вважаються найбільш ефективними, і тими, які зараз використовуються.

Одним із пояснень може бути те, що не всі викладачі вирішують або можуть використовувати методи активного навчання. Ще одна проблема пов'язана з відсутністю міждисциплінарного способу роботи над конкретними проєктами. Нинішня ситуація така, що більшість педагогів не навчалися підприємництву. Отже, вони можуть не знати про правильний підхід до навчання підприємництву.

Початкова та подальша підготовка викладачів є найважливішою, але процес розвитку підприємливості ще не включено як системний в програми підготовки педагогів. У багатьох випадках, навчання на робочому місці здійснюється зовнішніми організаціями. Найефективніший спосіб переконатися, що компетентність педагога в цій галузі є адекватною та сучасною, а підприємництво є обов'язковою частиною педагогічної освіти. Також важливо впроваджувати підготовку до розвитку підприємливості на курсах підвищення кваліфікації.

Для органів державної влади першим кроком для узгодженого підходу доцільно було б створити керівний орган, координаційний комітет з підприємницької освіти, на національному або регіональному рівні, за участю представників як Міністерства освіти і науки, Міністерства соціальної політики, Міністерства економіки, інших відповідних відомств і організацій (включаючи бізнес-асоціації та неурядові організації).

Як наступний крок, впровадження підприємництва в якості чіткої мети в навчальну програму дозволить бути чітким сигналом того, що це важливо для кожного учня. Крім того, це полегшить роботу викладачів щодо проведення навчальних годин із відповідних предметів предмету.

Зараз можна спостерігати загальну тенденцію щодо зміни національних освітніх програм «від змісту – до компетентності». Цей процес має продовжуватися: зміцнення компетентнісного підходу до навчання полегшує включення підприємництва в освітні програми.

Серед інших заходів, рекомендованих органам державної влади, зазначимо такі:

- зробити кар'єрний пошук обов'язковим і включити підприємливість у професійну орієнтацію;
- надавати консультації для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо розробки навчальних програм та поширювати успішний досвід і практики між закладами професійної освіти;
- підтримувати некомерційні організації, місією яких є сприяння розвитку підприємницької освіти та які виступають посередниками між ЗП(ПТ)О та підприємствами.

- На рівні своєї відповідальності ЗП(ПТ)О повинні:
  - поширити підприємництво на всі напрями навчання в системі професійної освіти: поширення практичного навчання в конкретних галузях освіти з метою підприємництва та забезпечення підтримки випускників, зацікавлених у відкритті бізнесу.
  - використовувати методи, засновані на реальному досвіді (проектна робота з реальними підприємствами або з місцевими громадами, студентськими міні-компаніями тощо).
  - забезпечити доступ до експертів (від бізнесу, бізнес-асоціацій, громадських організацій), які можуть забезпечити навчання та постійну підтримку.
- Важливу роль можуть відігравати:
- бізнес-асоціації які покликані сприяти партнерству між ПТНЗ та підприємствами та мотивувати більше бізнесменів щодо участі у навчанні підприємництву;
  - Європейська комісія відіграє роль у сприянні обміну передовим досвідом, та методами підвищення обізнаності, а також у моніторингу та порівняльному аналізі процесу в країнах-членах ЄС.

Список використаних джерел:

- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021a). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Житомир: «Полісся».
- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724963/>
- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М.; Теловата М. Т. (Ред.). (2021b). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Полісся.
- Алексеева, С., Базиль, Л., Байдулін, В., Ваніна, Н., Єршова, Л., Закантов, Д., Орлов, В., & Радкевич, О. (2019). Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2(83), 33–35.
- Орлов, В.Ф. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Professional Pedagogics*, 13, 15-21.
- Фурса, О., & Орлов, В. (2015). Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 10, 5-17.

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЛИТОВСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Анна Остапенко,

доктор філософії, молодший науковий
співробітник лабораторії науково-методичного
супроводу підготовки фахівців у коледжах і
технікумах Інституту професійної освіти НАПН
України,

<https://orcid.org/0000-0002-2669-7227>

Анотація. Цифрове навчання стало постійним досвідом для значної частини населення під час пандемії (COVID-19), незалежно від їх технічної та психологічної підготовки. Як більш, так і менш технологічно продвинуті країни зіштовхнулися з невідповідною необхідністю широкомасштабного впровадження цифрового навчання. Литовська Республіка в цифровому навчанні все більше розвивається, впроваджуються цифрові інновації в якість освіти та розвиток навчання.

Ключові слова: ІТ-технології, цифровізація, цифрове навчання, професійні заклади освіти, заклади вищої освіти.

DEVELOPMENT OF DIGITAL EDUCATION IN VOCATIONAL AND TECHNICAL INSTITUTIONS AND INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Anna Ostapenko,

doctor of philosophy, junior researcher of laboratory
of scientific and methodological support of
specialist training in colleges and technical schools,
Institute of Vocational Education of the National
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. Digital learning has become a constant experience for a large part of the population during the pandemic (COVID-19), regardless of their technical and psychological training. Both more and less technologically advanced countries have faced the disadvantageous necessity of large-scale implementation of digital learning. The Republic of Lithuania is developing more and more in digital education, implementing digital innovations in the quality of education and the development of education.

Keywords: IT technologies, digitization, digital learning, Professional Educational Institutions, Institutions of Higher Education.

Завдяки інтеграційному фестивалю Ad Astra Студентського представництва Вільнюського університету (VU SR) оголошено безкоштовну та доступну вищу освіту міжнародного рівня, енергетичну незалежність та рівні права для всіх. За думкою політичної аналітикині STRATA Єви Петрайте озвучено стратегію державного прогресу, яку в даний час розробляє Апарат уряду у співпраці з Комітетом Сейму з питань майбутнього, Державним центром стратегічного аналізу (STRATA) та Вільнюським університетом буде передбачено дві причини для планування майбутнього цифрового навчання, які також є причиною необхідності

Державної стратегії прогресу. Перша причина – це необхідність ефективно реагувати на глобальні процеси, які неминуче впливають на розвиток Литви. Друга причина полягає у необхідності задуматися про те, хто ми і куди йдемо. Також розвиток цифровізації значно зріс через пандемію ковіду, адже оцінка проводиться з використанням Індексу готовності до європейського цифрового навчання протягом усього життя, розробленого Центром політичних досліджень (CEPS) з використанням офіційних індикаторів.

Цифрове навчання впродовж усього життя, розроблене до пандемії в 2019 році, завдяки прогресу Європейського Союзу з розвитку цифрового навчання, про що йдеться в статті на основі результатів дослідження CEPS (2019), підтверджує збільшення чисельності студентів, задіяних до дистанційного навчання. Скандинавські країни лідирують, з точки зору участі в навчанні та його результатах, а з погляду доступності цифрового навчання переваги мають Нідерланди та Австрія (Москвіна, 2021; Сейко, & Єршов, 2021). Проте виявлено значні прогалини в системі освіти та її реформи. Професор Саламавічюс заявив, що союз має розглянути можливість підвищити якість освіти в Литві. Професор проаналізував створення нової платформи, де викладачі можуть знайти для себе багато корисного та дізнатися про найновіші навички для покращання своєї компетенції на професійному рівні. Це можуть бути нові навчальні програми, інновації, міждисциплінарні робочі моделі. «Однак ми могли б також запропонувати свої власні ідеї і поділитися своїм досвідом, – каже професор» (Європейські університетські альянси, 2022).

Підприємницькі та інноваційні заклади вищої освіти розглядають потреби суспільства, виходячи із соціальних та економічних потреб. Основний потенціал для лідерства, управління та організацій – фінансування, люди та стимули, методи викладання та навчання, місцеве та міжнародне співробітництво й багато інших аспектів відіграють важливу роль у сприянні як цифровому, так і підприємницькому прогресу у професійній вищій освіті. Очікується, що сучасні випускники закладів вищої освіти матимуть соціальні навички, включаючи аналітичне мислення та інновації, активне навчання та стратегії навчання, креативність, оригінальність та ініціативу, вирішення складних проблем, критичне мислення та аналіз, а також використання сучасних технологій. Також вони будуть схильні до ризику, гнучкості та легшого пристосування до безпрецедентних обставин.

Дослідження дало змогу покращити розуміння концепцій підприємницьких закладів вищої освіти та відповісти на питання про те, як цифрова трансформація у вищій та професійній освіті може вдосконалити процес викладання і навчання та краще служити створенню підприємницької культури. Проведено відкрите опитування серед 7 проректорів з навчальної роботи державних університетів прикладних наук Литви. Результати показали, що хоча професійні вищі навчальні заклади схожі за своєю природою, вони різні за масштабом і функціонують у досить різних контекстах (Zinkevičienė, & Mačerauskienė, 2022).

Отже, трансформації відбуваються по-різному та різними засобами, і заклади вищої та професійної освіти чітко заявляють, як вони можуть посилити свою роль у суспільстві. З іншого боку, відсутність систематичності сприймається як перешкода швидшого перетворення.

Список використаних джерел:

Європейські університетські альянси: чи готова Литва до трансформації освіти? (2022, January 9.). DELFI EN. <https://www.delfi.lt/en/culture/european-university-alliances-is-lithuania-ready-for-educational-transformation.d?id=89142019>

Москвіна, Ю. (2021). Цифрова освіта – Литва серед інших країн Європейського Союзу. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 47, 52–68. <https://www.journals.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/26342/25720>

Zinkevičienė, N., & Mačerauskienė, N., (2022). Entrepreneurship and digitalization: the case of Lithuanian professional higher education. *Social Science Asia*, 8, № 2, 45–72. <https://socialscienceasia.nrct.go.th/index.php/SSAsia/article/view/287>

Спірін, О., Базелюк, О., Петренко, Л., Каленський, А., & Майборода, Л., 2018. *Технології дистанційного професійного навчання*. Житомир: Полісся

Сейко, Н. А., & Єршов, М.О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ЯК ЗАСІБ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ТЕХНІКІВ-БУДІВЕЛЬНИКІВ У КОЛЕДЖАХ

Тетяна Пащенко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України, Київ, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-7629-7870>

Анотація. У роботі описана методика застосування ментальних карт для оцінювання якості підготовки фахівців у будівельних закладах фахової передвищої освіти. Метод інтелект-карт – інноваційний метод контролю знань – використовується на заняттях спеціальних дисциплін будівельного профілю як засіб, що активізує пізнавальну діяльність, дає змогу проявити творчу здатність студентів.

Ключові слова: ментальні карти, оцінювання, якість підготовки, молодші фахові бакалаври, будівельні коледжі.

MENTAL MAPS AS A TOOL FOR ASSESSING THE QUALITY OF CIVIL TECHNICIAN TRAINING IN COLLEGES

Tatiana Pashchenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher laboratories of scientific and methodological support of training specialists in colleges and technical schools, Institute of Professional Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. The work describes the method of using mental maps to assess the quality of training of specialists in construction institutions of vocational pre-higher education. The method of intelligence cards – an innovative method of knowledge control is used in classes of special disciplines of the construction profile as a tool that activates cognitive activity and allows students to show their creative abilities.

Keywords: mental maps, assessment, quality of training, junior professional bachelors, construction colleges.

Стратегія цілеспрямованого забезпечення якості підготовки фахівців у коледжах сьогодні визначена домінантним напрямом модернізації освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти. Це зумовлено, насамперед, посиленими вимогами суспільства до кваліфікації випускників закладів фахової передвищої освіти, які вже з перших днів роботи за фахом мають конструктивно, творчо розв'язувати соціально-професійні ситуації, демонструвати здатності самостійно опановувати новітні виробничі технології, уміння і навички безперервного навчання впродовж життя (Лузанта ін., 2021).

Управління процесом навчання у коледжі неможливе без здійснення зворотного зв'язку, який несе характеристику його результативності. Виконати цю функцію дозволяють методи оцінювання сформованості компетентностей майбутніх молодших фахових бакалаврів, за допомогою яких визначається результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів та педагогічної діяльності викладача.

Технологія оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах будівельного профілю включає традиційні методи оцінювання (спостереження за навчальною діяльністю студентів, усний, письмовий, графічний, комбінований, практичний) та інноваційні методи (метод портфоліо, метод контролю в «перевернутому навчанні», метод ментальних карт, метод кейсів, перевірка за допомогою навчальних ігор, виконання проєктів, тестовий, програмований та інші).

Зупинимось детальніше на застосуванні ментальних карт (інтелект-карт) для оцінювання якості підготовки фахівців у будівельних закладах фахової передвищої освіти.

Винахідником та популяризатором сучасного виду ментальних карт вважається Тоні Бьюзен. Ментальні карти є деревоподібною схемою, в центрі якої знаходиться центральне поняття, що відображає тематику цієї карти. Від центрального поняття у різні сторони відходять гілки до понять другого рівня, однак пов'язаним із центральним поняттям. Від понять другого рівня також можуть відходити гілки, утворюючи поняття третього рівня, і таке інше. Кількість рівнів не обмежена (Buzan, V. & Buzan, T., 1996).

Можливості використання методу інтелект-карт у навчальному процесі розглянуто у численних роботах сучасних науковців. Як показує Т. Бьюзен, ментальні карти мають широкий спектр застосування. Так, наприклад, можливе застосування ментальних карт в освітньому процесі (у плануванні, презентаціях, виступах та ін.). Крім цього, ментальні карти можуть бути використані для діагностики знань студентів. Разом з тим, проблема оцінювання знань за допомогою інтелект-карт у практичній діяльності викладача до кінця не вирішена.

У роботі пропонується розглянути інтелект-карту як засіб оцінювання якості знань студентів із позиції структурно-інформаційного підходу. Такий підхід, на наш погляд, дозволяє, з одного боку, формалізувати процедуру оцінювання структури та інформативності інтелект-карти, з іншого боку, співвіднести (порівняти) структурно-інформаційні характеристики індивідуальних інтелект-карт та «еталонної» карти та змістовно інтерпретувати результати їх неузгодженості.

Ментальна карта дозволяє студенту продемонструвати здатність оперувати навчальним матеріалом, а викладачу з першого погляду визначити питання, у яких асоціативний ланцюжок у студента виявляється порушеним. Отже, ментальні карти відкривають перспективи організації унікальної форми оцінювання знань.

Ментальні карти для оцінювання якості підготовки фахівців використовують на етапі актуалізації знань – карту (із спеціально

допущеними помилками) проєктують на інтерактивну дошку і під час фронтального опитування студентів виявляються неточності. Другий варіант використання інтелект-карти для поточного оцінювання знань – індивідуальна робота кожного студента над картою. Інший спосіб перевірки якості засвоєння теоретичного матеріалу – відтворення інтелект-карти. Ментальні карти можна використовувати з метою самооцінювання студентами своїх знань після самостійного вивчення матеріалу. Новий клас ментальних карт – інтерактивні, розробляються з використання ресурсів Інтернету.

Викладач, навчаючи студентів особливостям складання інтелект-карт, звертає увагу студентів на їхні переваги: запис інформації швидше і менше за обсягом, а запам'ятовування більш якісно та у великих обсягах разом із взаємозв'язками структури та логіки в інформаційному блоці. Робота із ментальними картами творча, подобається студентам. Це той рідкісний випадок у навчанні, коли студенти не просто використовують обидві півкулі мозку, розвивають мислення (творче та логічне), пам'ять та уяву, а й отримують від цього задоволення.

Для ефективного застосування ментальних карт у процесі оцінювання якості підготовки фахівців необхідно спочатку на навчальних заняттях апробувати складання інтелект-карт, дотримуючись певної етапності у процесі групової роботи студентів:

1 етап: знайомство з інтелект-картою, з принципами та правилами її створення.

2 етап: оглядовий перегляд матеріалу, що вивчається (зміст, назва розділу та теми, висновки, ілюстративний матеріал); визначення обсягу матеріалу, виділення основних його складових, оцінювання його складності; групова пропозиція ідей та асоціацій на тему; побудова індивідуальних інтелект-карт; обговорення первинних уявлень та знайдених асоціацій з теми, що вивчається; складання попередньої інтегральної інтелект-карти.

3 етап: індивідуальне докладне читання елементів тексту; обговорення результатів повторного читання матеріалу; доповнення та при необхідності корекція індивідуальних інтелект-карток.

4 етап: за необхідності ще одне прочитання та обговорення найбільш складних чи незрозумілих фрагментів тексту; завершення корекції індивідуальних інтелект-карт; групове обговорення проблем, що виявилися, та їх вирішення; остаточне завершення колективної інтелект-карти.

По мірі роботи від теми до теми у кожного студента виробляється свій стиль, почерк створення інтелект-карт. Студенти з різним рівнем підготовки, навчаються працювати в парі, аналізувати, складати логічні ланцюжки, робити висновки, знаходити взаємозв'язки, виявляти головне. Використовуючи метод інтелект – карт, у студентів розвивається пам'ять, логічне та образне мислення, увага, художні та естетичні здібності.

Ментальні карти, підготовлені студентами вдома, повинні обов'язково переглядатися викладачем на занятті. У разі, якщо інтелект-карта, створена одним студентом, неповна, з огріхами, її можна використовувати для

оцінювання знань інших студентів. При цьому важливо дотримуватися етичних моментів – у студента, який припустився помилки, запитуємо дозвіл на використання його інтелектуальної власності у навчальному процесі. Студенти зазвичай засмучені, що не вдалося створити ментальну карту як «ідеальну шпаргалку» для себе, але задоволені тим, що розроблений ними продукт має дидактичну цінність.

Зазвичай аналіз ментальної карти проводимо від загального до приватного, від питання «*Які неточності бачите, що треба виправити?*» до конкретного питання, наприклад, «*Який спосіб виробництва керамічної цегли, що застосовуються на керамічному заводі, відсутній на поданій ментальній карті?*».

Досвід роботи у коледжах будівельного напрямку показав, що застосування технології інтелект-карт сприяє розвитку навичок аналізу проблеми, вміння структурувати матеріал, виділяти причинно-наслідкові зв'язки, формулювати висновки. Навички, набуті студентами внаслідок застосування цього методу, допоможуть їм у засвоєнні програмного матеріалу, вони стануть тим фундаментом, у якому сформується особистість, здатна мислити творчо, творити розумно, сприймати об'єктивно світ, що постійно змінюється.

Список використаних джерел:

Лузан, П.Г., Каленський, А.А., Пашенко, Т.М., Мося, І.А. & Ямковий, О. Ю. (2021). *Методичні основи оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Buzan, B. & Buzan, T. (1996). *The Mind Map Book: How to Use Radiant Thinking to Maximize Your Brain's Untapped Potential*. Plume.

НОВІ ПРОФЕСІЙНІ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Василь Петрович,

Заслужений працівник освіти України,
директор Державного навчального закладу
«Київський професійний коледж з посиленою
військовою та фізичною підготовкою»
<https://orcid.org/0000-0003-1649-7528>

Наталія Чистякова,

методист Державного навчального закладу
«Київський професійний коледж з посиленою
військовою та фізичною підготовкою»
<https://orcid.org/0000-0001-8250-9529>

Анотація. Відновлювана енергетика демонструє найбільш динамічний розвиток серед інших енергетичних технологій в світі. Україна має достатній потенціал відновлювальних джерел енергії, що може забезпечити до 50% загального споживання енергетичних ресурсів. Проте сфера альтернативної енергетики вимагає кваліфікованих кадрів, зокрема робітничих. Компанії, що працюють в сфері відновлюваної енергетики та енергоефективності, в більшості відчувають дефіцит кадрів потрібної кваліфікації. Натомість зміст кваліфікації працівників на робочому місці для більшості професій енергетичної галузі досі визначається застарілими кваліфікаційними характеристиками, як одним з усталених видів документів, на відміну від більш комплексних та доволі модернізованих професійних стандартів. Це часто зумовлює проблему відповідності професійних кваліфікацій вимогам ринку праці.

Ключові слова: професійні кваліфікації, експеримент, формування професійних компетентностей майбутніх робітників, організаційно-педагогічні умови, професійна компетентність, професійна підготовка, альтернативна енергетика, відновлювальні джерела енергії, майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики.

NEW PROFESSIONAL QUALIFICATIONS FOR ALTERNATIVE ENERGY

Vasyl Petrovych,

Honored Worker of Education of Ukraine,
director of the State Educational Establishment
"Kyiv Vocational College with
Enhanced Military and Physical Training"

Natalia Chystiakova,

methodologist of the State Educational
Establishment "Kyiv Vocational College with
Enhanced Military and Physical Training"

Abstract. Renewable energy demonstrates the most dynamic development among other energy technologies in the world. Ukraine has sufficient potential for renewable energy sources, which can provide up to 50% of the total consumption of energy resources. However, the field of alternative energy requires qualified personnel, in particular workers. Companies operating in the field of renewable energy and energy efficiency, for the most part, are experiencing a shortage of personnel of the necessary qualifications. Instead, today the content of the qualifications of workers in the workplace for most professions of the energy industry is still defined by outdated

qualification characteristics, as one of the well-established types of documents, in contrast to more comprehensive and rather modernized professional standards. This often leads to the problem of compliance of professional qualifications with the requirements of the labor market.

Keywords: professional qualifications, experiment, formation of professional competencies of future workers, organizational and pedagogical conditions, professional competence, professional training, alternative energy, renewable energy sources, master of installation and maintenance of renewable energy systems.

Світова практика XXI ст. свідчить про швидке зростання темпів освоєння обсягів альтернативних джерел енергії. Частка виробленої електричної енергії з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), за різними джерелами, в спожитій енергії у світі на сьогодні складає 26%, і планується її збільшити до 55% до 2030 року. Орієнтовно, в 50 країнах світу частка виробництва електричної енергії з ВДЕ вже перебільшує 50%, або наближається до цього рівня. Наприклад, за підсумками минулого року, часткою у 46% ВДЕ відзначилась Німеччина, яка, до речі, не є дуже сонячною. ВДЕ це чиста екологія, можливість доступу до енергії в місцях, де немає розвинутої енергетичної інфраструктури і, звісно, це зміцнення економіки. Слідкуючи за сучасними світовими тенденціями, ресурс, що використовується для будівництва нових об'єктів генерації електричної енергії на 62 % складають ВДЕ. ВДЕ має суттєві конкурентні переваги у зменшенні собівартості будівництва. На сучасному вітчизняному ринку енергоресурсів альтернативні джерела енергії активно розвиваються.

Альтернативна енергетика покликана сприяти вирішенню, передусім, двох важливих проблем – енергоефективності та екологічної безпеки, що є одними з найбільш гострих. Однією з особливостей функціонування регіональних комплексів, наприклад, Сходу України є збереження високих показників енергоспоживання, що зумовлено недосконалою структурою промислового виробництва, значна питома вага в якому належить застарілим енерговитратним технологіям. Процес модернізації регіональної та національної економіки значною мірою може активізувати розвиток альтернативної енергетики, забезпечити дотримання принципів сталого розвитку та високих світових екологічних стандартів господарської діяльності.

Енергетична політика має значний вплив на перспективи зайнятості. Зайнятість у секторі відновлюваної енергетики постійно збільшується як у всьому світі, так і в Україні. Наприклад, на початку 2019 року у Вінниці був запущений завод KNESS PV – перше масштабне промислове виробництво панелей для сонячних електростанцій (ФЕС) в Україні. На ньому створено 120 нових робочих місць і ще понад 50 людей будуть залучені для роботи у сфері технічних розробок, логістики, реалізації та дистрибуції продукції. KNESS Group з 2015 року виробляє металоконструкції та електротехнічне обладнання для відновлюваної енергетики та розподільчих мереж, з 2016 року виробнича компанія групи освоїла серійний випуск інверторного обладнання. Станом на початок 2019 року було виготовлено та встановлено такого обладнання загальною потужністю 406 МВт. Введення в експлуатацію

заводу KNESS PV дає можливість говорити про Україну як виробника 100% комплектуючих для галузі сонячної енергетики .

У 2019 році в Україні відбувся потужний ріст ВДЕ. За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження, було встановлено 4,5 ГВт нових потужностей, що збільшило загальну потужність майже втричі, до 6,8 ГВт. Сумарно ці станції дозволяють виробляти понад 8,4 млрд кВт-год електроенергії, або 5,5% від загального обсягу. Все це – завдяки € 3,7 млрд інвестицій лише у 2019 році. На думку учасників ринку, такі суми необхідно вкладати щороку для досягнення цілей, описаних нижче.

У січні 2020 року Міністерство енергетики та захисту довкілля представило концепцію «Зеленого» енергетичного переходу, де заплановано, що до 2050 року частка ВДЕ в структурі виробництва електроенергії може досягти 70%, тоді як від вугільної (найбільш екологічно брудної) генерації вдасться відмовитися повністю.

У 2019 році виробники електроенергії у сфері відновлюваної енергетики сплатили до бюджетів усіх рівнів рекордні 19,77 млрд грн. Це робить сектор відновлюваної енергетики одним з найбільших за обсягами податкових відрахувань.

Натомість сфера альтернативної енергетики вимагає кваліфікованих кадрів, у тому числі робітничих. Серед опитаних представників бізнесу, що працюють у сфері відновлюваної енергетики та енергоефективності, 89,2% компаній відчувають дефіцит кваліфікованого персоналу. Дуже значним (понад 50%) його вважають 67,6% респондентів. Майже третина опитаних (32,5%) переконана, що працівники можуть використовувати власний досвід і знання, набуті під час роботи в секторі відновлюваної енергетики та енергоефективності, скрізь, де потрібні технічні навички.

Тому, вочевидь, нагальним й актуальним вирішенням проблеми підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики може бути організація відповідного навчання в системі професійної (професійно-технічної) освіти. Оскільки сьогодні відсутні професійні та освітні стандарти для професій відповідного спрямування, постала проблема створення нового професійного змісту, нових професійних кваліфікацій для сфери альтернативної енергетики. На нашу думку, це зумовило необхідність упровадження професійної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня кваліфікованого робітника за новою професією 8169 «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики».

Саме з метою теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови здійснення професійної підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики за новою професією «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики» у жовтні 2018 – грудні 2021 років на базі Державного навчального закладу «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» проведена експериментальна робота

всеукраїнського рівня за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної і теплової енергетики» (наказ Міністерства освіти і науки України від 19 жовтня 2018 року № 1141).

Організація експериментальної роботи передбачала формування творчої групи експерименту з числа педагогічних працівників та адміністрації коледжу, визначення очікуваних результатів експерименту, формування програми та визначення завдань дослідження, спрямованих на досягнення запланованих результатів.

Програма експерименту визначала низку таких завдань: з'ясувати стан дослідженості проблеми і вивчити досвід підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики; визначити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови професійної підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики; розробити та апробувати пакет навчально-планувальної документації для закладів професійної (професійно-технічної) освіти з підготовки кваліфікованих робітників за професією «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики»; розробити та впровадити навчально-методичний комплекс для забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики; підготувати методичні рекомендації для викладачів спеціальних дисциплін і майстрів виробничого навчання для здійснення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики.

Зміст та результативність експериментальної роботи. На першому (констатувальному) етапі спільно з фахівцями лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України було проаналізовано нормативно-правове забезпечення, вітчизняний та зарубіжний досвід щодо професійної підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики, вивчено стан теоретичного узагальнення проблеми, розроблено нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення експерименту, систему навчально-методичного супроводу дослідження. В межах співпраці (на підставі договору) з Комплексом шкіл та закладів професійного навчання у м. Беява (Польща) вивчено досвід польських колег щодо здійснення професійного навчання за окремими модулями відновлювальних джерел енергії та популяризації використання відновлюваних джерел енергії. Підписано меморандум про співпрацю у реалізації експерименту з польськими партнерами: компанією HEWALEX, компанією "HANPLAST"; укладено договір про надання освітніх послуг у сфері професійної (професійно-технічної) освіти на 2019-2023 роки та договори про надання робочих місць для проходження виробничого навчання та практики з

офіційним представником компанії "HANPLAST" в Україні ТОВ «ХАНПЛАСТ СОЛАР УКРАЇНА».

Проведено стажування педагогічних та керівних працівників. Організовано 6 навчальних поїздок до Польщі (Центр «Zero Energy» та Комплекс шкіл і закладів професійної освіти, м. Белява, Завод «HEWALEX», м. Чеховіце-Джезіце, Центр професійного вдосконалення, м. Бидгощі).

За результатами стажування було встановлено, що педагоги професійної підготовки набули фахових компетентностей, необхідних для проведення практичних занять за профільними навчальними модулями та навчилися працювати зі спеціалізованим програмним забезпеченням для сфери відновлювальних джерел енергії. Вивчено досвід роботи польських центрів практичного навчання, зокрема перепідготовки та вдосконалення професійних кваліфікацій дорослого населення та досвід організації роботи таких центрів на принципах економічної ефективності.

З урахуванням результатів стажування, вивчення наявного досвіду творчою групою експерименту визначено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови професійної підготовки кваліфікованих робітників за професією «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики» для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики.

На основі аналізу практичного досвіду, зокрема польського, було зроблено висновки щодо необхідних складових матеріально-технічної бази, здатної забезпечити належний рівень підготовки кваліфікованих робітників, та зроблено попередні припущення щодо необхідності запровадження новітніх технологій енергоменеджменту, що було розвинуто в ході експерименту.

На виконання завдань II (формульованого) етапу з урахуванням досвіду впровадження сучасних енергозберезувальних технологій створено навчальну майстерню-лабораторію систем відновлювальної енергетики, що, зокрема, складається з навчально-теоретичної, навчально-практичної та практично-прикладної зон. Майстерня забезпечена інструментом та наочно-демонстраційними матеріалами, включаючи навчальні модулі блоків керування установками від компанії HEWALEX. Від партнерів проєкту отримано виробниче та навчальне обладнання, інструмент, матеріали, організаційну техніку.

У майстерні встановлено сучасне спеціалізоване обладнання систем відновлювальної енергетики: дві сонячні панелі та інвертори, що є модулями фотовольтаїчної установки; змонтовано геліосистему, що забезпечує в приміщенні майстерні автономне гаряче водопостачання та оптимальний тепловий режим від енергії сонця; навчальну інсталяцію геліоустановки з можливістю підключати самостійно як діючу установку (2 геліоколектори, акумулятивний бак тощо).

З метою практичної апробації обладнання та набуття учнями компетенцій і навичок практичного використання устаткування 13 грудня 2018 року в експлуатацію введено автономну систему опалення приміщення

майстерні-лабораторії, що також стало одним з етапів упровадження технологій енергоменеджменту.

У ході виконання завдань програми II (формульованого) етапу експерименту робочою групою розроблено проєкт освітнього стандарту професійної (професійно-технічної) освіти за професією «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики» за модульно-компетентнісним підходом. Стандартом визначено перелік та зміст 11 навчальних модулів, описано зміст знань та умінь для 41 професійної компетентності за кожною із трьох кваліфікацій, що відповідають кваліфікаційним вимогам до майстра з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики III, II, I категорій.

Розроблено та затверджено в установленому порядку експериментальний робочий навчальний план для первинної професійної підготовки кваліфікованих робітників та пакет навчально-плануючої документації з професії «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики». Педагогічними працівниками розроблено навчально-методичний комплекс для забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників за професією «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики»: робочі навчальні програми з усіх предметів робочого навчального плану та пакет навчально-плануючої документації: 6 (шість) предметів загальнопрофесійної підготовки, 11 (одинадцять) предметів професійно-теоретичної підготовки та професійно-практична підготовка; перелік та зміст 38 (тридцяти восьми) лабораторно-практичних робіт; перелік та зміст 90 (дев'яноста) інструкційно-технологічних карток за темами навчальної програми професійно-практичної підготовки; комплексні-кваліфікаційні завдання з професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки за професією 8169 Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики; методичні рекомендації для проведення лабораторно-практичних робіт, виконання письмових екзаменаційних робіт для складання державної кваліфікаційної атестації.

З метою здійснення апробації розроблених навчально-плануючої та методичної документації проведено процедуру ліцензування розширення провадження освітньої діяльності за новою професією 8169 Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики. Отримано ліцензію на первинну професійну підготовку та перепідготовку кваліфікованих робітників. Відповідно до одержаної ліцензії здійснено набір здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти: у 2019-2020 навчальному році – 42 особи, з них 25 здобувачів – з числа осіб, що мають базову загальну середню освіту та 17 здобувачів – з числа осіб, що мають повну загальну середню освіту, з терміном навчання, відповідно, три та один роки; у 2020-2021 навчальному році – 45 осіб, з них 25 здобувачів – з числа осіб, що мають базову загальну середню освіту та 20 здобувачів – з числа осіб, що мають повну загальну середню освіту, з терміном навчання, відповідно, три та один роки; у 2021-2022 навчальному році – 46 осіб, з них

21 здобувачів – з числа осіб, що мають базову загальну середню освіту та 25 здобувачів – з числа осіб, що мають повну загальну середню освіту, з терміном навчання, відповідно, три та один рік.

На нашу думку, цифри свідчать про стабільну динаміку набору та популярність професії серед здобувачів професійної освіти.

Відповідно, з 2019-2020 навчального року експериментальний робочий навчальний план, навчальні програми та методичне забезпечення впроваджені в освітній процес. За результатами їх апробації творчою групою експерименту прийнято рішення про внесення нового професійного змісту в частині впровадження технології прогнозування та оптимізації роботи енергосистем на базі відновлювальних джерел енергії, вивчення оптимальної інтеграції відновлювальної енергетики в енергосистему.

Під час експерименту в межах апробації та впровадження навчально-методичного комплексу для забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників за професією «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики» педагоги-експериментатори проводили роботу по залученню здобувачів освіти експериментальних фокус-груп до роботи за темою експерименту. Про результативність такої роботи свідчать перемоги у всеукраїнських та регіональних конкурсах: програмна розробка «Віртуальна платформа «Renewable Energy Systems», відзначена дипломами: Всеукраїнського конкурсу винахідницьких та раціоналізаторських проєктів, (I місце, 2019); XV Всеукраїнського науково-технічного конкурсу «INTEL ECO-Україна 2019 INTEL EXCELLENCE IN COMPUTER SCIENCE AWARD – спеціальна нагорода (II місце, 2019); XVIII Всеукраїнського чемпіонату з інформаційних технологій «Екософт-2019» та X Національного етапу Міжнародного конкурсу комп'ютерних проєктів «INFOMATRIX-2019» (I, II місця); III Київського фестивалю стартапів «CLASS Ідея 2019» (I місце); розробка «UASolar – прикладне програмне забезпечення для розрахунку, проєктування та моделювання систем відновлювальної енергетики» відзначена дипломами: Всеукраїнського конкурсу винахідницьких та раціоналізаторських проєктів (I місце, 2020); Всеукраїнського науково-технічного конкурсу «Еко Техно Україна – 2020» (III місце); Всеукраїнського конкурсу молодіжних проєктів з енергозбереження «Енергія і Середовище – 2020» (III місце); XIX Всеукраїнського чемпіонату з інформаційних технологій «ЕКОСОФТ-2020» (I місце) та XI Національного етапу Міжнародного конкурсу комп'ютерних проєктів «INFOMATRIX 2020» з правом представляти Україну на Світовому фіналі 2021 у м. Бухаресті, Румунія; переможець Національного етапу Міжнародної олімпіади GENIUS OLYMPIAD – 2020, отримав право представляти Україну у 2021 році у Нью-Йорку, США.

У підсумку узагальнення результатів, досягнень та напрацювань експерименту було створено навчально-практичний центр відновлювальної енергетики – центр практичного навчання, діяльність якого спрямована на поширення професійної підготовки робітників для сфери сонячної та теплової енергетики за модульно-компетентісним підходом (надання

часткових кваліфікацій за окремими модулями), перепідготовки дорослого населення, зокрема з числа незайнятих та тимчасово переміщених осіб. Педагогічною групою експерименту розроблено шість освітніх програм навчальних модулів для здійснення сертифікованої підготовки робітників, перепідготовки дорослого населення за частковими професійними кваліфікаціями (окремими модулями) «Фотоелектричні установки», «Монтаж та налагодження геліо-систем», «Помпи тепла (Теплові насоси)», «Основи енергоаудиту», «Моніторинг та аналіз роботи систем ВДЕ», «Обслуговування та поточний ремонт систем ВДЕ». Освітня програма перепідготовки передбачає теоретичне навчання, лабораторно-практичні роботи, виконання практичних операцій з монтажу трубних інсталяцій, підключення геліоколекторних систем теплопостачання та підключення теплових насосів, збирання та підключення сонячних електростанцій, та може реалізовуватись за очно-дистанційною формою навчання. Діяльність Центру спрямована на надання освітніх послуг за всіма видами професійної підготовки, зокрема, первинна професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації, сертифіковане навчання за окремими модулями (компетентностями). Відповідна підготовка педагогічних кадрів сприятиме оновленню переліку професій в регіонах, поширенню передового досвіду впровадження енергозберезувальних технологій та ефективного енергоменеджменту. Протягом жовтня-листопада 2019 року в Центрі за окремими модулями (кваліфікаціями) пройшли курсове навчання та отримали сертифікати 26 осіб з числа дорослого населення.

З метою поширення та впровадження досвіду професійної підготовки кваліфікованих робітників за професією 8169 «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики» у грудні 2020 – лютому 2021 років у навчально-практичному центрі пройшли перепідготовку за новою професією та отримали свідоцтво державного зразку 15 слухачів з числа педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти з п'яти регіонів України (Сумська, Полтавська, Запорізька області, м. Дніпро та м. Київ). Підготовка педагогічних кадрів сприятиме оновленню професій в регіонах, поширенню кращого досвіду впровадження енергозберезувальних технологій та ефективного енергоменеджменту. Також навчально-практичний центр може здійснювати підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які здійснюють/здійснюватимуть професійну підготовку за енергетичними професіями, в тому числі, з нової професії 8169 «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики».

У центрі створено й обладнано другу майстерню-лабораторію монтажу та обслуговування інсталяцій ВДЕ. Освітній простір майстерні-лабораторії організовано за п'ятьма зонами навчально-інтерактивної та практичної діяльності. Теоретична зона оснащена 12 комп'ютерами моноблоками та смарт-панеллю – з метою візуалізації технологічних операцій та принципів роботи систем відновлювальної енергетики. У ній також виконуються лабораторно-практичні роботи з розрахунку, проектування та моделювання

конфігурацій систем відновлювальної енергетики. Лабораторна зона має устаткування та прилади внутрішніх складових системи теплопостачання на основі теплових насосів. Призначена для виконання технічних замірів параметрів та поточного обслуговування, моніторингу роботи системи теплопостачання. Установлено навчальний макет ділянки даху для опанування навичок з монтажу конструкцій сонячних електростанцій та геліоколекторних систем різних конфігурацій, їх підключення та запуску. Ділянку енергоаудиту та роботи з контрольно-вимірювальними приладами оснащено вимірювальними приладами, серед яких: тепловізор, анемометр, термогігрометр, логгер, мультиметр багатофункціональний з тепловізійною камерою, бороскоп для виконання обстеження комунікацій з метою оптимального встановлення елементів з'єднання систем. Практичну зону інсталяцій обладнано двома робочими місцями для монтажу трубних інсталяцій ВДЕ та збирання елементів сонячних електростанцій. Три універсальних робочих місця обладнано інструментом для виконання механічних з'єднань та операцій. Три електричних робочих місця – для збирання і підключення вузлів сонячних електростанцій та фотоелектричних установок. Простір інтерактивного мислення – місце генерування ідей та творчого пошуку здобувачів освіти та педагогів. Оснащений меблями інтерактивної діяльності, кулером та кавовою машиною.

Інструмент майстерні-лабораторії включає: багатофункціональні набори з 111 та 125 елементів, труборізи, трубогиби, кутошліфувальні машини та перфоратори й інше.

На даху будівлі навчально-практичного центру відновлювальної енергетики зведено навчально-виробничу сонячну електростанцію. Творча група експерименту самостійно розробила та отримала фінансування на реалізацію проєкту «Навчально-виробнича сонячна електростанція», що став переможцем щорічного загальноміського конкурсу проєктів на отримання грантів Київського міського голови у галузі освіти — 2019.

Таким чином, використання відновлювальних джерел енергії (зокрема чистої енергії сонця) дозволяє автономно забезпечити енергетичні потреби коледжу, на базі якого проводився педагогічний експеримент. Зазначена експериментальна електростанція автономно забезпечує тепловою та електричною енергією приміщення центру, а її надлишок коледж може перерозподіляти за потреби (зокрема реалізовувати за «зеленим» тарифом).

Водночас «Навчально-виробнича сонячна електростанція» діє як навчальна інсталяція впровадження енергозберезувальних технологій та ефективного енергоменеджменту, що значно покращує якість підготовки та умови навчання як здобувачів професійної освіти, так і слухачів курсової підготовки з числа дорослого населення.

На узагальнювальному етапі експерименту педагогічними працівниками розроблено: навчально-виробничий програмно-апаратний комплекс на базі сонячної енергії та систем теплових насосів, що об'єднує методичні матеріали та навчально-виставкові стенди; навчальний програмно-апаратний комплекс на базі системи теплових насосів для поглиблення

розуміння фізики процесів, що відбуваються у системі, для майбутньої оптимізації енергоефективності систем опалення будівель та максимізації економії енергоресурсів; навчальну систему дослідження з модуль-розширення до теплових насосів для отримання і вивчення повної інформації по циклам роботи обладнання; навчально-виставкові стенди: «Компресор (роторний) в розрізі» для вивчення механізмів роботи енергоефективного обладнання; «Компресор (спіральний) в розрізі» для вивчення механізмів роботи енергоефективного обладнання; «Утеплювальні матеріали для вивчення характеристик, можливостей та економічної складової систем утеплення будинків; «Енергоефективні системи опалення» для вивчення характеристик, можливостей та економічної складової впровадження низькотемпературних систем опалення; «Устаткування до теплових насосів для можливості моделювання аварійних ситуацій та вивчення захисних функцій обладнання».

Таким чином, за період III (узагальнювального) етапу проведена значна робота по вдосконаленню навчально-методичного комплексу для забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників за професією 8169 «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики»; відбувся розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти; проведена низка заходів щодо поширення та впровадження результатів експериментальної діяльності; повністю введено в експлуатацію навчально-практичний комплекс: навчально-практичний центр відновлювальної енергетики, майстерню-лабораторію систем відновлювальної енергетики, майстерню-лабораторію монтажу та обслуговування інсталяцій ВДЕ, навчально-виробничу сонячну електростанцію, що забезпечило належні умови для мультиплікації актуального освітнього та практичного досвіду серед закладів освіти м. Києва й регіонів, та сприятиме формуванню енергоефективної компетентності здобувачів освіти і представників широких кіл населення столиці.

У ході III (узагальнювального) етапу експерименту педагогічно-експериментатори у складі авторського колективу працювали над розробкою професійного стандарту з професії «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики». Робота була організована при інноваційному аерокосмічному кластері «Мехатроніка» Галузевої ради з розроблення та розвитку системи професійних кваліфікацій та професійних стандартів у аерокосмічній галузі. Вже по завершенню експеримента зазначений стандарт був успішно затверджений наказом Міністерства економіки України від 13.01.2022 № 106-22.

Професійним стандартом визначені нові професійні кваліфікації – Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики» III, II та I категорій, порядок навчання та професійного розвитку в межах професії, зокрема підвищення кваліфікації та перепідготовка робітників.

Результати навчання, професійний зміст знань та вмінь повністю релевантні змісту розробленої навчально-планувальної документації для закладів професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичного комплексу та матеріально-технічного забезпечення професійної підготовки, що перевірялися у ході експерименту.

Таким чином, визначені завдання експерименту всеукраїнського рівня за темою «Професійна підготовка кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної і теплової енергетики», що реалізовувались на базі Державного навчального закладу «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» виконано повністю. Досягнуто мету дослідження – теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови професійної підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики.

В Україні кліматичні умови та специфіка господарювання в цілому сприяють освоєнню альтернативних джерел енергії та розвитку альтернативної енергетики. На регіональному рівні особлива увага приділяється подоланню енергозалежності, зниженню енерговитрат та підвищенню енергоефективності регіональної економіки, у т.ч. шляхом збільшення частки альтернативних джерел енергії в паливно-енергетичному комплексі регіонів. Багато областей мають великий потенціал енергії біомаси (відходи рослинництва, тваринництва, деревини). Поступовий перехід комунальних підприємств на альтернативні види палива та енергетики відповідає цілям модернізації комунального господарства. Вітчизняні дослідники пропонують цілу низку варіантів опалення різними видами біопалива.

Отже, впровадження конструктивних ідей досвіду професійної підготовки кваліфікованих робітників за професією 8169 Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики у практику діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти України дозволить розширити зону соціального партнерства між бізнесом і професійною (професійно-технічною) освітою, сприятиме працевлаштуванню випускників на «зелені» робочі місця та запровадженню технологій енергоменеджменту.

Відновлювані джерела енергії та енергоефективність є двома рушіями політики сталого розвитку енергетичного сектору. В умовах глобальної енергетичної трансформації, суспільства прагнуть максимізувати соціальні та економічні вигоди цього процесу. Одночасно з декарбонізацією та реалізацією кліматичних цілей, країнам необхідно створювати якісні робочі місця з високим рівнем кваліфікації працівників та стимулювати економічний розвиток. Це є особливо актуальним як в сучасному кризовому стані економіки України, спричиненому пандемією COVID19 і воєнним станом, так і для повоєнної відбудови економіки та енергетичної незалежності України. У цих умовах просування відновлюваних джерел

енергії та енергоефективності повинно супроводжуватися реалізацією як належної енергетичної політики, спрямованої не лише на активізацію ланцюгів поставок, підтримку місцевого, національного та регіонального економічного розвитку, але також і політики зайнятості, забезпечення кваліфікаційного та професійного розвитку і підготовки працівників.

Саме ці потреби сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної та теплової енергетики покликані забезпечити нові, сформовані та перевірені в процесі експериментальної роботи професійні кваліфікації, закладені в професії 8169 Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики.

Список використаних джерел:

Гуменюк, О., & Новак, І. (2020). *Дослідження створення робочих місць у сферах енергоефективності та відновлюваної енергетики в Україні*. <https://euea-energyagency.org/wp-content/uploads/2020/07/DOSLIDZHENNYA.pdf>.

Гуменний, О.Д. (2018). Концепція проектування SMART-комплексів навчальних дисциплін для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 15.

Кабінет Міністрів України. (2017, Серпень 18). *Енергетична стратегія України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”*, (№605-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>.

Петрович, В. С. (2020). Інноваційна діяльність навчально-практичного центру відновлювальної енергетики – шлях до енергонезалежності. *Професійна освіта*, 2, 5-6.

Петрович, В. С., & Наливайко, К. М. (2021). Освіта та «зелена» енергетика. *Оборонний вісник*, 1, 28-32.

Протопопов, В. В. (2020, Жовтень 28). Енергоефективність та smart-технології. *Третій Молодіжний Український Форум з управління Інтернетом (Youth IGF-UA): III Youth Internet Governance Forum Ukraine*, 63-65.

Радкевич, В.О. (2012). Професійна компетентність – складова професійної культури. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*, 5, 63-73.

Чистякова, Н. Г. (2019). «Сонячний коледж» зустріч з підприємцями та партнерами. *Професійна освіта*, 4, 60.

АНГЛІЙСЬКА МОВА: ЛЕГКО ВИВЧАТИ І ПРОСТО НАВЧАТИ

Ірина Петрусь,
викладач іноземної мови та іноземної мови за
професійним спрямуванням, ДНЗ «Центр сфери
обслуговування м. Житомира»

Анотація. Важливість вивчення іноземних мов у наш час зростає щодня, пов'язано це з високою потребою повсякденного і ділового спілкування з іноземцями. Англійська як мова міжнаціонального спілкування стає важливим чинником майбутнього кар'єрного зростання, особливо у сфері громадського харчування. Уроки іноземної мови, зокрема іноземної мови за професійним спрямуванням, є сприятливим середовищем для формування підприємливої особистості, за умови застосування сучасних освітніх технологій, інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: іноземні мови, англійська мова, професійне спрямування, сучасні освітні технології, інтерактивні методи навчання.

ENGLISH: EASY TO LEARN AND SIMPLE TO LEARN

Iryna Petrus,
teacher of a foreign language and a foreign language
of professional direction, state educational
institution «Center of the service sector of
Zhytomyr»

Abstract. Nowadays, the importance of learning foreign languages is growing every day, due to the high need for everyday and business communication with foreigners. English as the language of international communication becomes an important factor in future career growth, especially in the field of public catering. Foreign language lessons, in particular professional foreign language, are a favorable environment for the formation of an entrepreneurial personality, provided that modern educational technologies and interactive teaching methods are used.

Keywords: foreign languages, English, professional direction, modern educational technologies, interactive teaching methods.

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Інтерес до вивчення мов традиційно великий, бо, перефразовуючи відомий вислів, можна сміливо сказати, що той, хто володіє мовами, володіє світом. Переваги володіння саме англійською мовою поширюються як на соціальне, так і на професійне життя кожної людини.

Успіх майбутньої професійної, зокрема підприємницької діяльності здобувача освіти закладу П(ПТ)О, прямо залежить від рівня сформованості в нього підприємницької компетентності.

Сучасний фахівець сфери громадського харчування – це особа, яка щодня на своєму робочому місці спілкується з величезною кількістю

відвідувачів, як українців, так й іноземців. Мандруючи популярними туристичними місцями світу, складно уявити готель, ресторан чи бар, де співробітники не розмовляли б англійською. Навіть в Україні офіціанти зі знанням англійської – це **must**, адже, щоб врахувати вподобання клієнта-іноземця, залагодити конфліктну ситуацію або підтримати діалог, початкового рівня недостатньо. Важливість вивчення англійської у наш час зростає щодня, пов'язано це з високою потребою повсякденного і ділового спілкування з іноземцями.

Теоретико-методологічні основи формування у молоді ключових компетентностей і, зокрема, підприємливості розкрито в дослідженнях І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін. Різні тлумачення поняття підприємницької компетентності та аналіз її змісту представлено в працях Ю. Білової, О. Коберника, О. Ліскович, М. Ляшенка, Т. Матвеевої, С. Прищепи, В. Сліпенко, О. Сулаєвої та інших. Проблема вивчення значення англійської мови у формуванні підприємливості та кар'єрному зростанні фахівців громадського харчування в контексті освіти є цікавою і для вітчизняних, і для зарубіжних дослідників та науковців, але на сьогодні все ж залишається ще мало дослідженою.

Мета – дослідити та проаналізувати особливості підготовки майбутніх фахівців громадського харчування до підприємницької діяльності та кар'єрного зростання засобом практичного володіння англійською мовою в межах тематики, зумовленої професійними потребами.

На сьогодні особливо гостро перед педагогами стоїть завдання підготовки випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти до працевлаштування в умовах ринкових відносин. Щоб дане завдання могло вирішуватися на достатньому рівні, потрібно здобувачам освіти дати поштовх до розвитку їхньої здатності до підприємницької діяльності, можливість надбати знання, уміння і навички самостійного ведення підприємництва. Педагогічна практика свідчить, що нині у професійній підготовці здобувачів освіти проблема готовності до підприємницької діяльності набула особливого значення. В освітньому процесі вже став загальновідомим факт, що компетентність «ініціативність і підприємливість» означає здатність особи втілювати задуми в життя. Ця компетентність є підтримкою для осіб не лише в їхньому щоденному приватному і суспільному житті, а й на робочому місці, так як допомагає усвідомити контекст роботи і здатність до використання шансів; вона є основою більш конкретних умінь і знань, необхідних тим, хто здійснює заходи суспільного чи комерційного характеру, або бере участь в них.

Підприємливість також повинна стосуватись усвідомлення етичних цінностей і сприяти доброму управлінню (Пехота, 2004, с. 88).

Підприємлива особистість наділена творчим потенціалом, здатністю до інновації та готовністю ризикувати, а також планувати та керувати проєктами для досягнення поставленої мети. Це допомагає людині зрозуміти суть власної діяльності та є підґрунтям для оволодіння конкретними

навичками і знаннями, які стануть необхідними в майбутній професійній діяльності та кар'єрному зростанні. (Туман, (б. д.)).

Уроки іноземної мови, зокрема іноземної мови за професійним спрямуван, за умови застосування сучасних освітніх технологій, інтерактивних методів навчання, що спонукають діяти і мислити. Інтерактивні технології навчання іноземних мов базуються на особистісно-діяльнісному підході та включають: використання інтерактивних методів навчання, серед яких неситуативні (діалог) та ситуативні (ігрові – імітаційні та неімітаційні, неігрові інтерактивні методи – аналіз ситуацій, аукціон ідей тощо); органічне поєднання в навчальному процесі різних засобів навчання (на електронних і паперових носіях інформації) та інноваційних (дистанційних) і традиційних форм навчання за принципами доцільності їхнього впровадження та взаємного доповнення. (Туман, (б. д.)).

На уроках англійської мови за професійним спрямуванням з метою формування підприємницької компетентності варто застосовувати ділові ігри та мовленнєві ситуації для розвитку навичок діалогічного мовлення, наприклад: «Ordering food», «Ordering desserts», «Reserving a table» та ін. Вони мотивують здобувачів освіти не тільки до активного спілкування, а й, за умови застосування правильних підходів, – до усвідомлення себе як підприємливої особи, що вміє аналізувати, послуговуватися ІКТ, мислити інноваційно, переконувати, ухвалювати відповідальні рішення тощо.

Останнім часом широкого розповсюдження в педагогічній практиці набули інтерактивні технології навчання, суть яких у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників (Коваль, & Кочубей, 2011, с. 25).

Однією з таких інтерактивних технологій навчання є проектна робота, яка передбачає створення проекту одним, двома чи групою здобувачів освіти. Варто зупинитися на двох освітніх проектах з англійської мови, які були реалізовані у ДНЗ «Центр сфери обслуговування м.Житомира» – «Діалог культур» та «Вивчення англійської мови – дорожня карта професійного успіху».

Інноваційний проект «Діалог культур» був орієнтований на розвиток умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні; говорінні, письмі), що забезпечують комунікативну компетенцію спілкування іноземними мовами, заохочуючи здобувачів освіти до читання художньої літератури, ознайомлення з фундаментальними цінностями культури; формують гуманістичний світогляд особистості, сприяють розширенню культурно-пізнавальних інтересів, виховують у здобувачів освіти повагу до своїх та культурних традицій інших народів.

Освітній проект «Вивчення англійської мови – дорожня карта професійного успіху» мав за мету сформувати в здобувачів освіти та педагогів іншомовну комунікативну компетенцію за професійним спрямуванням, навички практичного володіння іноземною (англійською) мовою в різних видів мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що зумовлена професійними потребами. У ході спільної діяльності здобувачів

освіти та педагогів з реалізації зазначених вище проєктів були проведені наступні заходи, серед яких:

- проведення навчально-практичних семінарів з іноземної мови для здобувачів освіти та педагогів з предметів професійної підготовки;
- застосування автентичних навчальних посібників під час проведення уроків з предмета «Іноземна мова за професійним спрямуванням»;
- створення навчальних посібників та дидактичних елементів з іноземної мови за професійним спрямуванням для кухарів, офіціантів, барменів, майстрів ресторанного обслуговування та адміністраторів, портье, агентів з організації туризму;
- створення зразків презентацій різних типів обслуговування та страв, зокрема опис процесу їх приготування, для участі у майстер-класах або конкурсах професійної майстерності кухарів, офіціантів, барменів, майстрів ресторанного обслуговування;
- сприяння у підготовці та захисту дипломних робіт українською та англійською мовами для учнів за професіями: кухар, офіціант, бармен, майстер ресторанного обслуговування;
- проведення позаурочних виховних заходів країнознавчого спрямування «Welcome to UK», «Welcome to USA».

В умовах змішанного навчання важливою складовою успішного оволодіння англійською мовою є створення дистанційних курсів для окремих професій, які би повністю відповідали стандартам професійної (професійно-технічної) освіти.

Наприклад, дистанційний курс «Delicious English» – це новий освітній ресурс для фахівців сери харчування, навчальний план якого розроблено відповідно до стандарту професійно-технічної освіти з професії «Кондитер», навчальних програм та поурочно-тематичного планування.

Курс є адаптивним до здібностей та рівня знань здобувачів освіти професійно-технічних навчальних закладів, оскільки вони можуть використовувати сучасні цифрові технології та доступні онлайн-ресурси для отримання практичних мовних та професійних компетенцій.

Цей курс допоміг здобувачам освіти вдосконалити свої навички володіння англійською мовою в робочому середовищі та отримати практичну можливість бути затребуваним, адаптивним та мобільним фахівцем на сучасному економічному ринку України та спільних підприємствах.

Отже, загальновідомо, що успішній особі (а підприємливості одна з її рис) потрібне знання іноземної мови. Англійська як мова міжнаціонального спілкування стає важливим чинником майбутнього кар'єрного зростання особливо у сфері громадського харчування. Використання інноваційних технологій навчання в оволодінні іноземною мовою за професійним спрямуванням сприяє як удосконаленню процесу формування іншомовної комунікативної компетенції здобувачів освіти П(ПТ)О, так і розвитку їхніх інтелектуальних та професійних здібностей, набуття особистісно значущих для кожного знань та вмінь.

Використання інтерактивних технологій сприяє формуванню у здобувачів освіти підприємницької компетентності: вони вчаться вільному спілкуванню, «знімають» із себе закомплексованість, невпевненість, створюють таку робочу атмосферу, де зацікавлені і задіяні всі. А від цього виграють і учні, і педагоги, бо результат – це гарні знання і професійні навички для життя. Здобувачі освіти формують підприємницьку компетентність: вчаться спілкуватися, працювати в команді, розвивають лідерські якості, уміння відстоювати свою точку зору, йти на компроміс.

Список використаних джерел:

Абашина, Н. С. (2003). Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проектів. В *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико-зорієнтований збірник*. (с. 257–258). Департамент.

Коваль, Т. І. & Кочубей, Н. П. (2011). Інтерактивні технології навчання іноземних мов. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психологопедагогічні науки*, 7, 25–37.

Кулалаєва, Н. (2016). Проектне навчання як умова набуття досвіду безпечної праці майбутніми будівельниками. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 12, 69-77.

Пехота, О. М. (Ред). (2004). *Освітні технології: навчально-методичний посібник*. А.С.К.

Туман, В. (б. д.). *Використання мультимедії у вивченні іноземної мови*. Teacher.at.ua. [http:// teacher.at.ua/publ/innovacijni](http://teacher.at.ua/publ/innovacijni)

ЗМІНА ПАРАДИГМИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ

Валентина Попова,

доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання, Інститут професійної освіти НАПН України
<http://orcid.org/0000-0001-8931-8880>

Анотація. Проаналізовано комплекс проблем, пов'язаних з повоєнною відбудовою і зміною парадигми державно-приватного партнерства в Україні. Конкретизовано місце освітнього процесу у відповідних змінах. Визначено суб'єктів міжгалузевої підтримки професійної освіти для досягнення соціального ефекту на національному, регіональному та місцевому рівнях. Обґрунтовано, що задачі освітян у цих умовах полягають у формуванні такого світогляду та підходів до надання професійних навичок, які задовольнятимуть багаторівневий комплекс соціально-економічних інтересів.

Ключові слова: парадигма, державно-приватне партнерство, професійна (професійно-технічна) освіта, суспільна цінність.

CHANGING THE PARADIGM OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN VOCATIONAL (VOCATIONAL) EDUCATION

Valentyna Popova,

Doctor of Sciences in Economics, Professor,
Leading Researcher of the Laboratory of Foreign
Systems of Vocational Education and Training,
Institute of Vocational Education of NAES of
Ukraine

Abstract. The complex problems related to the post-war reconstruction and the change in the paradigm of public-private partnership in Ukraine are analyzed. The place of the educational process in the corresponding changes is specified. The subjects of inter-sectoral support for vocational education have been identified to achieve a social effect at the national, regional, and local levels. It is substantiated that the tasks of teachers in these conditions are to form such a worldview and approaches to the provision of professional skills that satisfy a multi-level complex of socio-economic interests.

Keywords: paradigm, public-private partnership, professional (vocational) education, social value.

Сьогодні розгортається широка полеміка відносно того, якою має бути післявоєнна Україна, який тип економічного розвитку вона матиме, які галузі промисловості стануть домінуючими. Пошук відповідей на ці питання здійснюється у колі науковців і політиків. Повоєнна відбудова передбачає структурну трансформацію національної економіки зі змінами попиту на ринку праці на користь нових кваліфікаційних навичок. Здобуті науковцями знання доводяться до загалу через систему освіти в цілому. На практиці ці

знання значною мірою реалізуються через професійну (професійно-технічну) освіту (П(ПТ)О).

Варварські руйнування промислового, сировинного і енергетичного секторів української економіки значно ускладнюють умови повоєнного відновлення української економіки. Протилежною за змістом, але не менш складною, є необхідність урахування того, що Україна з 23 червня 2022 р. є кандидатом на членство у ЄС. Прагнення стати повноправним суб'єктом світової спільноти реалізується через розуміння й опрацювання відповідних орієнтирів сталого розвитку.

Орієнтація на (державно-приватне партнерство) ДПП указує на приклад вирішення питань загальної перспективи економічного розвитку, яке з початку 21 ст. стало потужним чинником його зростання (Paoletto, 2000). Цільова настанова на освіту є прикладом пошуку шляхів досягнення цієї перспективи, де системі професійної освіти відводиться окрема роль (United Nations, 2015, с. 14, 17). Закордонний досвід свідчить про щільний зв'язок ДПП з якістю та кількістю освітніх послуг.

У Європейській програмі розвитку навичок можливість підвищення кваліфікації впродовж усього життя за рахунок державних та приватних інвестицій є надзвичайно важливим чинником. Програми розвитку навичок та навчання формують простір для тристороннього діалогу, у межах якого соціальні партнери та держава співпрацюють на різних рівнях. Тут відбувається поєднання навчання в навчальному закладі та на робочому місці, участь у цьому процесі роботодавців, зв'язок між теорією і практикою. Професійна освіта та навчання відіграють важливу роль у політиці Європейського Союзу. Курс на Зелену енергетику та цифрову економіку, що покладені в основу економічного зростання та розвитку ЄС, вимагають постійного підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників, мобілізують ресурси та потенціал професійної освіти та навчання.

В умовах стрімкого розвитку країн – лідерів світової економіки, ДПП зазнає принципів змін. Опрацювання відповідних наукових здобутків дасть змогу уникнути небезпеки можливих помилок в Україні.

За первинним задумом, метою ДПП була виключно компенсація дефіциту фінансових ресурсів з державного бюджету, а політичні та соціальні наслідки взагалі не брались до уваги. Поступово задачі ДПП розширилися – партнерські відносини набули форму державних гарантій, схем державно-приватного капіталу або державних програм, спрямованих на підтримку економічного розвитку при збої ринкових механізмів. Тобто, консолідація державних та приватних фінансів відіграє роль певних стабілізаційних фондів, які сприятимуть збільшенню інвестицій у часи кризи, а у часи надмірно бурхливого розвитку стримують спіраль інфляції.

На початку 90-х рр. минулого століття метою ДПП у системі (П(П-Т)О) була ліквідація бюджетного дефіциту та підвищення ефективності, тобто покращення результатів від наданих послуг. Це досягалось завдяки залученню інновацій та потенціалу компетентності приватного сектору. Кінцевою оцінкою ефективності було співвідношення вартості – затрат. У

традиційних інфраструктурних ДПП досягнення результату не було умовою угоди, а мета полягала в тому, щоб надати інфраструктуру або створити суспільну послугу. У цьому випадку ризики державного сектору на умовах контракту передавались приватному партнеру, і таким чином відбувалось його стимулювання.

В умовах сьогодення «ДПП є інструментом, який державні та приватні партнери використовують для спільного проектування та спів-фінансування починань або проектів, що становлять спільний інтерес і спрямовані на формування навичок» (European Training Foundation et al., 2021, с. 18).

У епоху з акцентом на створенні суспільної вартості увага насамперед приділяється соціальним результатам – покращення можливостей працевлаштування, скороченню соціальної нерівності, тобто, кінцевою оцінкою є ефективність та якість послуг. Ризики не відіграють у цьому випадку ключову роль, тому що така угода не забезпечує прибутку у короткостроковій перспективі. Приватні партнери беруть на себе зобов'язання формувати економічне та соціальне середовище таким чином, щоб створювати можливості для розвитку та зростання.

Така зміна ролі приватного сектора в концепції нового державного управління спричинила зміну парадигми ДПП (Hodge & Greve, 2007). Відповідно, з'явилися нові форми ДПП, які поєднують більшу економію та ефективність для суспільства – зайнятість та соціальну інтеграцію (Osborne et al., 2016). Тому державний сектор має усвідомлювати свою роль каталізатора у процесі розвитку людського капіталу в частині формування навичок та компетенцій, які мають відповідати зміні середовища та вимогам забезпечення соціальних результатів.

За останні 30 років державно-приватні кордони змінилися, і створення суспільної вартості не є винятковим обов'язком держави. Усе більша кількість зацікавлених осіб залучається до розробки та реалізації програм місцевого розвитку, які дуже часто є поза межами традиційних юрисдикцій та діють відповідно до моделей сітьового управління (Ritz et al., 2022).

Взаємодія між державним сектором і приватними партнерами у процесі ДПП надає переваги здобуття професійної освіти та навчання, адже цей процес забезпечує зворотній зв'язок з боку попиту, тобто роботодавців, що дасть змогу передбачити нові тенденції з наступним коригуванням пропозиції навичок. Новітня парадигма передбачає, що ДПП у процесі набуття навичок набуває відповідного змістовного навантаження виключно у випадку, коли воно концентрується на результатах та усуває потенційні ризики, притаманні державній політиці.

Співробітництво між урядом та соціальними партнерами ефективно на усіх етапах життєвого циклу в процесі професійного навчання та освіти – при розробленні стратегічних планів, розподілі фінансових ресурсів, реалізації політики надання освітніх послуг, моніторингу якості освіти, оцінюванню здобутих навичок, тощо. Новітня форма ДПП тепер акцентує увагу не стільки на кількості державних затрат та справедливості їх розподілу для

населення, як на економічних та соціальних наслідках, які надає професійна освіта та навчання впродовж усього життя.

Зміна парадигми ДПП, основною метою якої тепер є не тільки ліквідація бюджетного дефіциту, але й створення суспільної цінності, привела до зміни її основних положень, тобто «... визнаних наукових досягнень, що упродовж певного часу дають модель постановки проблем і їхній розв'язок науковому співтовариству» (Кун, 2001, с. 9).

Модель постановки проблем у ДПП з орієнтацією на кінцеві результати та створення суспільної цінності привела до змін:

- у статусі учня (студента), який стає центральною фігурою процесу;
- у ролі приватних партнерів, які тепер, поруч з державою, створюють суспільні блага;
- у сфері відповідальності держави, яка звужується до постачання та регулювання освітніх послуг.

Наслідком цього стали зміни у: задекларованих цілях; кількості залучених партнерів; розмірі інвестицій; горизонті планування; фінансовій віддачі; розподілі ризиків між приватним та державним партнерами тощо.

Задекларовані цілі трансформувались з короткострокових (орієнтованих на отримання прибутку на вкладений капітал та надання відповідної інфраструктури) на довгострокові, які створюють можливості для зростання та розвитку людського капіталу та пов'язані з соціальними результатами (поліпшення можливостей працевлаштування, зменшення соціальної нерівності, підвищення рівня життя тощо).

Значно зросла кількість залучених партнерів на усіх рівнях, що пов'язано з необхідністю міжгалузевої підтримки для досягнення соціального ефекту:

- на національному: партнерами виступають відповідні Міністерства, відомства, органи державної влади, які причетні до вирішення соціально-економічних проблем (загального рівня зайнятості, безробіття, міграції робочої сили, ситуації на ринку праці, тощо);

- на регіональному: партнерами виступають Федерації роботодавців та працівників, торгово-промислові палати та окремі підприємства, з якими мають бути узгоджені питання набуття навичок і компетенцій;

- на місцевому: освітні заклади, профспілки та органи місцевого самоврядування, які мають узгоджувати свої навчальні плани, програми з додаванням різноманітних форм навчання на робочому місці та системі оцінювання набутих кваліфікацій і навичок як постачальники освітніх послуг.

Ризики між приватними та державними партнерами, які раніше на умовах контракту передавались приватному партнеру, трансформувалися у спільну відповідальність та обов'язок формування умов для розвитку людського капіталу.

Відповідно, завдання освітян полягає у зміні світогляду та підходів до надання професійних навичок. Орієнтирами мають бути такі наукові досягнення, які спрямують освітній процес на здобуття компетентності і

фаховості, необхідних для задоволення багаторівневого комплексу соціально-економічних інтересів.

Список використаних джерел:

Vecchi, V., Taurelli, S., & Meer, M. (2021). *Public-private partnerships for skills development: a governance perspective*. Vol. I. Thematic overview, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2816/422369>

Hodge, G. A., & Greve, C. (2007). Public-Private Partnerships: An International Performance Review. *Public Administration Review*, 67(3), 545–558. <http://www.jstor.org/stable/4624596>

Osborne, S. P., Radnor, Z., & Strokosch, K. (2016). *Co-production and the co-creation of value in public services: a suitable case for treatment? (Version 1)*. Loughborough University. <https://hdl.handle.net/2134/20987>

Paoletto, G. (2000) Public Private Sector Partnerships: An Overview of Cause and Effect. In Y. Wang (Ed.) *Public-Private Partnership in the Social Sector: Issues and Country Experiences in Asia and the Pacific* (Tokyo: Asian Development Bank Institute), 35–54.

Ritz, A., Weißmüller, K. S., & Meynhardt, T. (2022). *Public Value at Cross Points: A Comparative Study on Employer Attractiveness of Public, Private, and Nonprofit Organizations*. *Review of Public Personnel Administration*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/0734371X221098153>

United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/9814>.

Кун, Т. (2001). *Структура наукових революцій*. Port-Royal.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ

Микола Пригодій,
доктор пед. наук, професор,
завідувач лабораторії електронних навчальних ресурсів,
Інститут професійної освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0001-5351-0002>

Андрій Гуржій,
доктор техн. наук, професор, дійсний член
(академік) НАПН України, головний науковий
співробітник лабораторії електронних
навчальних ресурсів, Інститут професійної
освіти НАПН України
<https://orcid.org/0000-0001-6923-0830>

Анотація. З метою дослідження рівня розвитку компетентності викладачів з моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці обґрунтовані показники за чотирима критеріями та рівні. Установлено, що більшість педагогів професійного навчання знаходяться на низькому рівні підготовки до моніторингу ринку праці. Розвиток компетентності з моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці можна забезпечити в умовах тренінгової діяльності.

Ключові слова: педагог професійного навчання, моніторинг ринку праці, професійні кваліфікації, компетентність з моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці.

TRAINING OF VOCATIONAL TEACHERS TO MONITOR PROFESSIONAL QUALIFICATIONS IN THE LABOUR MARKET

Pryhodii Mykola,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of
the Laboratory of Electronic Educational Resources,
Institute of Vocational Education of NAES of
Ukraine

Gurzhiu Andrii,
Doctor of Technical Sciences, Professor, Full
Member (Academician) of NAES of Ukraine, Chief
Researcher of the Laboratory of Electronic
Educational Resources, Institute of Vocational
Education of NAES of Ukraine

Abstract. In order to study the level of development of teachers' competence in monitoring vocational qualifications in the labour market, indicators by four criteria and levels are substantiated. It is established that most vocational teachers are at a low level of preparation for monitoring the labour market. The development of competence in monitoring professional qualifications in the labour market can be ensured in the conditions of training activities.

Keywords: vocational teacher, labour market monitoring, vocational qualifications, competence in monitoring vocational qualifications in the labour market.

Згідно Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки (2021)

залишається низка актуальних проблем, які потребують розв'язання: відсутність запроваджених на постійній основі аналізу та моніторингу потреб ринку праці, зокрема на місцевому рівні; низька активність бізнесу та закладів професійної (професійно-технічної) освіти в процесі реалізації програм і проектів державно-приватного партнерства.

Сучасні вимоги, що висуваються до закладів професійної (професійно-технічної) освіти, значно активізувала розробку наукових і практичних проблем профорієнтації. Це обумовлено об'єктивною необхідністю, оскільки, не дивлячись на деякі позитивні результати, профорієнтація в сучасних умовах все ще не досягає своєї головної мети – формування в учнів професійного самовизначення, що відповідає індивідуальним особливостям кожної особистості і запитам суспільства в кадрах (Пригодій, 2018).

Встановлено, що у межах трудової функції «Проведення профорієнтаційної роботи» педагога професійного навчання має володіти професійною компетентністю – здійснення моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці.

Щоб ефективно проводити оцінювання підготовки педагогів професійного навчання до здійснення моніторингу ринку праці визначено критерії та показники професійної компетентності з моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці (Kryvorot, & Pryhodii, 2022): когнітивний (знання способів, засобів пошуку інформації про ринок праці та затребуваність у професійних кваліфікаціях); операційно-діяльнісний (уміння налагоджувати та підтримувати зв'язки з державною службою зайнятості, соціальними партнерами з питань організації виробничої практики й працевлаштування випускників; здійснювати пошук інформації про затребуваність у професійних кваліфікаціях); особистісно-мотиваційний (інтерес до використання цифрових інтернет-технологій, як важливої складової моніторингових досліджень; наполегливість у самостійному поглибленні знань; зацікавленість у пошуку і освоєнні нових технологій моніторингу ринку праці).

Для оцінювання обґрунтовано чотири рівні компетентності з моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці (Pryhodii, 2019):

Початковий рівень – педагог має фрагментарні знання щодо способів, засобів пошуку необхідної інформації; може виявляти окремі вміння налагодження зв'язків з соціальними партнерами з питань організації виробничої практики; не виявляє інтересу до здійснення моніторингу затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій; не прагне до самостійного розширення знань.

Низький рівень – педагог володіє базовими поняттями та знаннями щодо здійснення моніторингу затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій; його вміння вибірккові і не системні; не вмє самостійно обирати оптимальні технології моніторингу; усвідомлює важливість моніторингу ринку праці, але не демонструє наполегливості у власному професійному зростанні у даній галузі знань; має сумніви у своїх можливостях самостійно поглиблювати знання.

Середній рівень – педагог демонструє знання та розуміння необхідності моніторингових досліджень ринку праці; контролює власну діяльність з питань організації виробничої практики й працевлаштування випускників; накопичує інформацію про нові способи, засобів пошуку інформації про ринок праці, але не завжди вдало їх застосовує; демонструє наполегливість у самостійному поглибленні знань, зацікавлений і достатньо допитливий у питаннях аналізу ринку праці.

Високий рівень – педагог знає та розуміє специфіку пошуку інформації про ринок праці та затребуваність у професійних кваліфікаціях; володіє знаннями про особливості налагоджувати та підтримувати зв'язки з державною службою зайнятості, соціальними партнерами з питань організації виробничої практики й працевлаштування випускників; постійно удосконалює уміння та практичні навички щодо здійснення моніторингу затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій; знаходить та наполегливо аналізує нові способи та засоби пошуку інформації про ринок праці; приділяє значну увагу самостійній роботі для поглиблення знань; усвідомлює необхідність моніторингу, як важливої складової професійної діяльності.

Опитування педагогічних працівників з проблеми здійснення моніторингу затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій (рис. 1) показало, що, більшість педагогів мають низький рівень професійної компетентності, головною причиною такого стану є відсутність механізмів їх систематичного залучення до даного виду діяльності та відповідної теоретико практичної підготовки. Педагогічні працівники були залучені, як активні учасники, до тренінгів з налагодження та підтримки зв'язків з державною службою зайнятості, соціальними партнерами з питань організації виробничої практики й працевлаштування випускників закладів освіти та здійснення моніторингу затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій.

Програма тренінгу розрахована на 30 год./1 кредит (10 год. – спільні заняття, 20 год. – самостійна робота), і включала: ознайомлення зі способами, засобами пошуку та основними джерелами інформації про ринок праці та затребуваність у професійних кваліфікаціях (2 год. – аудиторна робота; 6 год. – самостійна робота); визначення актуальних професійних кваліфікацій на регіональному ринку праці (2 год. – аудиторна робота; 4 год. – самостійна робота); ознайомлення зі структурою та специфікою діяльності служби зайнятості (2 год. – аудиторна робота; 2 год. – самостійна робота); круглий стіл (веб-конференція) з представниками службою зайнятості, соціальними партнерами щодо працевлаштування випускників закладів освіти (2 год.); розробка індивідуальної програми розвитку професійних кваліфікацій та її захист (2 год. – аудиторна робота; 8 год. – самостійна робота).

По завершенню тренінгового курсу був проведений контрольний зріз, що засвідчив покращення рівня професійної компетентності педагогічних працівників (див. рис. 1).

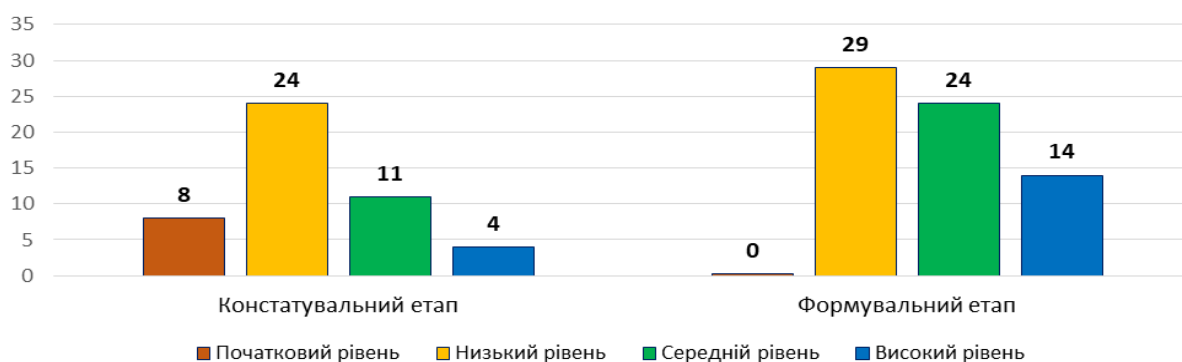

Рис. 1. Рівні професійної компетентності педагогів професійного навчання з моніторингу професійних кваліфікацій на ринку праці

Сучасна система професійної освіти вимагає особливих підходів педагога професійного навчання до організації та проведення профорієнтаційної роботи основними етапами якої у межах закладу освіти стає організація виробничої практики та працевлаштування випускників. Щоб ефективно виконати дане завдання педагог повинен вміти здійснювати моніторинг затребуваних на ринку праці професійних кваліфікацій та володіти способами налагоджувати та підтримувати зв'язки з державною службою зайнятості й соціальними партнерами. Спостерігається низький рівень підготовки педагогічних працівників з даних питань, тому рекомендується посилити теоретико-практичну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання з питань організації моніторингових досліджень та взаємодії із соціальними партнерами.

Список використаних джерел:

Kryvorot, T., & Pryhodii, M. (2022). Training of pedagogical workers for the use of digital internet technologies in the educational process. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.33-41>.

Pryhodii, M. (2019). Analysis of the state of pedagogical workers training to use smart technologies in the educational process. *Professional Pedagogics*, 18, 137-142. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.18.137-142>.

Гуменний, О.Д. (2018). Концепція проектування SMART-комплексів навчальних дисциплін для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Теорія і методика професійної освіти*, 15.

Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. (2021). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1619-р. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-p#Text>.

Пригодій, М.А. (2018). Особливості використання ІКТ у системі післядипломної педагогічної освіти: зарубіжний досвід. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки», 7, 120-124. Взято з <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2787>.

Радкевич, В.О., & Гуменний, О.Д. (2017). SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*, 2(75), 8-12.

ЕКООРІЄНТОВАНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна Пятничук,

кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник лабораторії технологій
професійного навчання Інституту професійної
освіти НАПН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-5607-2949>

Анотація. Екоорієнтовані педагогічні інформаційно-комунікаційні технології уможливають досягнення позитивних результатів у професійній підготовці та вихованні майбутніх робітників-будівельників, формуванні екологічного мислення, відповідальності за результати професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, екологізація освіти, екологічна культура, робітники будівельної галузі.

ECO-ORIENTED PROFESSIONAL TRAINING WITH THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Tetyana Pyatnichuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow
Laboratories of Vocational Training Technologies Institute of
Vocational Education of the National Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine

Abstract. Eco-oriented pedagogical information and communication technologies make it possible to achieve positive results in the professional training and education of future construction workers, the formation of ecological thinking, responsibility for the results of professional activity. Abstract.

Keywords: vocational training, greening of education, environmental culture, construction workers.

Професійна підготовка майбутніх робітників будівельної галузі сьогодні потребує використання педагогами інформаційно-комунікаційних технологій, які здійснюють позитивний вплив на результати навчання і виховання. За визначенням учених, інформатизація освіти – це сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, а також тих, хто цим процесом керує та його забезпечує (Химинець, 2007).

Інформаційно-комунікаційні технології – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, демонстрації та використання даних в інтересах їх користувачів. Інформаційно-комунікаційні технології складаються з інформаційних технологій, а також

телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відеообробки, передачі, мережових функцій управління та моніторингу (Швачич, 2017, с. 6-8).

Науковці визначають такі переваги використання ІКТ у навчальному процесі: індивідуалізація та диференціація навчання; підвищення мотивації навчання; організація пізнавальної діяльності шляхом моделювання; імітація типових професійних ситуацій за допомогою мультимедіа; застосування одержаних знань у наукових дослідженнях; ефективно тренування знань, умінь і навичок; автоматизований контроль результатів навчання; здійснення зворотнього зв'язку; розвиток творчого мислення; можливості об'єднання в навчальних програмах візуальної та звукової форм; створення комфортного середовища навчання (Швачич, 2017; Тимченко, 2019).

У професійній підготовці робітників будівельної галузі впровадження екоорієнтованих ІКТ передбачає використання педагогами *цифрових освітніх ресурсів*, зокрема, зі спеціальності «штукатур»:

- електронні підручники, посібники та матеріали з предметів «матеріалознавство», «технологія штукатурних робіт», «сучасні екоорієнтовані технології будівництва» із завданнями з екологічних проблем;

- електронні методичні розробки семінарських, практичних і лабораторних занять з тем «визначення терміну тужавлення гіпсового тіста», «визначення властивостей і якості декоративних матеріалів» із визначеними екологічними завданнями;

- віртуальні та дистанційні екоорієнтовані завдання для формування дослідницьких умінь з тем «технологія нанесення венеціанської штукатурки та її імітація», «фактурне декорування поверхонь підручними засобами»;

- електронні довідники, словники, перекладачі та бази даних для використання у процесі навчання: «вирій життя будівельників», «краса професії штукатур», «екологічний словник будівельника» тощо (Пятничук, 2022).

Особливого значення для формування екологічного мислення та відповідальності майбутніх будівельників набувають мультимедійні засоби навчання, які надають такі види інформації: текст; зображення; анімаційні картини; аудіо коментарі; цифрове відео. Технології, які дозволяють з допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну інформацією, називаються мультимедійними (Гончаренко, 2011, с. 298).

Розглянемо можливість застосування різних засобів мультимедіа (Коваль, 2009) в екоорієнтованій професійній підготовці робітників з професії «лицювальник-плиточник» з урахуванням висновків науковців:

- використання електронних лекторів, підручників, енциклопедій з предметів «матеріалознавство», «основи будівельного креслення», «технологія виконання лицювальних робіт» із включенням авторських розробок педагогів з екологічних проблем по кожній темі, зокрема «екологічні проблеми при видобутку природної сировини для виготовлення плитки», «способи уникнення шкоди навколишньому середовищу при

виготовленні плитки», «технологія екологічно чистого виконання лицювальних робіт» тощо;

- розроблення ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту, зокрема з тем «екологічні вимоги при виконанні лицювальних робіт», «домобудівельні норми та їх роль» тощо;

- моделювання процесів і явищ у будівельній галузі із забезпечення екологічних норм при проведенні лабораторних робіт, зокрема «приготування розчинів для лицювальних робіт», «використання сучасних матеріалів для лицювальних робіт», тощо;

- забезпечення дистанційної форми навчання: розроблення педагогами відеоуроків, презентацій, завдань для самостійного пошуку рішень з екологічних питань будівельної галузі;

- проведення інтерактивних освітніх телеконференцій за темами «екологічні способи використання природних ресурсів», «використання відновлювальних джерел енергії в будівельній галузі» із висвітленням досліджених учнями напрямів тощо;

- побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів) з основних тем предметів;

- створення і підтримка сайтів закладів освіти з екологічних напрямів: розроблення і висвітлення презентацій для предметних тижнів та профорієнтаційної роботи «сучасне будівництво і екологія», «вирішення проблем навколишнього середовища у професії», «моя професія і екологія», «відео про професію» тощо;

- створення учнями презентацій дослідженої ними інформації щодо екологічних проблем, пов'язаних з професією та будівельною галуззю «екологія відновлювальних енергоносіїв», «використання природних ресурсів» тощо;

- здійснення проєктивної і дослідницької діяльності: виконання творчих випускних робіт із включенням розділу щодо розгляду екологічних проблем.

Сьогодні однією з провідних тенденцій світових інформаційних технологій є хмарні технології. У професійній підготовці робітників будівельної галузі можуть використовуватися різні види хмарних сервісів: приватна хмара (Private cloud), спільна хмара (Community cloud), публічна хмара, гібридна хмара (Hybrid cloud), зокрема, для пошуку екоорієнтованої інформації з тем «технології лицювання древності», «технологія виконання плиточних робіт», «технологія виконання мозаїчних підлог» тощо

Загалом, використання ІКТ у екоорієнтованій професійній підготовці уможливорює формування універсальних умінь учнів з: пошуку інформації в інформаційному середовищі освітнього закладу, вітчизняних та світових сховищах освітніх ресурсів; фіксації інформації про довкілля з метою подальшого використання; підготовки виступів з аудіовізуальною підтримкою; розташуванням їх у мережі; створення медіа-повідомлень; ведення індивідуальної та групової роботи тощо.

Використання ІКТ у закладі освіти має переваги: підвищення інтересу й загальної мотивації до навчання завдяки новим формам роботи; індивідуалізація навчання; об'єктивність контролю; активізація навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подачі інформації; формування вмінь та навичок для здійснення творчої діяльності; виховання інформаційної культури; оволодіння навичками оперативного прийняття рішень у складній ситуації; доступ студентів до банків інформації, можливість оперативно отримувати необхідну інформацію; інтенсифікація самостійної роботи студентів; зростання обсягу виконаних на урок завдань (Швачич, 2017, с. 15).

Водночас, зростаючі вимоги суспільства до компетентності викладачів обумовлюють потребу в безперервній підготовці педагогів в галузі інформаційно-цифрових технологій, необхідністю використання викладачем можливостей інформаційно-цифрових технологій (Волкова, 2018; Химинець, 2007).

За визначенням науковців, складовими цифрової компетентності педагога є такі:

професійне залучення: використання засобів цифрових технологій для спілкування, співпраці та професійного розвитку;

цифрові ресурси: пошук, створення і поширення;

навчання та викладання: управління та організація використання засобів цифрових технологій у навчанні;

оцінювання: використання засобів цифрових технологій і стратегій для вдосконалення цифрового оцінювання; розширення можливостей тих, хто навчається: упровадження цифрових технологій для вдосконалення інклюзивної, індивідуальної освіти та активного залучення учнів і студентів;

сприяння цифровій компетентності учнів: забезпечення можливостей креативного та відповідального використання цифрових технологій для роботи з інформацією, комунікації, створення контенту і розв'язування проблем (Волкова, 2018; Тимченко, 2019).

Інформаційно-комунікаційну компетентність педагога та її складові науковці визначають як здатність:

– здійснювати інформаційну діяльність по збору, обробці, передачі, збереженню інформаційного ресурсу, по продукуванню інформації;

– реалізовувати можливості електронних видань освітнього призначення і розподіленого в мережі Інтернет інформаційного ресурсу;

– організовувати інформаційну взаємодію між учасниками освітнього процесу на базі засобів інформаційно-комунікаційних технологій;

– створювати і використовувати психолого-педагогічні діагностичні методики контролю і оцінки рівня знань учнів, їх просування в навчанні;

– здійснювати навчальну діяльність з використанням засобів ІКТ із урахуванням особливостей конкретного навчального предмету (Швачич, 2017; Тимченко, 2019; Химинець, 2007).

Підготовка педагогів по впровадженню екоорієнтованих ІКТ передбачає: участь у наукових конференціях, семінарах, тренінгах, вебінарах,

педагогічних майстернях, фестивалях педагогічної майстерності, педагогічних форумах; проходження дистанційних курсів (з використання розширених сервісів Google для навчальної діяльності); використання цифрових комунікацій в інноваційних проєктах, упровадження дистанційного навчання у закладі освіти.

Отже, у процесі професійної підготовки робітників будівельної галузі застосування екоорієнтованих інформаційно-комунікаційних технологій сприяє мотивації учнів у розвитку свідомого ставлення до проблем екології, відповідальності за наслідки професійної діяльності; індивідуалізації та інтенсифікації процесу навчання та підвищенню його ефективності; розвитку особистісних якостей учня, навичок самостійної навчальної роботи.

Список використаних джерел:

Волкова, Н. П. (2018). *Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб.* Дніпро: Університет ім. Альфреда Нобеля.

Коваль, Т. І., (2009). *Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб.* Вид. центр НЛУ.

Криворот, Т., & Пригодій, М. (2022). Тренінгова підготовка педагогічних працівників до застосування цифрових інтернет-технологій у освітньому процесі. *Professional Pedagogics*, 1 (24), 33-41.

Пятничук, Т. В. (2022). Застосування екоорієнтованих інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх робітників будівельної галузі. *Вісник Глухівського НПУ імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 2 (49).

Тимченко, О. В. (2019). Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців освіти. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*, 1 (37). <https://www.narodnaosvita.kiev.ua/>.

Химинець, В. В. (2007). *Інноваційна освітня діяльність*. Інформаційно-видавничий центр ЗППО.

Швачич, Г. Г., Толстой, В. В., Петречук, Л. М., Іващенко, Ю. С., Гуляєва, О. А., & Соболенко, О. В. (2017). *Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник*. Дніпро: НМетАУ.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Валентина Радкевич,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний
член (академік) Національної академії
педагогічних наук України, директор Інституту
професійної освіти Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-9233-5718>

Анотація. Проаналізовано основні виклики функціонування професійної та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану. Охарактеризовано пріоритетні завдання державної освітньої політики для вирішення проблем нормативно-правового, науково-методичного, соціально-педагогічного, ресурсного тощо забезпечення професійної та фахової передвищої освіти, орієнтованих на повоєнне відновлення економіки України та перехід до сталого розвитку.

Ключові слова: професійна освіта, фахова передвища освіта, виклики, Інститут професійної освіти НАПН України, науково-методичне забезпечення, відновлення повоєнної економіки.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF VOCATIONAL AND PROFESSIONAL PRE- HIGHER EDUCATION FOR THE RECOVERY OF POST-WAR ECONOMY

Valentyna Radkevych,

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor,
Full Member (Academician) of NAES of Ukraine,
Director of the Institute of Vocational Education of
NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The main challenges of the functioning of vocational and professional pre-higher education under martial law are analyzed. The priority tasks of the state educational policy for solving the problems of normative and legal, scientific and methodical, socio-pedagogical, resource, etc. support of vocational and professional pre-higher education, focused on the post-war economic recovery of Ukraine and the transition to sustainable development, are characterized.

Keywords: vocational education, professional pre-higher education, challenges, Institute of Vocational Education NAES of Ukraine, scientific and methodological support, post-war economic recovery.

В умовах воєнного стану поняття «сталий розвиток» є важливою і конкретною метою, що орієнтує державну освітню політику на побудову системи взаємопов'язаних пріоритетів для максимально швидкого забезпечення економічного розвитку країни в повоєнний період. Через спричинені війною руйнування вітчизняна система професійної освіти та фахової передвищої освіти втратила змогу розпочати навчальний рік більш ніж у трьох сотнях знищених і пошкоджених інфраструктурних освітніх об'єктах. Уцілілі заклади освіти, окрім підготовки до навчального року,

опікуються також питаннями житла, харчування, безпеки та освіти сотень тисяч внутрішніх переселенців. Наразі це – найбільший виклик вітчизняній освіті, що впродовж останніх років обходилася «косметичними ремонтами», але тепер у найкоротші строки має змінити парадигму свого розвитку, а саме: фінансування, матеріально-технічне забезпечення, управління, розроблення стандартів, запровадження інноваційних методів формування гармонійної системи громадянських і професійних цінностей та якостей особистості.

Перед вітчизняною системою професійної та фахової передвищої освіти постали також світові глобальні виклики, що мають бути враховані на всіх рівнях вітчизняної освітньої політики вже в найближчому майбутньому. До них варто віднести: потужні демографічні проблеми (зростання кількості населення Землі, що визначає дефіцит продуктів харчування і запит на новітні технології збільшення врожайності й розвитку тваринництва; зумовлені війною міграційні потоки, що потребують розвитку ефективних міжнародних логістичних моделей вирішення продовольчих криз); структурну зміну сектора енергетики, що актуалізує розвиток відновлювальної енергетики та нових технологій зберігання й передачі енергії; зумовлені зростаючими техногенними і воєнними загрозами ризику для довкілля й економіки країн світу та детермінована ними потреба в переході людства на «зелений» зміст своєї діяльності; цифровізація різних сфер виробництва та освіти (зростання значущості інтернету речей, хмарних технологій, роботизації, цифрових екосистем, пілотної техніки, smart-логістики тощо; зростання безробіття і потреби в перенавчанні значної кількості працівників новим навичкам, здебільшого цифровим і гібридним; збільшення хакерських атак і порушень цифрових прав громадян, що актуалізує запит на формування цифрової, інформаційної та медійної грамотності майбутніх фахівців) (Сейко, & Єршов, 2021).

Окрім світових глобальних трендів, державна освітня політика має також враховувати детерміновані війною вітчизняні виклики. Улітку 2022 року тисячі освітян і науковців стали учасниками формування нової Візії Відновлення України, відповідно до якої наша держава в осяжній перспективі має стати сильною європейською країною, «магнітом іноземним інвестиціям» для прискорення стійкого економічного зростання та забезпечення інноваційності, конкурентоспроможності і престижності вітчизняної освіти і науки. До основних вітчизняних *викликів* маємо віднести: зменшення кількості здобувачів освіти та зміну їх демографічного складу через війну; відсутність рівноправних партнерських відносин закладів освіти з бізнесом; недостатня відповідність компетентностей випускників закладів освіти вимогам сучасного ринку праці; неprestижність в Україні робітничих професій; значний відтік кваліфікованих кадрів за кордон; дефіцит конкурентоспроможних кваліфікованих робітників на вітчизняних ринках праці; запит суспільства та економіки на систему професійної освіти нової якості; потужні потреби воєнно-промислового комплексу та сфер виробництва, пов'язаних з повоєнною відбудовою інфраструктури країни (Радкевич та ін., 2022).

Водночас ми розуміємо, що виклики, якими б потужними вони не були, створюють і додаткові *можливості*. У нас з'являються, наприклад, такі можливості: сформувані в суспільстві позитивний імідж професійної освіти як важливого чинника економічного відновлення і розвитку країни; прискорити системні зміни в системі професійної освіти; створити ефективну мережу потужних професійних коледжів, забезпечити їх інноваційним науково-методичним супроводом та сучасним матеріально-технічним оснащенням; розробити сучасні професійні та освітні стандарти; модернізувати освітні програми підготовки здобувачів освіти та педагогів професійного навчання (Радкевич, 2022).

З огляду на це, найбільш *пріоритетними завданнями* вітчизняної освітньої політики є: обґрунтування шляхів оперативного відновлення освітньої інфраструктури; здійснення аудиту системи професійної та фахової передвищої освіти; розроблення механізмів створення ефективної мережі закладів освіти, здатної готувати конкурентних фахівців відповідно до повоєнних потреб економіки, суспільства й особистості; забезпечення відповідності змісту і якості професійної та фахової передвищої освіти потребам роботодавців; осучаснення системи фінансування; надання закладам освіти реальної академічної та фінансової автономії; створення безбар'єрного доступу людей з інвалідністю, внаслідок війни, до професійної освіти і перенавчання; розроблення програми психолого-педагогічної підтримки, соціокультурного розвитку учнів-сиріт та адаптації їх до життя в суспільстві й професійній діяльності.

Наголосимо також про можливі *обмеження* й перешкоди, що можуть стати на заваді реалізації цих завдань і можливостей. Серед них:

– *нормативно-правові* (застаріле законодавство у сфері професійної освіти; відсутнє законодавство щодо впровадження повноцінної дуальної форми здобуття освіти, розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної та фахової передвищої освіти, функціонування центрів кар'єри, бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів тощо; недосконала система управління закладами професійної освіти);

– *науково-методичні* (недосконалість освітніх програм підготовки майбутніх фахівців і педагогів професійного навчання; недостатні умови для формування в закладах освіти підприємницької, кар'єрної, самоосвітньої, екологічної, енергоефективної, громадянської компетентностей випускників; несистемні зв'язки закладів освіти з науковими установами для здійснення інноваційної освітньої діяльності);

– *соціально-педагогічні* (недосконала профорієнтаційна робота з учнівською молоддю; низька мотивація соціальних партнерів до участі в модернізації професійної освіти, низька мотивація педагогів до участі в реформуванні системи освіти);

– *демографічні* (скорочення частки молоді в загальній чисельності населення України; значний відтік молоді на навчання за кордоном);

– *ресурсні* (нерозвиненість автономії закладів освіти; мінімальне фінансування закладів освіти; відсутність бюджетів розвитку; тривалість

процедури розроблення/оновлення професійних стандартів, визначення часткових кваліфікацій; недостатнє кадрове забезпечення закладів освіти педагогами та освітніми менеджерами з інноваційним типом мислення).

За таких умов першочергового значення набуває оперативне вирішення проблеми нормативно-правового забезпечення створення принципово нової системи професійної освіти. Нині чинною є низка документів загальнодержавного значення, спрямованих на сприяння вирішенню багатьох озвучених нами проблем. Серед них: Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна П(ПТ)О» на період до 2027 року (Кабінет Міністрів України, 2019); Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (Кабінет Міністрів України, 2020); Національна економічна стратегія на період до 2030 року (Кабінет Міністрів України, 2021); Стратегія людського розвитку (Рада національної безпеки і оборони України, 2021); Указ Президента України «Про пріоритетні заходи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» (Верховна Рада України, 2021); Концепція державної цільової програми розвитку П(ПТ)О на 2022-2027 роки (Кабінет Міністрів України, 2021).

Водночас, на наше переконання, оперативного розроблення та ухвалення потребує низка документів, без яких практично неможливо реалізувати жоден з проєктів, представлених у Плані відновлення України. До них можна віднести: Закон України «Про професійну освіту»; Концепцію розвитку професійної освіти України на 2023-2032 рр., «Положення про професійний коледж». Потреба забезпечення сталого розвитку українського суспільства у його повоєнній відбудові висуває нові вимоги до якості професійної та фахової передвищої освіти, їх змісту, відповідності кваліфікацій потребам сучасного ринку праці. Зокрема у повоєнний період зростає затребуваність підготовки кваліфікованих робітників для високотехнологічного виробництва, будівельної, машинобудівної галузей, сфери відновлювальної енергетики, комунального господарства та обслуговування населення. Цьому дуже сприятиме вчасне розроблення та оновлення актуальних професійних стандартів, в якому бере активну участь заснований в Інституті в 2009 р. Центр сучасних професій і технологій навчання. Принагідно зазначимо, що в 2020-2021 рр. Центр виступив ініціатором, основним розробником та організатором громадського обговорення професійних стандартів: «Майстер виробничого навчання», «Методист закладу професійної (професійно-технічної) освіти», «Педагог професійного навчання». У 2022 р. науковці Інституту взяли активну участь у розробленні професійного стандарту «Монтажник систем утеплення будівель», ініційованого Професійною спілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України, та низки інших професійних стандартів для сфери обслуговування населення.

У 2014 р., після низки економічних та енергетичних війн рф проти України та окупації частини Луганської й Донецької областей, стало абсолютно очевидним, що Україні потрібно забезпечити повну енергетичну

незалежність від країни-агресора, розробити нову парадигму енергетичної безпеки країни та енергозберезувальної культури особистості, відповідно до Плану відновлення України відбудувати сучасні енергоефективні й безпечні заклади освіти, сформувавши енергоефективну компетентність у майбутніх фахівців усіх галузей вітчизняної економіки. З цією метою на базі створеного в Інституті професійної освіти НАПН України Центру енергоефективності було проведено кілька експериментів всеукраїнського рівня. У 2018 р. завершено дослідження з формування енергоефективної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю на основі проєктних технологій (Наказ МОН України № 666 від 13.06.2016). У 2018-2021 рр. Центр сприяв проведенню дослідження з професійної підготовки кваліфікованих робітників для сфери обслуговування відновлювальних систем сонячної і теплової енергетики, що проходило на базі Київського і Тернопільського професійних коледжів з посиленою військовою та фізичною підготовкою (Наказ МОН України № 1141 від 19.10.2018). Учасниками експерименту розроблено проєкт професійного стандарту з нової професії «Майстер з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики»; створено навчально-практичний центр відновлювальної енергетики з практичного навчання робітників за модульно-компетентісним підходом (надання часткових кваліфікацій за окремими модулями) та перепідготовки дорослого населення, в тому числі з числа незайнятих та тимчасово переміщених осіб; розроблено і впроваджено відповідну освітню програму та її навчально-методичне забезпечення; організовано й проведено низку семінарів, майстер-класів, інтернет-конференцій для педагогів і дорослого населення, чия діяльність пов'язана з відновлювальною енергетикою. Розроблені в межах цього експерименту педагогічні інновації мають бути поширені в інші заклади освіти для збільшення обсягів підготовки фахівців сфери відновлювальної енергетики.

Світова і вітчизняна практика доводять перспективність розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної та фахової передвищої освіти (Вороніна-Пригодій та ін., 2022; Кравець, 2022; Радкевич, 2022b). Це в сучасних умовах передбачає: участь партнерів у відновленні зруйнованої і пошкодженої освітньої інфраструктури та її осучаснення; збільшення доступу суб'єктів освіти до високотехнологічного обладнання і техніки; системне розроблення професійних стандартів, стандартів освіти й освітніх програм; оновлення професійних кваліфікацій; створення цифрового освітнього середовища, зокрема в центрах професійної досконалості; проведення системного моніторингу працевлаштування випускників закладів освіти; формування державного і регіонального замовлення на підготовку кадрів на основі прогнозування потреб ринку праці в професійних кваліфікаціях; оцінювання результатів навчання студентів закладів професійної та фахової передвищої освіти (Лузан, 2022). Реалізація цих завдань сприятиме підвищенню якості професійної підготовки затребуваних повоєнною відбудовою фахівців та оптимізації державних витрат на освіту.

Для забезпечення ефективної діяльності закладів освіти важливим є впровадження проєктного управління ними. У цьому контексті важливе значення має педагогічний інструментарій для підвищення проєктної компетентності керівників закладів освіти (планування заходів, складання графіків та визначення строків виконання, організація комунікації й діяльності людей, управління колективом для досягнення мети, контроль за здійсненням оцінювання результатів досягнення цілей враховуючи умову на кожному етапі близької, середньострокової або далекої перспективи). Його впровадження дало змогу довести, що здійснення в закладах освіти цілеспрямованої проєктної діяльності уможливорює залучення додаткових ресурсів (людських, фінансових, технічних тощо) для інноваційного розвитку закладів освіти, підвищує рівень їхньої конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, розвиває міжнародне співробітництво, сприяє інтернаціоналізації освіти.

Відомо, що 52 % українців знаходяться на рівні нижче «базового рівня» цифрової грамотності. Низьким є також рівень цифрових навичок педагогічних працівників і керівників закладів професійної та фахової передвищої освіти. Для усунення цієї серйозної проблеми на державному рівні важливо: спростити процес вибору дисциплін у межах обов'язкових щорічних предметів підвищення кваліфікації; полегшити доступ до онлайн-платформ підвищення кваліфікації педагогів (приватних, державних, комунальних); визначити для професійної та фахової передвищої освіти обов'язкові базові цифрові компетентності; включити у програми професійної освіти і освіти дорослих сучасні курси цифрової освіти; запровадити в усіх державних службах, які надають послуги в онлайн-форматі, посади цифрових консультантів для громадян; створити нові цифрові професії, забезпечити їх якісний науково-методичний супровід.

Важливо зазначити, що для реалізації цифрової трансформації суспільства й економіки вже передбачено створити державну й регіональні стратегії розвитку індустрії 4.0 та дорожні карти цифрової трансформації в агросекторі, машинобудуванні, харчовій, переробній промисловості, енергетиці, гірничодобувної промисловості, оборонній сфері. В освітній сфері передбачається: запровадження універсальних, цифрових послуг (ноутбук для кожного вчителя, планшет – для кожного студента, мультимедійний контент – для кожного уроку, смарт-прилади та Wi-Fi – у кожній аудиторії), запровадити в закладах професійної та фахової передвищої освіти системи цифрового управління, цифрові платформи для навчання й цифрові освітні паспорти здобувачів освіти. З огляду на це, науковцями Інституту було впроваджено концепцію проєктування SMART-комплексів та методик їх розроблення для підготовки кваліфікованих робітників аграрної, будівельної і машинобудівної галузей (Гуменний та ін., 2021; Гуржій та ін., 2021); обґрунтовано переваги використання цифрових технологій у освітньому процесі (Пригодій та ін., 2022); розроблено класифікацію цифрових технологій, що застосовуються у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників; удосконалено методик

розвитку професійної компетентності викладачів освіти із застосуванням цифрових технологій вибору методів, форм і засобів навчання в інформаційно-освітньому середовищі закладу освіти відповідно до вимог специфіки професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників (Кручек, 2022; Радкевич, 2022а).

Сталий розвиток передбачає забезпечення громадян гідною працею, що дуже складно реалізувати в умовах війни. Згідно рейтингу Global Entrepreneurship Index за розвитком підприємницької культури Україна перебуває на 77 місці, що є трохи вищим ніж у Молдови та Armenії, і дещо нижчим, ніж у Польщі, Латвії, Естонії, Чехії тощо. Це свідчить про те, що вітчизняна система професійної освіти вже зараз має подбати про формування у студентів навичок для самозайнятості і розвитку підприємницької кар'єри в галузях, затребуваних у повоєнному відновленні країни (Орлов, 2022). Таким чином, актуалізується значимість підготовки молоді і дорослих до малого підприємництва. Цей динамічний складник структури національного господарства забезпечує створення додаткових робочих місць, насичує споживчий ринок різними товарами і послугами, а найголовніше – визначає темпи сталого розвитку економіки країни. Тому нами запропоновано технології розвитку в майбутніх фахівців підприємницької компетентності для ведення малого бізнесу на основі фінансової грамотності, проєктної діяльності, ділової активності та самоменеджменту, маркетингового менеджменту тощо. Розроблено також організаційно-педагогічні умови організації в закладах освіти консультування з молодіжного підприємництва для відкриття і ведення власного бізнесу, навчання майбутніх фахівців продукувати та впроваджувати інноваційні рішення, справлятися зі стресовими ситуаціями, працювати в команді, діяти в умовах невизначеності, уміти просувати інновації шляхом ринкового бізнесу, оцінювати ступінь ризику і приймати адекватні управлінські рішення (Базиль, 2021; Єршова, 2022а). Педагогічні інновації вчених Інституту апробувалися в межах двох експериментів всеукраїнського рівня, опубліковані у понад 50 наукових виданнях (з яких 2 – з грифом МОН України), оприлюднені у 79 масових заходах, з яких 20 – міжнародні.

Нині дуже актуальною є ще одна важлива проблема – необхідність забезпечення професійної адаптації тисяч українських воїнів та цивільних громадян, які через спричинену війною інвалідність втратили можливість працювати за фахом. Відтак потрібно: оперативно здійснити перегляд функцій Державної служби зайнятості, наукових та освітніх установ, фокусуючи увагу на розробленні програм і курсів професійної адаптації людей з інвалідністю внаслідок війни; спрямовувати розвиток державно-приватного партнерства на вирішення проблем працевлаштування цих категорій людей; організувати спеціальну психологічну і методичну підготовку педагогів професійного навчання для роботи з особами з інвалідністю внаслідок війни; при наукових та освітніх установах і центрах державної служби зайнятості відкрити школи кар'єрних коучів для

консультування людей з інвалідністю; оновити зміст освітніх програм підготовки педагогів для системи професійної освіти з метою залучення ветеранів війни до педагогічної, науково-педагогічної та наукової діяльності; забезпечити державну цільову фінансову підтримку ветеранів та осіб з інвалідністю внаслідок війни для здобуття вищої освіти, перекваліфікації та перенавчання; розвивати наукові дослідження з проблем науково-методичного супроводу професійної адаптації людей з інвалідністю внаслідок війни.

Для ефективного відновлення економіки країни дуже важливо мати об'єктивну інформацію щодо потреб ринків праці і стану мережі закладів професійної та фахової передвищої освіти. У 2022 р. З цією метою в Інституті працювали дві творчі групи, які підготували інформаційно-аналітичні матеріали, де зазначили доцільність: запровадження щорічного національного опитування всіх груп стейкхолдерів щодо виявлення основних потреб та визначення пріоритетів розвитку національної системи професійної освіти з оприлюдненням відповідного звіту; розроблення системи аналізу та прогнозування ринку праці, створення мапи національного ринку праці в реальному часі; розроблення і впровадження механізмів проведення систематичного неупередженого наукового аудиту системи професійної освіти в Україні з оприлюдненням відповідних інформаційно-аналітичних матеріалів; вивчення ефективності підготовки кваліфікованих робітників у закладах освіти різних видів і типів підпорядкування; забезпечення впровадження в закладах освіти механізму відстеження кар'єрного шляху випускників, їх участі у повоєнному відновленні економіки країни; розроблення науково обґрунтованих методик формування оптимальної мережі закладів професійної та фахової передвищої освіти в період воєнного стану та інноваційної системи професійної освіти для повоєнного відновлення і розвитку національної економіки України.

Докорінної зміни потребує також державна система професійної орієнтації населення на робітничі професії. Як показало базове моніторингове дослідження Інституту освітньої аналітики (2020), в закладах загальної середньої освіти найбільш очевидною є проблема низького рівня організації профорієнтаційної роботи. У більшості шкіл для ознайомлення учнів з майбутніми професіями обмежуються використанням інформаційних стендів (84%) та ознайомчо-роздатковими матеріалами (82%); і лише 20% закладів освіти використовують у профорієнтаційній роботі можливості сучасних інформаційних технологій, створюючи на своїх сайтах відповідні сторінки; 91% – не мають сучасних комп'ютерних програм профорієнтаційного змісту; у 52% – профорієнтаційні заходи відбуваються лише кілька разів на рік, а в 18,0% закладів – не проводяться взагалі. У більшості шкіл (80,6%) відсутні Центри кар'єри, а там, де вони є, профорієнтація проходить здебільшого у формі зустрічей з представниками центрів зайнятості. Таким чином, застарілі форми профорієнтаційної роботи, відсутність належного комп'ютерного і програмного забезпечення, низький рівень використання інформаційних технологій свідчать про системне

відставання профорієнтаційної роботи від потреб сучасного ринку праці. Тому очевидно, що за такого підходу учням буде важко зробити правильний професійний вибір і скористатися значною пропозицією робочих місць у повоєнній відбудові країни.

Зазначимо, що агресія РФ проти України актуалізувала необхідність побудови нової парадигми громадянського виховання учнівської молоді, ґрунтованого на розвитку в них критичного мислення, соціальної відповідальності та низки компетентностей, що є ціннісним фундаментом розвитку демократичного суспільства, компетентнісною основою розуміння і захисту демократичних прав і свобод особистості. З цією метою співробітниками Інституту розроблено низку історико-педагогічних матеріалів і презентацій для проведення позакласних занять з громадянської освіти і виховання, організовано й проведено вебінари з громадянської і правової освіти майбутніх фахівців (Єршова, 2022b); пройдено тренінг-курс «Інтерактивні методики викладання курсу «Демократія: ідеї на практиці» для поширення інтерактивних методик, спрямованих на поглиблення знань з громадянської освіти і формування у здобувачів освіти свідомого ставлення до демократичних цінностей, прав і свобод людини. У системі професійної та фахової передвищої освіти важливо також запровадити практику створення освітньо-культурних хабів, мультифункціональних центрів з цифровими бібліотеками, структурних підрозділів наукових установ для забезпечення якісного науково-методичного супроводу здійснення виховної діяльності у закладах професійної та фахової передвищої освіти.

Отже, провадження державою послідовної освітньої політики, спрямованої на наукове осмислення зарубіжного й вітчизняного досвіду розвитку професійної та фахової передвищої освіти, орієнтованої на гармонійний розвиток особистості майбутніх фахівців, розвиток молодіжного і соціального підприємництва, формування навичок, необхідних для працевлаштування на «цифрових» і «зелених» робочих місцях, інтеграцію професійної освіти в європейський освітній простір тощо, – дасть змогу посилити позиції України у світі, пришвидшити повоєнне відновлення її економіки та перехід до сталого розвитку.

Список використаних джерел:

Humennyi, O., Radkevych, V., & Radkevych, O. (2021). An Environmental Approach to Developing and Applying Smart Complexes of Academic Disciplines in Professional Training of Future Specialists. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(2), 516–539. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/434>

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100.

Базиль, Л. (2021). Підготовка майбутніх фахівців до підприємницької діяльності: реалії і перспективи. *Професійна педагогіка*, 2(23), 149–158. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.149-158>

Верховна Рада України. (2021, Березень). *Указ Президента України. «Про пріоритетні заходи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти»*. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130/2021#Text>

Вороніна-Пригодій, Д., & Кравець, С. (2022). Регіональні особливості європейської системи державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна педагогіка*, 1(24), 42–50. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.42-50>

Герлянд, Т.М, Дрозіч, І.А., Кулалаєва, Н.В., & Романова, Г.М. (2019). *Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*: практ. посіб. Житомир: Полісся.

Гуржій, А., Радкевич, В., & Пригодій, М. (2022). Забезпечення якості підготовки кваліфікованих робітників з використанням SMART-комплексів навчальних дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 60, 30–39. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-60-30-39>

Ершова, Л. (2022а). Перспективи підготовки молоді до підприємницької діяльності у повоєнний час. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 91–94. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.91-94>

Ершова, Л. М. (2022б). Витоки великороського шовінізму. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4132>

Кабінет Міністрів України. (2019, Червень). *Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року*. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>

Кабінет Міністрів України. (2020, Серпень). *Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки*. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України. (2021, Грудень). *Концепція державної цільової програми розвитку П(ПТ)О на 2022-2027 роки*. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>

Кабінет Міністрів України. (2021, Серпень). *Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року*. Відомості Верховної Ради України. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

Кравець, С. (2022). Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: орієнтація на європейський досвід. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 136–138. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.136-138>

Кручек, В. (2022). Організація педагогічної взаємодії в умовах змішаного навчання. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 142–145. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.142-145>

Лузан, П. (2022). Оцінювання якості підготовки фахівців у коледжах: теорія, методика, практика. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 155–158. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.155-158>

Міністерство освіти і науки України. (2020). Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО. В *Інформаційні матеріали Інституту освітньої аналітики*. https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zvit_Proforientatsiya_2020_sajt.pdf

Орлов, В. (2022). Розвиток ділової активності майбутніх кваліфікованих робітників. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 178–181. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.178-181>

Пригодій, М., & Гуржій, А. (2022). Сучасний стан підготовки педагогічних працівників до застосування цифрових технологій у освітньому процесі. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 193–196. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.193-196>

Рада національної безпеки і оборони України. (2021, Травень). *Стратегія людського розвитку*. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>

Радкевич, В. (2022). Забезпечення інноваційного розвитку професійної освіти України. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 200–209. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.200-209>

Радкевич, В., & Єршова, Л. (2022). Стан готовності системи професійної освіти до протидії реальним і потенційним загрозам національній безпеці та національним інтересам України в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. *Професійна педагогіка*, 1(24), 4–17. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.4-17>

Радкевич, В.О., & Гуменний, О.Д. (2017). SMART-комплекси навчальних дисциплін для професійно-технічних навчальних закладів. *Професійно-технічна освіта*, 2(75), 8-12.

Радкевич, О. (2022а). Концепція змішаного навчання та його позитивні сторони. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 210–213. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.210-213>

Радкевич, О. (2022b). Сторони в державно-приватному партнерстві. *Інноваційна професійна освіта*, 1(2), 214–217. <https://doi.org/10.32835/2786-619X.2022.2.214-217>

Сейко, Н. А., & Єршов, М.О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ПІД ЧАС ЕЛЕКТРОННОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Олександр Радкевич,

доктор педагогічних наук, старший дослідник,

Інститут педагогіки Національної академії

педагогічних наук України, Київ

<https://orcid.org/0000-0002-2648-5726>

Анотація. Висвітлено проблему об'єктивності під час електронного оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Розкрито підходи до збирання оціночної інформації. Приділена увага дефініціальному розумінню об'єктивності під час оцінювання. Охарактеризовано фактори несвідомого впливу на об'єктивність прийняття оціночних рішень учителями. Висвітлено проблему упередженості щодо учнів на основі статі, раси або інших демографічних характеристик. Проаналізовано об'єктивні тестові запитання, які включають: відповідність, істинність та множинний вибір.

Ключові слова: об'єктивність, упередженість, освіта, результати навчання, електронне оцінювання, об'єктивні тестові запитання.

ENSURING OBJECTIVITY IN THE ELECTRONIC EVALUATION OF EDUCATIONAL RESULTS OF STUDENTS

Oleksandr Radkevych,

Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,

Institute of Pedagogy of the National Academy of

of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv

Abstract. The problem of objectivity in the electronic assessment of educational results of learners is highlighted. Approaches to the collection of evaluation information are revealed. Attention is paid to the definitional concept of objectivity during evaluation. The factors and description of unconscious influence on the objectivity of evaluation decisions by teachers are characterized. The problem of prejudice against students based on gender, race, or other demographic characteristics is highlighted. Objective test questions are analyzed, which include: matching, trueness and multiple choice.

Keywords: objectivity, bias, education, learning outcomes, electronic assessment, objective test questions.

Основною метою оцінювання результатів навчання є покращення успішності здобувачів освіти. Інформація, зібрана за допомогою оцінювання, допомагає учителям виявляти труднощі в оволодінні учнями навчальним матеріалом, а також виявляти слабкі місця в навчальних програмах. Відтак, оцінювання є важливим інструментом для адаптації навчальних програм, визначення їх загальної ефективності та врахуванні потреб здобувачів освіти. Оцінювання – це процес збирання інформації з різних джерел (урочна і позаурочна діяльність), які точно відображають, наскільки добре учні досягають очікувань навчальної програми. У рамках оцінювання результатів навчання учителі надають учням описовий зворотний зв'язок, який

спрямовує їхні зусилля на покращення успішності. Крім того, оцінювання допомагає учителям скоригувати свої методи навчання.

Існують різноманітні стратегії оцінювання для того, щоб отримати інформацію про результати навчання учнів. Ці стратегії тріангулюються і включають спостереження, бесіди учня-вчителя та навчальні матеріали для учнів. У цьому контексті учителі можуть збирати оціночну інформацію про результати навчання за допомогою:

- проектування завдань, які дають учням змогу обирати різноманітні способи демонстрації своїх результатів навчання;
- спостереження за учнями під час виконання ними завдань;
- формулювання запитань, які допоможуть учням більш системно структурувати свою відповідь;
- бесіди у великих та малих групах, які спонукають учнів до логічного мислення.

Забезпечення об'єктивності прийняття учителями рішень під час електронного оцінювання надзвичайно важливе для здобувачів освіти, адже впливає на їхні результати навчання. Сама дефініція «об'єктивність» визначається як здатність бачити ситуацію цілісно, без впливу емоцій, упереджень чи тенденційності. Важливо, щоб усі судження щодо оцінювання результатів навчання учнів були справедливими, об'єктивними та обґрунтованими. Саме тому важливим є усвідомлення несвідомого впливу на об'єктивність прийняття оціночних рішень під час навчального процесу.

Як правило, соціальна сфера, в якій працюють педагогічні працівники, напряду впливає на упереджене ставлення, що формує несвідоме переконання щодо інших. Такі переконання можуть ґрунтуватися на соціальних факторах або ідентичності здобувачів освіти за тими чи іншими критеріями. З огляду на це, учителям необхідно розуміти, як можуть на їхні судження впливати фактори, що не ґрунтуються на відомостях про результати навчання, такі, як несвідомі переконання або упередження, тобто мова йде про чинники, які можуть впливати на судження про успішність учнів.

Таблиця 1

Фактори та опис несвідомого впливу на об'єктивність прийняття оціночних рішень (Gov.uk, 2021)

№	Фактори	Приклад
1	Упередженість	підтверджується, коли беруться до уваги лише ті докази про учня, які відповідають попереднім уявленням про нього
2	Ефект ореолу	коли особливо позитивне враження про учня надмірно підкреслює його реальні знання, навички та здібності. Або навпаки, коли негативне враження або низькі очікування від учня приховують його реальні знання, вміння та навички
3	Ефект первинності	надання надмірної ваги «першому враженню» про здобувача освіти
4	Ефект недавності	надання надмірної ваги останній взаємодії із здобувачем освіти
5	Вибіркове	надання надмірної ваги виконанню здобувачем освіти певного

	сприйняття	навчального завдання
6	Ефект контрасту	переоцінка ймовірної успішності учня після попереднього розгляду великої кількості учнів, які мають набагато нижчий рівень успішності
7	Ефект винятку	заниження або завищення оцінки роботи здобувача освіти, якщо вона суттєво відрізняється від результатів (вищих або нижчих) інших учнів
8	Упередженість конформізму	надання надмірної ваги думкам інших, якщо вони не підкріплені доказами
9	Упередженість на основі спорідненості	коли складається більш сприятливе враження про успішність учня через те, що він або його якості / характеристики є спорідненими чи подібними до власних якостей, характеристик

Цей перелік не є вичерпним, але покликаний підвищити обізнаність про основні упередження, які можуть негативно вплинути на якість оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Зауважимо, що можуть бути й інші джерела упередженості в судженнях. Для уникнення таких ситуацій важливо використовувати як внутрішні, так і зовнішні механізми. До внутрішніх належить самоаналіз, який може бути корисним для виявлення ознак систематичного заниження або завищення оцінок, що свідчить про можливу упередженість у судженнях, винесених для різних груп учнів. До зовнішніх можна віднести діалог з іншими особами, який може сприяти ефективній рефлексії та перегляду власного досвіду і допомогти мінімізувати упередженість. Він може бути використаний для перевірки того, що судження, котрі ґрунтуються на фактах для оскарження будь-яких можливих упереджень і для аналізу будь-яких інших доказів, які можуть виявити ймовірну упередженість. Зауважимо, що занепокоєння, які можуть виникати в учителів щодо того, як боротися з можливою упередженістю, також вирішуються за допомогою діалогу. Це дає змогу запобігти упередженню або несвідомим ефектам, що впливають на судження щодо учнів, особливо доцільно це використовувати із учнями з особливими освітніми потребами або інвалідністю. (*Information for centres, 2021*).

Для покращення об'єктивності електронного оцінювання здобувачів освіти учителям важливо відповісти на такі запитання: чи враховую я всю наявну інформацію перед прийняттям рішення?; чи можу я використовувати спостережувані дані у своїх щоденних обов'язках?; чи впливають на мої рішення мої особисті думки або досвід?; чи маю я упередження, які впливають на мою поведінку під час роботи?; чи надмірно я реаую у неоднозначних ситуаціях?; чи покладаюся я на своє судження при прийнятті рішень? Тощо. (*Great leaders stay objective, 2016*).

Звернемо увагу на способи залишатися об'єктивним у прийнятті рішень. Так, «упередженість» часто має негативний відтінок, однак когнітивні упередження є інструментом, який покращує швидкість оброблення інформації та допомагає приймати швидкі рішення. Вони можуть допомогти оцінити ситуацію миттєво, підставивши певні шаблони. Однак, такі рішення можуть вимагати більш ретельного обмірковування та

повторного осмислення. Хоча деякі вчителі можуть мати упередження щодо учнів на основі статі, раси або інших демографічних характеристик, існує ряд інших когнітивних упереджень, які потенційно можуть бути більш впливовішими у цьому питанні. Наприклад, схильність до симпатії або антипатії до певних учнів, виходячи з їхніх особистих якостей, настрою або минулого досвіду. Крім того, деякі вчителі, як правило, мають більш негативне або більш позитивне мислення, що впливає на всі їхні внутрішні шаблони поведінки. Упередження можуть бути малопомітними або настільки поширеними, що їх важко розпізнати. Визнавши упередження в поведінці або прийнятті рішень, учитель може усвідомити свою схильність реагувати певним чином на конкретних учнів, колег чи ситуації. Тоді він може відповідно скоригувати свою поведінку. Упередження можуть бути серйозною проблемою, коли вони є підсвідомими і впливають на поведінку та прийняття рішень. (*Great leaders stay objective*, 2016).

У контексті електронного оцінювання результатів навчання та забезпечення об'єктивності відношення до респондентів були розроблені «об'єктивні тестові запитання». У них може бути лише одна правильна відповідь, яка не дотична до неправильних варіантів, що не залишають місця для суб'єктивного оцінювання. Такого виду запитання відрізняються від суб'єктивних тестових запитань, які мають не одну потенційну правильну відповідь, а іноді мають місце для обґрунтованої суб'єктивної думки. Об'єктивні тестові питання можуть бути побудовані як перелік можливих відповідей, що вимагає від здобувачів освіти визначення правильної відповіді зі списку. Ці тестові питання відповідають критеріям: *відповідність*, *істинність* та *множинний вибір* (Fleming, 2019). У контексті цього, ефективним є використання електронних систем, які здійснюють об'єктивне оцінювання результатів навчання здобувачів освіти без залучення вчителя до процесу прийняття рішення.

Список використаних джерел:

Information for centres about making objective judgements. Guidance. (2021). Gov.uk. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/972286/6768-5-Information_for_centres_about_making_objective_judgements_2021.pdf

Great leaders stay objective when making decisions. (2016). SIGMA: Assessment Systems. <https://www.sigmaassessmentsystems.com/wp-content/uploads/2016/11/Leadership-Series-Objectivity.pdf>

Fleming, G. (2019, July 17). *How to Study for Objective Test Questions*. ThoughtCo. <https://www.thoughtco.com/what-are-objective-test-questions-1857441>

Артюшина, М.В., Дремова, І.Б., Герлянд, Т.М., Лузан, П.Г., Мося, І.А., Романов, Л.А., Росток, М.Л., & Слатвінська, О.А. (2015). *Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу*. К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Зоя Рябова,

головний науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти, доктор педагогічних наук, професор, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9373-7121>

Анотація. Проаналізовано певні нормативно-правові документи, що зумовлюють механізми використання державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. З'ясовано, що державно-приватне партнерство є співпрацею між закладом освіти та приватними організаціями щодо реалізації інвестиційного проєкту. Викладено змістовно-сутнісні характеристики основних дефініцій державно-приватного партнерства в освіті. Сформульовано суть моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти та подано її структуру.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, державно-приватне партнерство в освіті, модель державно-приватного партнерства.

MODEL OF DEVELOPMENT OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN VOCATIONAL (VOCATION-TECHNICAL) EDUCATION

Zoya Ryabova,

chief researcher laboratories of foreign systems professional education and training Institute of Professional Education, doctor of pedagogical sciences, professor, Kyiv, Ukraine

Abstract. Certain regulatory and legal documents determining the mechanisms for using public-private partnership in the field of professional (vocational and technical) education have been analyzed. It was found that the public-private partnership is a cooperation between an educational institution and private organizations regarding the implementation of an investment project. The substantive characteristics of the main definitions of public-private partnership in education are outlined. The essence of the public-private partnership model in the field of professional (vocational-technical) education is formulated and its structure is presented.

Keywords: professional (vocational and technical) education, public-private partnership in education, model of public-private partnership.

Умови, в яких сьогодні функціонує і розвивається економіка України – умови воєнного стану та повоєнного відновлення, євроінтеграційні процеси та зумовлені ними пріоритетні напрями розвитку суспільства – визначають необхідність запровадження механізму державно-приватного партнерства у сферу професійної (професійно-технічної) освіти.

Аналізуючи зміст «Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки», можна дійти висновку, що запровадження державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти України є актуальним і

необхідним (Верховна Рада України, 2021, Грудень 09). Саме запровадження механізмів державно-приватного партнерства у сферу професійної (професійно-технічної) освіти забезпечить розв'язання низки актуальних проблем, що визначені та описані в Концепції.

Змістовно-сутнісні характеристики державно-приватного партнерства ґрунтовно розкрито у відповідних нормативно-правових документах (Міністерство економіки України, б.д.). Водночас, з урахуванням специфіки діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти й результатів аналізу низки наукових розвідок українських вчених із зазначених питань, можна обґрунтувати суть державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти та своєчасність використання його механізмів.

Актуальність запровадження державно-приватного партнерства у сферу професійної (професійно-технічної) освіти зумовлено низкою викликів та проблемних питань, що потребують негайного розв'язання. Ґрунтовний аналіз нормативно-правового забезпечення державно-приватного партнерства, визначення суті та обґрунтування ефективності запровадження його механізмів у розвиток професійної (професійно-технічної) освіти зроблено в наукових напрацюваннях С. Кравець (2022). У роботі В. Радкевич та Л. Єршової детально описано зовнішні і внутрішні виклики для системи професійної освіти України, сформульовано пропозиції щодо їх вирішення й розкрито шляхи відповіді на них (Радкевич, & Єршова, 2022). Зокрема, це описання шляхів подолання викликів на загальнодержавному, галузевому, регіональному та інституційному рівнях (Радкевич, & Єршова, 2022). Отже, актуальність запровадження державно-приватного партнерства у сферу професійної (професійно-технічної) освіти не викликає сумнівів.

Провідним у межах нашого дослідження є Закон України «Про державно-приватне партнерство» (зі змінами від 1.01.2022 року). Саме в цьому Законі зазначається, що державно-приватне партнерство – це співробітництво між інституціями державної влади та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів) (Верховна Рада України, 2010, Липень 01). Ознаками державно-приватного партнерства є створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та технічне переоснащення) об'єкта державно-приватного партнерства та/або управління (користування, експлуатація, технічне обслуговування) таким об'єктом; довготривалість відносин (від 5 до 50 років); передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкт державно-приватного партнерства (Верховна Рада України, 2010, Липень 01). Підкреслимо, що стаття 4 зазначеного Закону України визначає сфери застосування державно-приватного партнерства.

У Законі України «Про концесію» розкрито форму здійснення державно-приватного партнерства, і передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або

ризик пропозиції (Верховна Рада України, 2019, Жовтень 03). Постанова КМУ «Про затвердження методики виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними» наголошує, що під час підготовки проєктів державно-приватного партнерства всі ризики підлягають визначенню, оцінці та розподілу між державним і приватним партнерами. Надаються певні рекомендації (Кабінет Міністрів України, 2011, Лютий 16).

Аналіз наукових джерел та нормативної бази дав змогу сформулювати суть дефініцій. А саме: партнерство – це діяльність (в основному підприємницька), що передбачає об'єднання ресурсів декількох організацій, спільне управління ними для досягнення поставлених цілей та спільна відповідальність за результат. Державно-приватне партнерство – певна взаємодія державних та бізнес-структур для розв'язання соціально значущих завдань на взаємовигідних умовах.

Ураховуючи зазначене, можна стверджувати, що державно-приватне партнерство у сфері професійної освіти можна розглядати як співпрацю між закладом освіти та приватними організаціями щодо реалізації інвестиційного проєкту в певній сфері життєдіяльності суспільства й отриманні конкретного соціального ефекту під час реалізації цього проєкту. Ми цілком погоджуємося з О. Слободяником, який на основі проаналізованих наукових джерел визначив суть поняття «державно-приватне партнерство». Автор пропонує розглядати його з двох позицій: перша розкривається як взаємодія закладів професійної освіти та бізнес-структур для досягнення спільних цілей на основі взаємної зацікавленості, а друга – розкривається як певна співпраця державних та бізнес-структур для реалізації саме освітніх проєктів на основі відповідних законодавчих актів та складених угод (Слободяник, 2022).

Таким чином, державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти розглядаємо як поєднання спільних зусиль закладу освіти та приватних організацій щодо реалізації певних проєктів за результатами яких відбувається формування конкурентоспроможного фахівця.

Задля реалізації державно-приватного партнерства необхідно побудувати відповідну модель як певний концептуальний та структурований опис способу розв'язання поставлених завдань й отримання запланованого результату.

Під моделлю державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти ми розуміємо структуру процесу та визначення необхідних умов взаємодії закладу освіти та приватних організацій, в якій відображається її концептуальна основа й описання соціально значущого результату, що отримується в майбутньому при заданих умовах.

Структура моделі державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти має такі блоки: аналітичний (ризик); цільовий; концептуальний (проєктний); ресурсний; процесуальний (умови); результативний; презентаційний.

Список використаних джерел:

- Верховна Рада України. (2010, Липень 01). *Про державно-приватне партнерство*: Закон України, (№ 2404-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#top> .
- Верховна Рада України. (2019, Жовтень 03). *Про концесію*: Закон України, (№ 155-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#top> .
- Верховна Рада України. (2021, Грудень 09). Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#top>
- Кравець, С. (2022). Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна педагогіка*, 1(24), 127–137. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.127-137>
- Міністерство економіки України. (б. д.). *Нормативно-правові акти державно-приватного партнерства*. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1dea6858-d3ce-4b5e-8b19-71866909721d&title=NormativnopravovaBaz>.
- Кабінет Міністрів України. (2011, Лютий 16). *Про затвердження Методики виявлення ризиків здійснення державно-приватного партнерства, їх оцінки та визначення форми управління ними*: постанова (№ 232). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-%D0%BF#top> .
- Радкевич, В., & Єршова, Л. (2022). Стан готовності системи професійної освіти до протидії реальним і потенційним загрозам національній безпеці та національним інтересам України в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. *Професійна педагогіка*, 1(24), 4–17. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.4-17>
- Слободяник, О. (2022). Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: семантика і перспективи розвитку в Україні. *Професійна педагогіка*, 1(24), 164–171. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.164-171>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Олена Савченко,

аспірант кафедри промислової інженерії та сервісу Інженерно-педагогічного факультету, НПУ імені М. П. Драгоманова

Анотація. Варто зазначити, що розвиток критичного мислення учнів 5 – 9 класів у процесі проєктної діяльності з трудового навчання не має обмежуватися лише навчанням дітей умінню критично оцінювати обставини та засоби впливу на них. Отже, ці діти в процесі їхнього становлення та розвитку закінчать навчальні заклади, в яких здобувають середню освіту, і будуть інтегрувати в суспільство у різних галузях науки та виробництва, при цьому частина з них здобуватиме вищу освіту.

Ключові слова: розвиток критичного мислення, євроінтеграційні пріоритети у сфері освіти і науки, аналітичні здібності педагога, методологічні проблеми.

EUROPEAN EXPERIENCE IN TRAINING TEACHERS FOR DEVELOPMENT CRITICAL THINKING OF STUDENTS

Olena Savchenko,

PhD student of the Department of Industrial Engineering and Service Faculty of Engineering and Education, National Pedagogical Dragomanov University

Abstract. It should be noted that the development of critical thinking of pupils of grades 5 – 9 in the process of project activities in labor training should not be limited to teaching children the ability to critically evaluate circumstances and means of influencing them. Thus, these children, in the process of their formation and development, will graduate from schools where they receive secondary education and will be integrated into society in various fields of science and production, while some of them will receive higher education in higher education institutions.

Keywords: development of critical thinking, European integration priorities in the field of education and science, analytical abilities of the teacher, methodological problems.

Інтенсивно розвивається процес інтернаціоналізації економічного і суспільного життя сучасного світу, глобалізація та інтеграція процесів у сфері освіти, що актуалізує необхідність зіставлення економічних показників, соціально-політичних систем, моделей культури та освіти різних країн і народів (Пригодій, 2011).

Євроінтеграційні прагнення України у сфері освіти і науки відображені в реформах Міністерства освіти і науки України. Вони покликані покроково утвердити кращі стандарти європейської освітньої і наукової традиції в українському суспільстві, на що вказано під час установчого засідання Комісії з питань координації виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке відбулося 21 жовтня 2020 року (Шкарлет, 2020).

Визначено чотири євроінтеграційні пріоритети у сфері освіти і науки, над якими працює Міністерство:

- інтеграція України до Європейського дослідницького та інноваційного простору;
- активізація участі українських дослідників у наукових, науково-технічних та інноваційних програмах та ініціативах ЄС;
- розбудова системи забезпечення якості освіти і навчання відповідно до європейських стандартів та рекомендацій;
- розширення можливостей академічної мобільності для учнів, студентів, викладачів і дослідників ЄС.

Наразі в Україні продовжується тенденція молоді традиціям, які визначають, що привілейованими спеціальностями є юристи, економісти, менеджери, маркетологи, але не варто забувати, що жодний заклад вищої освіти не підготував керівників вищого рівня (Пригодій & Васюченко, 2010). Керівниками стають особи, в процесі їхньої роботи на підприємстві. Невід'ємною частиною такого вміння, окрім успіхів у трудовій діяльності, також було вміння критично оцінювати обставини, за яких вони мали виконувати доручену їм роботу.

Потрібно зазначити, що географічне розташування нашої держави та її культурна близькість з Європою дає можливість та переваги інтегруватися в систему європейської освіти. Однак процес реформування системи освіти на сьогоднішній день має безліч проблем в підготовці висококваліфікованих фахівців у галузі освіти, які мають знання та досвід навчання молоді в закладах освіти (Пригодій, 2015).

Фахівців, які в подальшому зможуть забезпечити адекватні, відповідно до потреб суспільства, системи дієвої освіти молоді, яка зможе, ефективно інтегрувавшись у суспільство, примножити його здобутки, забезпечивши розвиток на рівні, не нижчому європейського.

У цьому питанні варто відзначити два фактори.

Перший фактор передбачає, що необхідна розробка нових вимог у сфері методологічної, світоглядної та системної підготовки таких фахівців, починаючи із загальноосвітніх закладів. Причиною тому є інформаційне середовище, котре постійно змінюється та висуває нові вимоги до знань усього суспільства.

При цьому організація такої підготовки повинна спиратися на системні та міждисциплінарні знання людини, які необхідні для раціонального й усвідомленого використання нескінченного потоку різних знань. Мета такої підготовки полягає в розвитку нестандартного (критичного) мислення, незалежно від сфери діяльності людини, яке дасть змогу підходити до вирішення проблем нестандартно, з різних точок зору, тим самим підвищуючи рівень свого розвитку за рахунок уміння критично мислити та аналізувати.

Важливою обставиною при цьому є наявність аналітичних здібностей у педагога, які полягають у його умінні шукати й знаходити потрібну інформацію, виявляти закономірності в сукупності, що, на перший погляд,

виглядає різноаспектно, ефективно формулювати проблеми та гіпотези, тим самим розширюючи способи підготовки здобувачів освіти.

Що стосується другого фактору, то він пов'язаний з інноваційною побудовою національної економіки в більшості розвинених країн світу. Це приводить до того, що виробництво, наука, освіта та бізнес наразі складають єдину інноваційну модель розвиненої країни.

У зв'язку з цим, розвиваючи критичне мислення у здобувачів освіти, сучасні освітяни повинні самі володіти цілісними знаннями про ринкові, інноваційні механізми, при наявності розуміння та умінь застосування таких механізмів у практичній діяльності. Зазначені підходи припускають, що з'являється необхідність упровадження в освітній процес сучасних інноваційних технологій при передачі знань, які дають змогу здобувачам освіти отримувати комплексні знання для майбутньої практичної діяльності в творчо дослідницькій формі, що є більш продуктивною і відповідає сучасним викликам суспільного життя (Савченко, 2021).

Саме такі завдання, що стоять перед освітянами України, визначають наявність методологічних проблем із формування критичного мислення здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

Пригодій, М. А. (2011). *Сучасні аспекти підготовки вчителів технологій: монографія*. ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

Пригодій, М. А. (2015). Використання компаративного аналізу в дослідженнях з порівняльної педагогіки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 124, 292–294.

Пригодій, М. А., & Васюченко, П. В. (2010, Вересень, 16-17). Формування моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї. В *Наука в інформаційному просторі: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, «Доповіді гуманітарного напрямку», Т. 3, 69-71.* http://www.confcontact.com/20100916/pe_prigod.htm

Савченко, О. Л. (2021, Березень 25). Розвиток критичного мислення учнів на заняттях з трудового навчання та технологій. В В. О. Радкевич (Ред.) *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XV звітної Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 261-263.*

Шкарлет, С. (2020). *Реформи МОН направлені на євроінтеграцію України*. Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-mon-napravleni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergij-shkarlet>

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Галина Сердюк,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України
<https://orcid.org/0000-0003-2660-5553>

Анотація. Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання важливо забезпечити в освітніх закладах профільної середньої освіти формування в учнівської молоді національної свідомості, патріотизму. Мовно-літературна галузь знань, яку забезпечують учителі української мови і літератури, є джерелом національних цінностей. У системі профільної середньої освіти важливо формувати в старшокласників почуття національної самоідентичності. Володіючи дослідницькою компетентністю, учитель української мови і літератури створює інноваційне середовище для засвоєння знань, опанування мовою, для розвитку особистості учня. Успішно самореалізуватися в Українській державі може особа, яка усвідомлює себе частиною суспільства, володіє знаннями рідної мови, культури, практично застосовує мову як ефективний засіб комунікації, володіє дослідницькими вміннями та критичним мисленням.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, національна самоідентичність, дослідницька компетентність.

RESEARCH COMPETENCE TEACHER OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE CONTEXT PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH

Halyna Serdiuk,
graduate student of the Institute of Vocational
Education of NAES of Ukraine

Abstract. According to the Strategy of National-Patriotic Education, it is important to ensure the formation of national consciousness and patriotism among students in specialized secondary education institutions. The linguistic and literary field of knowledge provided by teachers of the Ukrainian language and literature is a source of national values. In the system of specialized secondary education, it is important to form a sense of national self-identity in high school students. Possessing research competence, the teacher of Ukrainian language and literature creates an innovative environment for assimilating knowledge, mastering the language, and for the development of the student's linguistic personality. A person who realizes himself as a part of society, has knowledge of his native language and culture, uses language as an effective means of communication, possesses research skills and critical thinking can successfully realize himself in the Ukrainian state.

Keywords: national-patriotic education, national self-identity, linguistic and literary field of knowledge, research competence.

У професійній діяльності вчителя української мови і літератури за умов воєнної агресії Російської Федерації в Україні визначаються нові вектори, пов'язані з питаннями переосмислення значення мови як національного ідентифікатора, проблемою відповідальності вчителя як носія національних цінностей, еталонної особистості, яка виступає в ролі наставника, громадянина, вихователя, дослідника. Сьогодні національно-патріотичне виховання молоді вважається пріоритетним

напрямом діяльності держави. Знання і володіння українською мовою, повага до духовних та культурних надбань українського народу сприяє консолідації громадян у зміцненні держави, забезпечує пізнання джерел української духовності. У постанові Кабінету Міністрів «Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» від 17.07.2019 № 596-р. зазначено, що «всебічний розвиток української мови як однієї з найважливіших складових національної ідентичності українського народу є гарантією національної безпеки і суверенітету України та забезпечує єднання нації».

Відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII заклади освіти забезпечують обов'язкове вивчення державної мови. (Верховна Рада України, 2019, Квітень 25). Рідна мова і література є потужним підґрунтям для розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей. Зміст дисциплін мовно-літературної галузі знань сприяє формуванню в молоді патріотизму, поваги до держави, розвитку соціальної активності та відповідальності, активізує розуміння національної самобутності та необхідності захисту територіальної цілісності України. Ці предмети мають інтегративні функції та навчальний, розвивальний і виховний впливи на особистість учнів, особливо в старшій школі, де реалізуються комунікативно-функціональний та особистісно-орієнтований підходи до навчання рідної мови і літератури.

Учитель-словесник орієнтується на стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді, визначені Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». (Верховна Рада України, 2019, Травень 18).

Зазначимо, що Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України визначає виховання як багатокомпонентну та багатовекторну систему. З-поміж виховних напрямів виділимо духовно-моральне, громадянсько-патріотичне, що вважаються стрижневими складовими національно-патріотичного виховання. Переконані, що патріотизм має стати базовою якістю особистості. Навчаючи поваги до культурних надбань народу, рідної мови, літератури, українських традицій, філолог закладає основу національної свідомості цілого покоління. Переосмислення потребує україноцентрична позиція, за якої успішність держави стане запорукою особистісного розвитку її громадян.

Новий етап у розвитку освіти пов'язаний з компетентнісним підходом щодо змісту та організації навчання. Ідеться про набуття знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень засвоєння яких дозволяє діяти не тільки в навчальних, а й життєвих ситуаціях. З-поміж ключових компетентностей, якими повинні оволодіти здобувачі освіти, визначимо загальнокультурну, комунікативну компетентності. Йдеться про здатність «аналізувати та оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному та духовному контексті сучасного суспільства, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності», «здатність особистості застосовувати у конкретному виді спілкування знання мови». Відповідно до мети освітньої галузі «Мови і літератури» учитель формує гуманістичний світогляд, національну свідомість.

Оскільки «в системі освіти відбувається утвердження нової парадигми – дослідницької, яка концентрується на забезпеченні єдності навчального та дослідницького процесів», важливо «системно охопити тих, хто навчається,

дослідницькою роботою як у межах окремих навчальних предметів, так і досліджень які базуватимуться на міжпредметних зв'язках». (Карпова, 2020, с.85). Вважаємо, що освітній системі потрібні вчителі-філологи, які володіють дослідницькою компетентністю, що розуміємо як «готовність до дослідження у педагогічній діяльності, наукову самостійність, здатність до систематичного аналізу навчально-виховного процесу в школі, експертної оцінки, творчість у визначенні та прогнозуванні педагогічних явищ, здатність до продуктивного критичного мислення». (Попович, 2018). У процесі дослідницької діяльності відбувається «поглиблення культурно-пізнавальних інтересів учнів, усвідомлення ними ролі мови і літератури в сучасному світі, формування особистості з високим рівнем культури, активною громадянською позицією, національною свідомістю.

За умов створення розвивального, дослідницького середовища учні не просто вивчають рідну мову і літературу, але й проходять самореалізацію в пізнавально-інтелектуальній, соціально-моральній, комунікативно-мовленнєвій сферах.

Учителі, які цілеспрямовано займаються дослідницькою діяльністю, характеризуються пізнавальною активністю, прагненням досліджувати, глибоко вивчати свій предмет. Це підводить нас до висновків, що дослідницька компетентність учителя формується в умовах інноваційного освітнього простору сучасного освітнього закладу в результаті успішної організації дослідно-орієнтованого навчання учнів, реалізації в закладі освіти колективної дослідницької діяльності та самостійного пошуку вчителя. Відповідно до Професійного стандарту за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020) для вчителів української мови і літератури важлива здатність продукувати нові ідеї, виявляти повагу та цінувати українську національну культуру; виражати національну культурну ідентичність. Реалізуючи принцип національної спрямованості на уроках, учитель впливає на виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, історії, традицій; готовності зберігати свою національну ідентичність; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень: виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності. Зазначимо, що, організовуючи дослідно-орієнтоване вивчення рідної мови і літератури, учитель-філолог привертає увагу до цих предметів як до об'єкту наукового вивчення, поглиблюючи пізнавальні інтереси учнів. Активно формуючи в закладі освітню модель на основі поваги до української культури, мови, учитель бере на себе відповідальність за національно-патріотичне виховання здобувачів освіти. Зазначимо, що для цього важливо володіти компетенціями, які, на нашу думку, визначають сутність особистісного компоненту дослідницької компетентності вчителя української мови і літератури: чітка громадянська позиція, високий рівень національної свідомості; наявність системи суспільно значущих цінностей; повага до української національної культури; здатність до вираження національної культурної ідентичності; пізнавальна мотивація щодо мовно-літературної галузі знань.

Освітнє середовище сучасного закладу, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти, характеризується ціннісною орієнтованістю, відкритістю до проблем держави. Учитель української мови і літератури в процесі професійної діяльності активно впливає на освітньо-виховне середовище, у якому

забезпечується взаємозв'язок виховного процесу з навчальною, навчально-дослідницькою, науково-дослідницькою роботою.

Підсумовуючи, зазначимо, що умовою для підвищення ефективності патріотичного виховання учнівської молоді, є використання інноваційних форм роботи з учнями на уроках рідної мови і літератури на засадах дослідницького навчання. Розуміння особливостей сучасного патріотизму стає можливим за умови зв'язку теоретичних знань із конкретною діяльністю (участь у благодійних акціях, ушанування пам'ятних дат, зустрічі з учасниками бойових дій та ветеранами війни, співпраця із громадськими, волонтерськими організаціями). Усе це сприятиме розумінню цінності свободи країни, високої патріотичної вихованості, активної суб'єктної позиції щодо сучасних політичних подій в Україні, розвиток духовності і моральності в суспільстві, а в поєднанні з дослідницьким підходом до вивчення мови і літератури забезпечить формування наукового світогляду молоді.

Список використаних джерел:

Верховна Рада України. (2019, Квітень 25). *Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

Карпова, Л. (2019). Дослідницька компетентність вчителя нової української школи. *Молодь і ринок*, 1 (168), 85–89. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158531>.

Верховна Рада України. (2022,). *Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді в системі освіти України: Указ Президента України.* <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#n13>.

Кудла, М. (2020). Формування дослідницької компетентності майбутніх учителів у контексті вимог сучасності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 4, 84–90.

Попович, І. (2018). *Формування дослідницьких умінь майбутнього вчителя в університетах Великої Британії.* [Дисертація кандидата педагогічних наук, Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка].

Мінекономіки України. (2020, Грудень 03). *Професійний стандарт за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти», (№ 2736-20).* <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> .

Кабінет Міністрів України. (2019). *Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова – успішна держава”:* постанова. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019-%D1%80#Text>.

Верховна Рада України. (2019, Травень 18). *Стратегія національно-патріотичного виховання.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15>.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КАР'ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ

Інна Середіна,

завідувач навчальної лабораторії, викладач
кафедри філософії та педагогіки Національного
транспортного університету, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-4220-0006>

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивним розвитком вищої економічної освіти в Україні та гострим запитом суспільства й вітчизняної економіки на підготовку фахівців, готових до реалізації професійної кар'єри в умовах розвитку малого бізнесу.

Ключові слова: бакалаври з економіки, підприємництво, підприємницька діяльність, роботодавці.

PREPARATION OF FUTURE BACHELORS IN BUSINESS ECONOMICS FOR ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES AND CAREER GROWTH

Inna Seredina,

Head of University Laboratory of The Philosophy
and Pedagogy Department at National Transport
University, Kyiv, Ukraine

Abstract. The relevance of this research lies in the intensive development of higher economic education in Ukraine and the strong demand of society and Ukraine's economics for the specialists ready to pursue a professional career under the conditions of small business development.

Keywords: bachelors in economics, entrepreneurship, entrepreneurial activity, employers.

Вкотре погляди світової спільноти прикуті знову до України після Помаранчевої революції, Революції Гідності, в стані теперішньої війни. Постає питання: як може держава з таким потужним потенціалом, працьовитим народом і багатими надрами, благодатними землями і чудовою природою не використовувати усе це для забезпечення гідного життя своїх громадян?

Важливу роль у становленні та розвитку економіки відіграє забезпечення економічної безпеки як в цілому держави, так і окремих суб'єктів економічної діяльності (підприємств). Тому підготовка фахівців у сфері економіки сьогодні є одним з найбільш затребуваних напрямів. Без знання економічної науки в наш час не може існувати не лише жодне підприємство, виробництво, але й держава. В умовах ринкової економіки постійно зростають вимоги до підвищення рівня професійної підготовки фахівців з економіки підприємства, а особливо до підприємницької діяльності та кар'єрного зросту.

Професія економіста – одна з найпрестижніших і затребуваних на ринку праці. Економісти затребувані скрізь, де потрібно планувати і розраховувати, де потрібно контролювати витрати коштів, аналізувати результати роботи діяльності та пропонувати шляхи вирішення проблемних ситуацій. Роль професії економіста у сучасних реаліях зростає, він зобов'язаний передбачати наперед значення тих чи інших показників, побачити динаміку розвитку підприємства, інвестиційного проекту, регіону, держави, застерегти керівника від неправильних дій. Саме професія економіста дає змогу зсередини зрозуміти, які механізми спрацьовують в економічному житті суспільства, як ними можна керувати, щоб досягати максимальних результатів. Компетентним, талановитим, ефективним економістом бути дуже престижно. Враховуючи незавидний стан економіки країни – безсумнівно, дійсно грамотні й гарні фахівці зараз у дефіциті й, можливо, саме в них зараз сама гостра й нагальна потреба.

У сучасному світі високих технологій малі фірми та великі корпорації для досягнення успіху у своїй діяльності мають залучати досвідчених високоінтелектуальних фахівців з економіки підприємства. Підготовка сучасних бакалаврів з економіки підприємства має реалізовуватися на основі компетентнісного підходу (Бахтіярова & Середіна, 2018), бути різноманітною, включати ґрунтовне теоретичне навчання, участь у науковій роботі та забезпечить необхідну практичну спрямованість на застосування новітніх технологій.

Під час становлення ринкової економіки підприємництво набуває соціальну функцію, яка виявляється в можливості кожного дієздатного індивідуума бути власником справи. Ця функція більше проявляється у формуванні нового шару людей – підприємливих, що прагнуть до самостійної господарсько-економічної діяльності, здатних створювати власну справу, долати опір середовища і домогтися поставленої мети. Розвиток підприємництва забезпечує зростання числа робочих місць, скорочення рівня безробіття, підвищення соціального рівня працівників. Організаторська функція, яка проявляється в прийнятті підприємцями самостійного рішення про організацію власної справи, його диверсифікації, формування підприємницького управління, у створенні складних підприємницьких структур, в зміні стратегії діяльності підприємницької фірми тощо. Сутність підприємництва найбільш комплексно проявляється в поєднанні всіх притаманних йому функцій (Алексеева та ін., 2020).

Формування і розвиток культури підприємницької діяльності, по-перше, здійснюються природним шляхом, коли підприємства на основі вивчення найкращого досвіду минулого і сьогодення підтримують ті культурні традиції, які найбільш результативні в забезпеченні поставлених цілей; по-друге, може цілеспрямовано здійснюватися шляхом силового впровадження певних комплексів поведінки. Для вдосконалення культури потрібно вивчити, як взаємодіють окремі елементи, який між ними взаємозв'язок, як вони впливають один на одного. При цьому необхідно

аналізувати, чи є уявлення про цінності, які принесли успіх підприємству, застарілими, чи слід їх оновити.

Природно, що для результативного виконання професійних функцій майбутній бакалавр з економіки підприємства повинен мати ґрунтовні економічні, правові, технологічні знання, демонструвати уміння організовувати команду для виконання інноваційних комерційних ідей, часто пов'язаних з ризиком, бути цілеспрямованим, комунікабельним, емоційно врівноваженим, володіти навичками продуктивного управління командою, вміти домовлятися, бути розсудливим, чесним і наполегливим.

Одним з найважливіших стимулів продуктивної і якісної праці є кар'єрне зростання співробітників. Особливість кар'єрного росту полягає в тому, що в цій проблемі перетинаються інтереси і працедавця, і виконавця.

Виконавці зацікавлені в кар'єрному зростанні тому, що це задовольняє їх прагненню до самовдосконалення і розвитку. Крім того, просування по службі завжди супроводжується розширенням повноважень і збільшенням оплати та є ознакою значущості співробітника і проявом поваги з боку колег.

Роботодавці зацікавлені в розвитку кар'єри своїх співробітників, так як це один з інструментів «виращування» власних кадрів, орієнтуючись на завдання бізнесу, які ускладнюються.

Підприємство в Україні має цивілізований характер. Проте не можна заперечувати наявності деяких його позитивних проявів. До останніх можна віднести:

- поступова переорієнтація підприємницької діяльності в цілому на виробництво й ефективне (не спекулятивне) посередництво;
- визнання підприємцями здорової конкуренції як нормальної економічної ситуації на вітчизняному і світовому ринках;
- усвідомлення необхідності пошуку власної ніші на ринку лише шляхом продукування конкурентоспроможних (технічно-досконалих, високоякісних і доступних за цінами) виробів і добре організованої реклами;
- намагання більшості підприємців опанувати мінімально необхідні знання в галузі економіки і організації, насамперед, малого бізнесу, колективного і державного підприємства в цілому підвищенням кваліфікації і перенавчанням у відповідних освітніх закладах.

Список використаних джерел:

Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M., & Radkevych, V. (2019). Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 23, 763-779.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021a). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Полісся.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., Сохацька, Г. В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724963/>

Алексєєва, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценюк, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М.; Теловата М. Т. (Ред.). (2021b). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Полісся.

Алексєєва, С., Базиль, Л., Байдулін, В., Ваніна, Н., Єршова, Л., Закантов, Д., Орлов, В., & Радкевич, О. (2019). Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2(83), 33–35.

Бахтіярова, Х., & Середіна, І. (2018). Забезпечення якості професійної підготовки інженера-педагога на основі компетентнісного підходу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2(8), 9-12.

Орлов, В.Ф. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Professional Pedagogics*, 13, 15-21.

Фурса, О., & Орлов, В. (2015). Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 10, 5-17.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Алла Синезжук,
викладач біології і екології,
викладач-методист Державного навчального закладу
«Малинський професійний ліцей»,
м. Малин, Житомирська область, Україна

Анотація. Висвітлено проблему екологізації професійної освіти для навчання майбутніх фахівців новим сучасним ресурсозберігаючим, екологічно безпечним технологіям та формування екологічної культури нації.

Ключові слова: екологізація професійної освіти, екологічна компетентність, екологічна культура.

ECOLOGIZATION OF VOCATIONAL EDUCATION IN UKRAINE

Alla Synezhuk,
teacher of biology and ecology, teacher-
methodologist of the State educational institution
«Malinsky Vocational Lyceum», Malyn, Zhytomyr
Region, Ukraine

Abstract. The problem of environmentalization of professional education for training future specialists in new modern resource-saving methods is highlighted. environmentally safe technologies and the formation of the ecological culture of the nation.

Keywords: environmentalization of professional education, ecological competence, ecological culture.

*Не від людини, а від природи суть усього.
Виховання йде від природи, що вливає в серце сім'я доброї
волі. Природа блага – всьому початок, а без неї ніколи не
бувало благості. Коли все будує премудра природа, чи не
єдина вона і вигоює, і навчає?*

Г.С. Сковорода

Без усебічних знань з екології взаємодія людини з природними екосистемами може ставати причиною справжніх екологічних катастроф. Результатом цього є винищення живих організмів, порушення взаємозв'язків між компонентами в екосистемах та загроза для здоров'я і життя людей.

У сучасних умовах в Україні продовжується процес деградації природно-ресурсного потенціалу, значно скоротилося виробництво. Сировинна спрямованість економіки, відсутність зрушень на користь використання енергозощаджувальних та наукомістких технологій поглиблює економічну кризу і негативно впливає як на конкурентоспроможність національної економіки, так і на якість життя населення. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність звернути увагу на реалізацію принципів сталого розвитку національної економіки як загальної концепції стосовно необхідності встановлення балансу між

задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. (Герасимчук, 2008).

В основі стійкого розвитку лежить перехід до «зеленої» економіки. «Зелена» економіка – це економіка, яка раціонально використовує природні ресурси, зберігає екосистеми і біорізноманіття та забезпечує при цьому зростання рівнів доходів і зайнятості. Це «низькокарбонова» економіка, економіка з мінімальним використанням вуглеводневих ресурсів, економіка з низькою енергоємністю.

Сучасне суспільство дедалі більше занурюється у стан екологічної кризи. Цьому сприяє і війна, яка йде в Україні. З одного боку, руйнації, спричинені руською ордою, є величезною втратою для нашої економіки, природного середовища, проте з іншого – під час післявоєнного відновлення ми матимемо унікальний шанс провести докорінну модернізацію і екологізацію у всіх галузях народного господарства.

Відбудова країни потребуватиме значної кількості кваліфікованих робітників для відновлення природних ресурсів, промислових об'єктів. І від того, яким буде цей шлях, залежить, чи стануть реальністю омріяні міста із чистим повітрям. Відродити промисловість замало, необхідно відбудовувати її «зеленішою», із використанням найкращих доступних технологій і практик. Наша економіка повинна відмовитися від радянського промислового спадку не лише заради економічного поступу, а й заради екології.

Екологізація професійної освіти навчить здобувачів освіти новим сучасним ресурсозберігаючим та екологічно безпечним технологіям, а також формуванню екологічної культури нації. Вона є і орієнтиром змін у викладанні всіх інших предметів. (Лук'янова, 1995). З огляду на це, провідним завданням екологічної освіти є формування екологічного мислення молоді, тобто розуміння, що безпечне існування та розвиток людства можливі тільки за умови відновлення екологічної чистоти середовища існування та гармонічної взаємодії з природою. Екологічне мислення сприяє критичному сприйняттю інформації. Воно стимулює робити правильні висновки і приймати адекватні рішення, що дає змогу людині зберігати як своє життя і здоров'я, так і життя та здоров'я інших людей.

До навчальних програм освітніх закладів всіх спеціальностей включені дисципліни, вивчивши які здобувачі освіти отримують базові знання і практичні навички щодо екологічної складової освіти для сталого розвитку. Та цього недостатньо для реалізації принципів екологічної освіти у закладах професійної освіти України. Екологізація освіти – це формування системи знань і практичних навичок майбутніх кваліфікованих робітників, яка дасть змогу їм орієнтуватися при вирішенні різноманітних екологічних проблем та багатьох завдань по взаємовідношенню людини і довкілля. (Сафранов, 2021).

Екологізація професійної освіти полягає у насиченні ідеями, поняттями, принципами екології всіх дисциплін, передусім професійно-орієнтованих, що створює підґрунтя для підготовки екологічно грамотних

фахівців різного профілю. Водночас професійна підготовка фахівців, здатних працювати в умовах ринку, приймати самостійні рішення, оцінювати їх з позиції доцільності, можлива на основі реалізації ідей і принципів екологізації професійної діяльності. Тому сучасна професійна освіта, одночасно з підготовкою фахівців, здатних до трудової діяльності в новому постіндустріальному суспільстві, покликана формувати особистість, яка відповідально й свідомо ставиться до проблеми забезпечення сталості природних систем та навколишнього середовища так, щоб потреби людини могли бути задоволені не тільки для нинішнього, а й для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

Герасимчук, З. В. (2008). *Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика*: монографія. Надстир'я.

Лук'янова, Л. (1995). *Проблема екологізації освіти в сучасному науковому дискурсі*: монографія. <https://lib.iitta.gov.ua>

Сафранов, Т. А. (2021). *Екологізація вищої освіти як важлива складова освіти для сталого розвитку*: монографія. <https://conf.ztu.edu.ua>

ЕТАПИ ЗАПОЧАТКУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ) ОСВІТІ

Олександр Слободяник,

старший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-0915-2249>

Анотація. Розглянуто актуальність інтеграції закладів професійної (професійно-технічної) освіти із ринком праці. Означено окремі підходи до розуміння поняття «державно-приватне партнерство». Запропоновано заходи щодо розвитку системи державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, професійна (професійно-технічна) освіта, партнерство і співробітництво.

STAGES OF STARTING PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN PROFESSIONAL (VOCATIONAL) EDUCATION

Oleksandr Slobodianyuk,

Senior Researcher of the Laboratory of Foreign Systems of Vocational Education and Training of the Institute of Vocational Education NAES Ukraine, Candidate of Pedagogical Sciences

Abstract. The integration relevance of professional (vocational) education institutions with the labor market is considered. Separate approaches to understanding the concept of "public-private partnership" are outlined. Measures to develop the system of public-private partnership in the field of professional (vocational) education are proposed.

Keywords: public-private partnership, professional (vocational) education, partnership and cooperation.

Одним з основних напрямів трансформації національної системи професійної (професійно-технічної) освіти на сучасному етапі є її подальше реформування щодо розвитку співпраці закладів професійної (професійно-технічної) освіти з приватними партнерами. Дієвим засобом підвищення ефективного функціонування державних закладів професійної (професійно-технічної) освіти є розвиток партнерських відносин держави та бізнесу, що дозволить залучити для стабільного розвитку цих закладів додаткові ресурси, інвестиції. У такій системі відносин відбувається об'єднання ресурсів і потенціалу держави і бізнесу, що сприяє підвищенню ефективності використання наявних ресурсів, розподілу ризиків та відповідальності між державним і приватним секторами.

У сучасних умовах економічного розвитку України позицію одного з найбільш перспективних інструментів вирішення проблем, пов'язаних із взаємодією держави і бізнесу в різних галузях, посідає саме державно-приватне партнерство (далі – ДПП). Деталізація суті та основних теоретико-методологічних

засад поняття державно-приватного партнерства як окремого інституту законодавчого регулювання дасть змогу чітко зрозуміти призначення та процедуру його реалізації.

В Україні є дуже великий, поки що недостатньо використовуваний, потенціал державно-приватного партнерства в ряді галузей, зокрема і в освітній. Світовий досвід має велику кількість концептуальних підходів, форм, методів і конкретних механізмів державно-приватного партнерства, який цілком може бути використано при вирішенні ряду важливих завдань сучасної професійної (професійно-технічної) освіти. Різноманітні форми партнерства можуть забезпечити ефективні рішення в галузі освіти, в розширенні можливостей для проходження практики, допоможуть швидше вирішити проблеми поліпшення виробничої та соціальної інфраструктури, забезпечити серйозний прорив у сфері підвищення якості робітничих кадрів.

Актуальність вивчення тенденцій розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти зумовлена трансформаційними змінами цієї ланки освіти, що спрямована на створення якісно нової системи підготовки трудового потенціалу країни та умов для професійної самореалізації особистості. У стратегічних завданнях держави щодо розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти відстежується чітка позиція її інтеграції з ринком праці на засадах ДПП. Першочерговими завданнями в розвитку цих процесів є: вдосконалення законодавства для створення ефективного правового середовища; надання організаційної та методичної допомоги органам місцевої влади, закладам професійної (професійно-технічної) освіти, приватним партнерам, які прагнуть розвивати співпрацю на засадах ДПП; розроблення механізмів активізації інвестиційної діяльності та залучення приватних інвестицій у стратегічно важливі напрями розвитку професійної (професійно-технічної) освіти. (Кравець, 2022, с. 127).

Позитивні зміни в освітньому законодавстві щодо розвитку ДПП у сфері освіти і науки відзначаються чинним Законом України: «Про освіту» (2017). Зокрема, у Статті 6 визначено, що ДПП є одним із принципів освітньої діяльності, а Стаття 81 визначає «правові, організаційні та фінансові засади розвитку державно-приватного партнерства у сфері освіти і науки».

Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти можна уявити як взаємодію закладів професійної (професійно-технічної) та структур бізнесу на основі взаємних інтересів для досягнення спільних цілей. Також можна сказати, що це партнерство являє собою співпрацю між державою та бізнесом з метою реалізації освітніх проєктів на основі законодавчих актів та спеціальних угод.

Сьогодні в Україні успішно реалізується проєкт «EU4Skills: кращі навички для сучасної України» – це спільна програма ЄС та його держав-членів Німеччини, Фінляндії, Польщі та Естонії для підтримки реформи професійно-технічної освіти в Україні. Мета програми: EU4Skills підтримує реформу професійно-технічної освіти в Україні з метою зробити навчання таким, що відповідає вимогам ринку праці, та допомогти молоді та дорослим реалізувати власний потенціал. Загальний обсяг фінансування – 58 млн євро, з них 21 млн євро спрямують на оновлення обладнання та інфраструктури закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Програму в Україні реалізують Deutsche Gesellschaft für Internationale

Zusammenarbeit (GIZ), Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) та партнери (МОН України, 2022).

У процесі створення та функціонування проєктів державно-приватного партнерства в освітній галузі можна виділити такі 4 етапи:

1 етап – підготовчий. На цьому етапі здійснюється моніторинг та прогноз потреб ринку праці в регіонах у кваліфікованих кадрах з урахуванням соціально-економічної політики, в тому числі з урахуванням демографічних та міграційних факторів; аналіз та оцінка становища на ринку праці робітників та фахівців, які отримали професійно-технічну освіту;

2 етап – організаційний. На цьому етапі розробляється модель партнерства, що найбільше підходить для системи, яка розробляється, створюються організаційні умови її функціонування, визначається коло партнерів, укладаються необхідні договори, що передбачає реалізацію наступних заходів;

3 етап – функціональний. На цьому етапі здійснюється забезпечення матеріально-технічної та ресурсної оснащеності закладів професійної (професійно-технічної); створення умов для інноваційного розвитку установ професійної (професійно-технічної) освіти та підвищення якості професійної підготовки; організація виховної роботи з учнями в установах професійної освіти, зокрема пропагування престижу кваліфікованої робочої праці та професійної орієнтації молоді;

4 етап – діагностично-корекційний. На цьому етапі організовується моніторинг, проводиться оцінка та коригування системи партнерства. (Слободяник, 2022, с. 168).

Відповідно, діяльність в рамках розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти повинна мати комплексний, системний та довготривалий характер, здійснюватися відповідно до пріоритетів того регіону, на території якого вона реалізується. Суб'єкти господарювання, установи та влада повинні стати партнерами та спільно розробляти необхідні програми та проєкти співпраці. Ефективна реалізація проєктів державно-приватного партнерства в Україні є основою розбудови потужної економіки держави, модернізації закладів професійної (професійно-технічної) освіти, покращення рівня підготовки кваліфікованих робітників.

Список використаних джерел:

Кравець, С. Г. (2022). Нормативно-правове забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. *Regulatory and legal support for the development of public-private partnership in the field of professional (vocational) education*, 1(24), 127–137. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.127-137>

Слободяник, О. В. (2022). Державно-приватне партнерство у сфері професійної (професійно-технічної) освіти: семантика і перспективи розвитку в Україні. *Public-private partnership in professional (vocational) education: semantics and prospects of development in Ukraine*, 1(24), 164–171. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.164-171>

Верховна Рада України. (2017, Вересень 05). *Про освіту*: Закон України. Відомості Верховної Ради України, (№ 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

МОН України. Професійна освіта. <https://mon.gov.ua/ua/tag/eu4skills>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Ірина Смирнова,

доктор педагогічних наук, професор,
т.в.о. директора відокремленого структурного
підрозділу Дунайський фаховий коледж
Національного університету «Одеська морська
академія», <https://orcid.org/0000-0003-2085-5391>

Анотація. Розглядається проблема цифрової трансформації фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану. Визначено, що цифровізація фахової передвищої освіти залежить від суб'єктивних умов та новочасних тенденцій піднесення інформаційного суспільства. Нами узагальнено умови й порядок використання ІТ-можливостей у цифрових комп'ютерно орієнтованих методичних системах освітньої діяльності, що визначається вчителем, викладачем, педагогічними та науково-педагогічними працівниками. Доведено, що ІТ-компетентність здобувача освіти в відокремленому структурному підрозділі Дунайський фаховий коледж Національного університету «Одеська морська академія» є могутнім чинником успішності освітньої, навчальної, професійно-орієнтованої, суспільної та інших видів діяльності.

Ключові слова: фахова передвища освіта, цифровізація, цифрова трансформація.

DIGITAL TRANSFORMATION OF PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Iryna Smirnova,

doctor of pedagogical sciences, professor,
t.v.o. director of the separate structural division of
the Danube Vocational College National University
«Odesa Maritime Academy»

Abstract. This scientific paper examines the problem of using electronic resources under martial law. It was determined that the digitalization of vocational pre-higher education depends on subjective conditions and modern trends in the rise of the information society. We have summarized the conditions and procedure for using IT capabilities in digital computer-oriented methodical systems of educational activity, which is determined by the teacher, lecturer, pedagogical and scientific-pedagogical workers. It was proved that the IT competence of the student in the separate structural subdivision of the Danube Vocational College of the National University "Odesa Maritime Academy" is a powerful factor in the success of educational, educational, professional, social and other types of activities.

Keywords: vocational higher education, digitalization, digital transformation

В умовах українського сьогодення, враховуючи Covid-труднощі, воєнний стан, обмеженість пересування та безперервний вплив новітніх інформаційних технологій, відбуваються процеси цифрової трансформації як загального суспільного розвитку, так і системи освіти, зокрема фахової передвищої. У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України визначено, що цифровізація освіти є сучасним етапом її інформатизації, що передбачає насичення інформаційно-освітнього середовища електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та

налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний освітній простір (Верховна Рада України, 2018, 17 січня).

Вивчення зарубіжного (Сейко та Єршов, 2021) та вітчизняного досвіду (Биков, та ін., 2017) цифровізації різних рівнів освіти дає змогу стверджувати, що цифровізація фахової передвищої освіти залежить від суб'єктивних умов та актуальних тенденцій розвитку інформаційного суспільства, а саме:

- розвиток можливостей штучного інтелекту задля потреб фахової передвищої освіти;
- забезпечення мобільності ІТ-діяльності здобувачів освіти в загальнодержавному інформаційному освітньому просторі;
- розвиток мобільно орієнтованих засобів ІТ-доступу до електронних даних закладів фахової передвищої освіти (база ЕДБО, база Деканат, база Про-освіти – створення електронних студентських квитків та ін.);
- розвиток технології хмарних обчислень та віртуалізації, корпоративних, загальнодоступних й гібридних ІТ-інфраструктур;
- розроблення нових функцій доповненої реальності і доступність обладнання для віртуальної реальності (саме сюди віднесемо наявні тренажери навігаційних систем, механічного обладнання та менеджерських логістичних транспортних систем);
- накопичення та опрацювання значних обсягів цифрових даних освітнього контенту;
- формування та використання електронних інформаційних баз і систем, зокрема електронних бібліотек та наукометричних баз даних;
- розвиток максимально користувацьких характеристик Internet;
- розвиток програмно-апаратних засобів, наприклад, мікропроцесорних та інтеграційних платформ для забезпечення налаштування, управління та моніторингу електронних пристроїв за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій;
- розвиток робототехніки, робототехнічних систем, зокрема 3D-принтерів і 3D-сканерів; тобто ріст індустрії виробництва програмних засобів;
- розроблення веб-застосунків та електронних освітніх ресурсів (ЕОР), видання електронних освітніх ресурсів;
- забезпечення сумісності ІТ-засобів та ІТ-додатків, побудованих на різних програмно-апаратних платформах;
- застосування комп'ютерно-технологічних платформ та дієвих механізмів ІТ-аутсорсингу;
- розвиток систем захисту даних в інформаційних системах та протидія кіберзлочинності.

Умови й порядок використання ІТ-можливостей у цифрових комп'ютерно орієнтованих методичних системах освітньої діяльності визначається вчителем, викладачем, педагогічними та науково-педагогічними працівниками, але ІТ-компетентність здобувача освіти в нашому закладі – відокремленому структурному підрозділ Дунайський фаховий коледж Національного університету «Одеська морська академія» – саме курсантів, є могутнім чинником успішності освітньої, навчальної, професійно-орієнтованої, суспільної та інших видів діяльності. Тому наскрізним для змісту навчання в нашому закладі освіти є посилення інформаційної та інформатичної підготовки курсантів.

Позитивним є також наявність навчальної та методичної літератури для 10-11 класів, це рівень 1-2 курсу нашого освітнього закладу, поданої в електронній формі, і вона невпинно зростає (<https://osvita.ua/>).

Відзначаємо наявність електронних освітніх ресурсів від Міністерства освіти і науки України, які віднесемо до засобів освітньої діяльності, що існують в електронній формі, і є сукупністю електронних цифрових інформаційних об'єктів (документів, документованих відомостей та інструкцій, інформаційних матеріалів, процесуальних моделей та ін.), що подаються на е-майл нашого коледжу (Биков, та ін., 2017).

Особливу увагу приділяємо науковим дослідженням, орієнтованим на вирішення теоретичних і методичних проблем застосування ІТ-можливостей в освіті, а також психолого-педагогічному супроводу їх розроблення в Інституті професійної освіти НАПН України, за що вдячні директорові – академіку НАПН Радкевич В.О. та співробітникам, особливо лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України.

Список використаних джерел:

Верховна Рада України. (2018, 17 січня). *Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки*: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України (№ 67-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

Відкритий урок: розробки, технології, досвід (2022, 10 жовтня) *Головна*. <http://osvita.ua/publishing/urok/5934/>

Биков, В. Ю., Спірін, О. М., & Пінчук, О. П. (2017). Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*: збірник наукових праць (с. 191–198). К.: Видавничий дім «Сам».

Інститут професійної освіти НАПН України (2022, 10 жовтня) *Лабораторія електронних навчальних ресурсів*. <https://ivet.edu.ua/index.php/labs/ee-res>

Сейко, Н. А., & Єршов, М.О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54-64.

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ

Олена Тарасова,

кандидат психологічних наук, доцент,
керівник Центру забезпечення якості вищої освіти Криворізького національного
університету м. Кривий Ріг,
<https://orcid.org/0000-0002-0756-4947>

Оксана Черкаська,

викладач ВПС «Автотранспортний фаховий
коледж КНУ», магістрантка зі спеціальності 015
«Професійна освіта (Цифрові технології)»
Криворізького національного університету
м. Кривий Ріг

Анотація. Здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми формування професійного іміджу фахівців, визначено особливості цього процесу відповідно до специфіки підготовки фахівців різного профілю. Зокрема, акцентовано увагу на теоретичному аналізі аспектів професійного іміджу; визначено особистісні та професійні якості, що формують професійний імідж фахівця та сприяють його ефективній професійній діяльності.

Ключові слова: імідж, професійний імідж, особистісні та професійні якості фахівця.

PROFESSIONAL IMAGE OF THE SPECIALIST'S PERSONALITY

Olena Tarasova,

candidate of psychological sciences, associate professor, head
of the Center for Quality Assurance of Higher Education
Kryvyi Rih National University
Kryvyi Rih city

Oksana Cherkaska,

teacher of the Air Force "Vehicle Transport Professional
College of KNU", Master's student in specialty 015
"Professional education (Digital technologies)" Kryvyi Rih
National University
Kryvyi Rih city

Abstract. A theoretical analysis of psychological and pedagogical sources on the problem of formation of the professional image of specialists was carried out, the features of this process were determined in accordance with the specifics of the training of specialists of various profiles. In particular, attention is focused on the theoretical analysis of aspects of professional image; personal and professional qualities that shape the professional image of a specialist and contribute to his effective professional activity are defined.

Keywords: image, professional image, personal and professional qualities of a specialist.

Професійний імідж – це важливий елемент професійної компетентності, від нього залежить успіх трудової діяльності фахівця. У наш час необхідною умовою для реалізації в будь-якій професійній діяльності є життєва стратегія, яка мотивує людину на досягнення успіху в професії.

Успіх у професійній кар'єрі здебільшого залежить від уміння свідомо вибудувати професійний імідж, що відповідає специфіці та завданням професії. Основа професійного іміджу – це поєднання особистісних та професійних якостей професіонала.

Уявлення про імідж все більше закріплюється в громадській свідомості у вигляді певної цінності, яка залежить від успішної діяльності будь-якої особи чи організації. Цей термін поширено використовують у засобах масової інформації, у системі зв'язків із громадськістю, рекламі та маркетингу. Чимало психологів (К. Боулдінг, М. Вудкок, Б. Зейгарник, О. Маслова, Л. Новік, А. Семенов, Т. Хомуленко, В. Шепель, О. Чебикін та ін.) порівнюють категорію «імідж» із впливом, при цьому підкреслюють його заманливість та маніпулятивність як психічного образу, що здійснює вплив на емоційну сферу особистості, часом й на її підсвідомість. За рахунок сильних емоційних вражень та зниження механізмів свідомого контролю, імідж впливає на поведінку та механізми свідомості людини, здійснює маніпулятивну функцію.

Педагогічна наука пропонує такі визначення іміджу: зовнішній вигляд, пізнавальні здібності, риси характеру, соціальні ролі, які формуються у процесі соціалізації та відповідають ціннісним орієнтаціям та моральним установкам певної частини суспільства. Науковці Т. Демчук, В. Ісаченко, А. Калюжний, З. Курлянд, А. Коркішко, В. Орешкін, А. Пелих, А. Рацул, І. Сімонова та ін. у своїх педагогічних дослідженнях серед найважливіших характеристик іміджу виділяють: гнучкість, активність, ситуативність, мінливість, символічність, орієнтованість на соціальну групу, наслідуваність, наявність духовних, ціннісних, етикоестетичних орієнтирів, емоційність тощо.

У сучасному науковому дискурсі особливої актуальності набуває поняття «імідж» у контексті певної професійної діяльності. *Професійний імідж* є складним соціально-психологічним і педагогічним феноменом, за допомогою якого створюється образ конкретної професії. Утворення й розвиток професійного іміджу відбувається у процесі професійної діяльності та є одним із чинників підвищення її продуктивності. Це певні уявлення про те, який погляд та поведінку повинна мати людина певної професії (викладач, електромонтер, лікар, машиніст тепловозу тощо).

Зміст поняття «професійний імідж» («імідж професії») у сучасній науковій інтерпретації розкривається найчастіше, як:

1. Статусний образ особистості як сукупності уявлень суспільства про те, яким повинен бути індивід відповідно до свого професійного статусу (Н. Савченко, Н. Смірнова).

2. Уявлення про людину як про професіонала, фахівця своєї справи (М. Мазоренко, Г. Почепцов, В. Орешкін, В. Шепель).

3. Загальне враження про фахівця, що справляється на оточуючих за допомогою сприйняття його манери говоріння і поведінки, особистісно-професійних якостей, а також зовнішнього вигляду (Є. Барбіна, Ю. Дзядевич, О. Кирилюк, О. Петрова, Н. Тимошенко).

4. Стійка організована сукупність знаків-символів, символічний образ (Т. Білик, О. Перелигіна).

5. Ставлення суб'єкта до своїх професійних обов'язків, сукупність моральних, професійних, естетичних і етичних норм, вироблених суспільством (Д. Вергун, І. Муратова, Ю. Палеха).

6. Професійний стереотип-типаж, інтенсивний, емоційний, оцінний ефект, базований на загальному образі типового професіонала, психологічному механізмі персоніфікації (О. Грейліх, Л. Донська, Н. Савченко, Т. Хомуленко).

7. Інтегрована якість особистості, що забезпечується системою психологічних, культурологічних та професійних умінь, знань і навичок (О. Горovenko, Т. Довга, І. Размолодчикова, Т. Шахматова).

8. Синтез особистісних якостей, зовнішності особистості, професійних компетентностей (С. Болсун, М. Навроцька, І. Ніколаєску, О. Романовська).

9. Складне утворення, зумовлене соціальними ролями, які виконує особистість, та особливостями професійної діяльності (Т.Завгородня, О. Капустюк, Н. Прус).

10. Відображення діяльності людини: ділових якостей (відповідальності, працьовитості, організованості), її планів і їх реалізації, ступеня успішності (професійних нагород, визнання в певних колах, досягнень), предметної атрибутики (М. Беляєва, Н. Лікарчук, О. Ковальова, В. Самкова) тощо.

Як бачимо, при дослідженні різних аспектів професійного іміджу, наукові діячі не можуть порозумітися щодо його визначення. Саме тому поняття досить нечітке та має широке тлумачення. З метою більш повніше представити сутність цього феномену, зосереджемося на деяких його трактуваннях.

Імідж як думка, що формується про людину як про фахівця, професіонала своєї галузі, має особливе значення у системі професій типу «людина – колектив», «людина – людина», сприяє покращенню її індивідуальних характеристик та підвищенню продуктивності професійної діяльності особистості. Притаманний кожній професії професійний імідж формує сукупність внутрішніх та зовнішніх особистісних, індивідуальних і професійних якостей, які демонструють бажання людини, здатність та готовність до суб'єкт-суб'єктного спілкування. Наприклад, О. Камішева вбачає професійний імідж як систему психологічних (позицій, ролей, невербальних і вербальних засобів спілкування) та особистісних (доброзичливість, толерантність, рефлексивність) якостей, які фахівець спрямовано використовує із метою досягти цілі у професійній діяльності. (Камішева, 2009, с. 52).

Професійний імідж формується у процесі професійного розвитку і є сукупністю професійно орієнтованих характеристик – професійної і культурної компетентності. До професійного компоненту належать якості, що відображають відповідність людини професії, професійну ідентичність, розуміння своєї професії, рівень професійної культури, сприйняття себе у

професії та інші якості, якими характеризується людина в умовах своєї діяльності. С. Болсун зазначає, що професійний імідж є синтезом особистісних якостей особистості, її зовнішності, професійних компетентностей та якостей. (Болсун, 2013, с. 51).

Отже, під професійним іміджем розуміється створення групового образу, в якому усі його компоненти взаємозумовлені та взаємопов'язані без надання першості жодному з них.

Більшість науковців підкреслює інформаційно-символічну, знакову природу іміджу. О. Митцева професійний імідж характеризує як міждисциплінарне, багатогранне поняття, сутність якого синтезує соціальний образ особливостей репрезентантів конкретної соціально-професійної групи відповідно до очікування суспільності. Разом із цим науковець визначає його як «цілісний, інтегративний, динамічний образ, зумовлений професійною діяльністю суб'єкта. Мова йде про «Місію особистості», позитивну «Я-концепцію», зорієнтовану на «Я-бажане, ідеальне», що сприяє безперервному особистісному та професійному самовдосконаленню й саморозвитку сучасного професіонала. (Митцева, 2018, с. 196).

Н. Прус зазначає, що професійний імідж – це гармонійна сукупність внутрішніх та зовнішніх індивідуальних і професійних якостей, які помічаються у поведінці та діях фахівця, зумовлюючи при цьому успішність його професійної діяльності. (Прус, 2017, с. 52).

І. Николаєску наголошує на тому, що професійний імідж – це форма життєвого вираження професіонала, завдяки якій він активує особистісно-ділові якості і, як наслідок, особистісно та професійно самоутверджується. (Ніколаєску, 2007, с. 88).

На нашу думку, достатньо всебічними та виваженими є погляди Л. Новік. Науковець визначає, що професійний імідж – це якісна характеристика особистості, завдяки якій проявляються її внутрішні установки, особистісні якості, життєві компетентності, фахові знання і професіоналізм через зовнішні прояви – поведінку, зовнішній вигляд, організацію простору, особливості спілкування, які безперечно впливають на реалізацію професійних функцій та ефективність міжособистісної взаємодії. (Новік, 2015, с. 430).

Під час проведення аналізу ключових понять ми виявили особливості професійного іміджу фахівця, а саме:

- інформативність (повідомлення про певну сукупність ознак самого об'єкту іміджу);
- актуальність (потреба «тут і зараз», у конкретному місті і в конкретний час);
- функціональність (професійний імідж не самоціль, а надає можливість рухатися вперед і самовдосконалюватися);
- динамічність (змінюється відповідно до соціально-економічних чинників);
- активність (здатність впливати на емоції, свідомість, діяльність, поведінку окремих людей та цілих груп населення).

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Професійний імідж – це образ, цілеспрямовано та свідомо створений штучним шляхом для досягнення суб'єктом особистісних та професійних цілей з метою забезпечення професійного самовизначення і професійного зростання усіх учасників трудового процесу, їх психічних станів та координації дій.

2. Для формування професійного іміджу необхідними якостями, що сприяють ефективній професійній діяльності фахівця, можна вважати як особистісні (впевненість у собі, активність, працьовитість, комунікабельність, емоційність, порядність, стресостійкість, прихильність до певних ціннісних орієнтирів), так і професійні характеристики (пізнавальні здібності, цілеспрямованість, компетентність, асертивність, гнучкість, відповідальність, креативність, швидкість у прийнятті рішень, адаптивність, незалежність, прагнення до досягнень).

3. Як чинник розвитку самоосвіти та самовдосконалення професійний імідж постійно стимулює фахівця. Професійний імідж є показником:

- вибору фахівця особистісно-значущих цілей і завдань професійної самозміни;
- самоконтролю, тобто порівняння досягнутих результатів з очікуваними;
- планування, тобто вибору дій для досягнення поставлених завдань та цілей;
- самокорекції, тобто здатності постійно бути мобільним та гнучким відповідно до сучасних вимог;
- оволодіння способами і засобами професійного самовиховання.

Список використаних джерел:

- Болсун, С. А. (2013). Професійний імідж керівника навчального закладу. *Управління школою*, 7–9 (37–38), 51–55.
- Камышева, Е. Ю. (2009). Педагогический имидж учителя. *Известия Уральского государственного университета*, 4 (68), 48–53.
- Митцева, О. С. (2018). Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*, Вип. 59, 191–200.
- Ніколаєску, І. О. (2007). Імідж як презентаційна складова особистісних проявів соціального педагога. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 3, 88–92.
- Новік, Л. О. (2015). Психологічний аналіз змістових компонентів позитивного іміджу психолога. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*, Вип. 30, 427–436.
- Прус, Н. О. (2017). *Формування професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов*. [Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук].

МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО – ПРІОРИТЕТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Марія Теловата,

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
заступник директора з наукової роботи
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orsid.org/0000-0001-9514-1663>

Анотація. У статті розглянуто найважливіші пріоритети проблеми важливості залучення молоді у розвиток малого та середнього підприємництва. Орієнтація на створення умов підтримки молодих підприємців та необхідних гарантій їх діяльності будуть сприяти самореалізації молоді людини. На жаль, у даний час в нашій країні спостерігається рецесія. Вивчаючи статистичні дані, можна спостерігати дві негативні тенденції. Перша – зниження кількості молоді, які відкривають свою справу, та друга – велика кількість закритих підприємств протягом першого року. В багатьох випадках це пов'язано з недостатньо ефективним функціонуванням існуючого організаційно-економічного механізму підтримки та розвитку молодих підприємців. Суспільство потребує розвитку, стимулювання та розповсюдження молодого підприємництва. Його особливості, пов'язані з ініціативністю, адаптивністю та здатністю молодих людей ризикувати, можуть стати локомотивом розвитку регіональної економіки.

Ключові слова: підприємництво, молодіжне підприємництво, підприємницьке середовище, молодіжна мережа, підприємницька діяльність.

YOUTH ENTREPRENEURSHIP IS A PRIORITY OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

Maria Telovata,

doctor of pedagogical sciences, professor,
Honored Worker of Education of Ukraine,
deputy director for scientific work
Institute of Professional Education of the National
Academy of Sciences of Ukraine

Abstract. The article considers the most important priorities of the problem of the importance of involving young people in the development of small and medium-sized entrepreneurship. The focus on creating conditions for supporting young entrepreneurs and the necessary guarantees for their activities will contribute to the self-realization of a young person. Unfortunately, our country is currently experiencing a recession. Studying statistical data, one can observe two negative trends. The first is a decrease in the number of young people who open their own business, and the second is a large number of closed enterprises during the first year. In many cases, this is due to insufficiently effective functioning of the existing organizational and economic mechanism for the support and development of young entrepreneurs. Society needs the development, stimulation and dissemination of young entrepreneurship. Its features related to initiative, adaptability and the ability of young people to take risks can become a locomotive for the development of the regional economy.

Keywords: entrepreneurship, youth entrepreneurship, entrepreneurial environment, youth network, entrepreneurial activity

Якісна професійна освіта та підготовка молоді до підприємницької діяльності має стати основою для відбудови економіки України у повоєнний час та її подальшого сталого розвитку. Реалії сьогодення вимагають підготовки майбутнього фахівця, здатного ефективно діяти і виконувати професійні обов'язки у складних й неоднозначних умовах, як в ролі найманого працівника у промисловій компанії або центрі автосервісу, так і власника бізнесу.

Очевидно, що Україна у першу чергу має відновлювати та розвивати промислове виробництво. Забезпечення резилентності вітчизняної системи промислового виробництва вимагатиме підтримки галузей на державному рівні, підвищення якості підготовки фахівців та науковців, а також інтеграцію науки, освіти та виробників. Безумовно, відновлення та розвиток національного виробництва потребує системних змін, починаючи з розроблення та реалізації національної стратегії розвитку з чітко визначеними цілями, серед яких ключовими мають бути набуття промисловістю статусу головного рушія інноваційного процесу, встановлення орієнтованих на ринок прямої взаємодії та обміну між науковцями та промисловим сектором (бізнесом), удосконалення системи професійної освіти, а також підтримка молодіжного підприємництва, що вимагає розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців (Алексеева та ін., 2019; 2020; 2021).

До ключових викликів глобального ринку, які впливають на розвиток вітчизняної економіки, варто віднести пандемії, зростання населення планети, відмову від викопних джерел енергії та перехід до відновлювальних, глобальне потепління та кліматичні зміни, забруднення вод, повітря, деградацію ґрунтів.

Найскладнішим внутрішнім викликом для підприємців є повномасштабна війна та окупація територій України, знищення об'єктів енергетичної інфраструктури, руйнування виробничих потужностей, підвищення рівня безробіття, вимушене переміщення громадян, скорочення масштабів бізнесу. Таким чином, сьогодні, попри наявний потенціал вітчизняних виробників, маємо констатувати відсутність стратегії комплексного розвитку вітчизняної промисловості на державному рівні, що проявляється у критично малій кількості державних програм з фінансування наукових розробок, з відновлення і модернізації існуючих та заснування нових виробничих потужностей, «відірваність» наукового сектора від виробничого, обмежений доступ науковців та освітян до міжнародної спільноти. Крім того, суттєвим викликом для науковців і освітян є слабе розуміння ринків, тенденцій та перспективних траєкторій розвитку, що негативно впливає на якість професійної підготовки фахівців.

Тенденції ринку, з одного боку, ставлять певні виклики, а з іншого – відкривають нові можливості для розвитку молодіжного підприємництва. Враховуючи думку автора кластерної теорії в економіці (Porter, 1998), який переконаний, що кластери є особливим каталізатором розвитку певної місцевості через концентрацію спеціалізованого бізнесу в регіоні та його

обов'язкову кооперацією з місцевою владою, освітою і наукою, вважаємо, що створення кластерів уможливить розвиток унікальних можливостей окремих регіонів і має стати одним із факторів інтенсифікації розвитку молодіжного підприємництва.

Як зазначено у проєкті Національної програми кластерного розвитку, до 2027 року кластерні ініціативи забезпечать ефект мультиплікатора через синергетичний вплив на зовнішнє середовище та концентрацію ресурсів і фінансування в регіонах з високим потенціалом зростання (Національна програма кластерного розвитку до 2027: Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації, 2020).

Аналіз підходів до створення та прикладів функціонування кластерів в Україні та у світі (Глобальні ланцюги доданої вартості та розвиток, 2015; Львівський ІТ кластер, 2022; Маслиган, 2020; EU Cluster Partnerships. European Union, 2020) дав змогу визначити конкурентні переваги, які отримують учасники кластеру, що, зі свого боку, позитивно впливає на розвиток всієї економіки країни.

Перспектива об'єднання промислових компаній, освітніх та наукових установ зі споживачами та представниками влади дає можливість створити певне середовище, яке передбачає, що науковці вивчають і вирішують реальні потреби місцевих виробників, які, зі свого боку, звертаються до науковців за певними технологічними, технічними та бізнес-рішеннями. Це дасть можливість науковцям комерціалізувати наукові розробки та створювати умови для розвитку нових підприємств, виробникам – отримати дешевші рішення, освітянам – розуміння потреб ринку та середовище для якісної професійної підготовки майбутніх фахівців. Тому важливим є залучення до кластеру виробників різного масштабу, а також компаній, діяльність яких пов'язана із забезпеченням логістики, переробки, зберігання, пакування продукції тощо, оскільки все це – ті сфери, де молоді підприємці зможуть себе реалізувати.

Зі свого боку, опертя професійної освіти на виробничі потужності регіону дасть можливість підвищити якість практичної підготовки конкурентоспроможних фахівців, яких потребують підприємства. Розвиток та зміцнення бізнес-інфраструктури регіону потребуватиме молодих підприємців, підготовку і консультування яких мають здійснювати і заклади професійної (професійно-технічної) освіти, й успішні представники бізнесу в якості менторів.

Місцева влада разом із закладами освіти має забезпечити підвищення культури ведення бізнесу, підтримувати участь молодих підприємців у ярмарках, виставках, конкурсах стартапів тощо як з метою просування власної продукції та приваблення інвесторів, так і з метою розширення професійного кругозору. Крім того, місцеві громади разом з представниками виробничих компаній мають опікуватися питаннями підвищення умов життя, заохочення молоді залишатися в регіоні, покращення іміджу робітничих професій.

Таким чином, створення і розвиток кластерів є поштовхом для зміцнення та розширення унікальних можливостей регіонів, підготовки високваліфікованих фахівців та молодих підприємців, підвищення попиту на наукові дослідження, результати яких, насамперед, відкриватимуть можливості для створення нових бізнесів, залучаючи молодих фахівців до підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

Baidulin, V., & Patoka, A. (2020). Pedagogical technology of formation of interest in entrepreneurial activity among students of professional (vocational) educational institutions. *Professional Pedagogics*, 2(21), 116-122.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Полісся.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С., Базиль, Л., Байдулін, В., Ваніна, Н., Єршова, Л., Закантов, Д., Орлов, В., & Радкевич, О. (2019). Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2(83), 33–35.

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценок, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О. Орлов, В.Ф. & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир:«Полісся».

Орлов, В.Ф. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Professional Pedagogics*, 13, 15-21.

Фурса, О., & Орлов, В. (2015). Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 10, 5-17.

РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНИХ ІНІЦІАТИВ

Олена Тітова,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач лабораторії професійної кар'єри
Інституту професійної освіти НАПН України
<http://orcid.org/0000-0002-6081-1812>

Людмила Єршова,

доктор педагогічних наук, доцент, заступник
директора з науково-експериментальної роботи
Інституту професійної освіти
НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-2346-5842>

Анотація. Проаналізовано зовнішні і внутрішні виклики, які впливають на розвиток вітчизняного промислового виробництва та на процеси стабілізації економіки України. Розглянуто можливість розвитку молодіжного підприємництва у партнерських мережах, які функціонують на основі потрійної спіралі кластера із залученням освіти і науки, бізнесу, влади.

Ключові слова: молодіжне підприємництво, професійна освіта, кластер, бізнес-освіта, сталий розвиток, інновації.

CLUSTER INITIATIVES AS THE BASE FOR YOUTH ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

Olena Titova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Professional Career Laboratory,
Institute of Vocational Education of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine

Lyudmila Yershova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Deputy Director of Institute of Vocational
Education of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine

Abstract. The paper presents the external and internal challenges that affect the development of domestic industrial production and the processes of stabilization of the economy of Ukraine. The paper considers the advantages of youth entrepreneurship development in partner networks which function on the basis of the cluster triple spiral with the involvement of education and science, business, government.

Keywords: youth entrepreneurship, professional and vocational education, cluster, business education, sustainable development, innovations.

Якісна професійна освіта та підготовка молоді до підприємницької діяльності має стати основою для відбудови економіки України у повоєнний час та її подальшого сталого розвитку. Реалії сьогодення вимагають підготовки майбутнього фахівця, здатного ефективно діяти і виконувати

професійні обов'язки у складних і неоднозначних умовах, і в ролі найманого працівника у промисловій компанії або центрі автосервісу, і власника бізнесу.

Очевидно, що Україна у першу чергу має відновлювати та розвивати промислове виробництво. Забезпечення резилентності вітчизняної системи промислового виробництва вимагатиме підтримки галузей на державному рівні, підвищення якості підготовки фахівців та науковців, а також інтеграцію науки, освіти та виробників. Безумовно, відновлення та розвиток національного виробництва потребує системних змін, починаючи з розроблення та реалізації національної стратегії розвитку з чітко визначеними цілями, серед яких ключовими мають бути набуття промисловістю статусу головного рушія інноваційного процесу, встановлення орієнтованих на ринок прямої взаємодії та обміну між науковцями та промисловим сектором (бізнесом), удосконалення системи професійної освіти, а також підтримка молодіжного підприємництва, що вимагає розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців (Алексєєва та ін., 2020).

До ключових викликів глобального ринку, які впливають на розвиток вітчизняної економіки, варто віднести пандемії, зростання населення планети, відмову від викопних джерел енергії та перехід до відновлювальних, глобальне потепління та кліматичні зміни, забруднення вод, повітря, деградацію ґрунтів.

Найскладнішим внутрішнім викликом для підприємців є повномасштабна війна та окупація територій України, знищення об'єктів енергетичної інфраструктури, руйнування виробничих потужностей, підвищення рівня безробіття, вимушене переміщення громадян, скорочення масштабів бізнесу. Таким чином, сьогодні попри наявний потенціал вітчизняних виробників маємо констатувати відсутність стратегії комплексного розвитку вітчизняної промисловості на державному рівні, що проявляється у критично малій кількості державних програм з фінансування наукових розробок, з відновлення і модернізації існуючих та заснування нових виробничих потужностей, «відірваність» наукового сектору від виробничого, обмежений доступ науковців та освітян до міжнародної спільноти. Крім того, суттєвим викликом для науковців і освітян є слабе розуміння ринків, тенденцій та перспективних траєкторій розвитку, що негативно впливає на якість професійної підготовки фахівців.

Тенденції ринку, з одного боку, ставлять певні виклики, з іншого, відкривають нові можливості для розвитку молодіжного підприємництва. Враховуючи думку автора кластерної теорії в економіці (Porter, 1998), який переконаний, що кластери є особливим каталізатором розвитку певної місцевості через концентрацію спеціалізованого бізнесу в регіоні та його обов'язкову кооперацією з місцевою владою, освітою і наукою, вважаємо, що створення кластерів уможливить розвиток унікальних можливостей окремих регіонів і має стати одним з факторів інтенсифікації розвитку молодіжного підприємства.

Як зазначено у проєкті Національної програми кластерного розвитку до 2027 року кластерні ініціативи забезпечують ефект мультиплікатора через синергетичний вплив на зовнішнє середовище та концентрацію ресурсів і фінансування в регіонах з високим потенціалом зростання (Національна програма кластерного розвитку до 2027: Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації, 2020).

Аналіз підходів до створення та прикладів функціонування кластерів в Україні та у світі (Глобальні ланцюги доданої вартості та розвиток, 2015; Львівський ІТ кластер, 2022; Маслиган, 2020; EU Cluster Partnerships. European Union, 2020) дозволив визначити конкурентні переваги, які отримують учасники кластеру, що зі свого боку позитивно впливає на розвиток всієї економіки країни.

Перспектива об'єднання промислових компаній, освітніх та наукових установ зі споживачами та представниками влади дає можливість створити певне середовище, яке передбачає, що науковці вивчають і вирішують реальні потреби місцевих виробників, які, зі свого боку, звертаються до науковців за певними технологічними, технічними та бізнес-рішеннями. Це дасть можливість науковцям комерціалізувати наукові розробки та створювати умови для розвитку нових підприємств, виробникам – отримати дешевші рішення, освітянам – розуміння потреб ринку та середовище для якісної професійної підготовки майбутніх фахівців. Тому важливим є залучення до кластеру виробників різного масштабу, а також компаній, діяльність яких пов'язана із забезпеченням логістики, переробки, зберігання, пакування продукції тощо, оскільки все це – ті сфери, де молоді підприємці зможуть себе реалізувати.

Зі свого боку, опертя професійної освіти на виробничі потужності регіону дасть можливість підвищити якість практичної підготовки конкурентоспроможних фахівців, яких потребують підприємства. Розвиток та зміцнення бізнес-інфраструктури регіону потребуватиме молодих підприємців, підготовка і консультування яких мають здійснювати і заклади професійної (професійно-технічної) освіти, і успішні представники бізнесу в якості менторів.

Місцева влада разом із закладами освіти має забезпечити підвищення культури ведення бізнесу, підтримувати участь молодих підприємців у ярмарках, виставках, конкурсах стартапів тощо, як з метою просування власної продукції та приваблення інвесторів, так і з метою розширення професійного кругозору. Крім того, місцеві громади разом з представниками виробничих компаній мають опікуватися питаннями підвищення умов життя, заохочення молоді залишатися в регіоні, покращення іміджу робітничих професій.

Таким чином, створення і розвиток кластерів є поштовхом для зміцнення та розширення унікальних можливостей регіонів, підготовки високваліфікованих фахівців та молодих підприємців, підвищення попиту на наукові дослідження, результати яких, зі свого боку, відкриватимуть

можливості для створення нових бізнесів, залучаючи молодих фахівців до підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

EU Cluster Partnerships. European Union (2020). URL: <https://www.clustercollaboration.eu/eu-cluster-partnerships>

Porter, M. E. (1998). Clusters and Competition: New Agendas for Companies, Governments, and Institutions. *Harvard Business School Working Paper*, 98-080.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Закатнов, Д. О., Орлов, В. Ф., Сохацька, Г. В. (2020). Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724963/>

Глобальні ланцюги доданої вартості та розвиток. Підтримка всеохоплюючого та сталого промислового розвитку з боку ЮНІДО. Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) (2015). URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/140:global-value-chainsukrpdf>

Львівський ІТ кластер: офіційний сайт. URL: <https://itcluster.lviv.ua/>

Маслиган, О. О., Машіка, Г. В. (2020). Інституціональне середовище розвитку кластерів туризму і рекреації у регіонах. *Економіка та держава*, 4, 74-80. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.4.74>

Національна програма кластерного розвитку до 2027: Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації (2020). URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nasprogrami-klasternogo-rozvitkudo-2025-v1pdf>

Орлов, В.Ф. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Professional Pedagogics*, 13, 15-21.

Фурса, О., & Орлов, В. (2015). Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 10, 5-17.

ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Ганна Ткачук,
методист Навчально-методичного центру
професійно-технічної освіти у Вінницькій
області, викладач ДПТНЗ «Вінницьке
міжрегіональне вище професійне училище»,
кандидат педагогічних наук

Анотація. Висвітлено особливості переходу професійної освіти від педагогіки знання до педагогіки розвитку. Охарактеризовано особистісний підхід у розробленні інноваційних педагогічних технологій для використання в закладах професійної освіти. Показано важливість соціогуманітарної складової професійної освіти, що переорієнтовує її на культурний розвиток кожної окремої особистості.

Ключові слова: професійна освіта, соціогуманітарний розвиток, особистісний підхід, педагогічні технології.

APPLICATION OF PERSONALLY-ORIENTED PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN SOCIOHUMANITARIAN PERSONALITY DEVELOPMENT

Ganna Tkachuk,
methodologist of the Educational and
Methodological Center of Vocational and
Technical Education in Vinnytsia Oblast, teacher
of the «Vinnytsia Interregional Higher Vocational
College», Candidate of Pedagogical Sciences

Abstract. The peculiarities of the transition of professional education from the pedagogy of knowledge to the pedagogy of development are highlighted. The personal approach in the development of innovative pedagogical technologies for use in professional education institutions is characterized. The importance of the socio-humanitarian component of professional education, which reorients it to the cultural development of each individual, is shown.

Keywords: professional education, socio-humanitarian development, personal approach, pedagogical technologies.

Освіта виконує основну роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства й дає можливість кожному набути цінності, компетенції, навички та знання, необхідні для побудови майбутнього відповідно до завдань сталого розвитку. Сталий розвиток суспільства багато в чому залежить від рівня освіченості населення, а гарантовані можливості отримання освіти визнано світовою спільнотою базовими показниками розвитку людського потенціалу.

Сучасна професійна освіта характеризується переходом від педагогіки знання до педагогіки розвитку, який актуалізує гуманістичну орієнтацію системи професійної освіти в Україні. Саме з розробленням ідей соціогуманітарного підходу пов'язується в освітній політиці реалізація

гуманістичних цілей і принципів особистісно-орієнтованого навчання та виховання, що забезпечують розвиток творчих здібностей особистості, набуття нею суб'єктивного (особистісного) досвіду, ціннісне самовизначення в різних сферах її життєдіяльності. Як слушно зазначає О. Шамралюк (2018), що основним змістом освіти в цьому випадку стає розвиток особистості, активізація її пізнавального, духовного та діяльнісного потенціалу, при цьому особливої ваги набувають особистісні стани.

Педагогічні технології з погляду особистісного підходу в освіті досліджувалися такими науковцями як М. Артюшина (2014), Л. Єршова (2018), Г. Романова (2016) та інші, які під особистісно-орієнтованим підходом розуміють методологічну орієнтацію в педагогічній діяльності, яка забезпечує процеси самопізнання, самовдосконалення й самореалізації учня та розвитку його індивідуальності.

Умовно можна виділити три групи даних технологій:

- *ціннісно-орієнтовані* – спрямовані на розвиток самосвідомості особистості, її ціннісне (особистісне, життєве, моральне, професійне та ін.) самовизначення: соціально-психологічний тренінг, дискусія, рольові ігри;

- *адаптивні технології* – спрямовані на пристосування навчання до індивідуальних можливостей, потреб та інтересів учня, створення психологічно комфортних умов, що забезпечують самоствердження і самореалізацію учня в навчальній діяльності: технології індивідуалізації і диференціації навчання (технологія різнорівневого навчання, повного засвоєння, технологія модульного навчання, технології адаптивного навчання та ін.);

- *технології творчого розвитку особистості* – орієнтовані на розвиток особистісного потенціалу учнів, в тому числі на розвиток творчого мислення: технологія навчання за системою Занкова, технологія навчання за системою Давидова і Ельконіна, технологія навчального проектування, технологія навчання як дослідження, технологія творчих майстерень та ін. (Ткачук, 2018).

Оскільки процес гуманізації професійної освіти обумовлений інноваційними змінами пріоритетів на особистісні цінності та виміри, то соціогуманітарний розвиток особистості майбутнього професіонала стає необхідним і важливим.

Сучасний професіонал повинен уміти творчо мислити, самостійно вирішувати виробничі проблеми, незалежно від того, яким видом діяльності він займається. Крім того, йому необхідно постійно адаптуватися до нових технологій, удосконалювати свої професійні знання та підвищувати кваліфікацію. Систематичне підвищення кваліфікації, професійне та особистісне вдосконалення стають обов'язковими умовами успішної роботи будь-якої людини, зайнятої професійною діяльністю.

Впровадження нових технологій, інформатизація та автоматизація виробництва вносять такі зміни до професійної діяльності, для здійснення яких необхідний багатосторонній розвиток особистості. Тому зростає

необхідність соціогуманітарної підготовки фахівців, яка орієнтує їх на повагу до особистості та встановлення емоційно-ціннісних відносин.

Соціогуманітарна складова в професійній освіті переорієнтовує її на культурний розвиток кожної окремої особистості. Відповідно до модернізації професійної освіти у систему соціальних наук включають економіку, соціологію, політологію, психологію, управлінські дисципліни, теорії рішень тощо. Також соціогуманітарну складову містять й дисципліни професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки, оскільки заклад освіти покликаний перетворити загальнолюдські цінності на систему духовних професійних якостей особистості та виконання вимог професійної етики.

Список використаних джерел

Шамралюк, О.Л. (2018). Модель розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 2 (37), Ч.1, 81-88.

Артюшина, М. В. (2014). Інноваційно-зорієнтований підхід до професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 6, 9-14. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2014_6_4.

Єршова, Л. М. (2018). Трансформація системи цінностей учнівської і студентської молоді в контексті реформування вітчизняної професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 162-168.

Романова, Г. М. (2016). Застосування проектних технологій у формуванні особистісно-розвивального середовища ПТНЗ. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 11, 54-62.

Ткачук, Г. Е. (2018). Методика розвитку готовності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів до використання особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. *Теорія і методика професійної освіти*, 15. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/3/issue/view/71>.

ПОСИЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ЗІ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІВ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТАТИВНОГО ОРГАНУ

Світлана Цимбалюк,

доктор економічних наук, професор, декан
факультету управління персоналом, соціології та
психології Київського національного
економічного університету імені Вадима

Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-6194-4035>

Анотація: Однією з ефективних форм співпраці та партнерства вищих навчальних закладів із зацікавленими сторонами є створення та діяльність професійно-дорадчих органів. На рівні вищих навчальних закладів, структурних підрозділів (факультетів, інститутів, кафедр) або освітніх програм можуть створюватися професійно-дорадчі органи. Створення професійно-дорадчих органів сприяє зміцненню співпраці між вищими навчальними закладами та ключовими стейкхолдерами, підвищенню якості професійної підготовки педагогів, підвищенню мотивації студентів та кількості працевлаштованих випускників за фахом.

Ключові слова: співпраця, партнерство, вищі навчальні заклади, професійний дорадчий орган, стейкхолдери, підвищення якості.

STRENGTHENING COOPERATION WITH STAKEHOLDERS IN VOCATIONAL TEACHER TRAINING: EXPERIENCE OF ESTABLISHING PROFESSIONAL ADVISORY BODY⁴

Svitlana Tsymbaliuk,

Dean of Personnel Management, Sociology and
Psychology Faculty Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Kyiv,
Ukraine

Abstract: One of the effective forms of cooperation and partnership between higher education institutions and stakeholders is the establishment and operation of professional advisory bodies. Professional advisory bodies may be established at the level of higher education institutions, and structural units (faculties, institutes, departments) or educational programs. The establishment of professional advisory bodies contributes to strengthening cooperation between higher education institutions and key stakeholders, improving the quality of vocational teacher training, and increasing the students' motivation and the number of employed graduates in the speciality.

Keywords: cooperation, partnership, higher education institutions, professional advisory body, stakeholders, improving the quality.

---

⁴The publication was prepared within the framework of the Erasmus+ project "New mechanisms of partnership-based governance and standardization of vocational teacher education in Ukraine (PAGOSTE)" № 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-CBHE-SP, funded with support from the European Commission. The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

One of the effective forms of cooperation and partnership between higher education institutions and stakeholders is the establishment and operation of professional advisory bodies.

The establishment of such bodies is stipulated by Article 38 of the Law of Ukraine “On Higher Education”, according to which, to develop the strategy and directions of educational and/or research activities of the higher education institution, the head of the higher education institution has the right to establish advisory (advisory and consultative) bodies (employers’ council, investors’ council, business council, student council, scientific council, etc.) unless otherwise provided by the charter of the higher education institution.

Professional advisory bodies may be established at the level of higher education institutions, and structural units (faculties, institutes, departments) or educational programs.

In their activities, professional advisory bodies should be guided by the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine “On Education”, “On Higher Education”, other normative legal acts of Ukraine, charters and internal local documents of higher education institutions.

To ensure the high quality of training of vocational teachers based on effective cooperation and partnership with stakeholders, the Professional Advisory Committee of the educational program “Economic and Business Education” of the speciality “Vocational Education (Economics)” was launched at the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (KNEU). This Committee is a subcommittee of the Professional Advisory Committee of KNEU.

The Committee is composed of representatives of the Directorate of Vocational Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Institute of Vocational Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, the Institute of Professional Qualifications, institutions of vocational and pre-higher vocational education, as well as academic staff of KNEU and the University of Educational Management.

The Committee is an advisory body and its activities are carried out voluntarily.

The purpose of the Committee is to ensure the high quality of training in the educational program “Economic and Business Education” of speciality 015 “Vocational Education (Economics)” based on partnership with interested business entities, state and executive authorities, local self-government and experts in the field of vocational education.

The main tasks of the Committee are:

- forecasting the needs of the labour market in vocational teachers;
- developing proposals on professional requirements for future vocational teachers;
- expertizing educational programs, making proposals on the content, forms and methods of teaching;
- developing recommendations on the competencies that graduates should have;

- developing recommendations for the improvement of curricula, and programs of academic disciplines;
- joint organization of educational, industrial and pedagogical practices;
- involvement of students in teaching and research activities;
- developing partnership infrastructure, creation of joint labs, centres, etc;
- participation in the educational process (conducting classes, supervision of various types of practices, participation in examination commissions etc;)
- ensuring employment of graduates;
- monitoring the quality of vocational teacher training;
- establishing cooperation with professional associations, state authorities and local self-government bodies;
- holding joint events, exchange of information and professional experience;
- implementation of joint projects aimed at improving the quality of vocational teacher training;
- organization of conferences, scientific seminars, and round tables.

The Committee's meetings are based on the principles of partnership, trust and openness to cooperation, honesty, transparency, legality, equality and objectivity, adherence to ethical rules, mutual respect and responsibility, and harmonisation of the interests of all stakeholders.

The decisions, proposals and conclusions of the Committee are of a recommendatory and advisory nature and are provided to the Academic Council of the Faculty, project groups of educational programs.

The Committee has the right to delegate its representatives to the Academic Council of the Faculty, the Professional Advisory Committee of KNEU, and other working and advisory bodies.

The establishment of professional advisory bodies contributes to strengthening cooperation between higher education institutions and key stakeholders, improving the quality of vocational teacher training, and increasing the students' motivation and the number of employed graduates in the speciality.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Лілія Чогут,

аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-0994-4978>

Анотація. Розкрито особливості методики розвитку професійної культури майстрів виробничого навчання будівельного профілю у закладах професійної освіти. Охарактеризовано методику професійного навчання.

Ключові слова: професійна освіта, культура, професійна культура, майстер виробничого навчання, методика розвитку.

PROFESSIONAL CULTURE DEVELOPMENT METHODOLOGY OF MASTERS OF INDUSTRIAL TRAINING OF THE CONSTRUCTION PROFILE IN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Lilia Chogut,

graduate student of the Institute of Vocational
Education and Training of NAES of Ukraine

Abstract: The peculiarities of the methodology for the development of the professional culture of the masters of production training of the construction profile in vocational education institutions are revealed. The methodology of professional training is characterized.

Keywords: professional education, culture, professional culture, master of industrial training, development method.

Аналіз досліджень, присвячених вивченню методологічних засад методики професійного навчання, показує, що ця наука є ідеальним інструментом та фактором розвитку професійної культури, а, отже, і особистості педагога.

Предметом методичної науки є система, що складається із цілей навчання, змісту предметної освіти, методів, засобів та форм навчання. Методична підготовка педагога полягає в тому, щоб він опанував діяльність, зумовлену структурою та функціями методики навчання предмета як самостійної наукової галузі.

Зазвичай під діяльністю розуміють роботу, будь-яке заняття. Філософи діяльність розуміють як «спосіб існування людини». Психологи вважають, що діяльність – це мотивований процес використання тих чи інших засобів для досягнення мети. Найчастіше під діяльністю розуміють активність людини, спрямовану на перетворення вихідного матеріалу в кінцевий продукт упродовж певного часу.

Професійно-педагогічна діяльність, як і будь-яка, з погляду психологів, має на меті мотиви, способи та прийоми. Особливості професійно-педагогічної діяльності визначається змістом цілей, предметом, на який вона спрямована, засобами та способами, за допомогою яких вона здійснюється та результатами. Цим відрізняється від педагогічної, економічної, юридичної та будь-якої іншої діяльності (Михнюк, 2016; Попчук, 2009).

Метою професійно-педагогічної діяльністю є підготовка конкурентоспроможних випускників закладу професійної освіти, здатних задовольняти потреби роботодавця.

Саме цієї мети досягають майстри виробничого навчання, працюючи за єдиною освітньою програмою відповідно до державних освітніх стандартів.

Зазначена мета професійно-педагогічної діяльності визначає засоби та способи її здійснення у закладі професійної освіти.

До таких засобів належить:

- навчальне обладнання: верстати, інструменти, матеріально-технічна база навчальних майстерень;

- оснащення навчальних кабінетів сучасним обладнанням, технічними засобами, що дозволяють на високому методичному рівні викладати теоретичні загальнопрофесійні та спеціальні дисципліни;

- наявність соціальних партнерів та роботодавців, зацікавлених у професійній підготовці кваліфікованих робітників;

- прийнята концепція формування конкурентоспроможних робітників.

Динаміку розвитку можна фіксувати через зміну прийомів та способів викладання, удосконалення педагогічних технологій, нових методик у подачі навчального матеріалу, збагачення характеристик освітнього процесу тощо.

Майстер виробничого навчання, який працює на творчому рівні професійно-педагогічної діяльності, як правило, включається до індивідуальної роботи з розвитку закладу професійної освіти, узагальнює власний педагогічний досвід, розробляє методичні рекомендації щодо використання сучасних технологій, засобів навчання.

Таким чином, завдяки вдосконаленню професійно-педагогічної діяльності і, як наслідку, – розвитку професійної культури відбувається зміна її внутрішньої будови: цілей, змісту, способів, прийомів та результатів та особистості самого майстра виробничого навчання. Останній завдяки надбанню соціально важливих особистих якостей освоює сучасні інформаційні та комунікативні технології (Комар, б. д.).

Отже, методика професійного навчання виступає фактором її розвитку завдяки архітектоніці методичної діяльності та великому розмаїттю її видів: аналіз навчально-програмної документації, планування системи навчальних занять, моделювання та конструювання форм подання навчальної інформації на уроці виробничого навчання, конструювання та проектування діяльності учнів щодо формування технічних понять та практичних умінь, розроблення методики навчання на уроках виробничого навчання, рефлексія своєї діяльності під час підготовки до уроку та аналізу його результатів.

Список використаних джерел:

Комар, О. (б. д.). *Психолого-педагогічні особливості дорослої людини: мотиви та бар'єри її участі в освітньому процесі (досвід Франції)*. <http://www.uk.x-pdf.ru/5psihologiya/1554125-2-udk-1599475-374744-psihologo-pedagogichni-osoblivosti-dorosloi-lyudini-motivi-bar-ri-ii-uchasti-osvitnomu-procesi.php>

Михнюк, М. І. (2016). *Теоретичні і методичні основи розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін будівельного профілю*. Дисертація доктора педагогічних наук. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Попчук, О. В. (2009). Теоретичні аспекти дефініції феномена професійної культури. *Наукові записки. Серія Психологія і педагогіка*, 13, 404-410.

АКСІОСФЕРА ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ ЯК ОРІЄНТИР ЙОГО СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ АКТИВНОСТІ

Олена Шамралуєк,

кандидат педагогічних наук,
методист Науково-методичного центру
професійно-технічної освіти та підвищення
кваліфікації інженерно-педагогічних
працівників у Хмельницькій області
<https://orcid.org/0000-0002-0993-1149>

Анотація. Висвітлено проблеми підготовки педагогів професійної школи України до активної професійної діяльності. Аксиосфера сучасного педагога представлена як унікальне духовне утворення, що об'єднує цінності й ціннісні орієнтації, необхідні для успішної професійної та громадської діяльності людини. Окреслено завдання безперервного професійного розвитку педагога – формування стійкої та несуперечливої системи гуманістичних професійних цінностей, здатної протистояти викликам гібридної війни.

Ключові слова: аксіологічна сфера педагога, соціогуманітарна освіта, професійна освіта, професійна активність.

THE AXIOSPHERE OF A VOCATIONAL SCHOOL TEACHER AS A GUIDELINE FOR HIS SOCIAL AND PROFESSIONAL ACTIVITY

Olena Shamralyuk,

Candidate of Pedagogical Sciences,
methodologist of the Scientific and Methodological Center
vocational education and promotion
engineering and pedagogical qualifications
workers in Khmelnytskyi region

Abstract. The problems of training teachers of a vocational school of Ukraine for active professional activity are highlighted. The axiosphere of a modern teacher is presented as a unique spiritual formation that unites values and value orientations necessary for successful professional and public activity of a person. The task of continuous professional development of the teacher is outlined – the formation of a stable and consistent system of humanistic professional values, capable of resisting the challenges of hybrid warfare.

Keywords: axiological sphere of the teacher, socio-humanitarian education, professional education, professional activity.

В умовах повномасштабної агресії росії проти України, соціально-економічних, міжкультурних і екологічних викликів вектор розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, її зміст, якість та результати навчання, ступінь пізнавальної активності, інтелектуального та культурного зростання здобувачів обумовлені насамперед ціннісними установками учасників освітнього процесу. При цьому основним носієм і транслятором цінностей є педагог, головна функція якого, особливо в умовах гібридної війни, полягає не тільки у підготовці професіонала, але й ефективної особистості, відповідального сім'янина та патріотичного громадянина,

здатного протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам, зокрема, шляхом залучення здобувачів професійної освіти до морально-етичного національного та загальнолюдського досвіду, формування ціннісних орієнтацій особистості (Єршова, 2018).

Водночас, як свідчать результати дослідження, однією із проблем, що може становити загрозу для національних інтересів України в умовах гібридної війни, є недосконала підготовка педагогів професійної школи до професійної діяльності, що проявляється через недостатній рівень сформованості цифрової, правової, кар'єрної, підприємницької, енергозберезувальної, здоров'язберезувальної, самоосвітньої, громадянської та інших актуальних компетентностей (Radkevych, & Yershova, 2022; Tkachuk, 2021; Єршов, 2019). У зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку аксіосфери педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти як відповіді на вирішення складних соціокультурних проблем у професійно-педагогічній діяльності.

Аксіосфера сучасного педагога – це унікальне духовне утворення, яке включає все розмаїття цінностей і ціннісних орієнтацій, необхідних для існування у професії та в житті. Існує низка причин, що підкреслюють першочергове значення аксіосфери педагога у забезпеченні повноцінної організації освітнього процесу. По-перше, це необхідність наповнення професійної (професійно-технічної) освіти соціально-культурними сенсами, у яких відображається особливе ставлення до особистості учня, внутрішній світ педагога, гуманістичні основи взаємодії з учнями. По-друге, розвинена ціннісна система особистості є фундаментом комплексного освоєння соціокультурного досвіду в освітньому просторі. І, по-третє, аксіосфера педагога є свого роду механізмом саморозвитку його особистості, що стимулює пошук ресурсів для організації освітнього процесу, упровадження педагогічних і виробничих інновацій в підготовку майбутніх кваліфікованих робітників.

Цінності розглядаються як перевага певних смислів, створених на основі пізнання і міркування над пізнаним, а також побудованих на цій основі способів поведінки (індивідуальної і колективної). Однак, цінності – поняття теоретичне; те, як вони проявляються в реальній поведінці людей, називається «ціннісними орієнтаціями» – відображенням цінностей у повсякденному поведженні людини на сімейному, професійному, суспільному та інших рівнях (Суріна, 2019).

У структурі ціннісних орієнтацій сучасного педагога професійної школи виокремлюється три підсистеми:

1) Когнітивна підсистема (ціннісні уявлення людини, знання про предмети, явища, процеси, світогляд) · своєрідне поле, яке характеризує особливості взаємовідносин в освітній сфері, специфіку роботи педагога, предметний зміст навчання. Знання різних педагогічних теорій та концепцій дозволяють педагогу орієнтуватися у професійній діяльності.

2) Емоційна підсистема (стійкі почуття людини до об'єктів, емоційно-ціннісне ставлення до світу, своїх зв'язків, почуттів, оцінювання) · механізм регулювання педагогічної діяльності (емпатія, позитивні емоції (альтруїстичні, естетичні, гностичні, практичні, комунікативні), інтерес та увага до інших тощо).

3) Діяльнісна підсистема (схильність до певного типу соціальної поведінки, способи і прийоми взаємодії, шляхи досягнення планів) залежить від багатьох складових: соціальна престижність роботи, реалізація здібностей особистості, можливості самовираження, реалізація творчого потенціалу. У структурі педагогічної діяльності виокремлюється цілепокладання, організація та здійснення діяльності, контроль.

Ціннісні орієнтації педагога виступають як його професійна ідеологія, що впливає на різні аспекти та рівні педагогічного процесу: від визначення стратегії професійної самореалізації до вибору конкретної тактики поведінки у певній навчально-виховній ситуації. У нинішніх умовах зростає попит на соціально і професійно активного та відповідального педагога професійної школи, готового до творчого пошуку, до інноваційних перетворень у системі професійно-гуманістичних координат. Особливу гостроту проблемі розвитку гуманістичних ціннісних орієнтацій кожного педагога надає та обставина, що освітній процес відбувається у умовах різкого соціального, економічного, матеріального розшарування учнів, збільшення тривожності, значного зниження ступеня захищеності педагогів та здобувачів професійної освіти.

Практичний досвід засвідчує, що для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності досить важливими є такі цінності, як ініціативність, творчість, впевненість у собі, постійне самовдосконалення, самостійність, максимально повне використання своїх можливостей і здібностей, емпатія, продуктивність в роботі, самоконтроль, раціоналізм, володіння педагогічними і виробничими технологіями (Шамралюк, 2021). Це проявляється через визнання педагогами пріоритетності суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньому процесі, спрямованих на формування ключових та професійних компетентностей здобувачів освіти, розвиток їхнього особистісного потенціалу, творчої активності; впровадження інновацій та системне удосконалення педагогічної майстерності.

Зауважимо, що розвиток аксіосфери педагога професійної школи має важливе значення для становлення його професійно-педагогічної культури (Шамралюк, 2018). Насамперед, аксіосфера допомагає точно виконати цілепокладання та проектування діяльності, визначити пріоритети та критерії педагогічної праці.

Серед позицій, які цілеспрямовано впливають на аксіосферу педагога професійної школи, найбільш значущими є культурне середовище, наявність педагогічної освіти, комунікативний досвід, самоудосконалення, розвиток суспільно моральних норм. Беззаперечним є той факт, що розвиток, перетворення, корекція ціннісного пізнання педагогічного працівника відбувається протягом усього його професійного життя (Петренко та ін., 2021). Ефективне вирішення проблеми становлення стійкої та несуперечливої

системи гуманістичних професійних цінностей можливе тільки в контексті безперервного професійного розвитку педагога, що дозволить забезпечити поступовість, взаємодоповнюваність, компенсаторність і скоординованість цього процесу.

Список використаних джерел

Radkevych, V. O., & Yershova, L. M. (2022). Status of preparedness of vocational education system to counter real and potential threats to national security and national interests of Ukraine in the conditions of external and internal challenges *Professional Pedagogics*, 1 (24), 4-17.

Tkachuk, G. E. (2021). Pedagogical conditions for the development of readiness of teachers of special disciplines of vocational schools to use personality-oriented pedagogical technologies. *Colloquium-journal*, 4 (91), 43-45.

Єршов, М.-О.(2019). Проект розвитку аксіологічної сфери майбутніх ІТ-фахівців у системі неформальної освіти. In *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. Тези доповідей X міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 листопада 2019 р., м. Хмельницький. 2019. С. 138-139.*

Єршова, Л. (2018) Трансформація системи цінностей учнівської і студентської молоді в контексті реформування вітчизняної професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 162-168.

Петренко, Л. М., Романова, Г.М., Пуховська, Л.П., Султанова, Л.Ю., & Олешко, П.С. (2021). Моделі неперервного професійного розвитку педагогічних та науково-педагогічних працівників у контексті відкритої освіти. *Професійний розвиток фахівців в умовах цифровізації суспільства: сучасні тренди*, 243-250.

Суріна, Г. (2019). Модель «Аксіологічні засади діяльності сучасного педагога». *Вересень*, Т.2, 3-4 (82-83). URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/40>

Шамралуєк, О.Л. (2018). Модель розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2 (37), 81-88.

Шамралуєк, О.Л. (2021). *Розвиток технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти*. (Дис. канд. пед. наук). Інститут ПТО НАПН України. Київ.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Людмила Шевчук,

кандидат педагогічних наук, доцент, директор
Науково-методичного центру професійно-
технічної освіти та підвищення кваліфікації
інженерно-педагогічних працівників у
Хмельницькій області, м. Хмельницький,
Україна, <https://orcid.org/0000-0002-3424-7947>

Анотація. Представлено досвід роботи Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області в умовах військової агресії щодо здійснення науково-методичного забезпечення підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти для подальшого повоєнного відновлення економіки держави та регіону.

Ключові слова: науково-методичне забезпечення, компетентнісний підхід, дуальна форма, короткотермінові програми навчання, навчально-практичні центри, екологічна освіта, професійний розвиток, освітній контент, інклюзивне навчання, психологічний супровід.

SCIENTIFIC-METHODICAL ENSURING THE TRAINING OF QUALIFIED WORKERS IN THE CONDITIONS OF NEW ECONOMIC AND TECHNOLOGICAL CHALLENGES

Liudmyla Shevchuk,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Director of the Scientific and Methodological Center of
Vocational and Technical Education and
Advanced Training of Engineering and
Pedagogical Workers in Khmelnytskyi Region,
Khmelnytskyi, Ukraine

Abstract. The work experience of the Scientific and Methodological Center of Vocational and Technical Education and advanced training of engineering and pedagogical workers in the Khmelnytskyi region in the conditions of military aggression regarding the implementation of scientific and methodical support for the training of qualified workers in vocational (vocational and technical) education institutions for further post-war recovery of the state economy and region.

Keywords: scientific and methodological support, competence approach, dual form, short-term training programs, training and practical centers, environmental education, professional development, educational content, inclusive training, psychological support.

Повоєнне відновлення України як індустріально-інноваційної держави неможливе без модернізації системи професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до нових соціально-економічних викликів.

У нинішніх умовах ситуація на ринку праці в Україні під час воєнного стану критично погіршилася внаслідок масового переміщення працездатних осіб з регіонів, постраждалих від бойових дій, виїзду біженців за кордон,

мобілізації робітників до військової служби, а також у зв'язку із фізичним знищенням транспортно-логістичної, соціальної, маркетингової та інженерної інфраструктури цілих регіонів.

Задоволення потреб економіки держави та окремих регіонів у висококваліфікованих робітничих кадрах зумовлює необхідність запровадження у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) нових форм та технологій професійного навчання, а значить і розроблення сучасного науково-методичного забезпечення освітнього процесу.

Тому система роботи Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області (далі – НМЦ ПТО ПК, освітня установа) в умовах правового режиму воєнного стану спрямована на забезпечення науково-методичного супроводу підготовки та перепідготовки кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О регіону.

Зокрема, першочерговим завданням є оновлення змісту професійної освіти на рівні вимог сучасного високотехнологічного виробництва. Тому обласна методична служба значні зусилля спрямовує на цей напрям роботи. Зауважимо, що під методичним керівництвом НМЦ ПТО ПК упродовж 2016-2021 років творчими групами Хмельницької області, до складу яких було включено педагогів-практиків, представників підприємств, науковців за фахом, розроблено 20 стандартів професійної освіти на компетентнісній основі.

Варто відмітити, що ключовою відмінністю організації освітнього процесу у всіх ЗП(ПТ)О Хмельницької області став ініційований НМЦ ПТО ПК у 2018 році перехід з предметної системи на модульно-компетентнісну основу. З метою надання допомоги педагогічним колективам у переході на нову методологію розроблення робочих навчальних планів і програм та на їх основі модернізації навчального процесу, колективом освітньої установи було підготовлено «Методичні рекомендації з розроблення навчально-планувальної та ведення облікової документації для організації навчання з професій за стандартами професійної (професійно-технічної) освіти на основі модульно-компетентнісного підходу» та проведено низку семінарів для заступників директорів з навчально-виробничої роботи, голів обласних фахових секцій. На сьогодні у ЗП(ПТ)О області 75 професій опановуються за модульно-компетентнісним підходом.

Така організація освітнього процесу уможливорює запровадження різних видів професійної підготовки, зокрема опанування часткових кваліфікацій для прискореного навчання молоді і дорослого населення. Методистами НМЦ ПТО ПК сформовано базу робочих навчальних планів з короткотерміновими програмами для навчання та перекваліфікації на базі ЗП(ПТ)О області дорослого населення, в тому числі вимушено переміщених осіб, аби допомогти їм швидше знайти робоче місце на ринку праці. Постійно проводиться вивчення потреб ринку праці, динаміки перенесення виробництв з тимчасово окупованих територій у Хмельницьку область, їхніх проблем у

забезпеченні кадрами, доноситься відповідна інформація до ЗП(ПТ)О. Як результат, у 2021-2022 н.р. в 11 ЗП(ПТ)О було проведене короткотермінове навчання з опанування часткових кваліфікацій зі 31 професії для 1313 здобувачів освіти (з них 323 внутрішньо переміщених особи):

- 543 особи пройшли короткотермінове навчання на базі ЗП(ПТ)О в межах діяльності Освітнього хабу Хмельниччини з професій, затребуваних на ринку праці;

- 547 осіб в межах діяльності Освітнього хабу Хмельниччини пройшли короткострокове стажування;

- 68 внутрішньо переміщених осіб у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру отримали часткові кваліфікації з професій: швачка (Хмельницький професійний ліцей, ДНЗ «Хмельницький центр професійно-технічної освіти сфери послуг»), електрозварник на автоматичних та напіваавтоматичних машинах (ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького»), лісоруб (ДНЗ «Ярмолинецький агропромисловий центр професійної освіти»);

- 155 внутрішньо переміщених осіб в межах співпраці ДНЗ «Подільський центр професійно-технічної освіти» з товариством Червоного Хреста України здобули часткові кваліфікації з професій: манікюрник; перукар; кравець; електрозварник ручного зварювання.

Одним із викликів повоєнного часу є збільшення частки осіб з інвалідністю, які потребують професійної підготовки та перекваліфікації. Тому у ЗП(ПТ)О мають бути створені умови для професійного навчання означеної категорії населення. Система професійної (професійно-технічної) освіти Хмельницької області має певний досвід щодо організації інклюзивного професійного навчання, яке впроваджене у 6 закладах. Працівниками НМЦ ПТО ПК підготовлено та видано методичні рекомендації «Організація інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти», проведено ряд навчальних семінарів для керівників та педагогів ЗП(ПТ)О. Але цей напрям роботи ще потрібно розвивати і посилювати, зокрема щодо створення відповідних навчальних програм та належного дидактичного інструментарію.

Запровадження нових освітніх стандартів потребує нових підходів до розробки навчальних планів та програм. Цікавим став досвід в рамках реалізації програми EU4Skills спільно з партнерами з EDUFI розробки проєктів 4 освітніх програм з професій «Авторемонтник», «Зварник», «Токар», «Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин» робочими групами методистів НМЦ ПТО ПК та досвідчених педагогів із Вищого професійного училища № 4 м. Хмельницького, ДНЗ «Вище професійне училище №11 м. Хмельницького», Хмельницького професійного ліцею електроніки. В нових програмах передбачено модульний підхід до побудови освітнього процесу, а також упровадження у підготовку кваліфікованих робітників навчальних кредитів. Водночас, запровадження саме таких підходів до

розробки освітніх програм потребує узгодження нормативної бази у галузі професійної освіти.

У нинішніх умовах посилюється роль навчально-практичних центрів ЗП(ПТ)О як осередків здобуття професійних кваліфікацій для різних цільових груп. Працівниками НМЦ ПТО ПК забезпечується методичний супровід діяльності 10 навчально-практичних центрів ЗП(ПТ)О Хмельницької області, у яких здійснюється підготовка та перепідготовка кваліфікованих робітників за сучасними виробничими технологіями з 30 професій. Розроблено 83 короткострокових програми з професій, за якими здійснюється підготовка у навчально-практичних центрах. У 2021-2022 н. р. 96 слухачів пройшли професійну підготовку з отриманням документів державного зразка, 127 слухачів – з отриманням сертифікатів, 533 внутрішньо переміщених осіб опанували часткові професійні кваліфікації на базі навчально-практичних центрів.

Важливу роль у забезпеченні відповідності рівня кваліфікації випускників ЗП(ПТ)О вимогам сучасного виробництва, формування у них компетентностей, затребуваних на ринку праці, відіграє дуальна форма здобуття професійної (професійно-технічної) освіти. Тому особлива увага у діяльності освітньої установи зосереджена на забезпеченні методичного супроводу впровадження дуальної форми навчання у професійну підготовку робітничих кадрів. Зокрема, організовано роботу з розроблення робочих навчальних планів та програм; проводилися засідання «круглих столів» та навчальні семінари у ЗП(ПТ)О за участю роботодавців щодо організації освітнього процесу за дуальною формою; розроблено критерії моніторингу упровадження дуальної форми навчання та інструктивно-методичні рекомендації для організації навчально-виробничого процесу з елементами дуальної форми навчання при підготовці кваліфікованих робітників. У 2021-2022 н. р. за дуальною формою навчалися 2243 здобувачі, які опанували 33 професії у 22 ЗП(ПТ)О у співпраці зі 145 підприємствами області.

У стратегії повоєнного розвитку національної економіки наголошується на необхідності стимулювання розвитку малого бізнесу. У вирішенні цього завдання важливими стали результати всеукраїнського експерименту щодо формування готовності кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності, який проходив на базі ДНЗ «ВПУ №11 м. Хмельницького» та НМЦ ПТО ПК упродовж 2019-2021 рр. Розроблені навчальні програми та видані електронні посібники з цієї теми створюють можливості для якісної підготовки широкого кола фахівців малих та середніх підприємств різних галузей виробництв, що, в свою чергу, сприятиме відкриттю власного бізнесу та відновленню повоєнної економіки нашої держави.

Через військову агресію актуалізувалися проблеми екологічної безпеки. Відтак НМЦ ПТО ПК значну увагу зосереджує на екологізації освітнього процесу у ЗП(ПТ)О. Здійснюється методичний супровід діяльності Центрів екологічної освіти, створених за ініціативою доктора педагогічних наук Лариси Лук'янової, які функціонують на базі чотирьох ЗП(ПТ)О області.

Проблемі впровадження екологічно безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур присвячений міжнародний україно-американський проєкт «Трансфер знань про органічне землеробство та зміну клімату в сільському господарстві», який реалізується у Плужненському професійному аграрному ліцеї. В межах проєкту під координацією НМЦ ПТО ПК оновлено зміст навчальних програм з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» тематикою з органічного землеробства. Також відповідно до програми проєкту підготовлено 5 навчальних посібників з тем «Властивості ґрунту та здоров'я», «Нульовий обробіток ґрунту», «Боротьба з бур'янами», «Ідентифікація комах та боротьба з ними», «Управління хворобами».

Водночас працівники НМЦ ПТО ПК інтенсифікували роботу у напрямі надання навчально-методичної допомоги закладам професійної (професійно-технічної) освіти області щодо створення та впровадження сучасного освітнього контенту для набуття професійних кваліфікацій. Зокрема, проводиться навчання для педагогів щодо розроблення підручників, посібників, електронних освітніх ресурсів, організовано роботу обласних експертних комісій для здійснення аналізу та експертизи авторських розробок, запроваджено порядок розгляду та схвалення навчально-методичної літератури на регіональному рівні. Модернізовано роботу електронної бібліотеки НМЦ ПТО ПК, у якій акумулюється такий цифровий контент:

- сучасна навчальна література для здобувачів освіти (рекомендована МОН України або схвалена на регіональному чи локальному рівнях) в розрізі професій та предметів загальноосвітньої підготовки, яка є у відкритому доступі в мережі Інтернет;

- навчально-методичні видання для організації самоосвіти і підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Разом з тим, НМЦ ПТО ПК сформовано та постійно оновлюється регіональне інформаційне освітньо-фахове середовище, яке включає інфраструктурні компоненти: вебсайт установи, профорієнтаційний портал професійної освіти Хмельниччини, платформу дистанційного навчання педагогів, електронну бібліотеку, вебресурси обласних фахових секцій керівників та педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, науково-методичний вісник «Професійна освіта».

Варто зазначити, що діяльність освітньої установи здійснюється на засадах соціального партнерства з керівними органами, закладами профтехосвіти, підприємствами та об'єднаннями роботодавців, Інститутом модернізації змісту освіти МОН України, провідними інститутами Національної академії педагогічних наук України, громадськими організаціями.

Зокрема, Міністерством освіти і науки України спільно з міжнародними партнерами проведено серію онлайн-тренінгів та вебінарів, у яких взяли участь методисти НМЦ ПТО ПК і педагоги ЗП(ПТ)О та мали змогу вдосконалити професійні знання і навички, набути нових

компетентностей. Тематика цих заходів охоплює широке коло актуальних питань: упровадження компетентнісного та гендерного підходу, проєктного менеджменту в системі професійної освіти, сучасних форм і методів навчання, організація освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах, розвиток цифрової компетентності учасників освітнього процесу, проведення профорієнтаційної роботи тощо.

Налагоджено тісну взаємодію із ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України щодо створення сучасної навчально-методичної літератури, здійснення експериментальної діяльності, проведення науково-методичних заходів. Так, спільно з відділом науково-методичного забезпечення професійної освіти Інституту підготовлено електронний збірник «Модернізація змісту професійної освіти в умовах євроінтеграції України – 2022», до якого ввійшли тези доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної конференції.

Продуктивною є співпраця з Інститутом професійної освіти НАПН України щодо науково-методичного супроводу процесу підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Зокрема, методисти НМЦ ПТО ПК та педагоги ЗП(ПТ)О в своїй діяльності ефективно застосовують наукову продукцію Інституту (монографії, підручники, посібники, довідники, методичні рекомендації, програми тощо). Під науковим керівництвом Інституту на базі закладів профтехосвіти області успішно проведено всеукраїнські експерименти з питань формування кар'єрної компетентності учнів та підготовки молоді до підприємництва. Напрацьовані навчально-методичні ресурси поширені та впроваджуються у ЗП(ПТ)О України. Кращі педагогічні практики профтехосвітян Хмельниччини вже в цьому році презентувалися на багатьох науково-методичних та навчально-практичних заходах Інституту (наприклад, XVI Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання», всеукраїнські вебінари «Освітній консалтинг як інструмент підвищення ефективності управління закладом професійної освіти», «Підготовка учнівської молоді до підприємницької діяльності», «Державно-приватне партнерство у розвитку професійної освіти: зарубіжний досвід», «Концептуальні засади молодіжного підприємництва», «Науково-методичні основи впровадження технологій змішаного навчання в системі професійної освіти», «Організація консультування здобувачів професійної освіти з молодіжного підприємництва у повоєнний період» та інші).

Важливим напрямом діяльності НМЦ ПТО ПК є забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану, а також надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок війни. Зокрема, для практичних психологів і соціальних педагогів ЗП(ПТ)О підготовлено та надано в користування комплект навчально-методичних матеріалів (інструкційно-методичні листи, понад 20 науково-методичних розробок, відеозаписи навчальних вебінарів тощо). У межах проєкту «Поруч» проведено безкоштовне підвищення кваліфікації за 24-годинною програмою з навчання технік зцілення для батьків, осіб, що їх

замінюють та педагогів, які працюють з дітьми. За підтримки Агентства Сполучених Штатів з Міжнародного Розвитку (USAID) Міжнародний Республіканський Інститут (IRI) базі освітньої установи проведено тренінги з психологічної допомоги для дорослих та дітей з числа вимушених переселенців.

Аби ЗП(ПТ)О могли оперативно реагувати на існуючі економічні та технологічні виклики, то необхідно мати високопрофесійних, умотивованих до змін та інновацій, педагогічних працівників. Тому, незважаючи на воєнний стан, НМЦ ПТО ПК продовжує забезпечувати професійний розвиток педагогів ЗП(ПТ)О: відбуваються дистанційні курси підвищення кваліфікації, проводяться 30 педагогічних майстерень за короткотерміновими програмами, забезпечується методичний супровід стажування, запроваджуються сучасні форми регіональної методичної роботи, здійснюється підготовка педагогів до атестації, вивчається та поширюється кращий педагогічний досвід.

З метою забезпечення інтеграції та взаємодії в межах певного професійного профілю створені та функціонують 34 обласні фахові секції керівників і педагогічних працівників під координацією методистів НМЦ ПТО ПК, які стають для педагогів фасилітаторами та агентами змін в профтехосвіті. Участь педагогів в роботі секцій сприяє їх активному включенню в інноваційну діяльність, упровадженню нових планів і програм, освітніх технологій, методів і засобів навчання, інформаційно-комунікаційних технологій, стимулює до поширення авторських методичних напрацювань та кращих освітніх практик.

Таким чином, реалії сьогодення підтверджують, що трудовий робочий потенціал в Україні може бути покращений лише завдяки модернізації професійної (професійно-технічної) освіти за запитом економіки. Тому забезпечення належного науково-методичного супроводу підготовки кваліфікованих робітників під час війни та в повоєнний період залишається актуальним і пріоритетним в діяльності методичної служби.

Список використаних джерел:

Єршова, Л., Сохацька, Г., Шевчук, Л., Русланова Т., & Горенкова, О. (ред.) (2021). Підготовка до підприємницької діяльності: збірник авторських розробок. *Інноваційна професійна освіта*. Випуск 1. К.: ППО НАПН України.

Папушина, В., & Шевчук, Л. (2019). Дидактичні умови формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури в процесі професійної підготовки. In *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: діалог культур як чинник інтеграції* (с. 126-128). Варшава – Ужгород – Херсон: Посвіт.

Шамралюк, О.Л. (2021). *Методичні аспекти використання технологій дистанційного навчання у системі підвищення кваліфікації педагогів професійної школи*. Харків: КП «Міська друкарня».

Шевчук, Л.І. (2013). Курсове підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників ПТНЗ. *Професійно-технічна освіта*, 1, 6-8.

Шевчук, Л.І., & Боднарук, Т.І. (2013). *Методика організації виховної роботи в професійно-технічному навчальному закладі*. Хмельницький: ХНУ.

СТРУКТУРА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ

Людмила Шестерікова,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України, <http://orcid.org/0000-0002-8303-42>

Анотація. Повоєнне відновлення економіки України потребуватиме ефективного розвитку в майбутніх фахівців усіх галузей високого рівня підприємницької компетентності. Великою мірою це стосується галузі креативних індустрій, що вже на сьогодні має запит на підготовку готових до самозайнятості конкурентоспроможних фахівців, здатних самостійно управляти розвитком свого життя й кар'єри в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення культурно-мистецької сфери. Охарактеризовано чотири взаємопов'язаних компоненти підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах (аксіологічний, особистісно-рефлексивний, практично-технологічний, креативно-творчий).

Ключові слова: професійна освіта, структура підприємницької компетентності, молодіжне підприємництво, креативна індустрія, художник-виконавець.

THE STRUCTURE OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE IN FUTURE PERFORMING ARTISTS

Liudmyla Shesterikova,
PhD Student of the Institute of Vocational Education
of NAES of Ukraine

Abstract. The postwar recovery of Ukraine's economy will require a more effective development of future specialists in all industries with a high level of entrepreneurial competence. To a large extent, this applies to the field of creative industries, which today has a demand for the training of competitive specialists ready for self-employment, capable of independently managing the development of their life and career in the conditions of wartime and postwar recovery in cultural and artistic sphere. Four interrelated components of entrepreneurial competence of future performing artists in professional colleges are characterized (axiological, personal-reflective, practical-technological, creative- original).

Keywords: professional education, structure of entrepreneurial competence, youth entrepreneurship, creative industry, performing artists.

Для повоєнного відновлення економіки України постає проблема забезпечення високого рівня підприємницької компетентності, нових технологічних рішень у галузі креативних індустрій для підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних самостійно управляти розвитком свого життя й кар'єри (Шестерікова, 2021; 2022). Підготовка майбутніх фахівців до підприємницької діяльності у повоєнний час набуває особливої актуальності, потребує системності (Алексєєва та ін., 2019; 2021a; 2021b), покликана розвивати якості і відповідні здатності особистості, створення цілісної програми розвитку підприємницької компетентності, оновлення освітніх програм відповідно до запитів суспільства й економіки та ринку праці (Єршова, 2022, с. 93), підвищення рівня конкурентоспроможності майбутніх художників-виконавців в умовах сучасного ринку праці

мистецької галузі (Шестерікова, 2022, с. 262) з урахуванням зарубіжного та вітчизняного історичного досвіду підготовки молоді до підприємницької діяльності (Єршова, 2015, с. 86, 237; Сейко & Єршов, 2021, с. 55, 56).

Аналіз структури підприємницької компетентності засвідчує не лише її багатоваріантність, але й складність у виокремленні структурних компонентів (Шапран, 2016, с. 139). Немає уніфікованого обов'язкового набору якостей, необхідних майбутнім художникам-виконавцям для підприємництва. Деякі риси властиві багатьом підприємцям, наприклад, потреба в досягненнях, ініціативність, рішучість, цілеспрямованість, але за іншими характеристиками вони можуть значно відрізнятися (Сліпенко, 2018, с. 151). За результатами аналізу наукових, навчальних, виробничо-практичних джерел (Білова, 2013; Молдован, 2021; Однорог, 2021; Середіна, 2018; Сліпенко, 2018; Шапран, 2016), присвячених проблемі розвитку ключових навичок для підготовки молоді до підприємницької діяльності, з'ясовано, що зазвичай у структурі підприємницької компетентності дослідники виокремлюють мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, знаннєво-змістовий, оціночно-результативний компоненти.

На нашу думку, для кращого розуміння суті підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців та формування в них готовності до підприємницької діяльності в галузі креативних індустрій доцільно виокремити такі компоненти структури:

- аксіологічний (мотиваційно-ціннісний) – передбачає відповідальність за результати власного вибору, усвідомлення стійкої потреби у самовираженні та самореалізації майбутніх художників-виконавців у сфері креативних індустрій; включає морально-етичне ставлення митців до підприємництва, яке розвивається на основі ціннісних орієнтацій у професійній діяльності та побуті;

- особистісно-рефлексивний – включає здатність майбутніх художників-виконавців до рефлексії й генерування нових ідей, готовність до розумного ризику, вміння долати виклики сучасних креативних індустрій, що вимагають від митців винахідливості та креативності;

- практично-технологічний (діяльнісний) – забезпечує розвиток у майбутніх художників-виконавців практичних умінь і навичок для відкриття й ефективного ведення власної справи в галузі креативних індустрій; вміння здійснювати планування, організацію та прогнозування бізнес-діяльності та фінансової успішності; спроможність забезпечувати підвищення власної ділової активності;

- креативно-творчий – передбачає розвинуту здатність майбутніх художників-виконавців до творчого пошуку перспективних бізнес-ідей у сфері креативних індустрій, інтерес до всього нового, проблемне бачення ситуації, застосування фантазії для відтворення, реалізації і просування власних творчих ідей.

Отже, повоєнне відновлення діяльності креативних індустрій потребуватиме підготовки майбутніх художників-виконавців з розвинутою підприємницькою компетентністю, здатних самостійно управляти розвитком

свого життя й кар'єри в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення культурно-мистецької сфери. З огляду на це, виокремлено й охарактеризовано чотири взаємопов'язаних компоненти підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах (аксіологічний, особистісно-рефлексивний, практично-технологічний, креативно-творчий). Важливим напрямом подальших досліджень є розроблення критеріїв і показників розвиненості підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців.

Список використаних джерел:

Baidulin, V., & Patoka, A. (2020). Pedagogical technology of formation of interest in entrepreneurial activity among students of professional (vocational) educational institutions. *Professional Pedagogics*, 2(21), 116-122.

Bazyl, L., Shatkovska, H., Klymenko, M., & Radkevych, V. (2019). Psychological and pedagogical features of the career growth of vocational education's teachers. *Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 23, 763-779.

Yershova, L. (2019). Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), 92-100.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Основи економічної грамотності та підприємництва: навчальний посібник*. Полісся.

Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценок, І. А., Закатнов, Д. О., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., & Сохацька, Г. М. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Алексеева, С., Базиль, Л., Байдулін, В., Ваніна, Н., Єршова, Л., Закантов, Д., Орлов, В., & Радкевич, О. (2019). Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2(83), 33–35.

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценок, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О. Орлов, В.Ф. & Сохацька, Г.В. (2020). *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: монографія*. Житомир:«Полісся».

Базиль, Л.О. (2014). Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*, 17, 11-17.

Бахтіярова, Х., & Середіна, І. (2018). Забезпечення якості професійної підготовки інженера-педагога на основі компетентнісного підходу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2(8), 9–12.

Білова, І. (2013). Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. *Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*, 7 (50), 15-17.

Гриценок, І. А., Байдулін, В. Б., & Савченко, М. О. (2021). *Від бізнес-ідеї до підприємницького успіху: методичні рекомендації*. Полісся.

Єршова, Л. (2015). *Трансформація виховного ідеалу у вітчизняній педагогічній теорії і практиці (XIX–початок XX століття)*. [Дисертація доктора педагогічних наук, Житомирський державний університет імені І. Я. Франка].

Єршова, Л. (2017). Макроекономічні фактори впливу на розвиток професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 13, 22-29.

Єршова, Л. (2022, Квітень 29, Березень 17-20). Перспективи підготовки молоді до підприємницької діяльності у повоєнний час. В *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної*

конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України, Київ, 91–94. Лемешко, Л. (2019). Сутність художньо-творчої компетентності техніків-конструкторів одягу. *Professional Pedagogics*, 2(19), 43–49. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2019.19.43-49>

Молдован, А. (2021). Підприємницька компетентність фахівця з фізичної культури і спорту: змістові характеристики. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 46, 114–129. DOI: 10.31376/2410-0897-2021-2-46-114-129

Однорог, Г. (2021). Модель інтегральної ключової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю. In *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 19-27.

Орлов, В.Ф. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Professional Pedagogics*, 13, 15-21.

Радкевич, В.О. (2011). Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 1, 57-67.

Сейко, Н. А., & Єршов, М. О. (2021). Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*, 4, 54–64.

Сліпенко, В. (2018). Структура підприємницької компетентності: погляд американських дослідників. *Молодь і ринок*, 7, 149–153.

Ткачук, Г. Е. (2018). Методика розвитку готовності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів до використання особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. *Теорія і методика професійної освіти*, 15. URL:<https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/3/issue/view/71>.

Фурса, О., & Орлов, В. (2015). Проблеми проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців із дизайну. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, 10, 5-17.

Шапран, О. (2016). Сутність і структура підприємницької компетентності майбутніх економістів. *Вісник Черкаського університету*, 5, 136–141.

Шестерікова, Л. (2021). Розвиток підприємницької компетентності в освітньо-професійних програмах підготовки художників-виконавців. *Professional Pedagogics*, 2(23), 63–70. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.63-70>

Шестерікова, Л. (2022). Наукові підходи до розвитку підприємницької компетентності майбутніх художників-виконавців у фахових коледжах. *Professional Pedagogics*, 1(24), 27–32. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.27-32>

Шестерікова, Л. (2022, Квітень 29, Березень 17-20). Підготовка майбутніх художників-виконавців до підприємницької діяльності у сфері креативних індустрій. В В. О. Радкевич (Ред) *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України* (с. 257-259). Інститут професійної освіти НАПН України.

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ У КОЛЕДЖАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Любов Ярош,
аспірантка Інституту професійної освіти НАПН
України, Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-7150-9053>

Анотація. Найважливішою умовою, що забезпечує безпечне здійснення професійної діяльності, є сформована фахова компетентність майбутніх техніків-електриків. Нова якість підготовки фахівців потребує інших критеріїв його оцінки. У роботі описані інноваційні та традиційні методи оцінювання якості підготовки техніків-електриків у коледжах аграрного профілю.

Ключові слова: техніки-електрики, якість підготовки, методи оцінювання.

METHODS OF ASSESSING THE QUALITY OF THE TRAINING OF ELECTRICAL TECHNICIANS IN AGRICULTURAL COLLEGES

Liubov Yarosh,
Postgraduate student, Institute of Vocational
Education and Training of NAES of Ukraine,
Ukraine

Abstract. The most important condition that ensures the safe implementation of professional activity is the formed professional competence of future electrical technicians. The new quality of specialist training requires other criteria for its assessment. The work describes innovative and traditional methods of assessing the quality of training of electrical technicians in agricultural colleges.

Keywords: electrical technicians, training quality, evaluation methods.

Для відновлення повоєнної економіки важливе значення має підготовка кадрів вищої кваліфікації електроенергетичної галузі. Праця електротехнічного персоналу всіх рівнів супроводжується серйозними психоемоційними навантаженнями та вирізняється високою відповідальністю за прийняті рішення, значною напруженістю роботи, обробкою великого обсягу інформації. Майбутнім технікам-електрикам доведеться постійно освоювати нові види електрообладнання та прогресивні електромонтажні технології. Саме тому об'єктивне оцінювання якості підготовки фахівців на всіх етапах опанування освітньо-професійної програми як педагогічна умова формування фахової компетентності майбутніх техніків-електриків у коледжах аграрного профілю набуває такої вагомості.

Ми розділяємо думку П. Лузана в тому, що «розробка та запровадження в конкретному закладі фахової передвищої освіти методичної системи оцінювання якості підготовки фахівців відіграє ключову роль в об'єктивному, валідному визначенні рівнів опанування здобувачами необхідних результатів навчання, оскільки лише при комплексному

врахуванні впливу усіх компонентів системи можемо об'єктивно оцінити компетентнісні досягнення студентів» (Лузан та ін., 2021, с. 38).

Питання про те, як оцінити освітні результати, які сьогодні трактуються як особистісні досягнення студента, відносяться до ключових питань освіти. Об'єктивність оцінки результатів навчально-професійної діяльності, що виявляються в ефективності професійної діяльності, є актуальною потребою. Але проблема задоволення цієї потреби у професійній освіті полягає в тому, що професійна діяльність є багатогранною та багатоваріативною, а значить, оцінити її результат дуже складно. Оцінка результатів професійної підготовки завжди викликала великі складності, оскільки результати освіти не піддаються простому математичному додаванню і здебільшого виявляються після закінчення навчального закладу, а отже, не можуть бути точно зафіксовані під час освітнього процесу. Крім цього, на освітні результати впливає величезна кількість керованих та випадкових факторів, ступінь дії яких досить складно встановити.

Слід наголосити, що проблема об'єктивного оцінювання якості підготовки фахівців залишається актуальною упродовж багатьох років і є однією з головних тем дискусій як у вітчизняному, так і світовому освітньому середовищі. Різні аспекти цієї проблеми висвітлено в наукових доробках зарубіжних і вітчизняних учених.

Методика оцінювання якості підготовки техніків-електриків на всіх етапах опанування освітньо-професійної програми є складним динамічним утворенням, що поєднує мету, завдання, зміст освіти, методи, форми, діагностичний інструментарій, критерії, показники та результати оцінювання якості підготовки фахівців. При проектуванні процедури оцінювання повинні бути враховані залежності між освітніми технологіями та методами оцінювання сформованості компетентностей, форми контролю вбудовуються в методики навчання, стають своєрідним їх продовженням.

Експериментальна методика оцінювання якості підготовки техніків-електриків представлена комплексом різноманітних видів, методів, форм і засобів контролю, що використовуються на всіх етапах навчального процесу. Таких етапів шість: 1) вхідний, 2) поточний, 3) тематичний, 4) рубіжний, 5) підсумковий, 6) заключний. Зміст засобів контролю має відповідати етапам навчального процесу, на яких вони застосовуються. Всі види контролю повторюють логіку навчального процесу. Перехід від одного виду контролю до іншого супроводжується ускладненням змісту контрольних-вимірювальних завдань, збільшенням його обсягу, більш високим рівнем вимог до дій студентів.

Вхідний (попередній) контроль, будучи необхідною передумовою для якісного планування та керівництва навчальним процесом, дає змогу констатувати вихідний рівень знань та вмінь студента. На основі даних, отриманих за допомогою попереднього контролю, викладач може вносити необхідні поправки до календарно-тематичного плану, встановлює ієрархію вивчення розділів програми, а також планує способи усунення виявлених прогалин у знаннях студентів. Поточний контроль є базовим видом перевірки

знань, умінь та навичок студентів. Регулярне використання цього виду контролю на заняттях, дає змогу викладачеві отримувати інформацію первинного характеру якості засвоєння навчального матеріалу студентами, стимулювати їхню роботу, тобто керувати навчальною діяльністю студентів і здійснювати її коригування. Цей контроль пов'язаний з усіма формами навчального процесу – виклад, закріплення, повторення та засвоєння навчального матеріалу. Тематичний контроль поводитьсь по закінченню вивчення теми. Періодичний (рубіжний) контроль проводиться для визначення якості засвоєння студентами нового матеріалу за цілими темами та розділами навчального предмета. Такий вид контролю поширюється на всіх студентів групи і проводиться у вигляді контрольних практичних робіт, контрольних-навчальних та узагальнюючих занять, заліків. Підсумковий контроль дає можливість перевірити кінцеві результати навчання, рівень оволодіння студентами певними вміннями та навичками, отриманими під час вивчення дисципліни. «Метою проведення заключного контролю є оцінка знань і навиків у відповідності до моделі спеціаліста. Цей вид контролю проводиться державною екзаменаційною комісією після виконання програми підготовки за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем на державних іспитах, захисті дипломного проєкту. Мета фахового випробування – визначення рівня підготовленості випускників, виявлення їх реальних знань, умінь і навичок як кваліфікованих спеціалістів» (Лузан та ін., 2021, с. 94).

Експериментальна методика оцінювання якості підготовки техніків-електриків для проведення ефективної підсумкової атестації передбачає наявність елементів оцінки компетентнісно-орієнтованих результатів навчання. Екзаменаційний білет для проведення державного підсумкового іспиту включає в себе практико орієнтовані міждисциплінарні кейс-завдання для оцінки умінь та навичок, завдання, розроблені за допомогою методики конструювання індивідуальних завдань оцінювання навчальних досягнень майбутніх техніків-електриків у коледжах аграрного профілю (Лузан, Мося, Пащенко & Ярош, 2022).

У процесі дослідження ми переконалися, що оцінювання на сьогоднішній момент змінює свій характер та поєднує традиційні функції оцінки результатів з інноваційними. Система оцінювання стає самостійним елементом змісту вищої освіти. Місце, яке відводиться процесу оцінювання у підготовці фахівця унікальне, оскільки саме оцінний акт, будучи інтегруючим фактором професійного освітнього простору, уможливує побачити основні проблеми професійної освіти та забезпечити зворотний зв'язок усередині неї. Системний та послідовний підхід до розробки узгодженого плану контрольних заходів оцінювання компетентностей, адекватний вибір методів та оціночних засобів можуть не тільки значно підвищити результативність освітнього процесу, а й серйозно посилити вплив оцінювання на розвиток компетентностей, зокрема фахової.

Важливе місце у формуванні фахової компетентності студентів приділяється самостійній роботі. Самостійна робота студентів є невід'ємним елементом процесу навчання та ефективним засобом становлення

спеціаліста. У процесі самостійної роботи підвищується самостійність і відповідальність студентів, формується їхнє активне ставлення до освіти.

Структура змісту самостійної роботи має відповідати професійним модулям освітніх програм. Студенту для досягнення певних результатів необхідно створити умови, за яких випускник, прийшовши на підприємство, міг би повною мірою показати свою професійну мобільність і гнучкість, вирішувати соціальні та професійні завдання, аналізувати виробничі завдання та взаємодіяти з іншими людьми. Таким чином, навички самостійної роботи, організація самостійної пізнавальної діяльності, досвід самостійної праці – самоорганізації, самоконтролю та самооцінки є складовими самоосвіти, що співзвучно з парадигмою «освіта крізь усе життя» і розглядається на сучасному етапі як фахові компетентності.

Отже, освоєння навичок самостійної діяльності та оцінки її ефективності у процесі самостійної роботи є запорукою успішної професійної діяльності майбутнього спеціаліста. У експериментальній методиці формування фахової компетентності майбутніх техніків-електриків у коледжах аграрного профілю нами використовуються різні форми організації самостійної роботи студентів, позааудиторна самостійна робота та аудиторна робота, що здійснюється під безпосереднім керівництвом викладача. Педагог супроводжує студентів протягом усієї самостійної роботи, консультує та координує їх дії. Аудиторна самостійна робота реалізується під час проведення практичних занять та під час читання лекцій. Конкретні форми позааудиторної самостійної роботи студентів можуть бути різними, залежно від мети та завдань, змісту дисципліни, обсягу годин, визначених навчальним планом. Розглянемо деякі з використовуваних нами форм організації самостійної аудиторної та позааудиторної роботи.

На практичних заняттях різні форми самостійної роботи дозволяють зробити процес навчання більш цікавим та підняти активність студентів. Серед видів самостійної роботи студентів можна виділити найефективніші, на наш погляд, такі форми:

- формулювання питань щодо теоретичного матеріалу. Для кращого засвоєння матеріалу студенту пропонується скласти за теоретичним матеріалом 5-8 питань, озвучити їх аудиторії, а однокурсникам дати на них відповідь. Таким чином, відбувається закріплення вивченого теоретичного матеріалу, а студенти вчаться грамотно формулювати питання для аудиторії, що має значення у їхній подальшій професійній діяльності;

- складання тестів за матеріалами лекцій. Ця форма самостійної роботи, як і формулювання запитань, допомагає у незвичній формі узагальнити вивчений матеріал. Найцікавіші тестові завдання студентів педагог може включити до підсумкової атестації;

- складання зведеної таблиці з вивченої теми – це вид самостійної роботи, спрямований на систематизацію інформації, яка зводиться до рамок таблиці. Формування структури таблиці, її заповнення відображає здатність студента до систематизації матеріалу та розвиває його вміння щодо структурування інформації. Користуючись готовою таблицею, студент може

швидко згадати вивчений матеріал та ефективно підготуватися до контролю із заданої теми;

- розробка інтелект-карти, або карти мислення (mind-maps) – це відображення на папері ефективного способу думати, запам'ятовувати, згадувати, вирішувати творчі завдання, а також можливість представити та наочно висловити свої внутрішні процеси обробки інформації, вносити до них зміни, вдосконалювати. Це творчий вид самостійної роботи в малих групах. Дана інтерактивна форма дає змогу включити всіх студентів у творчий процес розробки, практикувати навички співпраці, міжособистісного спілкування.

Активна самостійна робота студентів можлива лише за наявності серйозної та сталої мотивації. Найсильніший мотивуючий фактор – підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності.

Список використаних джерел:

Лузан, П. Г., Каленський, А. А., Пащенко, Т. М., Мося, І. А. & Ямковий, О. Ю. (2021). *Методичні основи оцінювання якості підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти: методичний посібник*. Житомир: «Полісся».

Лузан, П., Мося, І., Пащенко, Т., & Ярош, Л. (2022). Методика конструювання завдань оцінювання результатів навчання студентів технічних коледжів. *Professional Pedagogics*, 2(23), 95–107. doi: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.95-107>

Артюшина, М.В., Дремова, І.Б., Герлянд, Т.М., Лузан, П.Г., Мося, І.А., Романов, Л.А., Росток, М.Л., & Слатвінська, О.А. (2015). *Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу*. К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Radkevych, V., Kravets, S., Herliand, T., Radkevych, O., & Kozak, .A. (2021). Modern technologies in the development of professional competence in teachers from professional (vocational) education schools. *Journal of Physics: Conference Series*, 1840, 1, 012041.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОФЕСІЙНА
ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ, РЕЗУЛЬТАТИ І ПЕРСПЕКТИВИ» (20 ЖОВТНЯ 2022 РОКУ)

— 90 —

Міжнародна науково-практична конференція «Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи», що відбулася 20 жовтня 2022 року на електронній платформі (Microsoft Teams) Інституту професійної освіти НАПН України, присвячена актуальним питанням реформування сучасної професійної освіти в контексті глобалізаційних викликів та в умовах воєнного стану. Міжнародними співorganizаторами заходу виступили: Вища технічна школа в Катовіце (Республіка Польща), Люблінська політехніка (Республіка Польща), Європейський інститут безперервної освіти (Словацька Республіка). До роботи в конференції долучилися понад 170 науковців, освітян, соціальних партнерів та роботодавців із Польщі, Словаччини і 12 областей України.

У доповідях проаналізовано Цілі сталого розвитку, реалізація яких сприятиме якісним змінам у прискоренні повоєнного відновлення економіки України та її професійної освіти, висвітлено ідеї подальшого розвитку інформатизації суспільства та цифровізації освіти, державно-приватного партнерства як нової парадигми управління закладами освіти. Обґрунтовано важливість забезпечення в умовах гібридної війни належного соціогуманітарного розвитку особистості майбутніх фахівців. Обговорено нові виклики екологізації професійної освіти для повоєнної відбудови економіки України й забезпечення її енергетичної незалежності, механізми вдосконалення підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу, шляхи підвищення престижності вітчизняної професійної освіти.

Формат конференції передбачав проведення в онлайн режимі роботи секційних засідань за участі досвідчених експертів, представників Міністерства освіти і науки України, наукових установ, закладів освіти та міжнародних партнерів.

Проблематика секції *«Інформатизація суспільства та цифровізація освіти для прискорення повоєнного відновлення економіки і сталого розвитку держави»* стосувалася: вивчення особливостей інформатизації суспільства та їх впливу на освітній процес закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти; обговорення завдань щодо створення та використання (впровадження) електронних освітніх ресурсів у закладах освіти України для забезпечення рівного доступу молоді й дорослих до якісної професійної освіти в умовах воєнного стану; створення ефективного освітнього середовища; перспективних напрямів удосконалення освітнього середовища закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти (цифровізація професійної освіти має здійснюватися системно за державної підтримки та на основі розробленої Концепції цифровізації інформаційно-освітнього простору України; проведення цифровізації освітнього процесу варто

здійснювати з використанням хмарних і мобільних технологій, блокчейну, технології віртуалізації, ідентифікації, штучного інтелекту тощо).

Учасники секції *«Державно-приватне партнерство: нова парадигма управління розвитком професійної та фахової передвищої освіти»*: обґрунтували системний підхід до управління освітою на засадах державно-приватного партнерства; визначили етапи його впровадження у закладах освіти; обговорили можливості державно-приватного партнерства для відновлення зруйнованої війною інфраструктури, модернізації матеріально-технічної бази закладів освіти, формування сучасного освітнього середовища; зосередили увагу на важливості формування принципово нової системи професійної освіти для забезпечення кваліфікованими кадрами воєнної економіки країни та її повоєнного розвитку.

Під час роботи секції *«Соціогуманітарний розвиток особистості у закладах освіти: від академічної свободи до соціальної відповідальності»* охарактеризовано: недоліки державної освітньої політики в питаннях нормативно-правового забезпечення соціогуманітарного розвитку майбутніх фахівців в умовах гібридної війни; особливості соціогуманітарного складника змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної, фахової передвищої та вищої освіти; соціально-економічні й педагогічні фактори впливу на якість надання освітніх послуг у сфері професійної освіти; можливості оперативного оновлення змісту професійної освіти відповідно до глобальних, національних і регіональних викликів; участь різних груп стейкхолдерів у гармонізації академічної свободи та академічної відповідальності за якість підготовки кваліфікованих кадрів; необхідність якісного науково-методичного супроводу соціогуманітарного розвитку особистості майбутніх фахівців.

Учасники секції *«Підготовка та професійний розвиток педагогічних працівників у системі безперервної освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід»* обговорили: особливості організації практико-орієнтованої підготовки педагогів в умовах воєнного часу; навчання педагогічних працівників використанню інновацій, необхідних для ефективної організації освітнього процесу в умовах воєнного стану та актуальних для повоєнного відновлення економіки країни; розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів професійної освіти з урахуванням сучасних викликів; важливість підготовки для системи професійної освіти нового покоління педагогічних працівників із високим рівнем розвитку не лише професійно-педагогічної, але й громадянської компетентності; ефективність і перспективи використання міжнародного досвіду організації підвищення кваліфікації педагогів професійної школи.

Учасники секції *«Екологізація освіти для повоєнної відбудови економіки та енергетичної незалежності України»* обговорили коло актуальних питань, присвячених: розробленню та застосуванню екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній освіті України; посиленню еколого-світоглядних орієнтацій професійної освіти в галузі відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану; підвищення

ефективності екологізації професійної освіти в Україні на засадах сталого розвитку суспільства.

Під час роботи секції *«Підготовка майбутніх фахівців до підприємницької діяльності та кар'єрного зростання»* увага учасників була зосереджена на: впровадженні в закладах освіти технологій розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців, їх правової та фінансової грамотності; важливості державної підтримки молодіжного підприємництва як пріоритету соціально-економічного розвитку держави у відбудові повоєнної економіки; удосконаленні законодавчої та нормативно-правової бази розвитку підприємництва в умовах воєнного стану.

Ураховуючи соціально-економічну актуальність, теоретичну й методичну важливість висловлених учасниками конференції пропозицій, розроблено низку **рекомендацій**.

На загальнодержавному рівні пропонується:

- забезпечити оновлення законодавчої і нормативно-правової бази, що регламентує діяльність закладів професійної (професійно-технічної) освіти, підготовку кваліфікованих робітників, навчання й підвищення кваліфікації педагогічних працівників, її узгодження з європейськими і світовими стандартами;

- передбачити освітню субвенцію на професійну підготовку в закладах професійної (професійно-технічної) освіти майбутніх кваліфікованих робітників з професій для високотехнологічного виробництва;

- продовжити роботу, спрямовану на відкриття на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти сучасних навчально-практичних центрів, створення сучасних професійних технопарків за галузевим спрямуванням відповідно до потреб регіональних ринків праці;

- розвивати державно-приватне партнерство для налагодження дієвого соціального діалогу в сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої педагогічної освіти;

- для посилення інтернаціоналізації закладів професійної (професійно-технічної) освіти зосередитися на вдосконаленні механізмів співпраці закладів-партнерів з країн ЄС та імплементації їхнього інноваційного досвіду, зокрема, впровадження в освітній процес сучасних методик викладання, створення нових навчальних планів і програм відповідно до необхідних у XXI столітті нових умінь, розвитку місцевих ініціатив у сфері учнівства з використанням ідей європейського досвіду тощо;

- створити державний консультативний орган з розвитку молодіжного підприємництва, розробити стратегію, інтегрований державний план і визначити ресурси для його розвитку;

- офіційно лобіювати в уряді інтереси представників приватного сектору, готових інвестувати в розвиток молодіжного підприємництва.

На регіональному рівні рекомендовано:

- проводити щорічний моніторинг молодіжної підприємницької екосистеми;

- вивчати політику регіональних молодіжних ринків праці і структуру інституцій, покликаних розвивати молодіжне підприємництво;
- формувати регіональні бази даних щодо мережі молодіжних підприємств із урахуванням їх профілю і напрямів бізнес-діяльності;
- органам державної влади на місцях та місцевого самоврядування сприяти створенню та фінансовому забезпеченню діяльності Центрів кар'єри, бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів;
- запровадити інститут галузевих координаторів, здатних оперативно відслідковувати потреби регіональних ринків праці в робітничих кадрах, вивчати можливості закладів професійної (професійно-технічної) освіти щодо підготовки затребуваних працівників та акумулювати в доступних для користувачів базах даних портфоліо претендентів на актуальні робочі місця;
- забезпечити функціонування інтернет-ресурсів (додатків, порталів, телеграм-каналів тощо) для самоосвіти, розвитку кар'єрної та підприємницької компетентностей, налагодження ефективної взаємодії з регіональними відділеннями Державної служби зайнятості України.

Розроблено також рекомендації *інституційного рівня*.

Закладам освіти з метою забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців відповідно до потреб сучасного ринку праці пропонується:

- організувати систему внутрішнього забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до європейських вимог;
- розробити механізм чіткого поєднання системи зовнішнього і внутрішнього забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти;
- створити ефективну систему інформування всіх стейкхолдерів професійної освіти (круглі столи, семінари, конференції) щодо кваліфікаційної політики, шляхів отримання кваліфікації, можливостей підтвердження результатів неформальної та інформальної освіти;
- осучаснити зміст, розширити форми й методи психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів професійної та фахової передвищої освіти на основі практико-орієнтованого, компетентісного та особистісно-орієнтованого підходів;
- активізувати роботу з підготовки молоді до підприємницької діяльності; забезпечити системну підготовку педагогів до формування у здобувачів освіти підприємницької компетентності; проводити консультативні і тренінгові заняття для здобувачів освіти з метою підвищення їх психологічної готовності до відкриття власної справи;
- у визначенні цільових орієнтирів діяльності сучасних закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти закріпити пріоритетність формування та розвитку цифрової компетентності здобувачів освіти, необхідність розроблення відкритих цифрових освітніх ресурсів та врахування міжнародного досвіду розвитку професійної освіти в умовах інтенсивної цифровізації суспільства;

- створювати необхідні матеріально-технічні, організаційні, психолого-педагогічні, дидактичні умови для впровадження відкритого й дистанційного професійного навчання.

Науковим установам рекомендовано:

- здійснювати моніторингові дослідження в системі професійної освіти з питань вивчення попиту і пропозицій на ринку праці України та Європейського Союзу;

- для посилення європейського вектору поширювати у вітчизняному освітньо-науковому просторі головні положення Європейських керівних принципів професійного розвитку педагогічного персоналу на виробництві;

- розробити алгоритм застосування цифрових технологій зі створення інформаційно-освітнього середовища закладу освіти;

- впроваджувати технології дистанційного, змішаного навчання кваліфікованих робітників і фахових молодших бакалаврів у закладах освіти;

- використовувати Smart-комплекси для професійної підготовки майбутніх фахівців;

- посилити підготовку викладачів і здобувачів професійної освіти до використання цифрових технологій в освітньому процесі (тренінги, вебінари, воркшопи з ознайомлення викладачів з новинками програмних продуктів для системи освіти);

- проводити для керівників, заступників директорів, методистів, педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти систематичні науково-практичні заходи, присвячені цифровізації інформаційно-освітнього середовища закладу освіти;

- з метою забезпечення якості професійної підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти розробити відповідні законодавчі акти, державні програми, концепції, що визначають правовий статус змішаного та дистанційного навчання;

- сприяти неперервному розвитку цифрової компетентності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, підвищувати готовність педагогів до організації змішаного та дистанційного професійного навчання, використання цифрових технологій у системі методичної роботи, у процесі підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період підвищення кваліфікації з використанням різних форм самоосвіти (у тому числі через систему науково-практичних заходів Інституту професійної освіти НАПН України);

- сприяти проведенню наукових досліджень з розвитку цифрової, енергоефективної, екологічної, підприємницької компетентностей педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти;

- створити інформаційну систему методичної підтримки педагогічних працівників з питань організації змішаного й дистанційного навчання;

- сприяти розвитку неформальної освіти, підтримці та реалізації регіональних, муніципальних освітніх програм, активної реабілітації

тимчасово переміщених осіб, а також осіб, які мають обмежений доступ до ринку освітніх послуг, налагоджувати співпрацю органів державної влади і місцевого самоврядування, закладів освіти, громадських організацій для забезпечення права на освіту людям, постраждалим внаслідок воєнних дій на території України;

- сприяти розробленню програм для курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань консультування здобувачів освіти з кар'єрної та підприємницької компетентностей, створення бізнес-планів, стартапів тощо;

- ввести до програми підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання теми для їх ознайомлення з існуючими в Європейських країнах моделями («хороші практики») розвитку компетентності інструкторів/тренерів безперервної професійної освіти і навчання;

- узагальнювати й поширювати позитивний педагогічний досвід впровадження інноваційних педагогічних технологій Інститут професійної освіти у практику роботи закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти;

- забезпечувати науково-методичний супровід інноваційної освітньої діяльності закладів професійної та фахової передвищої освіти.

Ухвалено рішення надіслати рекомендації IV Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» (2022) до Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти та Міністерства освіти і науки України.

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Валентина Радкевич,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту професійної освіти НАПН України

ЗАСТУПНИКИ РЕДАКТОРА

Людмила Єршова,

доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Людмила Базиль,

доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Тетяна Герлянд, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Гуржій, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Каленський, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Кононенко, кандидат педагогічних наук, завідувач науково-організаційного відділу Інституту професійної освіти НАПН України

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувачка лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Вікторія Кручек, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Оксана Лапа, кандидат педагогічних наук, завідувачка лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Петро Лузан, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту

професійної освіти НАПН України

Нелля Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Академік-секретар Відділення професійної освіти та освіти дорослих НАПН України

Валерій Орлов, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Марія Теловата, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКИ:

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Відповідальний редактор: **Петро Лузан**,
доктор педагогічних наук, професор

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Валентина Радкевич**,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України

ПІДГОТОВКА ДО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Відповідальний редактор: **Валерій Орлов**,
доктор педагогічних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Оксана Лапа**,
кандидат педагогічних наук, доцент

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Світлана Кравець**,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Відповідальний редактор: **Микола Пригодій**,
доктор педагогічних наук, професор

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА: ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Рубрика заснована рішенням Вченої ради Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 10 від 04 жовтня 2021 року)

Відповідальний редактор – **Петро Лузан**,
доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

У рубриці оприлюднюються матеріали міжнародної конференції Інституту професійної освіти НАПН України «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства», що проводиться кожен другий рік, відображаючи основні здобутки, проблеми і перспективи професійної і фахової передвищої освіти України щодо сприяння досягненню Цілей сталого розвитку

— 00 —

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РУБРИКИ

ГОЛОВА **Петро Лузан**,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Людмила Базиль, доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

провідний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Алана Джурило, доцент, старший дослідник, завідувач лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Кононенко, кандидат педагогічних наук, завідувач науково-організаційного відділу Інституту професійної освіти НАПН України

Нелля Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Академік-секретар Відділення професійної освіти та освіти дорослих НАПН України

Людмила Єршова, доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Світлана Кравець, кандидат педагогічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання, докторантка Інституту професійної освіти НАПН України

Валерій Орлов, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

Тетяна Герлянд, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Вікторія Кручек, доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Гуржій, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії електронних навчальних ресурсів Інституту професійної освіти НАПН України

Оксана Лапа, кандидат педагогічних наук, завідувачка лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України

Марія Теловата, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту професійної освіти НАПН України

Андрій Каленський, доктор педагогічних наук, професор,

Петро Лузан, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії науково-

доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

ВИДАНО:

Випуск 1(2)'2022

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ:
матеріали XVI всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної) Інституту професійної освіти НАПН України (м.Київ, 29 квітня, 17-20 травня 2022 р.)

Випуск 2(3)'2022

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ДО
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
матеріали експерименту всеукраїнського рівня
(2019-2021)

Випуск 3(4)'2022

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА:
матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції Інституту професійної освіти
НАПН України (м.Київ, 20 жовтня 2022 р.)

— 00 —

ГОТУЮТЬСЯ ДО ВИДАВАННЯ У 2022 РОЦІ:

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗРОБЛЕННЯ SMART-КОМПЛЕКСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОЇ, БУДІВЕЛЬНОЇ І МАШИНОБУДІВНОЇ
ГАЛУЗЕЙ: збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2018 – 2020)

РОЗВИТОК ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ПРАКТИЦІ: збірник звітних матеріалів
наукового дослідження
(2019-2021)

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ
ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ: збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2019-2021)

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В
ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОЇ,
МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗЕЙ, СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКОГО
ХАРЧУВАННЯ: збірник звітних матеріалів наукового дослідження
(2019-2021)

— 00 —

ІННОВАЦІЙНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Електронне продовжуване видання
Інституту професійної освіти НАПН України

РУБРИКА:
ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Випуск 3(4)

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції Інституту професійної освіти НАПН України (м.Київ, 20 жовтня 2022 р.)

*Рекомендовано Вченою радою Інституту професійної
освіти НАПН України (протокол № 10 від 27 жовтня 2022 року)*

Формат 210×297

Авт. арк. – 17,0

Виготівник і видавець:

Інститут професійної освіти НАПН України
03045 Київ, пров. Віто-Литовський, 98-а
+380 (44) 252-71-75; +380 (44) 259-45-53(факс)
e-mail: info@ivet.edu.ua

(Підтвердження внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції. Серія ДК, No 3805 від 21.06.2010 р.)

Відповідальний редактор – Петро Лузан
Науково-технічні редактори – Галина Однорог, Світлана Кравець
Літературний редактор – Лідія Гуменна
Бібліографічний редактор – Вікторія Маркова
Редактори іноземних текстів – Дар'я Вороніна-Пригодій, Аліна Джурило
Палітурка⁵ – Людмила Шестерікова

⁵ У дизайні палітурки використано фото з мережі Інтернет